

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE YABAN HAYATI GELİŞTİRME SAHALARI'NDA
YÖNETİM VE GELİŞME PLANLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Orman Müh. Ahmet ARPACIK

**HAZİRAN 2012
TRABZON**

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE YABAN HAYATI GELİŞTİRME SAHALARI'NDA
YÖNETİM VE GELİŞME PLANLARI

Orman Müh. Ahmet ARPACIK

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"ORMAN YÜKSEK MÜHENDİSİ"
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 15.05.2012

Tezin Savunma Tarihi : 07.06.2012

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Şağdan BAŞKAYA

Trabzon 2012

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Orman Mühendisliği Anabilim Dalında
Ahmet ARPACIK tarafından hazırlanan

TÜRKİYE'DE YABAN HAYATI GELİŞTİRME SAHALARI'NDA
YÖNETİM ve GELİŞME PLANLARI

başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 15 / 05 / 2012 gün ve 1456 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda

YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

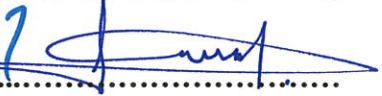
Başkan : Prof. Dr. Ertuğrul BİLGİLİ

.....

Üye : Doç. Dr. Şağdan BAŞKAYA

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ebubekir GÜNDOĞDU

.....

Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Türkiye’de Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları’nda Yönetim ve Gelişme Planları” adlı bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans derslerini almaya başladığım Eylül 2009 tarihinden itibaren yüksek lisans danışmanlığımı üstlenerek, bana bu konuda çalışma olanağı sağlayan, yakın ilgisi ve her türlü desteği ile çalışmalarımı yönlendiren Sayın Hocam Doç. Dr. Şağdan BAŞKAYA’ya çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans tez çalışmam süresince değerli görüş ve önerileriyle çalışmamı yönlendiren, büyük ilgi ve desteklerini gördüğüm Sayın Hocam Y. Doç. Dr. Ebubekir GÜNDOĞDU’ya teşekkür ederim. Ayrıca hem tez çalışmalarım hemde yüksek lisans eğitimim süresince yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm Sayın Hocam Prof. Dr. Ertuğrul BİLGİLİ’ye ve Sayın Hocam Prof. Dr. Mahmut EROĞLU’na teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Arazi çalışmalarında dahil her zaman çok önemli yardımlarını benden esirgemeyen Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi öğretim elemanlarından Sayın Arş. Gör. Alptuğ SARİ’ya ve Fen Bilimleri Enstitüsü doktora öğrencisi Sayın Orman Yük. Müh. Ebru BAŞKAYA’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarım süresince maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Ahmet ARPACIK

Trabzon, 2012

TEZ BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları’nda Yönetim ve Gelişme Planları” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Doç. Dr. Şağdan BAŞKAYA’nın sorumluluğunda tamamladığımı, örnekleri kendim topladığımı, analizleri ilgili laboratuarlarda yaptığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 06 / 07 / 2012

Ahmet ARPACIK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	X
SUMMARY	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XII
TABLolar DİZİNİ.....	XIII
SEMBOLLER	XV
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş	1
1.2. Literatür Özeti.....	3
1.3. Plan, Planlama ve Yönetim Planlama Tanımları.....	5
1.3.1. Plan ve Planlama.....	5
1.3.2. Yönetim Planlaması.....	6
1.4. Korunan Alan Tanımları ve Korunan Alanlarda Yönetim Planlaması.....	7
1.4.1. Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN)'ne Göre Korunan Alanlar İçin Yönetim Planlaması ve Yönetim Planlaması Hazırlama Süreci.....	8
1.5. Yaban Hayatı Korumanın Tarihsel Gelişimi	9
1.5.1. Dünyada Yaban Hayatı Korumanın Tarihsel Gelişimi.....	9
1.5.2. Türkiye'de Yaban Hayatı Korumanın Tarihsel Gelişimi	12
1.5.2.1. Türkiye'de Av ve Yaban Hayvanlarının Korunması Faaliyetleri Çerçevesinde Yürürlükteki Mevzuat	15
1.6. Yaban Hayatı Geliştirme Sahası.....	16
1.6.1. Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Seçim Kriterleri	20
1.6.2. Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Sınırlarının Belirlenmesi	20
1.6.3. Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Teklifi, Tescili, İlanı ve Yönetimi	20

1.6.4.	Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında Avlanma ve Av Turizmi Kota Belirleme Esasları.....	21
1.6.5.	Yaban Hayatı Yönetiminde Planlama İhtiyacı ve Yaban Hayatı Planlama Yöntemi	22
2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	24
2.1.	Materyal.....	24
2.1.1.	Araştırma Alanlarının Tanıtımı	25
2.2.	Yöntem	31
2.2.1.	Araştırma Alanlarının Seçimi	31
2.2.2.	YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarının Değerlendirilmesi.....	32
3.	BULGULAR.....	34
3.1.	Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planlarının Karşılaştırılması.....	34
3.1.1.	Planların Kapak ve Onay Sayfasında Kullanılan İsimlendirme	34
3.1.2.	Planlamayı Yapan Kurum ve Kuruluşlar, Planlama Ekibi ve Plana Katkı Sağlayan Uzmanlar	35
3.1.3.	Plan İçerikleri.....	37
3.1.4.	Korunan Alanın Tanımlanması.....	40
3.1.4.1.	Genel Bilgiler.....	40
3.1.4.1.1.	Sahanın Tarihçesi ve Coğrafi Konum.....	40
3.1.4.1.2.	İdari Durum ve Yasal Yetkiler	41
3.1.4.1.3.	Yönetim Kaynakları ve Altyapısı	42
3.1.4.1.4.	İlgi Grupları (Paydaş Analizi)	43
3.1.4.1.5.	Arazi Mülkiyeti ve Kullanım Hakları.....	45
3.1.4.2.	Fiziksel Özellikler.....	46
3.1.4.2.1.	Toprak ve Yerşekilleri	46
3.1.4.2.2.	Hidroloji.....	47
3.1.4.2.3.	İklim.....	47
3.1.4.3.	Ekolojik Özellikler.....	48
3.1.4.3.1.	Biyocoğrafya, Ekosistem ve Habitatlar	48
3.1.4.3.2.	Bitki ve Yaban Hayvanları Durumları ve Koruma Statüleri	49
3.1.4.3.3.	Hedef Türler ve Hedef Türlerle İlişkin Verilen Bilgiler.....	59

3.1.4.4.	Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı.....	61
3.1.4.4.1.	Nüfus, Kültürel Değerler ve Eğitim Durumu	61
3.1.4.5.	Ekonomik Yapı.....	63
3.1.4.5.1.	Geçim Kaynakları.....	63
3.1.5.	Değerlendirme	65
3.1.5.1.	Korunan Alanın Sahip Olduğu Değerler	65
3.1.5.2.	Tehdit Analizi	66
3.1.6.2.	YHGS Saha Sınırları ve Bölgeleme	76
3.1.6.3.	Programlar, Hedefler ve Stratejik Eylem Planları	81
3.1.6.4.	İzleme Programları	101
3.1.6.5.	Değerlendirme ve Planın Aktüel Duruma Uyarlanması.....	104
3.1.7.	Planlar Hazırlanırken Kullanılan Kaynaklar	104
3.1.8.	Planda Kullanılan Ekler ve Haritalar	105
3.1.9.	YHGS Boşluk Analizi	107
4.	İRDELEME	109
4.1.	Planların Kapak Adları ve Onay Sayfasında Kullanılan İsimlendirme	109
4.2.	Planlamayı Yapan Kurum ve Kuruluşlar, Planlama Ekipleri ve Plana Katkı Sağlayan Uzmanlar	110
4.3.	Plan İçerikleri.....	113
4.4.	Korunan Alanın Tanımlanması.....	115
4.4.1.	Genel Bilgiler.....	115
4.4.1.1.	Sahanın Tarihçesi ve Coğrafi Konumu.....	116
4.4.1.2.	İdari Durum ve Yasal Yetkiler	117
4.4.1.3.	Yönetim Kaynakları ve Altyapısı	118
4.4.1.4.	İlgi Grupları	118
4.4.1.5.	Arazi Mülkiyeti ve Kullanım Hakları.....	120
4.4.2.	Fiziksel Özellikler.....	121
4.4.2.1.	Toprak ve Yerşekilleri	121
4.4.2.2.	Hidroloji.....	122
4.4.2.3.	İklim.....	123

4.4.3.	Ekolojik Özellikler.....	124
4.4.3.1.	Biyocoğrafya, Ekosistem ve Habitatlar	124
4.4.3.2.	Yabani Bitki ve Yaban Hayvanı Durumları ve Koruma Statüleri	124
4.4.3.3.	Hedef Türler ve Hedef Türlerle İlişkin Verilen Bilgiler.....	125
4.4.4.	Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı.....	127
4.4.4.1.	Nüfus, Kültürel Değerler ve Eğitim Durumları.....	127
4.4.5.	Ekonomik Yapı.....	127
4.4.5.1.	Geçim Kaynakları.....	127
4.4.5.2.	Altyapı ve Gelişim.....	128
4.5.	Değerlendirme	128
4.5.1.	Tehdit Analizleri	128
4.6.	Planlama	133
4.6.1.	Sahaların Vizyonları	133
4.6.2.	YHGS Bölgeleme Alanları	134
4.6.3.	Programlar, Hedefler ve Stratejik Eylem Planları	143
4.6.4.	İzleme Programları	159
4.6.5.	Değerlendirme ve Planın Aktüel Duruma Uyarlanması.....	162
4.7.	Planlar Hazırlanırken Kullanılan Kaynaklar	163
4.8.	Planda Kullanılan Ekler ve Haritalar.....	163
4.9.	YHGS Boşluk Analizi	163
5.	SONUÇLAR.....	165
5.1.	Planların Kapak ve Onay Sayfası Adları	165
5.2.	Planlamayı Yapan Kurum ve Kuruluşlar, Planlama Ekibi ve Plana Katkı Sağlayan Uzmanlar.....	165
5.3.	Yönetim Kaynakları ve Altyapısı	166
5.4.	Arazi Mülkiyeti ve Kullanım Hakları.....	166
5.3.	Plan İçerikleri.....	166
5.4.	İlgi Grupları (Paydaş Analizi)	167
5.5.	YHGS Bitki ve Yaban Hayvanları Durumları ve Koruma Statüleri	167
5.6.	Hedef Türler ve Hedef Türlerle İlişkin Verilen Bilgiler.....	168

5.7.	Tehdit Analizleri	168
5.8.	Programlar, Hedefler ve Stratejik Eylem Planları	169
5.9.	İzleme Programları	169
5.10.	Sahaların Vizyonları	169
5.11.	Bölgeleme	170
5.12.	Planlar Hazırlanırken Kullanılan Kaynaklar	170
5.13.	Planda Kullanılan Ekler ve Haritalar	171
5.14.	YHGS Boşluk Analizi	171
6.	ÖNERİLER.....	172
7.	KAYNAKLAR	175

ÖZGEÇMİŞ

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

TÜRKİYE'DE YABAN HAYATI GELİŞTİRME SAHALARI'NDA
YÖNETİM ve GELİŞME PLANLARI

Ahmet ARPACIK

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Orman Mühendisliği Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Şağdan BAŞKAYA
2012, 182 Sayfa

Bu çalışma ile Türkiye'de Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'nda ilk defa yapılan Yönetim ve Gelişme Planlarının, planlama süreci ayrıntılı bir şekilde ele alınarak incelenmiştir. Türkiye'de bulunan 80 adet YHGS'den, 2012 yılı Mayıs ayı itibari ile ancak 32 adedinin Yönetim ve Gelişme Planları tamamlanmış, 20 adet sahanın planları ise onay aşamasına getirilebilmiştir. Mayıs 2010 – Mayıs 2012 tarihleri arasında toplam 3 yıl süren bu çalışmada, planı onaylanmış olan sahalardan hedef türlerin her birinden ve değişik bölgelerdeki sahalardan seçim yapmak üzere 17 adet YHGS seçilmiş ve çalışılmıştır. Bu sahalardan Azdavay Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nın planlama çalışmalarının bütün aşamalarda bizzat yer alınmıştır. Seçilen 17 adet sahanın geri kalanlarında ise sadece planlar üzerinde çalışmalar yürütülmüştür.

Planların yapım süreci aşama aşama ele alınarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Böylece yapılan planların yasa ve yönetmeliklere göre uygunluğu, yasa ve yönetmeliklerdeki eksiklikler, değerlendirilen plarlarda tespit edilen benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur. Ayrıca ülkemizdeki planlar dünyadaki benzer sahalardan planları ile karşılaştırılmış ve farklılıklar ortaya koyulmuştur.

Sonuç olarak, değerlendirilen planların yapım aşamasından uygulanabilirliğine kadar sıkıntıları olduğu görülmüştür. Planların bilimsel ve rasyonellikten uzak olduğu, sahanın hedef türünün ve planlanan alanların kullanıcılarının isteklerini karşılamadığı tespit edilmiş ve çözüm olarak bir dizi öneri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Yönetim ve Gelişme Planı, Yaban Hayatı, Hedef Tür

Master Thesis

SUMMARY

MANAGEMENT AND DEVELOPMENT PLANS IN WILDLIFE RESERVE AREAS IN
TURKEY

Ahmet ARPACIK

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Forest Engineering Graduate Program
Supervisor: Assoc. Prof. Şağdan BAŞKAYA
2012, 182 Pages

This study aims to investigate the planning process of Management and Development Plans conducted for the first time in Wildlife Reserve Areas in Turkey.

There are 80 Wildlife Reserve Areas (WRA) in Turkey. As of May 2012, only 32 of Management and Development Plans of these areas were completed and 20 of them are being waited for approval. This study was conducted from May 2010 to May 2012 and it took 3 years. These thirtytwo plans that have passed has their target species form different regions. Based on these target speices 17 plans were selected and these all of these plans include one of these target species. All the planning stages of Azdavay Kartdağ WRA, one of the selected planning area, were observed. On the remining planning areas only plans were studied.

Plan making process were investigated and evaluated step by step. Thus, the appropriateness of the plans for the laws and regulations, the deficiencies in the laws and regulations, and the similarities and differences in the evaluated plans were determined. Moreover, an international comparison was executed by comparing the plans in our country with the similar plans of other countries.

As a result, it was determined that the evaluated plans had some problems from construction phase to application process. It was found that these plans were unscientific and irrational, and target species of the area and the planned areas were found to be insufficient for the interests of the users.

Key Words : Wildlife Reserve Area, Management and Development Plan, Wildlife,
Target Species

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Araştırma alanlarının Türkiye üzerindeki yeri.....	25
Şekil 2. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları	32
Şekil 3. YHGS Bölgeleme Haritaları	78
Şekil 4. Karanfil Dağı YHGS Bölgeleme Haritaları	136
Şekil 5. Şeytandağları YHGS bölgeleme haritası	138
Şekil 6. Üzümdere ve Yedigöller-Yeşilöz YHGS bölgeleme haritaları.....	139
Şekil 7. Çoruh Vadisi ve Verçenik Dağı YHGS bölgeleme haritaları	140
Şekil 8. Dimçayı, Sivridağ, Düzlerçamı ve Köyceğiz YHGS bölgeleme haritaları.....	141
Şekil 9. Demirkazık, Aladağlar, Karanfil Dağı ve Posof YHGS bölgeleme haritaları	143

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1.	Türkiye'deki Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları	18
Tablo 2.	Plan kapak adlarının ve onay sayfasında kullanılan isimlendirmelerin karşılaştırılması.....	35
Tablo 3.	Planlamayı yapan kurumlar, planlama ekibi ve plana katkı sağlayan uzmanlar	36
Tablo 4.	YHGS Yönetim ve Gelişme Planları plan içerikleri	38
Tablo 5.	İdari durum ve yasal yetkiler	41
Tablo 6.	YHGS Yönetim ve Gelişme Planları personel durumu.....	42
Tablo 7.	YHGS Yönetim ve Gelişme Planları tesis ve ekipman durumu.....	42
Tablo 8.	YHGS ilgi grupları	44
Tablo 9.	YHGS arazi mülkiyeti ve kullanım hakları	45
Tablo 10.	YHGS toprak grupları.....	46
Tablo 11.	Planlarda verilen iklim bilgileri	47
Tablo 12.	YHGS içerisindeki ekosistemler ve habitatlar.....	48
Tablo 13.	YHGS tespit edilen bitki ve yaban hayvanları sayıları.....	49
Tablo 14.	Yabani Bitki ve Yaban Hayvanları koruma durumları.....	50
Tablo 15.	YHGS hedef türler	59
Tablo 16.	YHGS Hedef Türlerle İlişkin Bilgiler	60
Tablo 17.	YHGS içerisindeki ve Çevresindeki Yerleşim Alanları Sayısı ve Nüfus.....	63
Tablo 18.	YHGS içerisindeki halkın geçim kaynakları	64
Tablo 19.	YHGS altyapı ve gelişim.....	65
Tablo 20.	Korunan Alanın Sahip Olduğu Değerler	66
Tablo 21.	Koruma hedeflerinin karşılaştırılması	67
Tablo 22.	Sahalardaki baskıların karşılaştırılması	68
Tablo 23.	Sahalardaki baskıların kaynaklarının karşılaştırılması	69
Tablo 24.	Çözüm yollarının karşılaştırılması.....	72

Tablo 25.	Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Vizyonları	75
Tablo 26.	YHGS bölgeleme alanlarının büyüklükleri	77
Tablo 27.	YHGS bölgeleme renkleri ve harita altlıkları	80
Tablo 28.	Planlardaki hedef türlere ait programlar, hedefler ve stratejik eylem planları	81
Tablo 29.	YHGS İzleme Programı.....	102
Tablo 30.	YHGS Yönetim ve Gelişme Planı hazırlama sürecinde kullanılan kaynaklar.....	105
Tablo 31.	Planlarda kullanılan ekler.....	106
Tablo 32.	YHGS Yönetim ve Gelişme Planı hazırlama sürecinde planda kullanılan haritalar	106
Tablo 33.	Bölge ve İllere göre YHGS, hedef türler ve alanlar	107
Tablo 34.	Alberta Amerikan Yaban Keçisi Yönetim Planı içindekiler bölümü	114
Tablo 35.	Virginia Geyik Yönetim Planı içindekiler bölümü.....	115
Tablo 36.	Yaban hayatı yönetim planları tehdit analizleri.....	130

SEMBOLLER

- CITES : Uluslararası Ticaret Nedeni İle Nesli Tehlike Altında Olan Doğal Türlerin Korunması
- DKMP GM : Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
- HKB : Hassas Kullanım Bölgesi
- IUCN : Dünya Doğayı Koruma Birliği
- MAKK : Merkez Av Komisyonu Kararları
- MKB : Mutlak Koruma Bölgesi
- OSB : Orman ve Su İşleri Bakanlığı
- SKB : Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi
- YHGS : Yaban Hayatı Geliştirme Sahası

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Dünyada hızla artan nüfus, şehirleşme, sanayileşme, tüketim alışkanlıkları ve gösteriş etkisi, doğal kaynakların bilinçsizce kullanımını ortaya çıkarmıştır. Toprak, hava ve su kaynakları kirletilmiş, erozyon, sel, taşkın, çığ, heyelan, asit yağmurları ve sera etkisi, yeryüzündeki canlı hayatı, onun yaşam ortamını ve gıda güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir. Görülen bu ormansızlaşma, çölleşme, çoraklaşma, çevre ve genetik kirlenme, nesli yok olan veya azalan bitki (flora) ve yaban hayvanları (fauna), göçler, açlık ve sefalet gerçekleri, Sürdürülebilir Kalkınma anlayışını dünya gündeminin başına geçirmiş, Sürdürülebilir Doğal Kaynak Yönetimi'nin önemi anlaşılmaya başlanmıştır (Konukçu, 2001).

Doğal kaynakların aşırı derecede ve yanlış kullanılmasının önüne geçmek, bilimsel esaslara dayalı olarak kullanımı ve yönetimini sağlamak ve etkin bir koruma gerçekleştirmek üzere ulusal ve uluslararası çabalarla birçok ülkede doğal kaynakların "korunan alan" yapısına kavuşturulması girişimleri başlamıştır (Akten, vd., 2012).

Ekolojik dengenin korunması ve doğal kaynakların plansız insan müdahalelerine maruz kalmasının engellenmesi ancak hem ulusal hem de uluslararası ölçekte işbirliği yapılabilecek koruma alan sistemleri oluşturmakla sağlanabilir. Bu işbirliğinin kolay ve etkin olabilmesi için uluslararası ölçekte kabul edilen standartlara olabildiğince uyum sağlamak gerekir (Hepcan ve Güney, 1996).

Ülkemizde son yıllarda nüfusun artması, sanayinin gelişmesi, yerleşim alanlarının genişlemesi, düzensiz ve aşırı avlanmalar sonucu tabii kaynakların tahribi hızlanmış, bunların sonucu olarakta yaşama ortamları ile yaban hayvanlarının tür ve sayıları olumsuz yönde etkilenmiştir. Yaban hayatındaki bu olumsuz etkilenmeler yaban hayatının planlamasınıda beraberinde getirmektedir. Ülkemiz coğrafi koşulları nedeniyle değişik ekosistemlere ve iklim kuşaklarına sahiptir. Böylece yaban hayvanları yönünden oldukça zengin bir tür çeşitliliği göstermektedir (Anonim, 1993). Son verilere göre Türkiye'de 460 kuş, 161 memeli, 141 sürüngen, 480 deniz balığı ve 236 tür de tatlı su balığının yaşadığı tespit edilmiştir (Anonim, 2007). Çağdaş bir korunan alan yönetimi için, koruma alanının tesis amacına uygun ve çevredeki kullanımların da dikkate alındığı bir yönetim anlayışı

gereklidir (Hepcan ve Güney, 1996). Bu denli zengin kaynakların yönetilmesi ise ancak yönetim planları dahilinde yapılabilmektedir.

Modern anlamda yaban hayatı yönetimi çalışmalarının 1933 yılında Aldo Leopold'ün "Game Management" adlı kitabını yayınlamasıyla başladığı kabul edilmektedir. Aldo Leopold Amerika'da Yaban Hayatı Yönetiminin babası olarak bilinmektedir (Bolen ve Robinson, 1995). Leopold, yaban hayatı yönetimini, rekreasyonel kullanım amacıyla av hayvanlarının yıllık üretiminin sürdürülebilirliğini sağlamak için habitatın düzenlenmesi sanatı olarak tanımlamaktadır (Leopold, 1933).

Ülkemiz doğal alanları, ormanları ve yaban hayatı türlerinden kayda değer bir kısmını koruyabilmiş nadir ülkelerden biridir. Bazı ülkelerde, ancak özel tedbirler ve tekniklerle ayakta tutulan birçok yabani tür, bugün topraklarımızda tabiaten varlığını sürdürmektedir (Oğurlu, 2008). Yaban hayvanları, insanoğlunun tarih boyu ilgisini çekmiş ve onlarla çeşitli amaçlar için ilişkiler kurulmuştur. Bu ilgi eskiden olduğu gibi günümüzde de hayvanları sadece avlamak isteyen bir düşünce ile hayvan neslini yalnız koruma ve geliştirmeye çalışan diğer bir görüş arasında çok çeşitli alternatifler içermektedir (Çanakçıoğlu ve Mol, 1996). Günümüzde başta büyük memeliler olmak üzere birçok türün yayılış alanını genişletmek bir yana mevcut yayılış alanını koruyamadığı ve türlerin hergeçen gün yok olma tehlikesi ile daha fazla yüz yüze geldikleri görülmektedir (Anonim, 2005).

Av ve yaban hayvanlarının tabii çevreleri ile birlikte koruyarak yaşama ortamlarındaki hayvan ve bitki türü çeşitliliğini devam ettirmek, sayı bakımından uygun değer düzeyde tutmak, yurt genelindeki ormanlar, kırsal alanlar ve sulak alanlardan oluşan avlamlarda kara avcılığını teknik, idari ve yasal önlemlerle disipline etmek, yaban hayatı kaynaklarının etüd ve envanterini yapmak, av ve yaban hayvanlarının üretimlerini sağlamak (Anonim, 1993) yaban hayatı geliştirme sahalarının planlanması gibi yaban hayatı ile ilgili çalışmalar bir yönetim planlamasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları; av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plânı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahalar şeklinde tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2003). Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında kaynak değerleri aleyhine işlenen plansız kullanım sürecinin planlı yönetim tedbirleriyle kontrol altına alınması, bugün için hayati önem arz etmektedir. Halihazırda ülkemiz yaban hayatının en önemli sorunu, planlı yönetim imkanından

mahrum olması, başka bir ifadeyle yaban hayatı yönetim faaliyetinin sağlam ve geçerli bir plana dayanmıyor oluşudur (Oğurlu, 2008).

1.2. Literatür Özeti

Leopold (1933)'ün "Game Management" adlı eseri yayınlaması modern anlamda yaban hayatı yönetimi kavramının doğuşu olarak kabul edilmektedir. Yazarın bu eseri günümüzde geçerliliğini sürdüren, değerli bilgilerle donatılmış olup, birçok araştırmada kaynak eser olarak yararlanılan bir kitaptır. Kitapta yaban hayatı yönetimi kavramı açıklanmakta olup, yaban hayatı popülasyonlarının genel özellikleri, davranışları, popülasyonu sınırlayıcı faktörler ve av hayvanlarının üreme kapasiteleri, popülasyon sayım yöntemleri, habitat faktörlerinden besin, örtü ve suyun yaban hayatı açısından önemi, avlanma, yırtıcı ve hastalıkların kontrolü, av ve yaban hayatının idaresi anlatılarak, av ekonomisi ve estetik değerler, mesleki eğitim olarak yaban hayatı yönetiminin üniversitelerdeki rolü ve önemi ortaya konulmaktadır.

Krausman (1946), "Introduction to Wildlife Management: the basic" adlı kitabında yaban hayatının tanımını, değerlendirmesini, koruma çalışmalarını, yaban hayatı biyolojist ve yöneticileri eğitim aşamaları, popülasyon dinamiği, taşıma kapasitesi, yırtıcılar, avcılık, hastalıklar, yaban hayatındaki kazalar ve açlık, yiyecek ihtiyacı, yaban hayatında su ihtiyacı, habitatın temelleri, yaban hayatı yönetimi ekonomisi, 21.yy. da yaban hayatı gibi yaban hayatı yönetiminin temelini oluşturan konularda bilgiler vermiştir.

Huş (1974), "Av Hayvanları ve Avcılık" adlı kitabında ülkemizde yaşayan av hayvanlarını tanıtarak, bu hayvanların nasıl avlanacağını, nasıl üretileceğini anlatmaktadır.

Bolen ve Robinson (1995), "Wildlife Ecology and Management" adlı kitaplarında yaban hayatı yönetimi'nin tanımını, yaban hayatı yönetiminde ihmalsizlik ve kötüye kullanma, yaban hayatı yönetiminde bazı başarılar, ekosistem ve doğal topluluklar, popülasyon ekolojisi, hayvan davranışları ve yaban hayatı yönetimi, yiyecek ve barınma ihtiyaçları, yaban hayatı hastalıkları, yırtıcı hayvanlar, avcılık ve av malzemeleri, yaban hayatı ve su, yaban hayatı ve toprak, yaban hayatı ve çiftlikçilik, yaban hayatı ve otlak alanlar, ormanların yönetimi ve yaban hayatı, barınak ve parklarda yaban hayatı, kentlerde yaban hayatı, egzotik yaban hayatı, avı yasak olan ve tehlike altında olan yaban hayatı, yaban hayatı'nın ekonomik önemi, koruma biyolojisi ve yaban hayatı yönetimi, yaban hayatında yasal durumlar konuları hakkında bilgiler verilmiştir.

Davey (1998), “National System Planning for Protected Areas” adlı eserinde korunan alanlar için ulusal planlama sistemi, planlama modeli ve planın uygulanmasının başarılı olması için gerekli ekipmanlar hakkında bilgi vermiştir.

Philips (2002), “Management Guidelines for IUCN Category V Protected Areas: Protected Landscapes / Seascapes” adlı eserinde IUCN’in koruma kategorilerinin yönetim süreci ve planlama süreci, yönetim için gerekli temel konular, yönetim ve yasa gibi konularda bilgi verilmiştir.

Thomas ve Middleton (2003), “Guidelines for Management Planning of Protected Areas” adlı eserinde korunan alanlarda yönetim planı aşamalarını ve planlama süreçlerini açıklamışlardır.

Hockings vd. (2006), “Evaluating Effectiveness, A framework for assessing management effectiveness of protected areas” adlı eserinde korunan alanlarda yönetim etkilerini ve yönetim sürecini değerlendirmişlerdir.

Mol (2006), “Yaban Hayatı” adlı kitabında yaban hayatının tanımını yapmakta, yaban hayatı alanlarını genel olarak sınıflandırmakta ve habitatların düzenlenmesi hakkında bilgiler vermektedir. Ayrıca yaban hayvanlarının üretimi, yaban hayvanlarının korunması ve yaban hayatının planlanması hakkında bilgiler vermektedir.

Sinclair, Fryxell ve Caughley (2006), “ Wildlife Ecology, Conservation and Management” adlı kitapları iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; yaban hayatı ekolojisi, yaban hayatı biyomları, yaban hayvanları davranışları, yiyecek ve besin ihtiyaçları, popülasyon artışı, popülasyon düzeni, yırtıcılar, parazitler ve patojenler hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise; Yaban hayatı koruma ve yönetimi, yaban hayvanları sayımı, yaş yapıları, koruma teorileri, yaban hayvanları avcılığı, yaban hayatı kontrolü, ekosistem yönetimi ve koruma konuları hakkında bilgiler verilmiştir.

Dudley (2008), “Guidelines for Applying Protected Area Management Categories” adlı eserinde IUCN korunan alanlar yönetim kategorilerini açıklamış olup her bir yönetim kategorisinin yönetim amaçlarını, genel olarak yönetim aşamalarını, ulusal ve uluslararası koruma politikaları, uluslararası koruma girişimleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Dudley ve Stolton (2008), “Defining protected areas” adlı eserinde korunan alanlar sisteminin uluslararası tarihsel gelişimi, korunan alanlar ve yönetim etkilerini incelemiştir.

Oğurlu (2008), “Yaban Hayatı Kaynaklarımızın Yönetimi Üzerine” adlı eserinde ülkemiz yaban hayatı kaynaklarının ekonomideki yeri, kaynak planlamaya olan ihtiyaç, kaynak planlama yöntemi ve Türkiye’ye mahsus bir yaban hayatı plan modelinin nasıl

oluşturulacağı konusu ele alınmış olup, bugünkü yaban hayatı yönetiminde göze çarpan başlıca politik ve idari hatalar ile güncel yönetsel problemlere değinmiştir. Konu özellikle Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları bazında ele alınmıştır.

Beşkardeş (2009), “Bolu – Yedigöller Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahasında Yaban Hayatı Yönetimi” adlı doktora tezinde Yedigöller Yaban Hayatı Geliştirme Sahası’nın besin, örtü, su ve alan yönünden yaban hayatına uygunluğu araştırılmış, taşıma kapasitesi ortaya konarak, doğal çevrelerine zarar vermeden barınabilecek yaban hayvanları sayılarına uygun bir planlama yapılmaya çalışılmıştır.

Gürdal (2008), “Türkiye’nin Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Üzerine Araştırmalar” adlı Yüksek Lisans Tezi çalışmasında Türkiye’de, yaban hayatının korunduğu ve geliştirmesinin yapıldığı alanlarda ve çevresinde yaşayan halkın sosyal ve ekonomik yapısı incelenmiş, sorular yöneltilerek talepleri dinlenmiş, sahaların varlığını ve devamlılığını tehdit eden faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Sahada mevcut faaliyetler irdelenerek tezin, sahalara yönelik yapılması muhtemel bir planlama çalışmasına altlık vazifesi görmesi amaçlanmıştır.

Öymen (2010), “Yaban Hayatı Bilgisi” adlı kitabında çağdaş yaban hayatı kavramı, yaban hayatı yaşam ortamları, bu ortamların geliştirilmesi ve yönetimi, populasyon tahminleri ve analizleri, biyolojik çeşitliliğin yönetimi, ulusal ve uluslararası koruma gibi konular hakkında bilgiler verilmektedir.

1.3. Plan, Planlama ve Yönetim Planlama Tanımları

1.3.1. Plan ve Planlama

Plan nedir sorusunu “plan bir karardır veya kararlar toplamıdır” şeklinde cevaplamak mümkündür. Dolayısıyla en geniş tanım olarak plan, bugünden, gelecekte nereye ulaşılacak istendiğinin, nelerin gerçekleştirilmek istendiğinin kararlaştırılmasıdır” şeklinde ifade edilebilir. Böyle bir karar planıdır. Dolayısıyla karar vermekle plan yapmak bir anlamda aynı şeyler olmaktadır. Tek farkı planların birden fazla kararı içermesi, kararlar toplamı olmasıdır (Koçel, 1998).

Planlama, ne yapılacağına önceden karar verilmesi, belirli bir amacı gerçekleştirmek için düzenlenen önlemler bütünü, amaçların ve bu amaçların elde edilmesi için gerekli olan faaliyetlerin belirlenmesi, içeriği, kuşatımı, amacı ve araçları ne olursa olsun, verilmiş bir

ortamda önceden belirlenmiş amaç ya da amaçlara, yine önceden belirlenmiş sürede, belli araçlarla ulaşma eylemidir (Küçük, 1970; Ergün ve Polat, 1978; Sezen, 1999; Çıkar vd., 2004).

Yönetim fonksiyonlarının tamamı, ilk fonksiyon olması bakımından planlamaya bağlıdır. Bu süreç yönetimin bilgi toplama sürecidir. Yönetim sürecinde gerçekleştirilmesi gereken ilk fonksiyon olan planlama bu işlevle, işletmenin amaçlarını ve politikalarını belirleyen bunlara ilişkin strateji ve taktiklerin neler olacağını kararlaştırmaya yardımcı olan, örgüt amaçlarını belirleme, bu amaçlara ulaşmak için genel stratejileri tespit etmek, çalışmaları koordine etmek ve bütünleştirmek için ayrıntılı bilgiler toplamaktadır. Planlamayla kuruluşun sadece amaçları ve hedefleri değil, bunun yanında örgüt kaynakları ve kaynakların sınırları da belirlenmiş olur (Yüksel, 2003; Ergun, 2004; Can ve Güney, 2007).

1.3.2. Yönetim Planlaması

Yönetim planlamasının birçok tanımı bulunmaktadır. Genel olarak, yönetim planlaması planlamanın daha genel disiplininin altkümesidir. Yönetim planlaması 20. yüzyılın ortasından itibaren gelişmiş dünya ülkelerinde, korunan alanlar için uygulanmaya başlanmış ve alanın nasıl yönetileceği konusunda günümüzde ve gelecekte yöneticilere ve diğer ilgililere rehberlik eden bir araç halini gelmiştir. Yönetim planlaması süreci planlama, tanımlama ve yönetim konularında korunan alan yöneticilerine yardımcı olmaktadır. Yönetim planlaması planın yapımı ile sonlanmayıp, planın etkilerinin test edildiği yerlerin izlenmesi ile devam etmektedir. Denetim ve izlemede edinilen deneyimler, yönetsel amaç ve politikaların uygunluğunu bir daha gözden geçirmek için kullanılmakta ve bu geribildirim sonucunda plan gözden geçirilmektedir (Thomas vd., 2003).

Korunan alanların daha etkili yönetilmesi hedeflere bağlı olarak yönetim planlamasının bir sonucudur. Yönetim planlaması, yönetimin devamlılığını sağlamakta, etkili yönetimi teşvik etmekte, güvence vermekte ve rehberlik sağlamaktadır. Bu tanımlamaya göre yönetim planlamasının faydaları (Feilden ve Jokilehto, 1993):

- Daha anlaşılır bir anlayışa dayanan yönetim kararlarına, amacına ve önemli değer ve kaynaklara güvence vermek,

- Yöneticilere günlük faaliyetler ve uzun dönemli yönetimin oluşumunda rehberlik sağlamak,
- Yönetimin sürekliliğini sağlamak,
- Yönetimin geçerliliğini tanımlamaya yardımcı olarak daha etkili yönetimi teşvik etmektir.

Yönetim planı, alınmış kararları temel alan gelecek yönetim için rehber, yönetim yaklaşımının belgelenmesi ve planlama sürecinin bir ürünüdür.

1.4. Korunan Alan Tanımları ve Korunan Alanlarda Yönetim Planlaması

Korunan Alan: Özellikle biyolojik çeşitliliğin, doğal ve bununla ilişkili kültürel kaynakların devamlılığının sağlanmasına ve korunmasına hizmet eden, yasal ve diğer etkili yollarla yönetimi gerçekleştirilen deniz ve/veya kara alanlarıdır (Thomas, 2006). Korunan alanlar hükümetler ve uluslar arası kurumlar tarafından, Biyoçeşitlilik Sözleşmesi gibi anlaşmalarla desteklenen hemen hemen tüm ulusal ve uluslar arası koruma stratejilerinin temel yapı taşlarıdır. Korunan alanlar dünyanın karasal alanlarının % 10'unu kaplamakta ve deniz alanlarında da hızla artmaktadır (Hockings, vd., 2006). Korunan alanların yönetim amaçları geniş bir yelpazeye sahip olup hiçbir şekilde tek tip kuruluşlar tarafından yönetilemez, ancak birçok paydaş tarafından yönetilebilmektedir (Dudley, 2008).

Planlama süreci ve aşamaları, korunan alan yöneticileri için planın yönetim hedeflerini ve yasal uygulanabilirliğini ortaya koyacaktır. Yönetim planları korunan alanların temel özelliklerini ve değerlerini ve yönetim hedeflerinin oluşturulması ve uygulanması için gerekli işlemleri tespit eden özlü belgelerdir. Yönetim planı geliştirme süreci, korunan alan hedeflerine, risk ve tehditlere, çatışan çıkarların sayısına, paydaşların katılım oranı ve koruma alanı dışından kaynaklanan sorunlara bağlı olarak az ya da daha çok karmaşık bir süreç olabilir. Plan ister karmaşık ister basit olsun, planlama ilkeleri, yapılacak olan yönetim planının kapsamlı ve yararlı bir şekilde uygulanabilmesi için planlama sürecine rehberlik etmelidir (Thomas, vd., 2003).

Dolayısıyla bu tanım, herhangi bir alanın korunan alan sınıflandırmasına uygun olup olmadığını belirlemek için iki ayrı sorgulama yapar. Bunlar (Thomas, 2006):

a) Alan özel veya genel olarak, biyolojik çeşitlilik ile doğal ve bununla ilişkili kültürel kaynakların devamlılığının sağlanmasına ve korunmasına hizmet etmekte midir?

Herhangi bir alanın biyolojik çeşitliliğinin devamlılığının sağlanmasına ve korunmasına hizmet edebilmesi için, genellikle öyle olmasına karşın, alanın doğal bir durumda olması şart değildir. Alanın doğal hale getirilmek üzere restorasyonunun yapılması, söz konusu temel yönetim amacının yasal bir bölümünü oluşturabilir.

b) Alan yasal ve diğer etkili yollarla yönetilmekte midir?

Yasa gereği koruma alanı ilan edilen alanlarda, yönetim yetkisini oluşturan kanun maddeleri ve yasa tarafından ortaya konulan özel amaçlar ile yönetim ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bir takım sözleşmelere tabi olan, özel mülkiyete konu olan yada geleneksel olarak zaptedilen alanlarda, yönetim amacı açıkça beyan edilmelidir. Bu şekilde, bir alanın yönetim amacının belirlenmesine yönelik değerlendirmelerde, IUCN klavuzu alanın yönetim amacının tamamlayıcı bir işlevinin bulunduğunu belirtir. Bununla birlikte, korunan alana yönelik açıkça tanımlanmış kanunlar bulunmuyorsa, alanın yönetim planına başvurarak koruma koşullarının uygun olup olmadığı meydana çıkarılabilir.

1.4.1. Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN)'ne Göre Korunan Alanlar İçin Yönetim Planlaması ve Yönetim Planlaması Hazırlama Süreci

IUCN önderliğinde "Guidelines for Management Planning of Protected Areas" adlı, Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi Thomas, Middleton ve Philips tarafından 2003 yılında hazırlanmıştır. Çalışma daha çok IUCN'in doğa koruma alanları ile ilgili olmakla beraber tüm koruma alanları için de rehber olabilecek şekilde tasarlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak genel kavramlar ve tanımlar açıklanmış, daha sonra yönetim planlarının başarılı hazırlanması ve uygulanması için gerekli şartlar ortaya konulmuş, yönetim planı aşamaları anlatılmış, ilgi grupları gerekliliği ortaya konulmuş ve yönetim planları için uluslar arası boyut ve planlama yaklaşımları özetlenmiştir (Thomas, vd., 2003).

Yönetim planlaması 3 ana unsur üzerinde devam eden bir süreçtir. Bunlar (Thomas vd, 2003):

1. Yönetim planının hazırlanması,
2. Planın uygulanması,
3. İzleme ve yönetim planının yenilenmesi.

Korunan alanlar için yönetim planlama aşamaları 13 aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar (Thomas vd, 2003):

1.Yönetim planı hazırlık aşaması, yönetim planı hazırlamak için karar verilmesi, planlama ekibinin oluşturulması, görev alanlarını belirleme, kullanılacak sürecin tanımlanması.

2. Bilgi toplama, sorunların tanımlanması,

3. Bilgilerin değerlendirilmesi,

4. Kısıtlamaların tanımlanması, fırsatlar ve tehditler,

5. Yönetim vizyonunu ve hedefleri geliştirme,

6. Vizyon ve hedefleri gerçekleştirmek için seçenekler geliştirmek,

7. Taslak yönetim planı hazırlama,

8. Taslak yönetim planının kurumlar ve halk ile paylaşılması, taslak yönetim planına halkın katılımının sağlanması,

9. Hedeflerin değerlendirilmesi, taslak yönetim planının revizyonu, yönetim planına son halinin verilmesi,

10. Yönetim planının onayı,

11. Uygulama,

12. İzleme ve değerlendirme,

13. Yönetim planının güncellenmesi ve yenilenmesi kararı, sorumlulukların gözden geçirilmesi.

1.5. Yaban Hayatı Korumanın Tarihsel Gelişimi

1.5.1. Dünyada Yaban Hayatı Korumanın Tarihsel Gelişimi

Tarihte bilinen ilk koruma kavramı, MÖ. 252 yılında Hindistan imparatoru Asoka'nın; hayvanların, balıkların, ormanların korunması için bir ferman çıkarmasıyla başlamıştır. 1084'de ise İngiliz Kralı I. William, koruma amacına yönelik bir arazi etüdünün yapılmasını emretmiştir. "Domesday Book" adıyla yayınlanan bu kitap, Büyük Britanya'da ormanlar, balıkçılık, tarım alanları, av rezervleri, verimli toprakların evrimini içeren, ülkenin yönetimi ve gelişmesi için gerçekçi planlar hazırlamaya temel oluşturmuştur. Ant ve Sttipproweit (1985), 1250 yılında da İngiltere'de kartal, doğan, atmaca ve balıkçıl kuşlarının korunmasının istendiğini belirtilmiştir (Yücel ve Babuş, 2005).

Av yönetiminin çok yönlü sisteminin yazılan ilk kayıtları 1300'lü yıllarda Marco Polo tarafından Moğol İmparatorluğundaki Kubilay Han'ın av kuralları tarif edilmiştir. Bu kurallara göre;

- Mart ve Eylül aylarında türlerin üremeleri için avcılık yasaklanmıştır,
- Hayvanlar için yemleme alanları kurulmuştur,
- Kış aylarında yaban hayvanlarını yemleme programı kurulmuştur,
- Av kontrol sistemi kurulmuştur (Krausman, 2002).

1581 yılında İngiltere Devleti Sülün ve Keklikleri koruma altına aldı ve mısır tarlalarındaki bu kuşların atmaca veya şahin tarafından avlanmaması için önlem alındı ve insanların gece bu kuşları avlaması yasaklandı (Favre, 1983).

1616 yılında Bermuda Devleti Bermuda fırtına kuşu (*Pterodroma cahow*)'nu koruma altına aldı. 1620 yılında Bermuda Devleti Yeşil kaplumbağa'ları koruma altına aldı (Matthiesen, 1959).

1630 yılında ilk olarak bir yaban hayvanı türü için Dünya Bağış Sistemi kuruldu. Özel bir kuruluş tarafından "bir kuruş bir kurt" şeklindeki sloganıyla bağış topladı (Trefethen, 1975).

1646 yılında Rhoda adasında ilk olarak memeli türlerin avı yasaklandı (Trefethen, 1975).

1708 yılında ilk defa kuşlar için avlanmanın yasak olduğu sezonlar ilan edilmiştir. New York eyaletinde Dağ horozu (*Bonasa umbellus*), Bildircin ve Hindi avı yılın bazı sezonlarında yasaklanmıştır (Matthiesen, 1959).

1739 yılında Amerika'nın Massachusetts Eyaleti'nde Geyikleri korumak için ilk defa bekçilik sistemi kurulmuştur (Trefethen, 1975).

1846 yılında Rhode Adası'nda ilk defa bahar avcılığına (Çulluk ve ördek türleri için) karşı kurallar konulmuştur, daha sonra bu kurallar kaldırılmıştır (Belanger, 1988).

1850 yılında New Jersey ve Connecticut Eyaletlerinde ilk defa av kuşu olamayan türler koruma altına alınmıştır (Trefethen, 1975).

1870'li yıllarda 40 milyon insanın yaşadığı Amerika Birleşik Devletleri Yellowstone yöresinde avcılıkla geçinen bir grup insan, bölgenin hayvan ve bitki varlığının korunması ve doğal güzelliğinin gelecek nesile bırakılması çalışmalarını başlatmışlardır. Daha sonra Amerikan Kongresi 1872 yılında Dünya'da ilk olarak 8670 km² büyüklüğündeki "Yellowstone Milli Parkı"nı ilan etmiştir. Bunu takip eden ikinci ve üçüncü milli parklar ise bundan 17 yıl sonra ilan edilmişlerdir (Yücel ve Babuş, 2005).

1913 yılında Bern'de 13 ülkenin katıldığı ilk "Uluslararası Doğa Koruma Konferansı" yapılmış ve bu konferansta ilk defa "Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu" oluşturulmuştur (Yücel ve Babuş, 2005).

1948 yılında Birleşmiş Milletlerin bir organı olan UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu-United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) girişimi ile milli parklar ve doğa koruma hareketinin uluslararası düzeyde gelişmesi ve tartışılması amacıyla "Uluslararası Doğa Koruma Birliği" (International Union for the Protection of Nature) -IUPN- Fransa'nın Fontainebleau kentinde kurulmuştur. Birleşmiş Milletler çatısı altında gelişen Birliğin adı, 1958 yılında Atina'daki 6. Genel Kurul toplantısında "Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği" (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) -IUCN- olarak değiştirilmiştir. 1990 yılında da IUCN kısaltması aynen kalmak koşuluyla yeni adı "Dünya Koruma Birliği" (The World Conservation Union) olmuştur (Yücel ve Babuş, 2005).

"Uluslararası Kuşları Koruma Komitesi" (ICBP) 1922 yılında Londra'da, 1933 yılında "Afrika'nın Bitki ve Hayvan Varlığının Yerinde Korunması Uluslararası Londra Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu sözleşme, nesli tehlike altındaki veya nadir türlerin korunduğu ve bir kıtanın tümünü kapsayan ilk sözleşmedir. "Uluslararası Su Kuşlarını Araştırma Bürosu" (IWRB) 1947 yılında yine Londra'da, "Dünya Yaban Hayatı Fonu" (WWF) 1961 yılında, "Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Avrupa Komitesi" (CDSN) 1967 yılında kurulmuşlardır (Yücel ve Babuş, 2005).

Ramsar Sözleşmesi (Özellikle Sukuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Önem Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme); İran'ın Ramsar kentinde, 1971 yılında imzalanmıştır (Resmi Gazete, 2005a).

İlk kez 3 Mart 1973 tarihinde imzalanan ve 1 Temmuz 1975 tarihinde yürürlüğe giren Uluslararası Ticaret Nedeni İle Nesli Tehlike Altında Olan Doğal Türlerin Korunması (CITES) sözleşmesi, ticarete konu olan ve bu nedenle dünyada nesli tehlike altına giren doğal türlerin koruna bilmesi için uluslararası düzeyde ihracatçı ve ithalatçı ülkeler arasında işbirliğinin oluşturulmasının önemine işaret etmektedir (Resmi Gazete, 1996).

19 Eylül 1979 yılında Bern Sözleşmesi (Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi) imzaya açılmıştır. Bu Sözleşmenin amacı; yabancı bitki ve Yaban hayvanları ve bunların yaşama ortamlarını muhafaza etmek, özellikle birden fazla

devletin işbirliğini gerektirenlerin muhafazasını sağlamak ve bu işbirliğini geliştirmektir (Resmi Gazete, 1984).

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi; Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde, 1992 yılında, Dünya liderlerinin katıldığı en büyük katılımlı toplantı olan, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı yapıldı (Başkaya vd., 2005).

Natura 2000 (Avrupa Birliği Kuşları Koruma Yönetmeliği (79/409/EEC) ve Avrupa Birliği Yaşam Alanları ve Türleri Koruma Yönetmeliği (92/43/EEC); Mayıs 1992'de, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin hükümetleri, Avrupa içinde tehlikede bulunan doğal yaşam alanlarının ve canlı türlerinin koruma altına alınması amacıyla hazırlanmış bir yönerge tasarısını kabul etmişlerdir (Başkaya vd., 2005).

1.5.2. Türkiye'de Yaban Hayatı Korumanın Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde, 1839 Tanzimat Fermanından önceki devrelerde ormanın reel ve ideal faydalar oluşturan milli bir varlık olduğu düşüncesi fertlerde, kamu kuruluşlarında ve devlet kademesinde düşünmeye ve izlenmeye değer görülmemiş ve ormanlar Allah'ın insanlara sunduğu, herkes için faydalanmaya açık bir varlık sayılmıştır (Dursun, 1986). Böylece orman ve içerisinde barındırdığı yaban hayvanlarından özgürce yararlanılmıştır.

Cumhuriyet döneminde Kara Avcılığı işleri 1937 yılına kadar Osmanlı döneminden intikal eden 1882 yılında çıkarılan Kara Avcılığı Zabıtası Tüzüğü (Nizamname-i Zabıta-i Saydiyye) ile yürütülmüştür. 1937 yılında, dönemi için yeni sayılan 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu yürürlüğe girmiştir (Tarhan, 1987). Bu kanun nesli tükenmekte olan türlerin korunması ve üretimi ile avcılığın düzenlenmesi konularında düzenlemeler getirmiştir. Bu kanunun ilgili hükümlerinde Av Koruma ve Üretme Sahalarında, avı yasaklanarak koruma altına alınan türün nüve teşkil edecek miktarda bulunması gereklidir. Bu sahalarda her türlü avlanmak, tüfek ve köpekle dolaşmak yasaklanarak korunan türün yanısıra aynı yaşam alanını paylaşan bütün av ve yaban hayvanlarının korunması esas alınmıştır (Erkan, 1987). Ancak yürürlüğe giren bu yeni kanun av kaynaklarımızın korunması ve geliştirilmesinde yeterli olamamıştır. İlki 1959 yılında kurulan av üretme istasyonlarına yenileri eklenerek sayıları arttırılmıştır. 1966 yılından sonra çeşitli yerlerde koruma ve üretme sahaları tesis edilmiş, kanun ve kararlarla korunmaya çalışılmıştır (Turan, 1987).

Ülkemizde ilk kez Prof. Dr. Selahattin İnal 1948 yılında yayınladığı “Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız” adlı eserinde " Milli Park " deyimini kullanmıştır. 31 Ağustos 1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 4. ve 25. maddeleri ile "Milli Park " terimi Türk mevzuatına girmiş ve Zekai Bayer'in girişimiyle “ Milli Parklar Şubesi” kurulmuştur Ülkemizdeki ilk korunan alan 1958 yılında ilan edilen " Yozgat Çamlığı Milli Parkı"dır. Sonraki yıllarda milli parkların uluslararası turizm yönünden önemi vurgulanarak, uluslararası düzeydeki milli park planlaması uzmanlarının Türkiye'ye gelmeleri ve bu alanların tesisleri hakkında çalışmaları istenmiştir. 1969 ve 1970'li yılların başında koruma özelliği olan bazı alanlar için “Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planları ” (UDGP) hazırlanmıştır (Palaşoğlu, 1986; Yücel ve Babuş, 2005).

Av ve yaban hayvanlarının korunması ve geliştirilmesi çalışmaları 1966 yılından sonra doğal üretim, suni üretim ve tüm yurttaki avlalarda avlanmaların kontrolü ve düzenlenmesi şeklindeydi (Tarhan, 1987).

Doğal üretimde nesilleri tehlikeye düşen veya sayıları tehlikeli şekilde azalan av ve yaban hayvanlarının bulunduğu tabiat parçaları tespit edilmekte ve Av Koruma ve Üretim Sahaları statüsü içinde buralardaki yaşama ortamını iyileştirici tedbirler alınmaktaydı. Ayrıca korunan tür aleyhine çoğalan ve zararlı olan diğer türlerle mücadele edilmekteydi. En önemlisi de her türlü avlanmanın Av Koruma ve Üretim Sahaları'nda yasaklanmasıydı (Tarhan, 1987).

Ayrıca her yıl düzenli olarak toplanan Merkez Av Komisyonu bir kısım kırsal kesim avlaklarında 1 veya 2 yıl geçici süre ile bütün avlanmaları yasaklamaktaydı. Böylece buralarda barınan av ve yaban hayvanlarının doğal olarak üremelerinin artması ile sayıca gelişmeleri sağlanmıştır (Tarhan, 1987).

Suni üretimde ise amaç, nesli azalan bazı türleri tekniğine uygun olarak tesis edilmiş üretim istasyonlarında üretmektir. 1987 yılı itibarıyla Av üretim istasyonlarının sayısı 29'a ulaşmıştır (Tarhan, 1987).

Av Yerleştirme Alanları: Ülkemizde nesli azalan ve av üretim istasyonlarında üretilen av ve yaban hayvanları daha önce yaşadıkları yerlere veya uygun yaşama ortamlarına yerleştirilmektedir (Tarhan, 1987).

İlk Av Koruma Sahası 1966 yılında kurulan Antalya Düzlerçamı örnek Orman İşletmesi'nde 15 bin hektarlık Akdeniz Alageyik Koruma Sahasıdır. Düzlerçamı Av Koruma Sahası'nda yapılan çalışmalar sonradan doğal denge içinde tam bir yaban hayatının korunup geliştirilmesi şeklini almıştır. 1966 yılından itibaren Orman Genel

Müdürlüğü Anadolu'nun çeşitli yerlerinde nesli azalan türler için Yaban Hayatı Koruma Alanları seçip, ciddi bir koruma çalışmalarına girmiştir (Tarhan, 1987).

1966 yılından 1987 yılına kadar Geyik, Alageyik, Ceylan, Çengel boynuzlu dağ keçisi, Yaban koyunu, Yaban keçisi ile Su kuşları, Turaç, Sülün, Kelaynak kuşunu doğal yaşama alanlarında geliştirmek amacıyla 81 adet Av Koruma ve Üretim Sahası tesis edilmiştir. Bunların toplam alanı 1,6 milyon hektarı aşmıştır (Erkan, 1987).

3167 sayılı Kara Avcılığı Yasası 2003 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun amacı; sürdürülebilir av ve yaban hayatı yönetimi için av ve yaban hayvanlarının doğal yaşam ortamları ile birlikte korunmalarını, geliştirilmelerini, avlanmalarının kontrol altına alınmasını, avcılığın düzenlenmesini, av kaynaklarının milli ekonomi açısından faydalı olacak şekilde değerlendirilmesini ve ilgili kamu ve özel hukuk tüzel kişileri ile işbirliğini sağlamaktır (Resmi Gazete, 2003).

Kara Avcılığı Kanunu kapsamında iki alan koruma statüsü yer almaktadır. Bu statüler Yaban Hayatı Koruma Sahaları ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'dır.

Yasa gereği ilan edilen Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında ana amaç; alandaki hedef türleri korumak, yaşam alanlarını geliştirmek, gerektiğinde mevcut popülasyonları ilave bireyler ile takviye etmek, popülasyonun yeterli hale gelmesi ile hazırlanacak sürdürülebilir avlanma planları kapsamında avcılık faaliyetleri yapmaktır. YHGS'ler IUCN koruma kategorilerinden IV. Kategori olan "habitat/tür Koruma Alanı" na karşılık gelmektedir. 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu bu alanların Yönetim ve Gelişme planlarının kanunun çıkış tarihinden itibaren 15 yıl içerisinde tamamlanmasını ön görmektedir. 2000 yılında başlatılan ve Türkiye'deki dört farklı biyocoğrafik alanda uygulanan Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesinin (GEF-2) ana hedefi, korunan alanlar için örnek katılımcı yönetim planı hazırlamak ve projenin uygulandığı dört alandaki deneyimlerin diğer korunan alanlara yaygınlaştırmaktır. GEF-2 projesindeki deneyimler ve yetmiş personeli dikkate alınarak Antalya, Erzurum, Artvin ve Adana illerindeki dört YHGS örnek alan seçilmiş ve üç ay içerisinde bu alanların yönetim ve gelişme planlarının tamamlanması hedeflenmiştir. Hedeflenen süreler içinde bu planlar bitirilmiş ve DKMP Genel Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır (Anonim, 2008b). Bu belirlenen alanlarda planlar bitirildikten sonra DKMP Genel Müdürlüğü her İl Müdürlüğünün sorumluluk alanında bulunan YHGS'nin planlarının yapılması çalışmasını

başlatmıştır. 2012 yılı Mayıs ayı itibarıyla 80 adet YHGS'ndan 52 adedinin Yönetim ve Gelişme Planı tamamlanarak onaylanmıştır.

1.5.2.1. Türkiye'de Av ve Yaban Hayvanlarının Korunması Faaliyetleri Çerçevesinde Yürürlükteki Mevzuat

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, kanunları, yönetmelikleri ile Paris, Ramsar Bern, Washington (CITES), Barcelona ve Biyolojik Çeşitlilik gibi uluslararası sözleşmeler doğa koruma, geliştirme, sürdürülebilir kaynak kullanımı ve yönetimi konularında yasal çerçeve oluşturmaktadır. Ayrıca üyelik sürecinde olan ülkemiz Avrupa Birliği Müktesebatına da uymak durumundadır (Anonim, 2005).

Ülkemizde bu güne kadar milli parklar, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları, tabiat anıtları, muhafaza ormanları, gen koruma ormanları, tohum meşçereleri, tohum bahçeleri, orman içi dinlenme yerleri, yaban hayatı koruma sahaları, yaban hayatı geliştirme sahaları, su ürünleri istihsal sahaları ve doğal sit alanları gibi ulusal kanunlara göre ilan edilmiş korunan alanların yanı sıra dünya kültürel ve doğal miras alanları, zümrüt ağı alanları ve Özel Çevre Koruma Bölgeleri gibi uluslararası kanunlara göre ilan edilmiş olan korunan alanlar da bulunmaktadır. (Başkaya vd., 2005). Türkiye'de av ve yaban hayvanlarının korunması faaliyetleri çerçevesinde taraf olduğu Uluslararası ve ulusal sözleşmeler;

- Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi), (Resmi Gazete, 1984).
- Özellikle Su kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme (Resmi Gazete, 1994).
- Kuşların Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (Paris Sözleşmesi), (Resmi Gazete, 1996).
- Uluslararası Ticaret Nedeni İle Nesli Tehlike Altında Olan Doğal Türlerin Korunması (CITES), (Resmi Gazete, 1996a).
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Resmi Gazete, 1996b).
- Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi, Barselona), (Resmi Gazete, 2002).
- Yaban Hayvanlarından Göçmen Türlerin Korunmasına Dair Sözleşme (Bonn Sözleşmesi), (Anonim, 2003).
- Natura 2000 (Avrupa Birliği Kuşları Koruma Yönetmeliği (79/409/EEC) ve Avrupa Birliği Yaşam Alanları ve Türleri Koruma Yönetmeliği (92/43/EEC).

- 1380 Sayılı Su ürünleri Kanunu (Resmi Gazete, 1971).
- 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 2. Maddesinde tanımlanan ve bu kanunun 3. Maddesi uyarınca belirlenen "Milli Parklar", "Tabiat Parkları", Tabiat Anıtı" ve Tabiatı Koruma Alanları" hassas yöreler olarak belirlenmektedir (Resmi Gazete, 1983).
- 2872 Sayılı Çevre Kanunu. Bu kanuna göre korunan alanlardan biri olan Özel Çevre Koruma Bölgeleri'nde yaban hayatı korunmaktadır (Resmi Gazete, 1983).
- Kültür varlıklarımızın yanı sıra doğal varlıklarımızda yerinde korunması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa istinaden Doğal Varlık ve Doğal Sit Alanları ilan edilmiştir (Resmi Gazete, 2005).
- 6831 sayılı Orman Kanunu ile Gen Koruma Ormanı, Tohum Meşçeresi, Tohum Bahçesi, Mesire Yeri tesis edilmiş ve biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla Muhafaza Ormanları ayrılmıştır (Anonim, 2005).
- 4915 Kara Avcılığı Kanunu'na göre "Yaban Hayatı Koruma Sahası" ve "Yaban Hayatı Geliştirme Sahası" korunan alanlar olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete, 2003).

Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahaları'nın kuruluşu, yönetimi denetimi ve bu alanlarda izin verilecek faaliyetler ile ilgili esaslar 4915 sayılı kanunun 4'üncü maddesine dayanılarak hazırlanan "Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları İle İlgili Yönetmelik" ile belirlenmiştir. Yaban hayvanları ve yaşama ortamlarının korunması, türlerin yer değiştirilmesi, doğadan toplanmaları, yırtıcı türlerin yönetimi ve hastalıklar ile mücadele edilmesi hakkında esas ve usulleri belirlemek amacıyla; 4915 sayılı kanunun 4'üncü maddesinde, CITES ve BERN sözleşmelerine, Yabani Kuşların Korunması ve Yaban hayvanları ve Flora ile Bunların Doğal Habitatlarının Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Direktiflerine dayanılarak, "Av ve Yaban Hayvanlarının ve Yaşam Alanlarının Korunması, Zararlılarıyla Mücadele Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" hazırlanmıştır (Anonim, 2005).

1.6. Yaban Hayatı Geliştirme Sahası

YHGS, av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plânı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahaları ifade eder

(Resmi Gazete, 2003). Türkiye’de 80 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmaktadır (Tablo 1).

Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmeliğin 11. maddesi gereği hazırlanması gereken Yönetim ve Gelişme Planları için 2007 yılında altlıklar oluşturulmuştur.

2008 yılında 6 adet sahanın, 2009 yılında 5 adet sahanın, 2010 yılında 7 adet sahanın, 2011 yılında 12 adet sahanın, 2012 yılında Nisan ayı itibarıyla 2 adet sahanın ve Nisan ayı itibarıyla onayda olan 20 adet sahanın Yönetim ve Gelişme Planı yapılmıştır. 28 adet sahanın ise planlanmasına başlanmamıştır. 2008 yılından bu yana onay aşamasında olan planlar ile birlikte toplam 52 adet sahanın Yönetim ve Gelişme Planı tamamlanmıştır. Ülkemizdeki YHGS’ler aşağıdaki tabloda verilmiştir (URL-1, 2012; Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye'deki Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları

Sıra No	İL	İLÇE	YHGS ADI	HEDEF TÜR	ALAN (Ha)
1	Adana	Karataş	Tuzla Gölü	Su kuşları	3974
2	Adana	Karataş	Akyatan Gölü	Su kuşları	15304
3	Adana	Saimbeyli	Hançerderesi	Yaban keçisi	7894
4	Adana	Pozantı	Pozantı Karanfildağ	Yaban keçisi	31020
5	Adana	Yüreğir	Seyhan Baraj Gölü	Su kuşları	11436
6	Ankara	Nallıhan	Nallıhan Davutoğlu	Su kuşları	451
7	Ankara	Nallıhan	Nallıhan Saçak	Kızıl geyik	5268
8	Ankara	Nallıhan	Nallıhan Emremsultan	Yaban koyunu	18284
9	Ankara	Beyşehir	Beyşehir Kapaklı	Kızıl geyik	9471
10	Antalya	Alanya	Alanya Dimçayı	Yaban keçisi	52655
11	Antalya	Kaş	Kaş Kıbrıs Çayı	Yaban keçisi	3558
12	Antalya	İbradı	Akseki İbradı Üzümdere	Yaban keçisi	18462
13	Antalya	Akseki	Cevizli Gidengelmaz Dağı	Yaban keçisi	16134
14	Antalya	Merkez	Düzlerçamı	Alageyik - Yaban keçisi	24658
15	Antalya	Gündoğmuş	Gündoğmuş	Yaban keçisi	8404
16	Antalya	Kumluca	Sarıkaya	Yaban keçisi	40398
17	Antalya	Merkez	Sivridağ	Yaban keçisi	8127
18	Afyon	Sandıklı	Sandıklı Akdağ	Kızıl geyik	14894
19	Afyon	Dinar	Dinar Karakuyu Gölü	Su kuşları	1374
20	Ardahan	Posof	Posof	Dağ horozu	59589
21	Artvin	Yusufeli	Çoruh Vadisi	Yaban keçisi	23500
22	Balıkesir-Kütahya	Simay	Akdağ	Kızıl geyik	3560
23	Bartın	Ulus	Ulus-Sökü	Kızıl geyik - Karaca	6374
24	Bitlis	Adilcevaz	Adilcevaz Süphandağı	Çengel boynuzlu dağ keçisi	31262
25	Burdur	Karamanlı	Karakaş Gölü	Su kuşları	4022
26	Burdur		Burdur Gölü	Su kuşları	26229
27	Bursa	Karacabey	Karacabey Karadağı - Ovakorusu	Sülün	28611
28	Bolu	Göynük	Göynük Kapıormanı	Kızıl geyik	21896
29	Bolu	Merkez	Abant Gölü	Kızıl geyik	1931
30	Bolu		Yedigöller	Kızıl geyik - Karaca	40125
31	Bingöl	Kığı	Kığı Şeytandağları	Çengel boynuzlu dağ keçisi	25102
32	Çorum	Kargı	Kargı Koşdağ	Karaca	1962
33	Denizli	Sandıklı	Çivril Akdağ	Kızıl geyik	10634
34	Denizli	Çardak	Çardak Beylerli Gölü	Su kuşları	919
35	Düzce	Gölyaka	Gölyaka Efteni Gölü	Su kuşları	764
36	Eskişehir	Sivrihisar	Sivrihisar Balıkdanı	Su kuşları	1369
37	Eskişehir	Mihalıçık	Mihalıçık Çatacık	Kızıl geyik	26654
38	Erzurum	Oltu	Oltu	Yaban keçisi	5298
39	Erzurum	Çat	Çat	Çengel boynuzlu dağ keçisi	63215

Tablo 1'in devamı

40	Erzurum	İspir	İspir Vercenik Dağı	Çengel boynuzlu dağ keçisi- Yaban keçisi	63130
41	Gaziantep	İslahiye	Tahtaköprü Baraj Gölü	Su kuşları	8049
42	Gümüşhane	Şiran	Şiran Yukarı Kulaca	Yaban keçisi	5264
43	Hatay	Altınözü	Altınözü	Sırtlan	35811
44	Hatay	İskenderun	Arsuz	Karaca - Yaban keçisi	26077
45	İstanbul	Sarıyer	Sarıyer Feneryolu	Karaca	1451
46	İstanbul		Çatalca Çilingoz	Kızıl geyik	35829
47	İzmir	Selçuk	Selçuk Gebekirse Gölü	Su kuşları	5453
48	İzmir	Bayındır	Bayındır Ovacık	Karaca	5819
49	Karabük	Yenice	Yenice	Karaca - Kızıl geyik	26775
50	Karabük	Safranbolu	Sırçalı Kanyonu	Karaca	411
51	Kars	Arpaçay	Kuyucuk Gölü	Su kuşları	245
52	Kars		Sarıkamış Kağızman	Yaban keçisi	20280
53	Kastamonu	Merkez	Ilgazdağı	Kızıl geyik	17036
54	Kastamonu	Hanönü	Taşköprü Elekdağ	Kızıl geyik	4236
55	Kastamonu	Tosya	Tosya Gavurdağı	Kızıl geyik	9262
56	Kastamonu	Azdavay	Azdavay Kartdağ	Kızıl geyik	11216
57	Kayseri	Yahyalı	Yahyalı Aladağlar	Yaban keçisi	7321
58	Kocaeli	Kandıra	Kandıra Seyrek	Karaca	1019
59	Konya	Karatay	Bozdağ	Yaban koyunu	59297
60	Kütahya	Emet	Tavşanlı Çatak	Kızıl geyik	2807
61	Kütahya	Merkez	Merkez Türkmenbaba	Kızıl geyik	11888
62	Kütahya	Merkez	Altıntaş	Toy	13679
63	Mersin	Silifke	Hisardağ ve Gedikdağı	Yaban keçisi	4189
64	Mersin	Mut	Mut Kestel Dağı	Yaban keçisi	4546
65	Mersin	Tarsus	Tarsus Kadıncık Vadisi	Yaban keçisi	8712
66	Mersin	Tarsus	Tarsus Hopur Topaşır	Yaban keçisi	5984
67	Mersin	Çamlıkaya	Çamlıyayla Cehennemderesi	Yaban keçisi	27385
68	Muğla	Merkez	Yılanlı Çakmak	Yaban keçisi	1509
69	Muğla	Köyceğiz	Köyceğiz	Yaban keçisi	31483
70	Niğde	Çamardı	Çamardı Demirkazık	Yaban keçisi	18674
71	Osmaniye	Merkez	Zorkun Yaylası	Karaca	3869
72	Rize	Ardeşen	Çamlıhemşim Kaçkar Dağları	Çengel boynuzlu dağ keçisi	4320
73	Samsun	Bafra	Bafra Kızılırmak Deltası	Su kuşları	5174
74	Samsun	Terme	Terme Gölardı Simenlik Gölü	Sülün	3355
75	Sakarya	Karasu	Kaynarca Acarlar Gölü	Su kuşları	2752
76	Şanlıurfa	Merkez	Kızılkuyu	Ceylan	20504
77	Şanlıurfa	Birecik	Birecik Fırat	Kelaynak	180
78	Sinop	Merkez	Bozburun	Karaca	1054
79	Tokat	Pazar	Kaz Gölü	Su kuşları	1216
80	Zonguldak		Yeşilöz	Karaca - Kızıl geyik	9168
	TOPLAM				1201211

1.6.1. Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Seçim Kriterleri

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları, av ve yaban hayvanlarının veya biyolojik çeşitliliğin korunması gereken alanların muhafazası veya göçmen türlerin göç yollarını güvence altına almak için, yaşama ortamlarının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamlarını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma planı çerçevesinde avlanmanın yapılması amacı ile içerisinde hedef tür veya türlerin doğal olarak bulunduğu veya yeniden yerleştirildiği, av ve yaban hayvanlarının barınma, beslenme ve uygun yaşama koşulları ile doğal peyzaja sahip alanlardan seçilmektedir (Resmi Gazete, 2004).

1.6.2. Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Sınırlarının Belirlenmesi

Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları, yaban hayvanlarının barınma, beslenme ve üreme gibi yaşamsal ihtiyaçlarını temin edebileceği uygun yaşama şartlarına sahip, hedef tür ve/veya türlerin yıl içerisindeki mevsimsel olarak yaptıkları göç ve yayılma alanlarını, üreme alanlarını ve göç yollarını içeren, geliştiren ve artan popülasyonu barındırabilecek büyüklükte olmalıdır (Resmi Gazete, 2004).

YHGS içerisindeki orman alanlarının sınırları, Orman Genel Müdürlüğü tarafından yapılan amenejman haritalarında belirtilen bölmelerin sınırları, diğer alanların sınırları ise yol, dere, uçurum, sırt ve kaya gibi doğal hatlar, esas alınarak belirlenir. Bu şartların sağlanamadığı hallerde ise; arazinin topoğrafik yapısı dikkate alınarak gerekli işaretlemeler yapılmak suretiyle, alanın sınırları belirlenmektedir (Resmi Gazete, 2004).

1.6.3. Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Teklifi, Tescili, İlanı ve Yönetimi

Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahası olarak teklif edilecek sahalar için, Bölge Müdürlüklerine bağlı İl Müdürlüğü tarafından oluşturulacak bir komisyon marifetiyle yerinde yapılan inceleme sonucunda ön etüt raporu, alan üzerinde yetki ve sorumluluğu bulunan tüm kurum ve kuruluşların uygun görüşünü alarak tanzim edilir ve alanın 1/25.000'lik haritası ile birlikte Genel Müdürlüğe gönderilir.

Genel Müdürlükçe ön etüt raporları uygun görülenler;

a) Orman rejimine giren sahalarda Bakan oluru ile,

b) Diğer sahalarda ise ilgili kurum ve kuruluşlardan görüş alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile Bakanlık adına tescil edilir ve ilan olunur.

Genel Müdürlükçe tescil ve ilan edilen yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları, Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetmelik esaslarına göre hazırlanacak yönetim ve gelişme planlarına göre, Bölge Müdürlüklerine bağlı İl Müdürlüğü tarafından yönetilir, koruma işlemi yapılır veya yaptırılır (Resmi Gazete, 2004).

Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarının büyüklüğü ve özelliğine göre koruma ve kontrol işlemi yapmak, ziyaretçi ve tanıtım merkezlerinde faaliyette bulunmak ve alanların taşıma kapasitelerine ulaşmaları durumunda hazırlanacak olan avlanma planlarına göre yapılacak avcılıkla ilgili çalışmalarda görevlendirilmek üzere yeterli sayıda personel istihdam edilmektedir (Resmi Gazete, 2004).

1.6.4. Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında Avlanma ve Av Turizmi Kota Belirleme Esasları

Ülkemizde yaban hayatı kaynaklarının tahrip edilmesinin en önemli nedenlerinin başında kırsal yoksulluk sayılmaktadır. Kırsal yoksulluğun yaban hayatı kaynakları üzerindeki baskısını azaltmak için yaban hayatı habitatlarını paylaşan yerel halkın ekonomik durumunun iyileştirilmesi yönünde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün yararlanılabileceği en önemli araçlardan biri av turizmi olarak görülmektedir. Bu etkinlik diğer gelişmiş ülkeler tarafından da tarıma elverişli olmayan alanların en iyi kullanımı olarak gösterilmektedir. DKMP Genel Müdürlüğü'nün av turizmi faaliyetlerinden elde ettiği gelir yaban hayatı kaynaklarının korunması karşılığında köy tüzel kişiliklerine verilmektedir (Anonim, 2005b).

Yaban hayatının korunması, planlanması ve yönetimi populasyonlar bazında yapılmaktadır. Av kaynaklarından ekolojik prensipler çerçevesinde sürdürülebilir bir şekilde faydalanma populasyonların büyüklük, yoğunluk ve strüktür gibi karakteristikleri ile doğum, ölüm gibi dinamiklerine ilişkin bilgilere istinaden hazırlanan avlanma planları ile belirlenen yıllık avlanma kotaları ile mümkün olmaktadır (Anonim, 2005b).

YHGS'lerin özel avlanma planları her yıl DKMP GM Bölge Müdürlüklerine bağlı olan İl Müdürlükleri tarafından DKMP Genel Müdürlüğü'ne gönderilen raporlardaki envanter verileri doğrultusunda Genel Müdürlük tarafından yapılmaktadır. İl Müdürlükleri tarafından her yıl Genel Müdürlüğe gönderilecek raporlardaki envanter verileri

değerlendirilerek av turizmi kapsamında av yaptırılacak YHGS'ler belirlenmekte ve belirlenen bu sahalardaki hedef tür popülasyonlarının durumuna göre İl Müdürlüklerinin görüş, öneri ve teklifleri doğrultusunda yıllık avlanma kotaları tespit edilmektedir (Anonim, 2005b).

Avlanma planları yaban hayatı yönetim birimlerinin özellikleri göz önüne alınarak yapılmaktadır. YHGS'ler için hazırlanan özel avlanma planlarında temel amaç yırtıcılar da dahil olmak üzere sahanın tüm yaban hayatı değerlerinin korunmasıdır. Dolayısıyla, YHGS'ler için hazırlanan özel avlanma planları maksimum av üretimi amacıyla avlanmayı düzenleyen planlar değildir. YHGS'ler için hazırlanan özel avlanma planları avlattırılması planlanan hedef tür popülasyonlarının yoğunluklarının optimum yoğunluk seviyesine çekilmeleri ve bu seviyede tutulmalarını hedeflemektedir. Optimum popülasyon yoğunluğu seviyesinin altında olan popülasyonlar için hazırlanan özel avlanma planları ise daha sağlıklı popülasyonlar oluşturmak amacıyla söz konusu popülasyondaki hasta, genetik deformasyonlara sahip ve üreme yeteneği düşük yaşlı bireyler ile evcil hayvanlarla çiftleşmeler sonucu oluşan melezlerin popülasyondan çıkarılmasını düzenleyen planlardır (Anonim, 2005b).

1.6.5. Yaban Hayatı Yönetiminde Planlama İhtiyacı ve Yaban Hayatı Planlama Yöntemi

Yaban hayatı yönetimi, bilimsel, teknik ve geleneksel bilgi temelinde nesli tehlike altında olan türlerde dahil olmak üzere yaban hayatı popülasyonlarını belirli seviyede tutma sürecidir. Sürdürülebilir yaban hayatı yönetimi şimdiki ve gelecek nesillerin çıkarlarının korunması ile birlikte, yaban hayatının ekolojik, ekonomik ve sosyal değerlerindeki dengeleme amacı içermektedir. Böylece bu kavram, avcılık ve tek tek türlerin korunması ile ilgili çıkarların ötesine gider ve yerine yaban hayatının bütüncül bir şekilde sürdürülebilir bir doğal kaynak olduğu konusu üzerinde durur (Morgera ve Wingard, 2008).

Bünyesinde YHGS'leri barındıran ormanlık alanlardaki av ve yaban hayatı koruma ve geliştirme ile planlama ve işletme faaliyetlerinin, belirlenen orman amenajman usulüne göre değişeceği açıktır. Ülkemizde bugüne kadar uygulanan geleneksel orman amenajman planları ise, bilindiği gibi odun üretimli eksenli düzenlenmiştir. Fakat son zamanlarda Ekolojik Tabanlı Çok Amaçlı Planlama veya Fonksiyonel Planlama konusu gündeme

gelmiş olup, bu planlama tarzında yaban hayatı sahaları içinde uygun olduğu düşünülmektedir (Oğurlu, 2008).

Türkiye, av ve yaban hayatı kaynakları gerek tür çeşitliliği gerekse habitatında barındırabileceği miktar bakımından oldukça önemli bir potansiyele sahip bulunmaktadır. Ancak bu potansiyel günümüze kadar yürütülen çalışmalarda verimli bir şekilde kullanılamamıştır. Türkiye'de yabanıl kaynaklar yeterince korunamamakta, usulsüz avcılığın önüne geçilememekte, bu kaynakların yönetimine ve geliştirilmesine yönelik mevcut politika ve organizasyonda ciddi boşluklar ve yetersizlikler bulunmaktadır (Geray, 1999).

Ülkemiz için etkin bir yaban hayatı yönetim mekanizmasının gerçekleştirilmesi, başta kaynak envanteri olmak üzere, yaban hayatı koruma planları, yaban hayatı geliştirme planları ve avlak planlarının yapıp hayata geçirilmesine bağlıdır. Esasen, envanter ve kayıt sisteminin eksikliği veya yetersizliği, ülkemizde yaban hayatı sahalarında planlamayı geciktiren faktörlerin en başında gelmektedir. Planlama teşebbüslerinin biyopolitik yaklaşımdan uzak olması sebebiyle planlamada katılımcılığın sağlanması gibi idari veya kanundaki tanımların henüz yerli yerine oturmamış olması gibi hukuki karakterlerdeki faktörler planlamayı zorlaştırmaktadır (Oğurlu, 2008).

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Materyal

Araştırmalar Ekim 2009 – Mayıs 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile 4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu'na göre korunan alanlardan biri olan Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Yönetim ve Gelişme Planlarının yapım süreçleri irdelenmektedir. Ülkemizdeki 80 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahasından onay aşamasında olan planlar ile birlikte 52 adedinin Yönetim ve Gelişme Planları bugün itibarıyla tamamlanmıştır. Onaylanmış 32 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planından 17 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı değerlendirilmiştir.

Değerlendirilen 17 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahasının Yönetim ve Gelişme Planları Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nden temin edilmiştir.

Ülkemizdeki YHGS Yönetim ve Gelişme Planları ile Dünyadaki Yaban Hayatı Yönetim Planlarını karşılaştırmak için Amerika, Kanada, Almanya, Avusturya, Finlandiya, Bulgaristan, Kenya, Myanmar ve Tazmanya'da yapılan Yaban Hayatı Yönetim Planları bu ülkelerin yaban hayatı ile ilgili Bakanlıklarının web sayfalarından temin edilmiştir.

YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarındaki bölgeleme haritalarının değerlendirilmesinde Google Earth görüntüleri ve plan içerisindeki bölgeleme haritaları kullanılmıştır.

Araştırmaya başlanılan 2009 yılında Kastamonu Azdavay Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planı planlama ekibinde Orman Mühendisi olarak, 2011 – 2012 yılları arasında Gümüşhane Şiran Yukarı Kulaca YHGS, Erzurum Çat YHGS ve Kars Kağızman-Sarıkamış YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında ise arazi çalışmalarına katılarak Yönetim ve Gelişme Planı hazırlama sürecinin tüm aşamalarında yer almış bulunup, planlama süreci ile ilgili tüm eksiklikler, karşılaşılan sorunlar detaylı bir şekilde not edilmiş ve daha sonra değerlendirilmiştir.

2.1.1. Araştırma Alanlarının Tanıtımı

Değerlendirilen 17 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'na ait alan tanıtımları, alan büyüklükleri, hedef türler, bölgeleme alanlarının büyüklüğü, arazi kullanım durumları ve planlamaya ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir:

Şekil 1. Araştırma alanlarının Türkiye üzerindeki yeri

1- Kayseri Aladağlar Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Kayseri ili sınırlarında yer alan Aladağlar YHGS Alanda Yaban keçisi (*Capra aegagrus*) bulunması nedeniyle 27.12.2002 tarihinde 3167 sayılı yasaya göre 7567,50 ha.'lık alan "Yaban Hayatı Koruma Sahası", daha sonra bu alan 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun 4. maddesi uyarınca 07/09/2005 tarih ve 2005/9453 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile (16/10/2005 tarih ve 25968 sayılı resmi gazetede yayımlanarak) "Yaban Hayatı Geliştirme Sahası" olarak ilan edilmiştir (Anonim, 2009b).

Aladağlar YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2009 yılında onaylanmış olup, 2014 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2019 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2009b).

2- Çamlıyayla- Cehennemderesi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Mersin ili Çamlıyayla ilçesi ile Toroslar ilçesi mülki sınırları içerisinde kalan saha 1969 yılında zamanın Tarım Bakanlığının Taşra Teşkilatı olan Namrun ve Cehennemdere Orman Bölge şefliklerince 11.04.1969 tarihinde Yaban keçisi Rezerv Sahası olarak teklif edilmiş ve 20.6.1969 tarihinde yapılan Merkez Av Komisyonu kararıyla ava kapatılmıştır. 22.05.1971

tarhli Genel Müdürlük yazısı ile saha Cocak-Cehennemdere Yaban keçisi koruma sahası olarak ayrılmış, Yaban Hayatı Koruma Sahası olarak ilan edilmiştir. 2006 yılında Tarsus DKMP Mhendisliğince n etüt raporu hazırlanarak, hedef türün Yaban keçisi olduğu 27610 ha'lık saha Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak teklif edilmiş ve 13/9/2006 tarih ve 2006/10966 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanarak 05.10.2006 tarih ve 26310 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Anonim, 2010c).

Cehennemderesi YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2010 yılı Aralık ayında onaylanmış olup, 2016 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2021 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2010c).

3- Artvin Çoruh Vadisi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Artvin'in Yusufeli ilçesi mülki sınırları içerisinde bulunan saha 1971 yılında MAK kararı ile oruh Vadisi Yaban Hayatı Koruma Sahası olarak ve 8100 ha. büyüklüğünde ilan edilmiştir. Alan Orman Bakanlığının 6.11.2002 tarihli oluru ile 21821 ha.'a çıkartılarak Yaban Hayatı Koruma Sahası olarak tefrik edilmiştir. Daha sonra alan 23500 ha. olarak evre ve Orman Bakanlığı'nın 22/7/2005 tarihli ve 41996 sayılı ile 3/8/2005 tarihli ve 44763 sayılı yazıları üzerine, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun 4. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak 07/09/2005 tarihinde tefrik edilmiştir. YHGS toplam alanı 23500 hektar olup hedef tür Yaban keçisi (*Capra aegagrus*)'dir (Anonim, 2008b).

Çoruh Vadisi YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2008 yılında onaylanmış olup, 2013 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2018 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2008b).

4- Niğe Demirkazık Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Niğe ili sınırları içerisinde bulunan Demirkazık Yaban Hayatı Geliştirme Sahası; Demirkazık Dağında bulunan yaban keilerinden dolayı 1988 yılında 49069 ha'lık bir alan olarak Demirkazık Dağı Yaban Keçisi Koruma ve retim Sahası olarak tefrik edilmiştir. Sahanın bir bölümü 1995'de Milli Park'a ayrılmıştır. Saha içerisinde bulunan yerleşim yerlerinin ve tarım arazilerinin de Yaban Hayatı Geliştirme Sahası dışına çıkartılması çalışmaları sonucunda 07.09.2005 tarih ve 2005/9453 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 18955 ha'lık alan Demirkazık Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak tefrik edilmiştir (Anonim, 2009d).

Demirkazık YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2009 yılında onaylanmış olup, 2014 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2019 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2009b).

5- Dim ayı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Antalya ili Alanya ilçesi mülki sınırları içerisinde kalan Dim ayı YHGS Bakanlar Kurulunun, 07.09.2005 tarih ve 2005/9453 sayılı kararı alan Dim ayı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak tescil edilmiştir. Hedef türün Yaban keçisi (*Capra aegagrus*) seçildiği Dim ayı YHGS'nın toplam yüz ölçümü 46177 hektardır (Anonim, 2008a).

Dim ayı YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2008 yılı Haziran ayında onaylanmış olup, 2013 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2018 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2008a).

6- Adana-Kahramanmaraş Hançer Deresi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Adana ili ile Kahramanmaraş ili sınırlarında yer almaktadır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın 16/8/2006 tarihli ve 5228 sayılı yazısı üzerine, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'nun 4. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 13/9/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır. Sahanın toplam büyüklüğü 7894 ha. olup hedef tür Yaban keçisi (*Capra aegagrus*)'dir (Anonim, 2008c).

Hançer Deresi YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2008 yılında onaylanmış olup, 2013 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2018 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2008c).

7- Adana Pozantı Karanfil Dağı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Karanfil Dağı YHGS Adana ili, Pozantı, Aladağ ve Karaisalı ilçeleri ile Niğde ili, Çamardı ilçesi mülki sınırlarında kalmaktadır. Saha 13/09/2006 tarihli ve 2006/10966 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 31020.0 ha'lık alan "Yaban Hayatı Geliştirme Sahası" olarak ilan edilmiştir. Alanın toplam yüzölçümü 31020 ha. olup hedef tür Yaban keçisi (*Capra aegagrus*)'dir (Anonim, 2009c).

Karanfildağı YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2010 yılında onaylanmış olup, 2015 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2020 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2009c).

8- Sivridağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Saha Antalya ili Konyaaltı ilçesi mülki sınırları içinde kalmaktadır. Sivridağ mevkiinde yapılan incelemeler sonucu Yaban keçisi için uygun yaşam ortamı özelliğine sahip olduğu ve doğal olarak bu alanda bulunduğu tespit edilerek, 1985 yılında Merkez Av Komisyon kararı ile 9191ha.'lık alan Yaban Hayatı Koruma Sahası olarak ilan edilmiş olup 2003 yılında Batı Akdeniz Bölge Müdürlüğü tarafından sahanın 10737 ha. ıkarılması teklif edilmiş, Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü tarafından da uygun görülmüştür. 2003 yılında

yürürlükten kaldırılan 3167 sayılı kara avcılığı yasası yerine 4915 sayılı kara avcılığı yasası ile yaban hayatı koruma sahası olan bu alan hedef tür Yaban keçisi (*Capra aegagrus*) seçilerek Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak ilan edilmiştir (Anonim, 2009a).

Sivridağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2009 yılı Temmuz ayında onaylanmış olup, 2014 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2019 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2009a).

9- Üzümdere Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Antalya ili Akseki ve İbradı ilçeleri sınırları içerisinde kalan saha ilk defa 2002 yılında 3167 sayılı yasaya göre “Yaban Hayatı Koruma sahası”olarak ilan edilmiş ve koruma statüsü kazanmıştır. 2003 yılında değişen yeni kara avcılığı kanununa göre 2005 yılında 9453 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak tescil edilmiştir. Alanın toplam yüzölçümü 18476,5 hektar olup Yaban keçisi, hedef tür olarak seçilmiştir (Anonim, 2011a).

Üzümdere YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2011 yılı Aralık ayında onaylanmış olup, 2016 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2021 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2011a).

10- Köyceğiz Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Muğla İli Köyceğiz, Ula ve Marmaris ilçeleri sınırları içinde kalmaktadır. YHGS ve çevresi Orman İşletme Müdürlüğü tarafından üretime yönelik ormancılık amaçlı kullanılırken, ilk defa 1992 yılında 3167 sayılı yasaya göre “Yaban Hayatı Koruma sahası”olarak ilan edilmiş ve koruma statüsü kazanmıştır. 2003 yılında değişen yeni kara avcılığı kanununa göre 16.10.2005 tarih ve 25968 sayılı resmi gazetede 29026,0 ha’lık alan Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak ilan edilmiştir. Yaban keçisi, hedef tür olarak seçilmiştir. Sahanın bir kısmı 12.06.1988 tarih ve 88/13019 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak tespit ve ilan edilmiş olup, bir kısmında 1996 yılında ilan edilen Marmaris Milli Parkı içinde kalmaktadır (Anonim, 2011c).

Köyceğiz YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2011 yılı Nisan ayında onaylanmış olup, 2016 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2021 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2011c).

11- İspir-Verçenik Dağı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Erzurum ili İspir ilçesi sınırları içerisinde yer almakta olup, 1979 yılında Erzurum Orman İşletme Müdürlüğüne “Av Koruma ve Üretim Sahası” olarak etüt edilen saha, 1980 yılında “İspir Yaban Hayatı Koruma ve Üretim Sahası” olarak tescil edilmiştir. 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun

2. Maddesine ve Bakanlar Kurulu'nun 07.09.2005 tarih ve 2005/9453 sayılı kararı ile 63130 hektarlık alan "İspir Verçenek Dağı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası" olarak ilan edilmiştir. Hedef tür Çengel boynuzlu dağ keçisi (*Rupicapra rupicapra*) seçilmiştir (Anonim, 2008d).

Verçenek YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2008 yılında onaylanmış olup, 2013 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2018 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2008d).

12- Şeytandağları Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Bingöl ili Yedisu ve Kiğı, Tunceli ili Pülümür ilçeleri mülki hudutları içinde kalmaktadır. Milli Parklar ve Avcılık Genel Müdürlüğünün 19.06.1979 tarih ve AV.2.0.1.01sayılı olurları ile Bingöl ili Kiğı ilçesi sınırları içerisinde kalan Şeytan dağları mevkiinde 22-23.06.1979 tarihlerinde yapılan inceleme ve etütler sonucu nesli azalan türlerimizden Yaban keçisi (*Capra aegagrus*) ve Çengel boynuzlu dağ keçisi (*Rupicapra rupicapra*) için uygun yaşam ortamı özelliğine sahip olduğu ve doğal olarak bu alanda bulunduğu tespit edilmiştir. Alanın büyüklüğü 22 600 hektardır. Alandaki yaban keçilerinin ve çengel boynuzlu dağ keçilerinin yaşam ortamlarının korunması, doğal olarak üremelerinin sağlanması, söz konusu türlerin alandaki sayılarının normal populasyon düzeyine çıkarılması amacı ile "koruma ve üretme sahası" olarak ayrılmasına Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü tarafından 11.02.1980 tarihinde karar verilmiştir (Anonim, 2011e).

Şeytandağları YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2011 yılı Nisan ayında onaylanmış olup, 2016 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2021 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır.

13- Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Antalya ili Korkuteli, Döşemealtı, Kepez ve Konyaaltı ilçeleri mülki hudutları içinde kalmaktadır. 3167 sayılı Mülga Kara Avcılığı Kanununa göre ilan edilen Yaban Hayatı Koruma Sahası, 2003 tarihinde kabul edilen 4915 sayılı kara avcılığı kanunu doğrultusunda 2005 yılında sınır değişikliği ile 28.970 ha. olarak "Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası" ilan edilmiştir.

Düzlerçamı YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2011 yılı Nisan ayında onaylanmış olup, 2016 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2021 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2011d).

14- Emremsultan Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Ankara İli, Nallıhan İlçesi sınırlarında olup 07.04.1997 tarihinde Bakanlık Makam oluru ile Yaban Hayatı Koruma

Sahası olarak tefrik edilmiştir. Saha Bakanlar Kurulu'nca 07.09.2005 tarihinde 18284 ha. alan "Emrensultan Yaban Hayatı Geliştirme Sahası" adıyla ilan edilmiştir. Hedef tür Anadolu yaban koyunu (*Ovis gmelinii anatolica*) seçilmiştir (Anonim, 2010).

Emrensultan YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2010 yılında onaylanmış olup, 2015 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2020 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2010).

15- Ardahan Posof Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Ardahan ili Posof ilçesi sınırları içerisinde yer almakta olup, ilk olarak 1981 yılında 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu kapsamında "Av Koruma ve Üretim Sahası" olarak tescil edilmiştir. Daha sonra 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun 2. Maddesine ve Bakanlar Kurulu'nun 13.09.2006 tarihinde 59589 Hektarlık alan "Ardahan Posof Yaban Hayatı Geliştirme Sahası" olarak tescil edilmiştir. Hedef tür Dağ horozu (*Tetrao mlokosiewiczzi*)'dir (Anonim, 2009e).

Posof YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2009 yılında onaylanmış olup, 2014 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2019 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2009e).

16- Yedigöller-Yeşilöz Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Bolu, Zonguldak ve Düzce illerinin bir kısmını kapsayan ve Yedigöller Milli Parkı çevresinde 50950 hektarlık alan, Bolu İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü tarafından 18.01.2002 tarihinde Yedigöller Yaban Hayatı Koruma Sahası olarak ilan edilmiştir. 07.09.2005 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca bu alan, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'na dönüştürülmüştür. Yedigöller Yaban Hayatı Geliştirme Sahasının Yeşilöz (Manzut) kısmı Zonguldak ili sınırları içinde bulunduğundan, 16.08.2006 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla, Yedigöller YHGS'nin 8593 hektarlık alanı Yeşilöz Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak ayrılmıştır. Sonuç olarak, 2002 yılında kurulan Yedigöller Yaban Hayatı Geliştirme Sahası iki ayrı parçaya bölünmüş ve Bolu – Yedigöller YHGS alanı 41044 ha, Zonguldak – Yeşilöz YHGS alanı 8593 ha olmak üzere toplam alanı 49637 ha olmuştur (Anonim, 2010b).

Yedigöller- Yeşilöz YHGS'nin Programları; Biyolojik çeşitliliğin tespitinin sürdürülmesi, Koruma, eğitim ve bilinçlendirme, Yönetim ve İzlemedir. Öncelikli koruma hedefleri; Alandaki kızıl geyik ve Karaca popülasyonlarının korunması, Kızıl geyik ve Karaca yaşam alanlarının ve alanın peyzaj değerinin korunması, Kırmızı benekli alabalıkların (Mercan, Dere alabalığı) (*Salmo trutta macrostigma*) korunmasıdır (Anonim, 2010b).

17- Azdavay Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Kastamonu ilinde, Azdavay ve Şenpazarı ilçelerinin sınırları içerisinde kalan alan, özellikle nesli azalan türlerimizden Kızıl geyik (*Cervus elaphus*) ve Karaca (*Capreolus capreolus*)'nın korunması için, 1981 yılında Av Koruma ve Üretim Sahası olarak ilan edilmiştir. Bu tarihten 24 yıl sonra, Bakanlar Kurulunun, 07.09.2005 tarih ve 2005/9453 sayılı kararı ile hedef türün Kızıl geyik olduğu 11216 ha'lık saha, Azdavay Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak tescil edilmiştir. Kartdağ YHGS'nin Yönetim ve Gelişme Planının hazırlanması çalışmaları sırasında sınırları arazideki doğal hatlara oturtularak haritada alan yeniden hesaplandığında 11495 ha olarak ölçülmüştür (Anonim, 2011b).

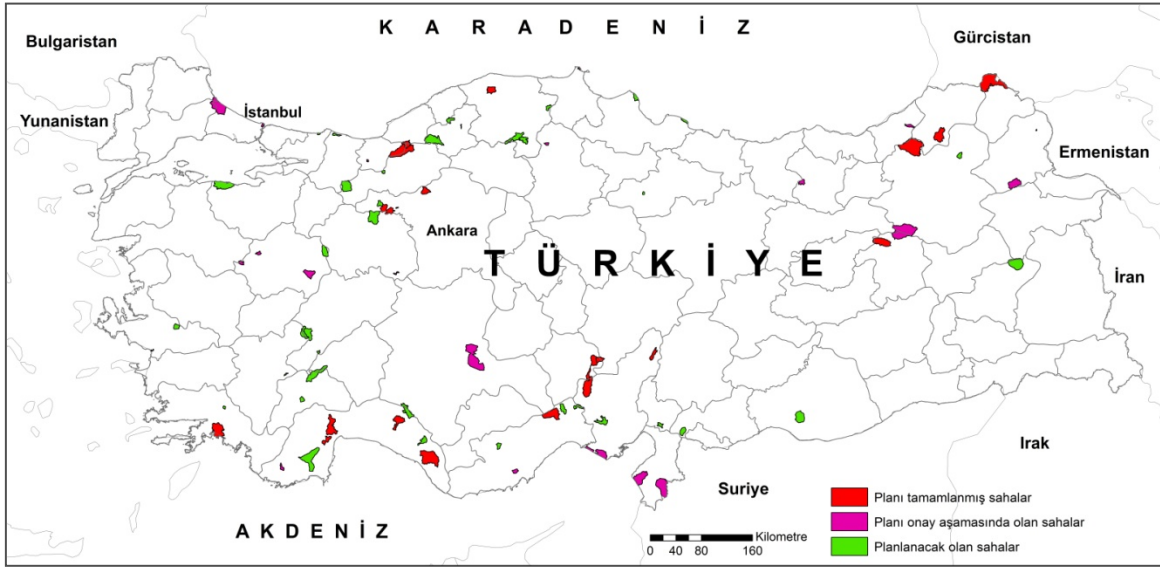
Azdavay Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 2011 yılı Mart ayında onaylanmış olup, 2016 yılında uygulama planı yenilenecek ve 2021 yılında da genel olarak yenilenmesi (revizyonu) yapılacaktır (Anonim, 2011b).

2.2. Yöntem

2.2.1. Araştırma Alanlarının Seçimi

Ülkemizde 80 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmaktadır. 2007 yılında bu sahaların Yönetim ve Gelişme Planlarının yapımı için altlıklar oluşturulmuştur. 2008 yılında 6 adet sahanın, tez çalışmasına başlanılan 2009 yılında 5 adet sahanın, 2010 yılında 7 adet sahanın, 2011 yılında 12 adet sahanın, 2012 yılında Nisan ayı itibarıyla 2 adet sahanın ve Nisan ayı itibarıyla onayda olan 20 adet sahanın Yönetim ve Gelişme Planı yapılmıştır. 2012 Mayıs ayı itibarıyla planlanmasına devam eden 6 adet saha bulunmaktadır. 28 adet sahanın ise planlanmasına başlanmamıştır. YHGS Yönetim ve Gelişme Planı tamamlanmış olan sahalardan 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planı seçilmiştir. Seçilen 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planı YHGS Yönetim ve Gelişme Planı tamamlanmış olan sahalardaki tüm hedef türleri kapsayacak şekilde seçilmiştir. Ülkemizdeki YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarındaki hedef türler; Kızıl geyik (*Cervus elaphus*), Alageyik (*Dama dama*), Karaca (*Capreolus capreolus*), Çengelboynuzlu dağ keçisi (*Rupicapra rupicapra*), Yaban keçisi (*Capra aegagrus*), Ceylan (*Gazella gazella*), Anadolu yaban koyunu (*Ovis gmelini anatolica*), Sırtlan (*Hyaena hyaena*), Dağ horozu (*Tetrao mlokosiewiczzi*), Toy (*Otis tarda*), Sülün (*Phasianus colchicus*) ve bazı sahalardaki su kuşlarıdır. Bugün itibarıyla planları tamamlanmış olan YHGS Yönetim ve Gelişme

Planları'ndaki hedef türler; Kızıl geyik (*Cervus elaphus*), Alageyik (*Dama dama*), Karaca (*Capreolus capreolus*), Çengelboynuzlu dağ keçisi (*Rupicapra rupicapra*), Yaban keçisi (*Capra aegagrus*), Ceylan (*Gazella gazella*), Anadolu yaban koyunu (*Ovis gmelini anatolica*) ve Dağ horozu (*Tetrao mlokosiewiczzi*)'dur. Seçilen 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planları bu hedef türleri kapsamaktadır.

Şekil 2. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları

2.2.2. YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarının Değerlendirilmesi

Bu çalışmada seçilen 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planı, Yönetim ve Gelişme Planı içerisinde yer alan 3 ana başlık altında değerlendirilmiştir. Herbir ana başlık ve alt başlıklar seçilen 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planları için değerlendirilip planlardaki bu başlıklar altında verilen bilgilerin benzer yönlerini, farklı yönlerini, planlardaki yanlışları ve eksik yönleri değerlendirilmiştir.

Bu ana başlıklar;

1- Korunan Alanın Değerlendirilmesi;

a) Genel Bilgiler; Sahanın Tarihçesi ve Coğrafi Konum, İdari Durum ve Yasal Yetkiler, Yönetim Kaynakları ve Altyapısı, İlgili Grupları (Paydaş Analizi), Arazi Mülkiyeti ve Kullanım Hakları

b) Fiziksel Özellikler; Toprak ve Yerşekilleri, Hidroloji ve İklim

c) Ekolojik Özellikler; Biyocoğrafya, Ekosistem ve Habitatlar, Bitki ve Yaban Hayvanı Durumları ve Koruma Statüleri, Hedef Türler ve Hedef Türlerle İlişkin Verilen Bilgiler

d) Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı; Nüfus, Kültürel Değerler ve Eğitim Durumu

e) Ekonomik Yapı; Geçim Kaynakları, Altyapı ve Gelişim

2- Değerlendirme;

a) Korunan Alanın Sahip Olduğu Değerler,

b) Tehdit Analizleri

3- Planlama

a) Sahaların Vizyonları

b) YHGS Saha Sınırları ve Bölgeleme

c) Programlar, Hedefler ve Stratejik Eylem Planları

d) İzleme Programları

e) Değerlendirme ve Planın Aktüel Duruma Uyarlanması

Aynı zamanda seçilen planlar Planların Kapak sayfasında kullanılan isimlendirme, Planlamayı Yapan Kurum ve Kuruluşlar, Planlama Ekibi ve Plana Katkı Sağlayan Uzmanlar, Plan İçerikleri, Planlar Hazırlanırken Kullanılan Kaynaklar ve Planda Kullanılan Ekler ve Haritalar yönünden de değerlendirilmiştir. Tez bulguları kısmında verilen tablolardaki sahaların sıralaması hedef türleri aynı olan sahalar tablolarda yan yana verilmiştir.

Ülkemizdeki YHGS Yönetim ve Gelişme Planları ile Dünyadaki Yaban Hayatı Yönetim Planlarını karşılaştırılarak yapılması gerekenler ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada Azdavay Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı örnek çalışma olarak seçilmiştir. Araştırmaya başladığım 2009 yılında Kastamonu Azdavay Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planı planlama ekibinde Orman Mühendisi olarak, 2011 – 2012 yılları arasında Gümüşhane Şiran Yukarı Kulaca YHGS, Erzurum Çat YHGS ve Kars Kağızman-Sarıkamış YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında ise arazi çalışmalarına katılarak Yönetim ve Gelişme Planı hazırlama sürecinin tüm aşamalarında yer almış bulunup, planlama süreci ile ilgili tüm eksiklikler, karşılaşılan sorunlar detaylı bir şekilde not edilmiş ve daha sonra değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planlarının Karşılaştırılması

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları iyi planlandığı takdirde doğal korunan alanlar ve avlaklar gibi yaban hayatı unsurlarını içeren birçok alanın planlanmasına veya işletilmesine ışık tutabilecek konumdadır. Dolayısıyla, bu sahalar için bilimsel, rasyonel ve uygulanabilir bir yönetim planı modeli ortaya koymanın ülkemiz yaban hayatı kaynaklarının planlama ve yönetimine büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Oğurlu, 2008). Ülkemizde yapılan Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planlarından 17 adet plan değerlendirildiğinde farklı başlıklar altında birbirinden ayrılan değerlendirmelerin olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında planlarda belirlenen benzerlik, farklılıklar ve yanlışlar aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3.1.1. Planların Kapak ve Onay Sayfasında Kullanılan İsimlendirme

Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları İle İlgili Yönetmeliğin “Yönetim ve Gelişme Planı” olarak başlayan 11. Maddesinde; Yaban Hayatı Geliştirme sahalarında ve gerekli görülen Yaban Hayatı Koruma Sahalarında yaşama ortamını iyileştirici çalışmaların yer aldığı “Gelişme ve Yönetim Planları” Genel Müdürlükçe hazırlanır veya hazırlattırılır, Genel Müdürlükçe onaylanarak yürürlüğe konulur (Anonim, 2004) şeklindeki ibaresinde “Yönetim ve Gelişme Planı” olarak başlayan cümle, maddenin ortalarında “Gelişme ve Yönetim Planı” olarak devam etmektedir.

Değerlendirilen 17 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planlarının kapak ve onay sayfası adlarında kullanılan bu isimlendirme farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Plan kapak adlarının ve onay sayfasında kullanılan isimlendirmelerin karşılaştırılması

Plan Kapak ve Onay Sayfasında Kullanılan İsim	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Hançer D.	Karanfildağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçanı	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Planın Kapak Adı																	
Yönetim ve Gelişme Planı	X	X					X	X	X	X		X	X	X		X	X
Gelişme ve Yönetim Planı			X	X	X	X					X				X		
Planın Onay Sayfasında kullanılan İsim																	
Yönetim ve Gelişme Planı			?	?			X	X	X	X		X	X	X		?	X
Gelişme ve Yönetim Planı	X	X	?	?	X	X	X									?	
Gelişme Planı		X	?	?	X						X			X	X	?	

Planların kapak resimlerine bakıldığında Kartdağ, Dimçayı, Aladağlar ve Çoruh Vadisi YHGS planlarında hedef türün resimleri diğer planlarda alana ait manzara resimleri kullanılmıştır.

3.1.2. Planlamayı Yapan Kurum ve Kuruluşlar, Planlama Ekibi ve Plana Katkı Sağlayan Uzmanlar

YHGS Yönetim ve Gelişme Planları yapılırken her sahanın ihtiyacına göre planlama ekibi oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu planlama ekibi çeşitli kurum, kuruluşlardan ve uzmanlardan destek almaktadır. Aşağıdaki tabloda sahalardaki planlama ekipleri, plana katkı sağlayan uzmanlar ve planlamayı yapan kurum ve kuruluşlar gösterilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Planlamayı yapan kurumlar, planlama ekibi ve plana katkı sağlayan uzmanlar

Planlamayı Yapan Kurumlar, Planlama Ekibi ve Plana Katkı Sağlayanlar	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Haçer D.	Karanfıldağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçami	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Planlamayı Yapan Kurum																	
I Nolu Korunan Alanlar Planlama Heyeti					X			X	X	X			X			X	
OSB, DKMPGM, Bölge Müdürlükleri	X	X	X	X		X	X				X	X		X			
OSB - Sivil Toplum Kuruluşu															X		
OSB - Üniversite																	X
Planlama Ekibi																	
Yaban hayatı uzmanı-Orman mühendisi																	X
Orman Mühendisi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Biyolog		X		X								X		X	X		X
Veteriner		X				X								X			
Peyzaj mimarı		X									X						
Su ürünleri mühendisi			X														
Çevre Mühendisi		X															
Orman Endüstri Mühendisi																	X
Ziraat mühendisi				X										X			
Doğa derneği															X		
Plana Katkı Sağlayan Uzmanlar																	
Orman Mühendisi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Yaban Hayvanları Uzmanı				X													X
Bitki (Flora) Uzmanı				X					X					X			X
Zoolog									X								X
Entomolog																	X
Su Ürünleri Mühendisi																	X
Biyolog			X	X	X			X				X	X	X	X	X	
Arkeolog					X												
Ornitolog									X								X
Herpetolog									X								
Jeolog									X							X	
Sosyolog				X					X					X			
Coğrafyacı				X													
Peyzaj Mimarı														X			
Şehir ve Bölge Planlamacısı														X			

Tablo 3'ün Devamı

Harita Mühendisi							X											
Çevre Mühendisi							X										X	
Orman Endüstri Mühendisi									X		X	X						
Kırsal Ekonomi ve Kalkınma Uzmanı				X														
Ziraat Mühendisi							X						X	X				

Planlama ekip liderleri ve planlama ekibi sayısı;

Aladağlar, Demirkazık, Dimçayı, Köyceğiz ve Düzlerçamı YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 4 kişiden oluşmaktadır. Cehennemderesi, Sivridağ ve Üzümdere YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 5 kişiden oluşmaktadır. Karanfıldağı YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 2 kişiden oluşmaktadır. Şeytandağları YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 3 kişiden oluşmaktadır. Yedigöller-Yeşilöz YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 7 kişiden oluşmaktadır. Çoruh vadisi YHGS; Planlama ekip lideri Su Ürünleri Mühendisi ve planlama ekibi 4 kişiden oluşmaktadır. Hançerderesi YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 4 kişiden oluşmaktadır. Verçenik YHGS; Planlama ekip lideri Peyzaj Mimarı ve planlama ekibi 5 kişiden oluşmaktadır. Emremsultan YHGS; Planlama ekip lideri Biyolog ve planlama ekibi 3 kişiden oluşmaktadır. Posof YHGS; Planlama ekip lideri Biyolog ve planlama ekibi 8 kişiden oluşmaktadır. Kartdağ YHGS; Planlama ekip lideri Yaban Hayatı Uzmanı/Orman Mühendisi ve planlama ekibi 8 kişiden oluşmaktadır.

3.1.3. Plan İçerikleri

Ülkemizde yapılan YHGS Yönetim ve Gelişme Planları için oluşturulmuş model bir yönetim planı yoktur. Bu sebeple planlar yapılırken plan içerikleri de farklılıklar göstermektedir. Bu doğrultuda değerlendirilen YHGS'lere ait plan içerikleri aşağıda verilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4'ün devamı

Programlar, Hedefler ve Stratejik Eylem Planı	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
İzleme Programı		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X			X	X	
Değerlendirme ve Planın Aktüel Duruma Uyarlanması		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	
Beş Yıllık, Beş Yıllık ve Planlama Sürecine Uygun Faaliyet Eylem Planı	X																	
İzleme, Kontrol ve Değerlendirme	X																	
Onay	X		X	X	X	X	X			X			X	X	X	X	X	
Kaynaklar	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Ekler ve Haritalar	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	

3.1.4. Korunan Alanın Tanımlanması

YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 3 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi Korunan Alanın Tanımlanması'dır. Bu başlık altında aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

3.1.4.1. Genel Bilgiler

Bir yönetim planı alanın tarihçesi, coğrafi konumu, alanın mevcut yönetiminin açıklanmasıyla başlamaktadır. Bu bölümde yer alan başlıklar aşağıda verilmiştir.

3.1.4.1.1. Sahanın Tarihçesi ve Coğrafi Konum

Değerlendirilen YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'ndan Cehennemderesi, Sivridağ, Üzümdere, Köyceğiz, Şeytandağları, Düzlerçamı, Yedigöller-Yeşilöz ve Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'nda sahaların tarihçeleri verilmiştir. Diğer planlarda sahaların tarihçeleri verilmemiştir.

Değerlendirilen Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının coğrafi konumları tüm planlarda belirtilmiştir. Tüm planlarda kullanılan Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Türkiye üzerindeki konumunu gösteren haritalar farklılık göstermektedir. Aladağlar, Demirkazık, Hançer Deresi Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Türkiye üzerindeki yeri gösterilirken Google Earth görüntüsü kullanılmış ve YHGS sınırları harita üzerinde gösterilmemiştir (Anonim, 2008c; 2009b; 2009d), Çoruh Vadisi ve Cehennemderesi YHGS'nin Türkiye üzerindeki coğrafi konumu verilirken Türkiye haritası konulmuş fakat YHGS'nin yeri haritada gösterilmemiştir (Anonim, 2008b), Emremsultan YHGS'nin bölge

içindeki konumunun verildiği haritaya YHGS'nin sınırları çizilmemiştir (Anonim, 2010a), Karanfıldağı YHGS'nin coğrafi konumu Google Earth görüntüsü üzerinde gösterilmiştir (Anonim, 2009c), Sivridağ, Verçenik Dağı, Dimçayı, Düzlerçamı, Köyceğiz ve Şeytandagları YHGS'nin coğrafi konumu verilirken Türkiye haritası verilmiş ve üzerine YHGS'nin sınırları çizilmiştir (Anonim, 2008d; 2011c; 2011e), Posof YHGS'nin coğrafi konumu verilirken Türkiye haritası verilmiş ve üzerinde YHGS gösterilmiştir (Anonim, 2009e), Düzlerçamı ve Kartdağ YHGS'nin coğrafi konumu verilirken Türkiye üzerindeki yeri, YHGS'nin bulunduğu il üzerindeki konumu haritaya işlenmiştir (Anonim, 2011b; 2011d).

3.1.4.1.2. İdari Durum ve Yasal Yetkiler

Bu bölüm yönetilecek alanı, yasal statüsünü ve yönetimden kimin sorumlu olduğunu belirtmektedir. Korunan alanların çoğu farklı yasal statülere sahip ve farklı kuruluşların sorumlu olduğu alt birimleri içermektedir. Aşağıdaki tabloda sahalara ait idari durum ve yasal yetkiler verilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. İdari durum ve yasal yetkiler

İdari Durum ve Yasal Yetkiler	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Hançer D.	Karanfıldağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçamı	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Orman ve Su İşleri Bakanlığı	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
DKMP GM, Bölge Müdürlükleri	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Orman Genel Müdürlüğü		X				X			X		X	X					
Kültür ve Turizm Bakanlığı					X	X	X	X	X		X	X					
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	X															X	X
Özel Çevre Koruma Müdürlüğü										X							
Askeri Deniz Üssü Komutanlığı										X							
Valilik												X					
İl Özel İdareleri												X					
Kaynaklıklar												X					
Köy Tüzel Kişilikleri												X					
Not: Bu tabloda planların idari ve yasal yetkiler başlığı altında verilen kurumlar yazılmıştır.																	

Tablo 7'nin devamı

Yazıcı	X	X	X		X	X		X	X			X	X	X			X	
Telefon	X	X	X		X			X	X			X	X	X			X	X
Telsiz		X			X			X					X					
Belgegeçer (Fax)		X	X		X			X				X					X	
Fotoğraf makinesi	X		X		X	X		X	X			X	X				X	X
Kamera	X		X															
GPS	X	X	X		X			X				X					X	X
Dürbün	X	X	X		X	X		X	X			X	X	X			X	X
Teleskop			X			X						X						
Uyuşturucu tüfek			X										X					
Çadır								X									X	
Uyku tulumu								X									X	
Motorsiklet								X				X					X	
Sulama motoru								X										
Kar motoru																	X	
Traktör						X		X				X					X	
Su tankı								X				X						
Arazi aracı	X	X	X		X	X			X			X	X				X	

3.1.4.1.4. İlgili Grupları (Paydaş Analizi)

YHGS olarak ayrılan sahalardan beklenen faydaların sağlanabilmesi için yerel halkın sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını, kamu kuruluşlarının sahayla ilgili durumlarını dikkate alan bir plan modelinin ortaya konulmasına bağlıdır.

YHGS ile ilgili tüm ilgi grupları tespit edilerek, alanla olan ilgileri, alandan faydalanma şekilleri ve alana olan olumlu ve/veya olumsuz etkileri tespit edilmektedir. Katılımcı planlama yaklaşımının önemli bir basamağı olan ilgi grupları analizi sonucu belirlenen ilgi grupları ile toplantılar düzenlenilerek planlama sürecine katılımları sağlanmaktadır. Bu nedenlerle planlamalar yapılırken ilgi gruplarının tespiti planlamanın en önemli aşamalarından birini oluşturmaktadır. İncelenen YHGS Yönetim ve Gelişme Planları ilgi grupları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. YHGS ilgi grupları

İlgi Grupları (Paydaş Analizi)	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Hançer D.	Karanfıldağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçami	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Valilik					X	X			X		X	X				XX	
Üniversiteler		X	X		X	X	X	X	X		X	X				XX	
İl Özel İdare Müdürlüğü		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	XX	
Kaymakamlık		X	X	X	X	X	X	X	X		X	XX	X		XX		
Belediye		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X		X		X	
Jandarma İl veya İlçe Komutanlığı		X	X	X	X	X		X	X	X	X	XX	X		XX		
İlçe Emniyet Amirliği				X						X			X	X		X	
İlçe Müftülüğü			X	X		X	X			X			X	X		XX	
Tapu Sicil Müdürlükleri ve Kadastro Müdürlüğü		X	X	X	X			X	X		X	X	XX	X		XX	
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü		X		X	X	X				X			X	X		X	
Yöredeki Öğretmenler ve İmamlar						X											X
İlçe Halk Eğitim Müdürlüğü		X	X	X	X					X				X	X		XX
Karayolları Bölge Müdürlüğü					X			X	X	X	X	X		X		XX	
Tarım İl Müdürlüğü Tarım İlçe Müdürlüğü		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	XX	X		XX		XX
TEDAŞ, TELEKOM		X	X		X			X	X		X	X				XX	
Doğa Koruma Milli Parklar Genel Müdürlüğü											X	X					X
DKMPGM Bölge Müdürlükleri		X			X			X	X		X	X				XX	
DKMPGM Bölge Müdürlükleri, Şube Müdürlükleri		X									X	X				XX	
DKMP Mühendisliği					X			X	X							XX	
Orman Bölge Müdürlüğü						X	X		X		X	X				XX	
Orman İşletme Müdürlüğü		X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	XX	X		XX	
DSİ Bölge Müdürlüğü		X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	XX	X		XX	
Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü						X	X										X
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurumu Müdürlüğü						X		X	X	X		X	X				X
Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü			X	X		X	X	X	X	X	X	X		X		XX	
Müze Müdürlüğü		X			X												X
Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü								X	X		X	X					X
ORKÖY Şube Müdürlüğü					X			X									X
Muhtarlıklar ve Köylerde yaşayan insanlar		X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	XX	X		XX	
Alandaki yaylacılar, otlatma yapanlar, avcılar kulübüne üye olmayan avcılar, arıcılar		X						X	X	X		X	X			XX	
Alandan kekik gibi bitkiler ile mantar vb. toplayanlar		X			X			X		X		X	X				X
Köy Tüzel Kişilikleri					X												XX
Tarımsal Köy Kalkınma Kooperatifleri					X												XX
Av turizmi şirketleri					X			X	X	X		X	X				XX

3.1.4.2. Fiziksel Özellikler

3.1.4.2.1. Toprak ve Yerşekilleri

Toprak ve yaban hayatı arasında doğrudan veya dolaylı olarak etkileşimler bulunmaktadır. Toprak yaban hayatı yaşam alanı olarak büyük öneme sahiptir. Toprağın yaban hayatı üzerine etkileri olduğu gibi, yaban hayatında toprak üzerine etkileri bulunmaktadır.

Aladağlar ve Verçenik Dağı YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'nda sahanın toprak tipleri ve jeoloji ve jeomorfolojisi hakkında araştırma yapılmamıştır.

Çoruh vadisi ve Yedigöller-Yeşilöz YHGS'larına ait toprak özellikleri ve toprak tipleri hakkında araştırma yapılmamış olup, Karadenizin genel toprak yapısı verilmiştir.

Cehennemderesi, Demirkazık, Dimçayı, Haçerderesi, Karanfıldağı, Sivridağ, Üzümdere, Köyceğiz, Şeytandagları, Düzlerçamı, Emremsultan, Posof ve Kartdağ YHGS'larına ait toprak tipleri ve alanın jeoloji ve jeomorfolojisine ait bilgiler planlarda verilmiştir. Değerlendirilen YHGS'larındaki toprak tipleri aşağıda tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. YHGS toprak grupları

YHGS Toprak Grupları	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Haçer D.	Karanfıldağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçamı	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Kahverengi orman toprakları	X			X	X	X		X				X				X	X
Kalkersiz orman toprakları												X					
Kireçsiz kahverengi orman toprağı						X				X							
Kalkersiz kahverengi orman toprakları	X											X					
Kırmızı Akdeniz toprakları	X			X	X		X	X	X			X					
Esmer orman toprağı						X											
Rendzina topraklar	X																
Kolüvyal topraklar	X			X					X		X	X	X				X
Alüvyal topraklar				X	X		X	X					X				X
Kahverengi topraklar				X													
Regosoller				X													
Rendzina topraklar									X								
Kırmızı-sarı podzolik toprak												X					
Gri kahverengi podzolik orman toprağı																	X
Kestane rengi step toprakları															X		
Litoseller															X		

Tablo 11'in devamı

33 Yıllık Ortalama Sıcaklık, Ortalama Yüksek ve Düşük Sıcaklık, Ortalama Güneşlenme Süresi, Ortalama Yağışlı Gün Sayısı, Ortalama Yağış Miktarı																			X
Deniz Suyu Sıcaklığı								X					X						
Donlu Günler Sayısı													X						

Tabloda yer almayan planlara ait iklim durumları Yönetim ve Gelişme Planları içerisinde özet bilgi halinde verilmiş olup tablo düzenlenmemiştir.

3.1.4.3. Ekolojik Özellikler

3.1.4.3.1. Biyocoğrafya, Ekosistem ve Habitatlar

Aladağlar, Demirkazık, Karanfıldağı YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda sahanın biyocoğrafyası hakkında bilgi verilmemiş, sahaya ait ekosistemler tanımlanmıştır. Değerlendirilen YHGS'lerindeki ekosistem ve habitatlar Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. YHGS içerisindeki ekosistemler ve habitatlar

Ekosistem ve Habitatlar	YHGS PLANLARI																	
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Hançer D.	Karanfıldağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçanı	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ	
Karasal Ekosistemler	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Sucul Ekosistemler	X	X		X	X	X	X		X	X		X	X				X	X
Orman Habitatları		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Ziraat- İskan Habitatları													X	X			X	X
Kayalık Habitatlar	X			X										X				X
Yüksek Dağ Ekosistemi	X	X		X	X			X				X					X	
Alpin Ekosistemi (çayır ve kır ekosistemi)	X			X										X	X	X		
Alçak Dağ Ekosistemi				X														
Çalı ve Maki Ekosistemi										X								
Kıyı Kumulu Ekosistemi										X								
Antropojen Step Formasyonu											X							

3.1.4.3.2. Bitki ve Yaban Hayvanları Durumları ve Koruma Statüleri

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları bitki çeşitliliği, yaban hayvanları çeşitliliği ve alandaki ekosistemler yönünden oldukça önemli sahalardır. Bu sahalarda planlanırken sahalardaki bitki ve yaban hayvanları tespit edilip, türlere ait uluslararası ve ulusal koruma durumları planlarda verilmektedir (Tablo 14). İncelenen planlarda sahalarda tespit edilen bitki ve yaban hayvanları sayıları, türlerin hangi koruma durumlarının planlarda verildiği ve bitki ve yaban hayvanları için oluşturulan tablolardaki eksiklikler ve yanlışlar aşağıda verilmiştir (Tablo 13). YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarındaki bitki sayıları analizi planlardaki planlama ekibinde yer alan uzmanlara ve kullanılan kaynaklara bağlı olarak artmakta veya azalmaktadır.

Tablo 13. YHGS tespit edilen bitki ve yaban hayvanları sayıları

YHGS Plan Adı	Bitki Türü Sayısı	Tespit Edilen Yaban Hayvanı Sayısı					
		Memeli	Kuş	Sürüngen	Amfibi	Balık	Böcek
Aladağlar	45	9	14	11	-	-	-
Cehennemderesi	56	18	38	1	2	2	-
Çoruh V.	90	18	24	2	1	6	-
Demirkazık	534	53	212	31	6	8	-
Dimçayı	60	22	30	1	2	1	-
Haçerderesi	27	14	13	30	6	3	-
Karanfildağı	31	14	13	29	7	2	-
Sivridağ	64	19	131	25	6	3	-
Üzümdere	137	19	57	5	2	2	-
Köyceğiz	88	27	67	27	6	19	37
Verçenik	150	5	5	-	-	-	-
Şeytandağları	169	19	17	16	-	10	-
Düzlerçamı	93	26	147	20	-	5	-
Emremsultan	394	31	136	17	4	10	-
Posof	5	10	15	-	1	1	8
Yeşilöz	62	15	45	3	2	6	-
Kartdağ	263	66	233	20	10	25	7

Tablo 14. Yabani Bitki ve Yaban Hayvanları koruma durumları

YHGS Plan Adı	KORUMA DURUMLARI																						
	IUCN					BERN					CITES					OSB					TD		
	Bi	M	K	S	Ç	B	M	K	S	Ç	B	M	K	S	Ç	B	M	K	S	Ç	B	K	
Aladağlar	-	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cehennemderesi	*	*	*	*	*	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Çouh Vadisi	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Demirkazık	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Dimçayı	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Hançerderesi	-	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Karanfıldağı	-	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Sivridağ	-	*	*	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	
Üzümderesi	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	*
Köyceğiz	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-
Verçenik	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Şeytandağları	-	*	-	*	-	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	
Düzlerçamı	-	*	*	*	*	-	*	*	*	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Emremsultan	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Posof	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Yeşilöz	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kartdağ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
AÇIKLAMALAR:																							
Bi: Bitkiler	M: Memeliler	K: Kuşlar	S: Sürüngenler	Ç: Çiftayaşarlar	B: Balıklar																		
(*) Planda yer alan koruma durumları (-)Planda yer almayan koruma durumları																							
IUCN	IUCN'e Göre Tehlike Durumu																						
BERN	Avrupanın Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesine Göre Koruma Durumu																						
CITES	Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmeye Göre Durumu																						
OSB	Orman ce Su İşleri Bakanlığınca Koruma Altına Alınan Türler																						
TD (RDB)	Türkiye'deki Tehlike Durumu (Kızıroğlu, İ., 2008)																						

YHGS Yönetim ve Gelişme planlarında bitki ve yaban hayvanlarının koruma statülerine ilişkin verilen bilgiler:

Kayseri Aladağlar YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda kuşlara ait tabloda, sürüngenler sınıfına ait kaplumbağlar, kertenkeleler ve yılanlarda verilmiştir. Kaplumbağlar, kertenkeleler ve yılanlar sürüngenlere ait ayrı bir tabloda verilmesi gerekmektedir. Türlerle ilişkin verilen tablolarda türlerin Latince ve Türkçe isimleri verilmiştir.

Memeli türlerden Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN tehlike sınıfı NT olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN tehlike sınıfı LC sınıfındadır. Küçük

Nalburunluyarasa (*Rhinolophus hipposideros*)'nın IUCN koruma durumu VU olarak verilmiştir, Küçük Nalburunluyarasa'nın IUCN tehlike durumu LC olması gerekmektedir.

Kuş türlerine ait verilen tablodaki 14 kuş türünden 5 tanesinin IUCN tehlike sınıfları yazılmamıştır. Bu türler ve IUCN tehlike sınıfları; Altın kartal (*Aquila chrysaetos*) LC, Sarıgagalı dağkargası (*Pyrrhocorax graculus*) LC, Urkeklik (*Tetraogallus caspius*) LC, Kınalı keklik (*Alectoris chukar*) LC, Karatavuk (*Turdus merula*) LC'dir. Alandaki derelerdeki balıklara ait bir çalışma yapılmamıştır.

Yaban hayvanlarına ilişkin verilen tablolardaki IUCN koruma durumlarının açıklamaları tablo altlıklarında verilmemiştir (Anonim, 2009c).

Cehennem Deresi YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda memeli türlerden Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN tehlike sınıfı NT olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN tehlike sınıfı LC sınıfındadır. Kuş türlerinden Anadolu sıvacı (*Sitta krueperi*)'na ait verilen IUCN tehlike sınıfı LC olarak verilmiştir. Ancak Anadolu sıvacısı 'na ait IUCN tehlike sınıfı NT sınıfındadır. Tablolarda verilen türler arasında sistematik bir sıra takip edilmemiştir (Anonim, 2010c).

Çoruh Vadisi YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda bitki türlerine ilişkin tablolarda bitki türlerinin Latince ismi, risk kategorisi ve endemizm durumları verilmiş, fakat tablo altlıklarında koruma durumlarının kısaltmaları ile ilgili açıklamalar yapılmamıştır.

Yaban hayvanları çalışmalarında 18 memeli türü, 24 kuş türü, 2 ikiyaşamlı türü, 2 sürüngen türü, 6 balık türü tespit edilmiştir. Memeli ve kuş türleri tablolar halinde verilmiş, türlere ilişkin türün Türkçe adı, Latince adı ve IUCN koruma durumu verilmiştir. Tablolardaki bazı türlere ilişkin IUCN koruma durumları boş bırakılmıştır.

Memeli türlerden Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN tehlike sınıfı NT olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN tehlike sınıfı LC sınıfındadır. Leopar (*Panthera pardus*)'a ait IUCN koruma durumu EN sınıfında verilmiş, fakat IUCN'e göre NT kategorisinde yer almaktadır. Kaya sansarı (*Martes foina*)'na ait IUCN koruma durumu VU sınıfında verilmiş, fakat IUCN'e göre LC kategorisinde yer almaktadır. Yaban tavşanı (*Lepus europaeus*)'na ait IUCN koruma durumu EN sınıfında verilmiş, fakat IUCN'e göre LC kategorisinde yer almaktadır ve Latince ismi yanlış yazılmıştır Lepus "a"uropaeus olarak yazılmıştır, tırnak içerisindeki a harfi e olarak yazılmalıdır. Arap tavşanı (*Allactaga williamsi*)'na ait IUCN koruma durumu EN sınıfında verilmiş, fakat IUCN'e göre LC kategorisinde yer almaktadır. Yaban domuzu (*Sus scrofa*)'na ait IUCN koruma durumu NT sınıfında verilmiş, fakat IUCN'e göre LC kategorisinde yer almaktadır.

Kuşlara ilişkin verilen tabloya bakıldığında bazı kuş türlerinin tabloda IUCN koruma durumları boş bırakılmıştır. Tabloda Kuzgun'un Latince ismi *Corvus corax* olarak yazılmış "o" yerine "u" olarak yazılmalıdır. İbibik'in Latince ismi *Upupa epops* olarak yazılmış, *Upupa epops* olarak yazılmalıdır (Anonim, 2008b).

Niğde Demirkazık YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda 53 memeli türünden 5 tanesi ve 212 kuş türünden 11 tanesinin IUCN Tehlike Kategorisinde yer aldığı belirtilmiş olup tablolarda sadece o türlere ilişkin IUCN koruma durumları verilmiştir. Ancak tablolarda verilen 53 memeli türü ve 212 kuş türünün tamamı IUCN Tehlike Kategorisinde yer almaktadır. İki yaşamlılara ait verilen tabloda 6 adet türden sadece 1 türün IUCN koruma durumu verilmiş olup diğer 5 türün IUCN koruma durumları boş bırakılmıştır. Sürüngenlere ait verilen tabloda 31 adet sürüngen türünden 1 adet türün IUCN koruma durumu verilmiş olup diğer 5 türün IUCN koruma durumları boş bırakılmıştır. Tablolarda türlere ilişkin Latince adı, Türkçe adı, IUCN durumu ve türlerin habitatları verilmiştir (Anonim, 2009d).

Antalya Dimçayı YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda memeli türlere ait tabloda yer alan 22 türden 7 tanesinin IUCN durumu yazılmış olup, 15 adet türün IUCN durumu boş bırakılmıştır. IUCN koruma durumu verilen 7 türden 5 tanesinin ise IUCN koruma durumu yanlış yazılmıştır. Memeli türlerden Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN koruma durumu NT olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Büyük nalburunluyarasa (*Rhinolophus ferrumequinum*) IUCN koruma durumu LR / nt olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Küçük nalburunluyarasa (*Rhinolophus hipposideros*) IUCN koruma durumu VU olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Akdeniz nalburunluyarasası (*Rhinolophus euryale*) IUCN koruma durumu VU olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu NT sınıfındadır. Nalburunluyarasa (*Rhinolophus mehelyi*) IUCN koruma durumu LR / nt olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu VU sınıfındadır. IUCN Koruma durumu boş bırakılan türler ve IUCN koruma durumları; Mısır yarasası (*Rousettus aegyptiacus*) LC, Kirpi (*Erinaceus concolor*) LC, Oklu kirpi (*Hystrix indica*) LC, Tarla sincabı (*Spermophilus xanthoprimum*) NT, Ağaç sansarı (*Martes martes*) LC, Kaya sansarı (*Martes foina*) LC, Su samuru (*Lutra lutra*) NT, Yaban tavşanı (*Lepus europaeus*) LC, Porsuk (*Meles meles*) LC, Tilki (*Vulpes vulpes*) LC, Çakal (*Canis aureus*) LC, Kurt (*Canis lupus*) LC, Yaban domuzu (*Sus scrofa scrofa*) LC, Ayı (*Ursus arctos*) LC sınıflarına aittir. Ayrıca Yaban domuzu'nun bilimsel adı *scrofa scrofa* olarak yazılmıştır, *Sus scrofa scrofa* olarak yazılmalıdır.

Kuş türlerinden yalnızca 3 tanesinin IUCN koruma durumları verilmiştir, diğer türler için tabloda IUCN sütunu oluşturulmamıştır.

Memeli türlere ait verilen tabloda türlerin familyası, Latince adı, Türkçe adı, IUCN koruma durumu ve türlerin habitatları verilmiştir. Kuşlara ait tabloda türlerin Latince ve Türkçe adları verilmiştir. Sürüngenler ve ikiyaşamlılara ilişkin tablolar hazırlanmamıştır (Anonim, 2008a).

Hançer Deresi YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda amfibiler tablosunda sürüngenler sınıfına ait kaplumbağlar, kertenkeleler ve yılanlarda verilmiştir. Ancak kaplumbağlar, kertenkeleler ve yılanlar sürüngenlere ait ayrı bir tabloda verilmesi gerekmektedir.

Memeli türlere ait verilen listede memeli türlerden Küçük Nalburunluyarasa (*Rhinolophus hipposideros*)'nın küresel ölçekte IUCN tehlike sınıfları VU olarak verilmiştir, Küçük Nalburunluyarasa IUCN tehlike sınıfı LC olması gerekmektedir. Yaban tavşanı'nın latincesi *Lepus "a"uropaeus* olarak yazılmıştır, tırnak içerisindeki a harfi e olarak yazılmalıdır. Kuşlara ait bazı türlerin ise Kuzgun (*Coracias sp.*), Baştankara (*Parus sp.*) tür tespiti yapılamamıştır. *Neophron percnopterus*'un türkçe adlandırılması akbaba olarak verilmiştir, küçük akbaba yazılmalıdır.

Sürüngenler, İkiyaşamlılar'a ait verilen tablolarda türlerin sadece Latince ismi verilmiştir (Anonim, 2008c).

Karanfil Dağı YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda memeli türlerden Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN tehlike sınıfı NT olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN tehlike sınıfı LC sınıfındadır. Kuşlara ait tabloda sürüngenler sınıfına ait kaplumbağlar, kertenkeleler ve yılanlarda verilmiştir (Anonim, 2009c).

Antalya Sivridağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda memeli türlere ait YHGS'da gözlenen ve IUCN listesinde bulunan memeli türler tablosu yapıldığı halde tabloda yer alan 20 türden 9 tanesinin IUCN koruma sınıfları yazılmış olup, 11 adet türün IUCN koruma sınıfları boş bırakılmıştır. IUCN koruma durumu verilen 9 türden 7 tanesinin ise IUCN koruma durumu yanlış yazılmıştır. Memeli türlerden Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN koruma durumu NT olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Büyük nalburunluyarasa (*Rhinolophus ferrumequinum*) IUCN koruma durumu LR / nt olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Küçük nalburunluyarasa (*Rhinolophus hipposideros*) IUCN koruma durumu VU olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Akdeniz nalburunluyarasası

(*Rhinolophus euryale*) IUCN koruma durumu VU olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu NT, Kirpi (*Erinaceus concolor*) IUCN koruma durumu NT olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Nalburunluyarasa (*Rhinolophus mehelyi*) IUCN koruma durumu LR / nt olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu VU sınıfındadır. IUCN Koruma durumu boş bırakılan türler ve IUCN koruma durumları; Mısır yarasası (*Rousettus aegyptiacus*) LC, Oklu kirpi (*Hystrix indica*) LC, Tarla sincabı (*Spermophilus xanthoprimum*) NT, Ağaç sansarı (*Martes martes*) LC, Kaya sansarı (*Martes foina*) LC, Su samuru (*Lutra lutra*) NT, Yaban tavşanı (*Lepus europaeus*) LC, Porsuk (*Meles meles*) LC, Tilki (*Vulpes vulpes*) LC, Çakal (*Canis aureus*) LC, Kurt (*Canis lupus*) LC, Yaban domuzu (*Sus scrofa scrofa*) LC, sınıflarına aittir. Ayrıca Yaban domuzu'nun bilimsel adı *scrofa scrofa* olarak yazılmıştır, *Sus scrofa scrofa* olarak yazılmalıdır.

Alanda 131 kuş türü tespit edilmiş olup bu türlere ait küresel ölçekte IUCN koruma durumları, BERN koruma durumları, RDB (Türkiye'deki Tehlike Durumu, Kızıroğlu, İ., 2008) ve statüleri verilmiştir. Yapılan tabloda 131 kuş türünden sadece 2 türe ait IUCN durumu yazılmıştır. Bu 2 türde 1 tanesinin IUCN durumu yanlış verilmiştir. Bıldırcın kılavuzu (*Crex crex*) IUCN koruma durumu 2008 yılı için NT iken 2010 yılında LC sınıfına dahil edilmiştir. 131 kuş türünden tabloda 50 kuş türüne ait RDB koruma durumları verilmiştir. 50 kuş türündende 39 türe ait RDB koruma durumu yanlış, 11 türe ait RDB koruma durumu doğru verilmiştir. Bu türlerden bazıları; Leylek (*Ciconia ciconia*) RDB koruma durumu A.3 (Yaşadığı Bölgede 26 - 250 Çift (52-500 Birey) ile Temsil Edilen Türler (IUCN'e göre, Hassas, Narin, Zarar Görebilir, VU : Vulnerable) olarak verilmiş olup, RDB koruma durumu A.3.1 (Yaşadığı Bölgede 251 - 500 Çift (502-1000 Birey) ile Temsil Edilen ve Populasyonları Azalan Türler (IUCN'e göre, D : Declining)'dir. Çulluk (*Scolopax rusticola*) RDB koruma durumu A.3 olarak verilmiş olup, RDB koruma durumu B.3 (Yaşadığı Bölgede 26 - 250 Çift (52-500 Birey) ile Temsil Edilen Türler (IUCN'e göre, Hassas, Narin, Zarar Görebilir, VU : Vulnerable)'dir. Atmaca (*Accipiter nisus*) RDB koruma durumu (A.4 Yaşadığı Bölgede 501 - 5000 Çift (1002-10000 Birey) ile Temsil Edilen ve Populasyonlarında Lokal Bir Azalma Olan Türler (IUCN'e göre, Tehlike Altına Girmeye Yakın, NT (Near Threatened) - R (Rare)) olarak verilmiş olup, RDB koruma durumu A.3'tir. Küçük kerkenez (*Falco naumanni*) RDB koruma durumu A.3 olarak verilmiş olup, RDB koruma durumu A.2 (Yaşadığı Bölgede 11 - 25 Çift (22-50 Birey) ile Temsil Edilen Türler (IUCN'e göre, Tehlike Altında, EN: Endangered)'dir (Anonim, 2009a).

Üzünderesi YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda memeli türlerden Ayı (*Ursus arctos*)'ya ait IUCN koruma durumu VU olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN koruma durumu EN olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Karakulak (*Caracal caracal*)'a ait verilen IUCN koruma durumu EN olarak verilmiştir. Ancak Karakulak'a ait IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Tablo altlıklarında koruma durumlarının açıklamaları verilmemiştir.

Kuşlara ait tablolarda türlerin Latince ismi, Türkçe ismi, türlerin statüsü, RDB, SPEC, IUCN, BERN ve CITES koruma durumları verilmiştir. Türlerle ait RDB durumlarının bazıları tabloda boş bırakılmıştır.

İki yaşamlılar ve sürüngenlere ait türlere ilişkin verilen IUCN koruma durumlarından bazıları boş bırakılmıştır (Anonim, 2011a).

Köyceğiz YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda memeliler tablosunda verilen bazı memelilere ait tür ismi büyük harflerle yazılmıştır. Örneğin Vulpes "V"ulpes, Lynx "L"ynx, Ursus "A"rctos gibi. Büyük nalburunlu yarasası (*Rhinolophus ferrumequinum*)'nın Latince tür ismindeki "e" harfinin yer almaması gerekmektedir. Alanda yaşayan memeliler ile ilgili verilen bilgiler arasında alanda Anadolu parsı (*Panthera pardus*) yaşadığı verilmiş olup, memeliler ile ilgili hazırlanan tabloya yazılmamıştır. Kuş türlerinden Puhu (*Bubo bubo*)'ya ait verilen IUCN tehlike sınıfı VU olarak verilmiştir. Bu türün IUCN koruma statüsü LC'dir. Kuşlara ait tablodaki ağaçkakanların cins adları yanlış yazılmıştır. Dendrocop"u"s olarak verilmiştir, buradaki "u" harfi "o" olarak yazılmalıdır. Sürüngenler tablosunda verilen Kör kertenkele (*Blanus strauchi*)'ye ait IUCN koruma durumu NA olarak verilmiştir, IUCN koruma kategorileri içerisinde NA kategorisi yer almamaktadır. Bu türün IUCN koruma durumu LC'dir. Bozkır engereği (*Vipera ursinii*)'ne ait IUCN koruma durumu LC olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu VU olarak yazılmalıdır. Şeritli engereğin Latince ismi *Vipera xanthia* olarak yazılmıştır, *Vipera xanthi"n"a* olarak yazılmalıdır. Amfibiler tablosunda verilen 6 türe ait isimlendirilmede tür adı büyük yazılmıştır. *Bufo "B"ufo* gibi küçük harfle yazılmalıdır. *Bufo bufo* gibi. Ayrıca bitki ve yaban hayvanlarına ait verilen tablolardan sonra tabloda kullanılan kısaltmaların görüleceği altlıklar hazırlanmamıştır.

Sürüngenler ve ikiyaşamlılar tablosunda tablo başlıklarında tür adı sütunu yanlış verilmiştir. Örneğin sürüngenler tablosunda verilen Çizgili kaplumbağa'nın cins adı

sütununa *Mauremys*, tür adı sütununa *caspica* yazılmıştır. Tür adı sütununa *Mauremys caspica* yazılmalıdır (Anonim, 2011c).

Erzurum – İspir Verçenik Dağı YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda 5 memeli türünden sadece 3 tanesinin IUCN tehlike sınıfları belirtilmiştir. Memeli türlerden Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN tehlike sınıfı NT (Near Threatened – Tehlike Altına Girmeye Yakın) olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN koruma durumu LC (Least Concern – En Az Endişe Veren, En Düşük Riske Sahip) sınıfındadır. Memeli türlerin isimleri verilirken bazı türlerin türkçe isminden sonra parantez içerisinde İngilizcesi verilmiştir, örneğin Yaban kedisi (*wild cat*), bazılarının ise latincesi verilmiştir, örneğin Vaşak (*Lynx lynx*) gibi.

Verçenik Dağı YHGS Yönetim ve Gelişme Planında 5 adet kuş türü verilmiş ve bu türlere ait IUCN koruma kategorileri yazılmıştır. Sahadaki 5 kuş türünün de IUCN tehlike sınıfları yanlış yazılmıştır. Sahada bulunan türlerden; Sakallı akbaba (*Gypaetus barbatus*), Kızıl akbaba (*Gyps fulvus*), Kara akbaba (*Aegypius monachus*), Dağ horozu (*Tetrao mlokosiewiczzi*) ve Urkeklik (*Tetraogallus caspius*)'e ait IUCN koruma durumları EW (Extinct in the Wild – Doğada Tükenmiş) olarak verilmiştir. Bu türlerin Küresel Ölçekteki IUCN koruma durumları; Sakallı akbaba LC (Least Concern – En Az Endişe Veren, En Düşük Riske Sahip), Kızıl akbaba LC, Kara akbaba NT (Near Threatened – Tehlike Altına Girmeye Yakın), Dağ horozu NT ve Urkeklik LC sınıflarına aittir. Bu alandaki kuş türlerinden Kafkasya Ekolojik Bölgesi / Sıcak Noktasında bulunan ve küresel ölçekte tehlike altındaki türlerden ve ülkemizdeki tehdit altındaki türlerden olan İmparator kartal (*Aquila heliaca*) küresel ölçekteki tehlike durumu VU C2a(ii) (Vulnerable – Hassas Durumda, Narin, Zarar Görebilir), Büyük Orman Kartalı (*Aquila clanga*) VU C2a(ii) (Vulnerable – Hassas Durumda, Narin, Zarar Görebilir), Küçük kerkenez (*Falco naumanni*) VU A2bce + 3bce + 4bce (Vulnerable – Hassas Durumda, Narin, Zarar Görebilir), Sürmeli kızkuşu (*Vanellus gregarius*) CR A3bcd + 4bcd (Critically Endangered – Vahim Durumda, Aşırı Tehlike Altında), kuşlara ait listede yazılmamıştır. Ayrıca alana ait sadece 5 kuş türü verilmiştir. Verçenik Dağı YHGS'ndeki Sürüngen ve Amfibilerden bahsedilmemiştir.

Verçenik Dağı YHGS için hazırlanan memeli ve kuşlara ait tabloların alt kısımlarında tabloda kullanılan IUCN koruma sınıflarının açıklaması yapılmamıştır. Ayrıca IUCN tehlike sınıflarının Küresel Ölçekte mi veya Bölgesel Ölçekte mi olduğu belirtilmemiştir (Anonim, 2008d).

Şeytandağları YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda 169 bitki türü yazılmış olup 7 türe ait IUCN koruma durumları verilmiştir. Memelilere ait verilen tablodaki türlerin IUCN tehlike kategorilerinin tümü yanlış verilmiştir. Tabloda Yaban keçisi (*Capra aegagrus*) hariç tüm türlerin IUCN tehlike kategorileri LC'dir, Yaban keçisi'nin IUCN tehlike kategorisi ise VU'dur. Örneğin; Sivriburunlu tarla faresi (*Crocidura leucodon*) IUCN tehdit kategorisi NT olarak verilmiş, LC olarak verilmelidir. Memelilere ait tabloda Kirpi'nin Latince isimlendirilmesi "Ernaceus concolor" şeklinde yanlış yazılmıştır ve IUCN tehdit kategorisi NT olarak verilmiştir. Türün Latince adı *Erinaceus concolor* şeklinde yazılmalı ve IUCN tehdit kategorisi LC olarak verilmelidir. Tablonun sonunda verilen IUCN tehlike kategorisi kısaltmaları yanlış olarak verilmiştir. NT: Yaygın bol olan, tehlide olmayan şekilde verilmiş, R: Nadir olarak açıklanmış ve V: Zarar görebilir olarak açıklanmıştır. Tabloda Evcil köpek (*Canis familiaris*)'te yer almaktadır, fakat evcil köpeğin bu tabloda yer almaması gerekmektedir.

Kuşlara ait verilen tabloda Kınalı kekliğin latince ismi "*Alectoris chuscar*" olarak verilmiştir, *Alectoris chukar* olarak yazılmalıdır.

Sürüngenlere ait verilen tabloda Adi tosbağa (*Testudo graeca*)'ya ait IUCN tehdit kategorisi NT olarak verilmiştir, VU olmalıdır. İnce parmaklı kelere ait IUCN tehdit kategorisi NT olarak verilmiştir, LC olmalıdır. İri yeşilkertenkele (*Lacerta trilineata*)'ye ait IUCN tehdit kategorisi boş bırakılmıştır, LC olmalıdır. Kırmızı yılan (*Coluber schmidtii*)'ye ait IUCN tehdit kategorisi boş bırakılmıştır, LC olmalıdır. Sarı yılan (*Elaphe quatuorlineata*)'ye ait IUCN tehdit kategorisi boş bırakılmıştır, NT olmalıdır. Çukurbaş yılan (*Malpolon monspessulanus*)'ye ait IUCN tehdit kategorisi boş bırakılmıştır, LC olmalıdır. Hemşin yılanı (*Natrix magalocephala*)'ye ait IUCN tehdit kategorisi boş bırakılmıştır, VU olmalıdır. Kedigözlü yılan (*Telescopus fallax*) 'ye ait IUCN tehdit kategorisi boş bırakılmıştır, LC olmalıdır. Boynuzlu engerek (*Vipera ammodytes*)'ye ait IUCN tehdit kategorisi boş bırakılmıştır, LC olmalıdır. Ayrıca sürüngenler tablosunda kullanılan kısaltmalara ilişkin tablo altlığı hazırlanmamıştır (Anonim, 2011e).

Ankara Emremsultan YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda 31 memeli türünden 3 türe ait IUCN koruma durumları yazılmamıştır. Bu türler ve IUCN tehlike sınıfları; Gelengi (*Spermophilus xanthophrymnus*) NT, Tarla faresi (*Microtus dogramacii*) LC, Kayalık Orman Faresi (*Apodemus mystacinu*) LC'dir. Tabloda verilen bazı türlerin BERN durumları da yanlış verilmiştir. Tabloda verilen bazı türlerin BERN statüleri yanlış verilmiştir. Tabloda verilen türler ve BERN durumları; Kirpi (*Erinaceus concolor*) Ek- III

(Koruma Altında), Gelengi (*Spermophilus xanthophrymnus*) Ek- III, Araptavşanı (*Allactaga williamsi*) Ek- III, Anadolu tarla faresi (*Microtus anatolicus*) Ek- III, Tarla faresi (*Microtus dogramacii*) Ek- III, Hamster (*Mesocricetus auratus*) Ek- III, Cüce aurtlak (*Circetulus migratorius*) Ek- III, Çöl sıçanı (*Meriones tristrami*), Kayalık orman faresi (*Apodemus mystacinu*) Ek- III, Tarla sarı ev faresi (*Mus macedonicus*) Ek- III, Ev sıçanı (*Rattus rattus*) Ek- III, Kör fare (*Spalax leucodon*) Ek- III, Çakal (*Canis aureus*) Ek- III, Tilki (*Vulpes vulpes*) Ek- III, Yaban domuzu (*Sus scrofa scrofa*) Ek- III, Yaban koyunu (*Ovis gmelinii anatolica*) Ek- III olarak verilmiştir. Ancak bu türler BERN (Avrupanın Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi) Sözleşmesi'ne göre koruma durumu bulunmamaktadır. Ayrıca Hasancık (*Dryomys nitedula*) Ek- III'te verilmiş olup BERN sözleşmesine göre Ek – II (Kesin Koruma Altında)' de yer almaktadır. Kurt (*Canis lupus*) KKA / TR (Türkiye'nin İtiraz Ettiği, Kesin Koruma Altına Alınamayacak Olan Tür)'dir.

Kuş türlerinden Angıt (*Tadorna ferruginea*) ve Suna (*Tadorna tadorna*) BERN'e göre koruma durumları Ek – II verilmiştir, ancak bu türlerin BERN'e göre koruma durumları KKA / TR (Türkiye'nin İtiraz Ettiği, Kesin Koruma Altına Alınamayacak Olan Tür)'dir. Tabloda Saksığan (*Pica pica*), Cüce karga (*Corvus monedula*), Leş kargası (*Corvus corena cornix*), Ekin kargası (*Corvus frugileus*), Alakarga (*Garrulus glandarius*), Sığırcık (*Sturnus vulgaris*) ve Ev serçesi (*Passer domesticus*)'a ait türlerin BERN 'göre koruma durumları yazılmamıştır, bu türlerin BERN'e göre koruma durumları Ek – III'tür.

Balık türlerinden Siraz balığı (*Capoeta capoeta*) IUCN tehlike sınıfı CR verilmiş olup, IUCN tehlike sınıfı NE (Not Evaluated – Değerlendirilmemiş) olması gerekmektedir. Yine Karabalık (*Capoeta tinca*) IUCN tehlike sınıfı VU verilmiş olup, IUCN koruma durumu NE olması gerekmektedir.

Sürüngenlerden Tosbağa (*Testudo graeca*) BERN Ek – II verilmiş olup, BERN koruma durumu KKA / TR (Türkiye'nin İtiraz Ettiği, Kesin Koruma Altına Alınamayacak Olan Tür) olması gerekmektedir (Anonim, 2010a).

Ardahan Posof YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda memeliler, kuşlar, sürüngenler, ikiyaşamlılar ve böcekler aynı tablo içerisinde verilmiş ve bu türlere ait endemik durumu, tek nokta endemiği durumu, küresel kırmızı liste kategorisi ve ulusal ya da bölgesel kırmızı liste kategorileri verilmiştir. Küçük akbaba (*Neophron percnopterus*) IUCN Küresel Ölçekte koruma durumu LC olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu EN sınıfındadır. Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN Küresel Ölçekte koruma durumu NT

olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Plan içerisinde verilen Karaca (*Capreolus capreolus*)'nın Tablo 2 deki IUCN Küresel Ölçekte koruma durumu VU olarak verilmiş, Tablo 3 deki IUCN Küresel Ölçekte koruma durumu LC olarak verilmiştir. Tablo 2 ve Tablo 3'te Karaca tekrarlanmış ve yazılırken de dikkat edilmemiştir (Anonim, 2009e).

Yedigöller-Yeşilöz YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda memeli türlerden Vaşak (*Lynx lynx*)'a ait verilen IUCN küresel ölçekte koruma durumu EN olarak verilmiştir. Ancak Vaşak'a ait IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Ayı (*Ursus arctos*)'ya ait IUCN koruma durumu VU olarak verilmiştir, IUCN koruma durumu LC sınıfındadır. Tabloda türlerin Latince adı, Türkçe adı ve IUCN koruma durumları verilmiştir. Tabloların altlıklarında koruma durumlarının açıklaması yapılmamıştır.

Kuşlar, ikiyaşamlılar, sürüngenler ve balık türlerine ilişkin tablolarda türlerin Latince adı ve Türkçe adları verilmiştir, koruma durumları ile ilgili bilgiler verilmemiştir (Anonim, 2010b).

3.1.4.3.3. Hedef Türler ve Hedef Türlerle İlişkin Verilen Bilgiler

Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının ilan edilme sebeplerinden olan alanlardaki hedef türler sahalara göre farklılıklar göstermektedir. Değerlendirilen Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarındaki hedef türler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 15).

Tablo 15. YHGS hedef türler

Hedef Türler	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Hançer D.	Karanfildağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçami	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Kızıl geyik (<i>Cervus elaphus</i>)																X	X
Karaca (<i>Capraolus capraoulus</i>)																X	
Ala geyik (<i>Dama dama</i>)												X					
Yaban keçisi (<i>Capra aegagrus</i>)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				
Çengel boynuzlu dağ keçisi (<i>Rupicapra rupicapra</i>)											X	X					
Yaban koyunu (<i>Ovis gmelini anatolica</i>)														X			
Dağ horozu (<i>Tetrao mlokosiewiczzi</i>)															X		

3.1.4.4. Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı

3.1.4.4.1. Nüfus, Kültürel Değerler ve Eğitim Durumu

Saha içindeki ve civarındaki köylerde geçmişte, yıl boyunca yaşayan nüfus oldukça yüksek sayılarda iken, bugünlerde bu köyler adeta boşalmış gibidir (Tablo 17). Bununla birlikte gurbetçi olarak adlandırılan ve İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyük şehirlerde yaşayanlar ile il merkezi ve ilçelerinde yaşayanlar, son yıllarda, özellikle okulların tatile girmesiyle birlikte yaz tatilini geçirmek üzere köyelerine daha sık gelmeye başlamışlardır. Son yıllarda köyündeki evini onaran veya yeni ev yapan bu insanların sayısında az da olsa giderek bir artış yaşanmaktadır. Sonbaharda okulların açılması ile okul çağında çocuğu olan aileler köyleri terk etmektedirler. Köylerde kalan diğer insanların çoğunluğu da kar yağışlarının başlaması ile bir daha ilkbahar veya yazın geri dönmek üzere köyleri terk etmektedirler. Bunun sonucunda özellikle kışın köyler adeta boşalmaktadır. Öğrenci yokluğundan köy okulları kapatılmış durumdadır. Değerlendirilen YHGS içerisinde veya çevresinde yaşayan halkın eğitim profili genel olarak ilköğretim mezunları ağırlıktadır.

Aladağlar YHGS'ında herhangi bir yerleşim alanı bulunmamaktadır. Ancak alan belli zamanlar içerisinde yayla veya otlatma amaçlı kullanılmaktadır. Alanda herhangi bir yapılaşma bulunmamaktadır. Cehennemderesi YHGS sınırları içerisinde 3 adet köy yerleşimi bulunmakta ve toplam 7455 kişi bu sahayı kullanmaktadır. Alanda heryıl festival yapılmaktadır. Çoruh vadisi YHGS sınırları içerisinde 11 adet köy yerleşimi bulunmakta ve toplam 2606 kişi bu alanda yaşamaktadır. Alanda toplam 170 öğrenci bulunmaktadır.

Demirkazık YHGS sınırları içerisinde 9 yerleşim yeri olup alanda toplam 7411 kişi yaşamaktadır. Yönetim ve Gelişme Planında köylerin genel yapısı verilip, alan kullanıcıların alanla ilgili amaçları ve alandan beklentileri, alan kullanıcıların alanla ilgili amaçlara ulaşmalarında yardımcı ve sınırlayıcı faktörler, alan kullanıcıların alanı sahiplenme düzeyi, alan kullanıcılarının çevreyle ilgili kararlara ve faaliyetlere katılmaya ve maliyetlere katkıda bulunmaya eğilimleri, alan kullanıcılarının çevre bilinci ve hedef tür ve önemli ekosistemler hakkındaki düşünceleri, kurumlararası ve kurumlar-halk arasındaki bilgi akışı ve iletişimi, alana sosyal yapıdan gelebilecek tehditler ve yörenin genel yönetim yapısı ve güç dengeleri konuları ele alınmıştır. Alandaki eğitim düzeyi genel olarak düşük ve orta düzeydedir.

Dimçayı YHGS sınırları içerisinde 12 adet köy yerleşimi olup alanda toplam 3698 kişi yaşamaktadır. Dim çayı YHGS içerisinde Alanya şehir merkezine 27 km mesafede Leartes antik kenti ve Dim mağarası bulunmaktadır. Hançerderesi YHGS sınırları içerisinde 5 adet yerleşim yeri bulunmakta olup alan içerisinde 22760 kişi yaşamaktadır. YHGS'in güneybatı kısmında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca tescil edilmiş, Kale köyünün Aybastı mahallesi yakınlarında ise tescil edilmemiş bir kale kalıntısı mevcuttur. Karanfıldağı YHGS sınırları içerisinde 11 adet köy yerleşim alanı mevcut olup alanda 9243 kişi yaşamaktadır. Alan içerisinde Aşçıbekirli köyü sınırlarında tarihi Aşçıbekirli köprüsü ile Fındıklı Köyü, Çetinlik mevkiinde ise bir adet Toros sediri (*Cedrus libani*) anıt ağacı mevcuttur.

Sivridağ YHGS sınırları içerisinde 1 mahalle ve 1 yayla yerleşimi çevresinde ise 6 adet yerleşim alanı bulunmaktadır. Toplam nüfus 1872 kişidir. Alan içerisinde iki adet sit alanı mevcuttur. Asarlık tepenin güney yamacında yer alan klasik dönem yerleşim merkezi ve Trebenna kenti çevresinin doğal sit karakteri göstermesi ve Trebenna antik kenti ile bütünlük oluşturması nedeniyle I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.

Üzümdere YHGS içinde ve saha etrafında 9 adet köy yerleşimi bulunmaktadır. Toplam nüfus 1247 kişidir. Köyceğiz YHGS sınırları içerisinde 10 adet köy yerleşimi olup alanda toplam 5724 kişi yaşamaktadır. Verçenik dağı YHGS sınırları içerisinde 16 adet köy yerleşimi bulunmaktadır. Alanda toplam 2518 kişi yaşamaktadır. Alanda 190 öğrenci bulunmaktadır. Şeytandağları YHGS sınırları içerisinde 11 adet köy yerleşimi olup alanda toplam 2724 kişi yaşamaktadır. Düzlerçamı YHGS sınırları içerisinde yerleşim alanı bulunmamaktadır, fakat alan çevresinde 3 adet ilçe bulunmakta ve bu ilçelere ait 1 belde ve 7 köy alan çevresinde kurulmuştur. Emremsultan YHGS alanı içerisinde 1 belde 3 adet köy yerleşimi bulunmaktadır. Alanda toplam 1656 kişi yaşamaktadır. Yeterli sayıda öğrencinin olmaması nedeniyle bu köylerde daha önce faaliyet gösteren okullar kapanmıştır.

Posof YHGS sınırları içerisinde 49 köy yerleşimi bulunmaktadır ve alanda toplam 7241 kişi yaşamaktadır. Alanda toplam 310 öğrenci öğrenim görmektedir. Yedigöller-Yeşilöz YHGS sınırları içerisinde 4 adet yerleşim alanı mevcut olup alanda toplam 1095 kişi yaşamaktadır. Kartdağ YHGS sınırları içerisinde 17 adet yerleşim alanı mevcuttur ve alanda toplam 1715 kişi yaşamaktadır. Köylerde okuma yazma bilmeyen kişiler ile birlikte genellikle köy nüfusu ilkokul mezunlarından oluşmaktadır.

Tablo 17. YHGS içerisindeki ve Çevresindeki Yerleşim Alanları Sayısı ve Nüfus

YHGS Adı	Yerleşim Yeri Sayısı	Nüfus
Aladağlar	0	0
Cehennem D.	3	7455
Çoruh V.	11	2606
Demirkazık	9	7411
Dim Çayı	12	3698
Hançer D.	5	22760
Karanfıldağı	11	9243
Sivridağ	6	1872
Üzünderesi	9	1247
Köyceğiz	10	5724
Verçenik	16	2518
Şeytandağları	11	2724
Düzlerçamı	0	0
Emremsultan	4	1656
Posof	49	7241
Yeşilöz	4	1095
Kartdağ	16	1715

3.1.4.5. Ekonomik Yapı

3.1.4.5.1. Geçim Kaynakları

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları içerisinde, kamu ve özel mülkiyet kullanımları bulunmaktadır. Alanın büyük çoğunlukları devlet ormanlarından oluştuğu için alandaki kamu kullanımı çok büyük bir ağırlığa sahiptir. Özel mülkiyet kullanımları ise sahanın geri kalan alanını oluşturan ziraat alanları ve iskân alanlarında sözkonusudur. Sahalardaki orman kadastrosu çalışmaları tamamlanmakta olup, bazı yerlerde vatandaşların sahiplik iddiasıyla mahkemelere itirazları yaşanmaktadır. Saha içinde ve civarındaki köylerde yaşayan halkın ana geçim kaynakları ise, ormancılık faaliyetleri, hayvancılık, küçük çaplı tarım, arıcılık, su ürünleri, odun dışı bitkisel ürünler ve madencilik gibi alanlardır. Aşağıdaki tablolarda YHGS içerisindeki halkın geçim kaynakları verilmiştir (Tablo 18).

Tablo 18. YHGS içerisindeki halkın geçim kaynakları

Geçim Kaynakları	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Haçer D.	Karanfıldağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçemik	Şeytandagları	Düzlerçami	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Ormancılık			X	X	X	X	X	X	X	X		X				X	X
Ziraat			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Odun dışı orman ürünleri								X	X		X					X	X
Otlatma		X		X		X	X		X	X	X	X					X
Av turizmi	X		X	X	X				X	X		X				X	X
Hayvancılık (Büyükbaş ve küçükbaş)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Arıcılık	X		X	X					X	X				X		X	
Turizm				X	X			X	X	X	X						
Yaylacılık		X		X	X			X	X	X							
Su ürünleri				X			X		X	X				X			
Madencilik							X			X							
Dokumacılık											X						
İpek böcekçiliği														X			

3.1.4.5.2. Altyapı ve Gelişim

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları içerisindeki ve civarında kalan köylerde arazi kadastro, yol, su, elektrik, telefon, okul gibi altyapı hizmetleri büyük ölçüde tamamlanmıştır. Aşağıdaki tabloda YHGS içerisinde yerleşim alanları olan alanların altyapı ve gelişim bilgileri verilmiştir (Tablo 19).

Tablo 19. YHGS altyapı ve gelişim

Altyapı ve Gelişim	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Haçer D.	Karanfildağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçami	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Arazi kadastro		X			X			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Asfalt yol					X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Stabilize yol	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Orman yolları		X															X
Su			X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Elektrik			X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Telefon			X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Sağlık birimi			X				X										
Yangın gözetleme kulesi		X															
Bekçi evi		X															
Kanalizasyon											X						
Sızdırmalı foseptik çukuru						X	X										

Demirkazık YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda altyapı ve gelişim ile ilgili bilgi verilmemiştir.

3.1.5. Değerlendirme

YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 3 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ikincisi Değerlendirme'dir. Bu başlık altında aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

3.1.5.1. Korunan Alanın Sahip Olduğu Değerler

Bir korunan alan oluşturmanın değerleri genellikle çok az anlaşılır ve eksik ve yetersiz bir biçimde de anlatılmaktadır. Bu nedenle paydaşlar bazı kararların neden alındığını ve neden belirli faaliyetler yürütüldüğünü anlayamamaktadırlar. Bu bölüm korunan alanın bütün değerlerinin kesin ve açık değerlendirmesini sunmaktadır ve böylece korunan alanın varlığı haklı çıkarılmış ve yönetime ihtiyaç açıklanmış olmaktadır. Aşağıda Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'nın sahip olduğu değerler verilmiştir (Tablo 20).

Tablo 20. Korunan Alanın Sahip Olduğu Değerler

Korunan Alanın Sahip Olduğu Değerler	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Hançer D.	Karanfıldağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçamı	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Kızılgeyik yaşam alanı																	X
Kızılgeyik																X	X
Alageyik												X					
Karaca																X	
Yaban keçisi	X	X	X	X	X			X	X	X	X	X	X				
Çengel boynuzlu dağ keçisi										X	X						
Anadolu yaban koyunu													X				
Ayı									X		X						
Karakulak									X								
Urkeklik	X			X													
Dağ horozu															X		
Bıldırcın klavuzu															X		
Kafkas arısı															X		
Alanın bakir olan doğası	X																
Doğal yaşlı karışık ormanlar		X			X			X									
Huş ormanı															X		
Posof çiçeği															X		
Kırmızı benekli alabalık		X			X					X					X	X	
Dere ekosistemi		X				X	X	X	X								
Yüksek dağ ekosistemindeki zengin flora		X			X												
Topografya			X														
Sahadaki yaban hayvanları ve bitki			X	X		X	X	X	X		X	X	X			X	X
Tarihi ve kültürel değerler			X		X			X	X		X	X	X			X	
Çoruh vadisi ve Çoruh nehri			X							X							
Av turizmi potansiyeli değeri				X		X	X										
Sarp ve derin kanyon değeri				X		X											
Jeolojik ve jeomorfolojik zenginlik					X			X	X		X	X				X	
Rekreasyon ve turizm					X		X	X	X		X	X				X	X
Doğal peyzaj değeri						X			X								
Tıbbi ve aromatik bitkiler								X									
Toros göknarı ve karışık sedir ardıç ormanları								X		X							

3.1.5.2. Tehdit Analizi

Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında alandaki hedef türler ve önemli ekosistemlere yönelik tehdit analizi yapılmaktadır. Tehdit analizinde alandaki koruma hedefleri, koruma

hedeflerine karşı baskılar, baskıların kaynağı ve bu baskılara karşı çözüm yolları ortaya konulmaktadır. İncelenen Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında gerek aynı türe yönelik koruma hedeflerindeki tehdit analizi, gerekse farklı türlerdeki tehdit analizleri ortaya konulmuştur (Tablo 21, 22, 23).

Tablo 21. Koruma hedeflerinin karşılaştırılması

TEHDİT ANALİZİ Koruma Hedefleri	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Hançer D.	Karanfildağı	Sivriadağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçanı	Emresultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Hedef türün popülasyonlarının ve doğal yaşam ortamlarının korunması	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X
Alandaki diğer öncelikli türler ve yaşam ortamlarının korunması.										X		X		X	X		
Alanda Küresel ölçekte nesli tehlike altında olan türlerin yaşam alanlarıyla beraber korunması														X			
Ormanlık alanların, alanın hedef türlerinin yaşam habitatlarının devamlılığını sağlayacak biçimde korunmasını ve işletilmesini sağlamak.											X						
Doğal yaşlı karışık ormanların korunması		X			X	X		X	X								
Kurakçıl sarıçam ormanlarının korunması			X														
Koruma kontrol faaliyetleri ve uluslararası işbirliği de dahil olmak üzere koordinasyon etkinliğinin artırılması.											X				X		
Kırmızı benekli alabalığın korunması			X								X					X	
Alandaki su kaynaklarının korunması		X	X	X	X	X	X	X			X	X	X				
YHGS içerisindeki habitatın rehabilitasyonu				X													
YHGS içerisindeki meranın ıslahı				X													
Belirlenen alanlarda sürdürülebilir otlatmayı tesis etmek ve devamlılığını sağlamak.											X						
Tarım alanlarında yaban hayatının devamlılığını sağlayabilecek ve ekolojik ortam ile uyumlu sürdürülebilir tarımsal faaliyetin tesis edilmesini sağlamak.											X						
Hayvan otlatma ve rekreasyonel amaçlı yaylacılık faaliyetinin planlı bir şekilde gelişmesini sağlamak.											X						
Plansız otlatmayı önlemek, planlı ve sürdürülebilir otlatma yapılmasını sağlamak, ahır hayvancılığını desteklemek.														X			
Mutlak koruma bölgeleri dışında kalan alanlarda sürdürülebilir otlatmayı tesis etmek, otlatma ve rekreasyonel amaçlı yaylacılık faaliyetinin planlı bir şekilde gelişmesini ve devamlılığını desteklemek.															X		

Tablo 22'nin devamı

Yaban hayatı için önemli olan orman içi su kaynaklarından plansız ve kontrolsüz bir şekilde yerleşim yerlerine içme, ev ihtiyaçları için kullanma ve sulama suyu getirilmesi ve bu şekildeki kullanımları önleyici tedbirlerin yetersizliği	X			X	X	X			X			X	X	X
Akarsulara atılan katı ve sıvı atıklarla akarsuların kirlenmesi							X	X				X	X	
Artan araç trafiği														X
Yazlık kullanım amaçlı yayla yerleşmeleri ve orman statüsünde olmayan alanlarda yaylacılık talebi	X		X		X				X	X	X			X
Kontrolsüz turizm faaliyetleri	X			X			X		X	X	X			X
Madencilik faaliyetleri	X					X	X	X	X		X	X		
Çaylar üzerinden kum ve çakıl alınması				X										
Çaylardaki işletmelerde altyapı sorunları				X										
Tarımsal alanlardaki kimyasal ilaç ve gübre kullanımı				X							X			X
Günübirlik piknik alanlarında bırakılan çöpler				X							X			
Keçi otlatması				X	X			X		X				
Yol yapım çalışmaları				X			X			X				X
Orman yangınları	X			X	X	X	X		X		X			X
Baraj rezerv alanındaki kaçak yapılaşma				X										
Arcılık									X			X		
Populasyonun azalması			X											
Habitatların yok olması ya da bozulması			X						X					
Geçiş koridorlarının yok edilmesi			X											X
Kamuoyunun bilinç eksikliği ve öncelik farklılığı						X								
Enerji üretimine yönelik yatırımlar	X					X		X		X	X			X
Balık çiftliklerinden kaçan balıklar									X					
Sahipsiz ve çoban köpeklerinin baskısı								X	X		X	X		X
Ziyaretçi yoğunluğu														X

Tablo 23. Sahalardaki baskıların kaynaklarının karşılaştırılması

TEHDİT ANALİZİ Baskının Kaynağı	YHGS PLANLARI																
	Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Hançer D.	Karanfıldağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçemik	Şeytandagları	Düzlerçamı	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Biyçeşitlilik, ormanlar ve yaban hayatının korunması konusundaki yetersiz bilinç düzeyi		X		X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X
Yöre avcılarındaki aşırı av tutkusu ve sahadaki yaban hayvanlarının kendilerine ait olduğunu düşünmeleri	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X		X	X	X
Avlanma planının olmaması	X			X	X	X	X	X		X	X	X					X

Tablo 23'ün devamı

Otlak alanlarının çok az olduğu sahada, ormanla kaplı alanlarda ve orman içi açıklıklarda geleneksel olarak izinsiz ve plansız büyükbaş hayvan otlatılmasının neden olduğu besin rekabeti, orman ve gençlik üzerinde oluşan baskı, toprağın sıkışması ve aşınması, evcil hayvanların alana sinen kokuları ve bulaşma riski taşıyan hastalıklar																			X
Geleneksel küçükbaş hayvancılığı	X	X		X						X		X							X
İzinsiz ve plansız otlatma	X		X					X	X					X	X	X			X
Ormanlardan toplanan özellikle bitkisel kökenli (mantar, kekik vb) odun dışı orman ürünlerinin bilinçsizce ve belli alanlarda yoğunlaşarak, aşırı toplanması							X											X	X
Alanda, orman içindeki doğal su kaynaklarına duyulan ihtiyacın giderek artması							X				X							X	X
Kuraklık ve su kaynaklarının azalması															X				
Birçok orman içi suyun tamamının içme, ev ihtiyaçları için kullanma ve tarımda sulama suyu olarak köy ve mahallelere alınması		X			X		X					X		X	X				X
Alandaki su kaynaklarının detaylı ekolojik etkilerinin bilinmemesi ve su tahsisi konusunda sosyal baskı				X	X	X	X												
Köylerde ve ilçelerde katı ve sıvı atıklara karşı önlem alınmamış olması ve genelde akarsulara atılması																		X	X
Su kaynakları üzerine enerji üretmek amacıyla yapılan barajlar ve Hidro Elektrik Santralleri		X	X			X	X	X						X	X				
Çoğunluğu araç sahibi olan yazlıkçıların gelmesiyle yazın artan araç trafiği																			X
Çevreden doğa turizmüne talebin artması ve alanda turizme yönelik kuralların ve gerekli altyapının olmaması		X					X											X	X
Maden yasasının korunan alanların koruma önceliklerini dikkate almaması	X						X	X	X		X	X							
Maden arama ve işletme talebinin yüksek olması	X		X				X	X	X		X	X							
Tarımda gübre ve ilaç kullanımı ve tarımsal faaliyetler	X						X				X							X	X
Yöredeki inşaatların ucuz çakıl ve kum talebi					X						X	X							
Kıl keçisi yetiştiriciliğinin kolaylığı ve geleneksel geçim kaynağı olması		X			X	X	X	X	X		X	X							
Ekoturizm planının olmaması		X			X				X										
Aşırı piknik yapılması					X														
Çöp toplama işinin düzenli olmaması					X														
Sorumlu kurumların yeterli denetiminin olmaması							X			X	X								
Suni ve kara kovan arıcılığı										X									
Mera ıslahının yapılmamış olması				X															
Toprak kayması ve sel baskını			X															X	
Yaban hayatı ve yönetimi konusunda yeterli bilimsel çalışma olmaması								X											
Orman yangınları											X				X			X	

Tablo 24'ün devamı

Baltalık ormanların devamlılığı sağlanmalı																			X	
Saha ve etkilenme bölgesindeki yerleşim yerlerinde yapılaşmanın ve altyapının bir plan dahilinde yapılması sağlanmalı, katı ve sıvı atıkların yönetimi konusunda önlemler alınmalı				X	X	X	X					X	X						X	
Su tahsislerinde doğa korumanın öncelikli olması için gerekli yasal önlemlerin alınması				X	X		X			X	X	X								
Hassas Kullanım ve Sürdürülebilir Kullanım Bölgelerindeki su kaynaklarından içme, ev ihtiyaçları için kullanma ve sulama suyu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yararlanırken hedef tür başta olmak üzere yaban hayatının su ihtiyacı dikkate alınmalı ve suyun en az 1/3'ü doğal ortamında bırakılmalıdır																		X	X	
Yaban hayatı için önemli su kaynaklarının belirlenmesi, su kaynaklarının eksik veya yetersizliği durumunda alternatif su kaynaklarının araştırılması, hayvanların bu kaynaklardan yararlanmasının kolaylaştırılması		X											X					X	X	
Alandaki su kaynaklarının envanteri yapılarak ekolojik etkilerinin ortaya konulması		X		X	X					X									X	
Saha ve bitişik alanların otlatma planı yapılmalı ve uygulanmalı				X	X	X	X		X		X	X							X	
Planlı otlatma ile sürü sahiplerinin Sürdürülebilir Kullanım Bölgesini kullanmasını sağlamak	X																			
Tarım alanlarının hedef türün yaşam alanlarına doğru genişlemesini engellemek	X																			
Yem bitkileri üretiminin teşvik edilmesi																				
Alandaki bütün yetkili kurum ve kuruluşların planlama ve uygulamalarında işbirliği ve uyum sağlanması				X	X		X		X	X	X	X						X	X	
Odun ihtiyacının yasal yollardan elde edilmesini teşvik etmek ve desteklemek							X												X	
Av turizminden elde edilecek gelirden yöre halkının daha fazla pay almasını sağlanması		X	X	X	X		X												X	X
Sahaya uygun ekoturizm ve diğer alternatif geçim kaynaklarının tespiti dve uygulanmasının teşvik edilmesi				X	X		X												X	X
Ekolojik tarım ve modern sulama tekniklerinin teşvik edilmesi	X	X		X	X	X	X					X	X					X	X	
Odun dışı orman ürünlerinin üretiminin planlanması ve planların uygulanması Arıcılık ve iç su balıkları yetiştiriciliği potansiyelinin planlanması ve planların uygulanması		X		X	X		X												X	X
Alanda, ana yollar dışındaki, orman üretimi için kullanılmış yollar dahil birçok yolun, gezinti ve kestirme ulaşım amaçlı olarak kullanılmasına izin verilmemeli																			X	X
Alanda güçlü bir izleme programının oluşturulması				X	X		X	X	X		X	X							X	X
Plan kararlarında madencilik faaliyetlerinin belirlenmesi ve etkilerinin en aza indirilmesi	X			X			X		X		X	X								

Tablo 24'ün devamı

Yaban hayatı popülasyonları ve onunla ilgili habitatlar organik tarımın yaygın bir şekilde geliştirilmesiyle korunmalı.																			X			
Çiftlik ürünlerinin pazarlanmasının ve tanıtımın yanı sıra bölgenin önemli yaban hayatı türlerinden birisi logo olarak kullanılıp, güçlü bir marka geliştirilebilir.																				X		
Türkiye'den ve yurtdışından bölgedeki hayvan türlerinin doğaya hiçbir zarar verilmeksizin izlenmesi için ziyaretçi çekecek olan doğa dostu turizm halk için gelir arttırıcı bir rol üstlenecektir.																				X		
Orman yangınlarıyla ilgili tedbirlerin alınması														X							X	

3.1.6. Planlama

YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 3 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan üçüncüsü Planlama'dır. Bu başlık altında aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

3.1.6.1. Sahaların Vizyonları

Yönetim planlaması süreci vizyon oluşturma aracılığıyla korunan alanın geleceği için ideal bir durum ortaya koymaktadır. Vizyon, korunan alanın muhafazası için alınan önlemlerin arzulanan ya da tasarlanan sonuçlarını tarif eder, bölgenin yönetimine ilişkin açık ve tutarlı bir istikamet ve plan içinde bir hedef sağlamaktadır. Araştırma alanlarına ait vizyonlar aşağıda verilmiştir (Tabo 25).

Tablo 25. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Vizyonları

YHGS Planları	Vizyon
Aladağlar Demirkazık Hançer Deresi Karanfil Dağı	Tüm ilgi gruplarının katılımı ve desteği ile Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nın ekosistem dengesinin daha da iyileştirilerek, hedef türün popülasyonunun artması için gerekli tüm tedbirlerin alınarak akılcı doğal kaynak kullanımının sağlanmasıdır.
Cehennemderesi Dim Çayı Sivridağ Şeytandağları Emremsultan	Biyolojik çeşitliliğin öncelikli korunması temelinde sürdürülebilir doğal kaynak kullanımı yapılabilen, hedef tür/hedef türlerin popülasyonu yeterli sayıya ulaşmış, bilinçli av turizmi ve eko – turizm faaliyetleri yapılabilen, doğaya saygılı yerli ve yabancı turistlerce tercih edilen, turizmden elde edilen gelirler ile tüm sorunları çözülmüş köylerde; refah seviyesi yüksek, doğayı koruyan ve korunan alan yönetimine etkin destek veren mutlu, bilinçli insanların yaşadığı bir Yaban Hayatı Geliştirme Sahası oluşturmaktır.
Çoruh Vadisi	Saha içerisindeki Yaban keçisi ve diğer faunistik değerler ile bu değerlerin alanda var olmasını sağlayan habitatların yöre insanının ve ilgi gruplarının katılımı ile korunmasını, varlığını artırmasını, yaban hayatının gelişiminin sağlanması doğrultusunda yönetildiği bir Yaban Hayatı Geliştirme Sahası oluşturmaktır.

Tablo 25'in devamı

Üzümderesi	Yaban keçisi popülasyonunun yeterli sayıya ulaştığı, endemik toros göknarı ormanlarının geleceğe taşındığı, biyoçeşitliliğin ve su kaynaklarının doğal haliyle korunduğu, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanıldığı, bilinçli av turizmi ve ekoturizm faaliyetleri yapılan, doğayı koruyan ve korunan alan yönetimine etkin destek veren bilinçli insanların yaşadığı, yeterli ve deneyimli personel ile yönetilen, gerekli altyapı ve donanıma sahip Yaban Hayatı Geliştirme oluşturmaktır.
Köyceğiz	Alanın hedef türlerinin (Yaban keçisi, bozayı, karakulak, sığla ağacı ve Thlaspi carriense) popülasyonlarının arttığı, yaşam alanlarının iyileştirildiği, biyoçeşitliliğin ve su kaynaklarının doğal haliyle korunduğu, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanıldığı (bilinçli ve planlı avcılık, turizm, arıcılık, ormancılık faaliyetlerinin vb. yapıldığı), alanın yeterli ve deneyimli personel ile yönetildiği ve gerekli altyapı ve donanıma ulaştırıldığı, doğa koruma konusunda bilinçli bir topluma sahip Köyceğiz Yaban Hayatı Geliştirme Sahası görmektir.
Verçenik	Bütüncül ve katılımcı bir yaklaşım içerisinde koruma kullanma dengesi gözetilerek geliştirilen stratejik ve fiziki kararlar ile alanın gösterge türleri olan yaban keçisi ile çengel boynuzlu dağ keçisinin popülasyonunun gelişiminin ve devamlılığının sağlanabilmesi için gerekli olan alan içerisindeki habitatların ve ekolojik ortamların devamlılığını, kırmızı benekli doğal alabalığın popülasyonunun gelişimi için buzul gölleri ve akarsu ekosistemlerinin devamlılığını ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısı üzerinde önemli derecede etkiye sahip doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlayarak İspir Verçenik Dağı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası sınırları içerisinde planlı gelişimi sağlamaktır.
Düzlerçamı	Yaban keçileri ve Alageyiklerin sayılarının arttığı, yaşam alanlarının iyileştirildiği, biyoçeşitliliğin ve su kaynaklarının doğal haliyle korunduğu, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanıldığı, bilinçli av ve ekoturizm faaliyetlerinin yapıldığı, alanın yeterli ve deneyimli personel ile yönetildiği ve gerekli altyapı ve donanıma ulaştırıldığı, doğa koruma konusunda bilinçli bir topluma sahip Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası görmektir.
Posof	Posof Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, insanlara dağ habitatlarının insan ve doğaya faydalı, ahenkli ve sürdürülebilir bir yolla nasıl yönetildiğini gösteren Türkiye'deki en iyi alanlardan biri olacak. Yaban hayatı ve insanlar çatışmadan beraber yaşayacaklar. Göz alıcı bir doğa, kaliteli organik tarım ve yaban hayatı turizmi arasındaki bağlantı toplumsal bilincin artırılması ile güçlenecek.
Yeşilöz	Biyçeşitlilik, Yaban Hayatı Değerleri ve alan için hedef tür olarak seçilmiş geyik ve karacalar ile bu değerlerin alanda var olmasını sağlayan yaşam alanlarının katılımcı yaklaşımla korunması ve geliştirilmesi, doğal kaynak kullanımının sürdürülebilirliğinin sağlanması doğrultusunda yönetildiği bir Yaban Hayatı Geliştirme Sahası oluşturmaktır.
Kartdağ	Doğal kaynakların, öncelikle biyolojik çeşitliliği koruyarak sürdürülebilir kullanımının yapılabildiği, Kızıl geyik popülasyonlarının olması gereken seviyelere ulaşmış olduğu, av turizmi, yaban hayatı gözlemciliği, yaban hayatı ve doğa fotoğrafçılığı, botanik gezileri gibi bilinçli ekoturizm faaliyetleri yapılan, doğaya saygılı yerli ve yabancı turistlerce tercih edilen, turizm ve ormancılıktan elde edilen gelirler ile tüm sorunları çözülmüş, mutlu, refah seviyesi yüksek, doğayı koruyan ve korunan alan yönetimine etkin destek veren, bilinçli insanların yaşadığı bir Yaban Hayatı Geliştirme Sahası oluşturmaktır.

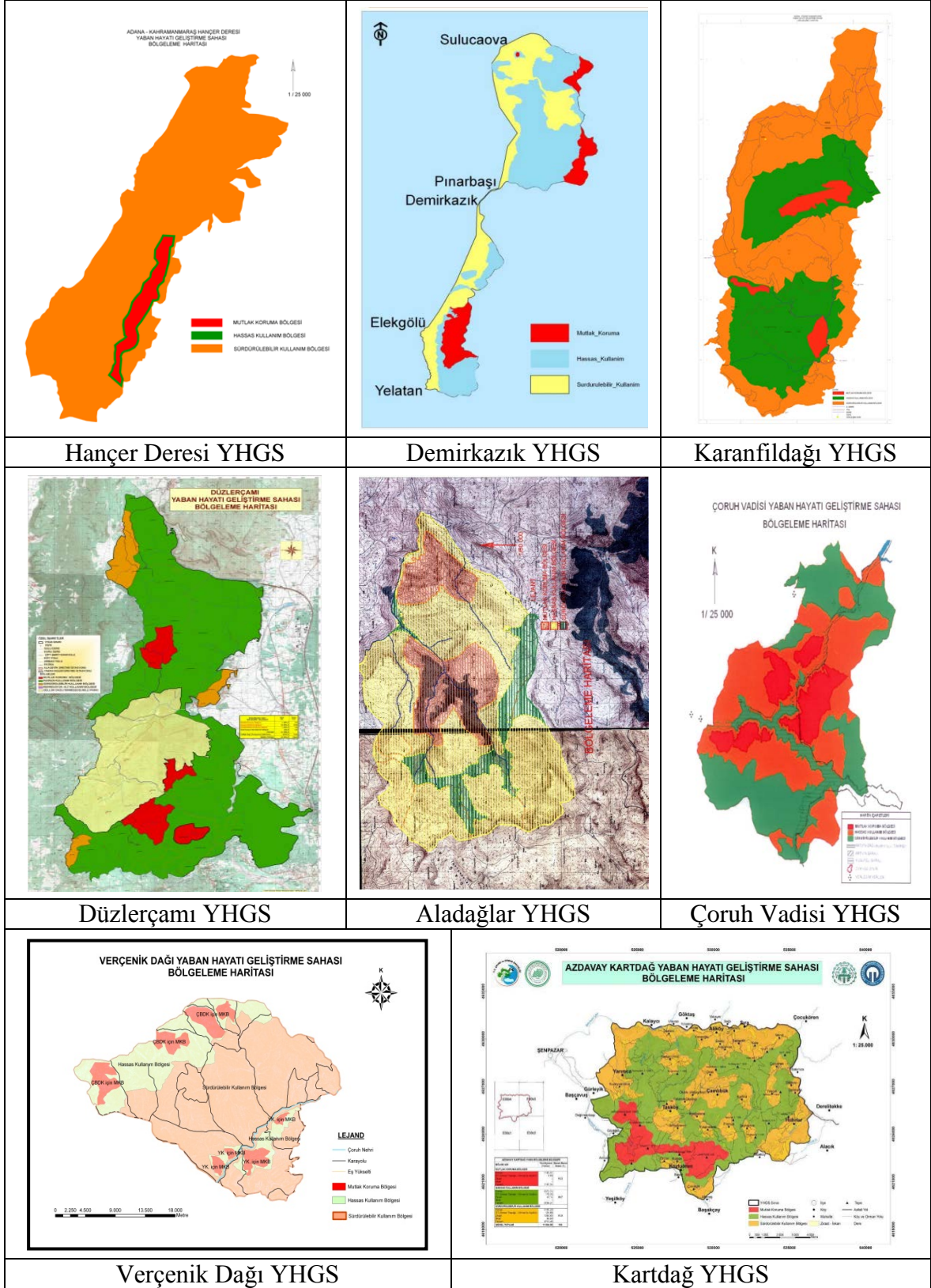
3.1.6.2. YHGS Saha Sınırları ve Bölgeleme

YHGS'de ulusal ve uluslar arası düzeyde korunan doğal bitki türleri (flora) ve yaban hayvanları (fauna) türlerinin saptanmasına ve geliştirilmesine, bu türlerin yaşam alanlarının tespitine ve bu alanlarda iyileştirici tedbirlerin alınmasına, habitat ve ekosistem

bütünlüğüne, bilimsel amaçlı faaliyetlere, yöre halkının ve ziyaretçilerin alanın koruma durumu ve kaynak değerleri ile uyumlu temel gündelik ve rekreasyonel ihtiyaçlarının karşılanmasına ve doğal kaynak kullanım biçimlerine göre bölgeleme yapılmaktadır (Anonim, 2011b). Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarına ait bölgeleme alanlarının büyüklükleri ve toplam alana yüzdeleri verilmiştir (Tablo 26).

Tablo 26. YHGS bölgeleme alanlarının büyüklükleri

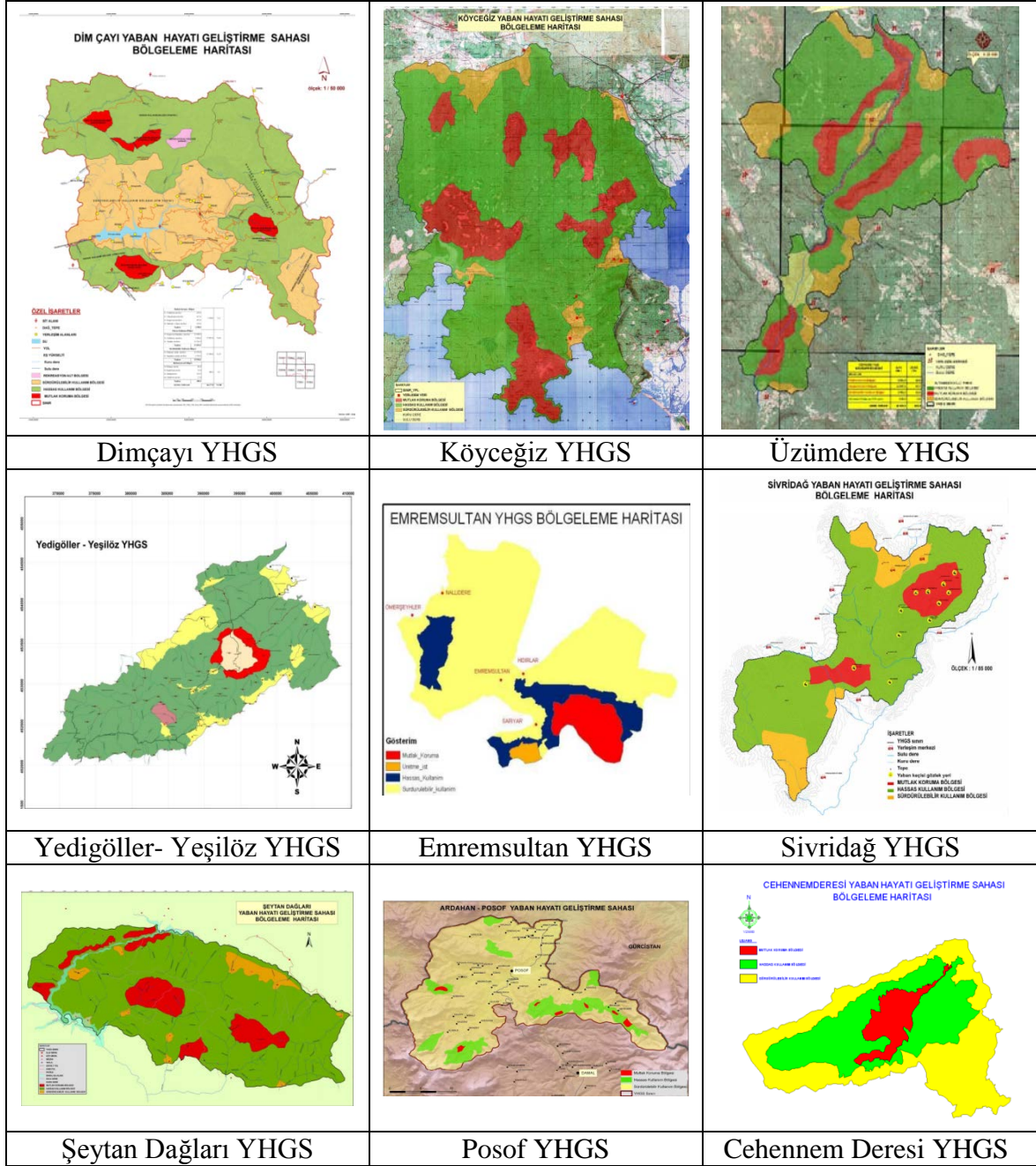
YHGS	BÖLGELER							TOPLAM ALAN (ha)																																				
	Mutlak Koruma Bölgesi (ha/%)	Hassas Kullanım Bölgesi (ha/%)	Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi (ha/%)	Milli Park (ha)	Tabiatı Koruma Alanı (ha)	Özel Çevre Koruma Bölgesi (ha)	Rekreasyon Alt Bölgesi (ha)																																					
Aladağlar	1602,84	5002,87	961,79	0	0	0		7567,5																																				
	21	66	13																																									
Cehennem D.	2821,53	11094,98	13693,49					0	0	0		27610																																
	10,3	40,51	49,19																																									
Çoruh V.	3224	10964	9312									0	0	0		23500																												
	13,7	46,3	40																																									
Demirkazık	1394,6	12166,64	17459,3													0	0	0		31020																								
	4,5	39,22	56,28																																									
Dim Çayı	1998	27835	15944																	0	0	0		46177																				
	4	60	35																																									
Hançer D.	385,70	173,78	7334,52																					0	0	0		7894																
	4,9	2,2	92,9																																									
Karanfıldağı	266 2	9727	6566																									0	0	0		18955												
	14	51	35																																									
Sivridağ	965	6064	1133																													0	0	0		8162								
	12	74	14																																									
Üzümderesi	3501,5	11947,2	2492,2																																	0	0	0		18476,5				
	18,9	64,7	13,5																																									
Köyceğiz	5665	21556	1805																																					0	0	0		29026
	20	70	6																																									
Verçenik	5885,7	14857,7	42386,6	0	0	0																																						63130
	9,32	23,54	67,1																																									
Şeytandagları	3266	20,981	1197					0	0	0																																		25,444
	12,8	82,5	4,7																																									
Düzlerçamı	1907	18862	1402									0	0	0																														29033
	6,6	65	5																																									
Emremsultan	1731	2863	13690													0	0	0																										18284
	9,4	15,7	73,5																																									
Posof	510	8505	50572																	0	0	0																						59589
	0,86	14,3	84,9																																									
Yeşilöz	1787	39024	6645																					0	0	0																		49637
	3,6	78,62	13,39																																									
Kartdağ	1187,34	5594,21	4713,43																									0	0	0														11494,98
	10,3	48,7	41																																									

Şekil 3. YHGS Bölgeleme Haritaları

Şekil 3'ün devamı

Aladağlar YHGS'nin kuzeyinde Demirkazık YHGS yer almaktadır. Sahanın batı sınırı Demirkazık YHGS'nin sınırları ile kesişmektedir. Sahanın kuzey ve doğu sınırları sırtları takip etmektedir. Sahanın güney sınırı ise vadi tabanına yakın bir yolu takip etmektedir. Demirkazık YHGS'nin doğu sınırı Aladağlar YHGS'nin doğu sınırına bitişiktir. Sahanın kuzey sınırı sırtı takip etmiştir, fakat sahanın batı kısmı doğal bir hattı takip etmemektedir. Sahanın güney sınırı ise sırt boyunca devam etmektedir. Sahanın güneybatı kısmından ince bir hat şeklinde aşağıya güneye doğru saha sınırı indirilmiş ve

saha Karanfıldağı YHGS'na bağlanmıştır. Bu ara koridor bölgesinin sınırları hiçbir doğal hat düşünülerek çizilmemiştir. Karanfil dağı YHGS'nin kuzey, doğu ve güney sınırları sırttan geçirilmiştir. Çoruh vadisi YHGS'nin sınırları sırt ve vadi tabanları göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Posof YHGS'nin sınırları kuzeyde Gürcistan sınırına, diğer yönlerde ise bazı yerlerde sırt, bazı yerlerde de doğal hatlara bakılmaksızın oluşturulmuştur. Verçenik dağı YHGS sınırları sahanın batısı sırt takip edilerek diğer yönlerde ise bazı yerlerde sırt takip edilmiş bazı yerlerde ise doğal hatlar dikkate alınmamıştır. Şeytandağları ve Hançerderesi YHGS sınırları oluşturulurken vadi tabanları ve sırtlar dikkate alınmıştır. Emremsultan YHGS sınırı güneyde Sarıyar Barajı boyunca, diğer yönlerde ise doğal hatların takip edilmediği görülmektedir. Dimçayı YHGS'nin güney sınırı doğal hatlardan geçirilmemiştir. Diğer yönler sırtlar takip edilerek çizilmiştir.

Üzümdere YHGS'nin güney ve kuzey sınırları doğal hatlara dayanmamaktadır. diğer yönler sırt ve dereleri takip etmektedir. Sivridağ ve Düzlerçamı YHGS sınırları oluşturulurken doğal hatlar dikkate alınmamıştır. Köyceğiz YHGS sınırları güneyde Akdeniz'e, doğuda Köyceğiz gölüne, batıda vadi tabanına dayandırılmıştır, kuzeyde ise doğal hatlara dayandırılmadan çizilmiştir. Yedigöller-Yeşilöz YHGS sınırları doğal hatlar gözetilerek oluşturulmuştur. Azdavay Kartdağ YHGS sınırları derelere, sırtlara ve vadi tabanları dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Değerlendirilen YHGS bölgeleme haritalarındaki renkler ve harita altlıkları farklılıklar göstermektedir (Tablo 27, Şekil 3)

Tablo 27. YHGS bölgeleme renkleri ve harita altlıkları

YHGS	Bölgeler				Harita Altlığı
	MKB	HKB	SKB	Sınır	
Aladağlar	Kırmızı	Koyu yeşil	Açık sarı	Sarı/Yeşil	25000'lik arazi paftası
Cehennem D.	Kırmızı	Açık yeşil	Koyu sarı	Siyah	Yok
Çoruh V.	Kırmızı	Turuncu	Koyu yeşil	Siyah	Yerleşim alanları
Demirkazık	Kırmızı	Açık mavi	Açık sarı	Siyah	Yok
Dim Çayı	Kırmızı	Açık yeşil	Açık sarı	Kırmızı	Yerleşim, dere, baraj, dağ, tepe, yol
Hançer D.	Kırmızı	Açık yeşil	Turuncu	Turuncu	Yok
Karanfıldağı	Kırmızı	Koyu yeşil	Turuncu	Turuncu	Yerleşim, dere, tepe, yol
Sivridağ	Kırmızı	Açık yeşil	Açık sarı	Siyah	Yerleşim, dere, dağ, tepe, yol
Üzümderesi	Kırmızı	Koyu yeşil	Koyu sarı	Siyah	25000'lik arazi paftası
Köyceğiz	Kırmızı	Koyu yeşil	Koyu sarı	Siyah	25000'lik arazi paftası
Verçenik	Açık kırmızı	Açık sarı	Turuncu	Turuncu	Yol, dere

Tablo 28'in devamı

Alandaki otlatma baskısını azaltmak veya ortadan kaldırmak/sürdürülebilir otlatma sistemini sağlamak				X			X			X								X
Ormanlardan usulsüz odun hammaddesi ve yemlik yaprak yararlanmalarının oluşturduğu baskıyı azaltmak veya ortadan kaldırmak	X																	X
Yerleşim yerlerindeki plansız gelişmeleri önlemek																		X
Altyapı yetersizliğinden kaynaklanan kirlilik ve sahaya atılan her türlü atıkların önüne geçmek							X	X		X								X
Sahadaki orman içi su kaynaklarından yararlanılması gereken durumlarda, yaban hayatının isteklerini azami bir şekilde koruyacak şekilde yararlanmak	X						X	X		X								X
Su kaynaklarının izlenmesi	X																	
Sahadaki hedef tür başta olmak üzere bütün türlerin, ölüm, yaralanma, ürkme, korkma, kaçma veya yaklaşma ve alışmasına neden olan insan kaynaklı rahatsızlıkları en aza indirmek																		X
YHGS ve çevresindeki kaçak avcılığı kontrol altına almak								X		X	X							
Avcıların eğitilmesi				X	X				X									X
Koruma ekiplerini daha aktif hale getirmek	X			X	X	X	X		X			X	X					
Korumanın köy tüzel kişiliklerine verilmesini sağlamak		X		X		X			X									X
Alanda bitki türleri ve Yaban hayvanları ile ilgili araştırmaların desteklenmesi				X				X	X									X
YHGS içerisinde orman içi açıklıklardan uygun görülen yerlere yaban hayvanlarının beslenmesi için yörede yetişen meyveli bitkilerin dikilmesiyle habitat rehabilitasyonunun sağlanması				X	X				X									X
Kıl keçisi sayısının enaza düşürülmesi ve ahır hayvancılığını destekleyecek alternatif teşviklerin geliştirilmesi				X														
Hedef türün popülasyonunu artırarak sürdürülebilir av sistemini oluşturmak							X	X		X								
Hedef türün barınma ve beslenme alanlarının korunması, üreme alanlarının korunması	X									X								
Birey ve Popülasyon Durumunun Tespiti	X																	
Birey ve Popülasyon Gelişimini Yönlendirme	X																	
Periyodik olarak yaban hayvanları ve bitki türlerinin tespitinin yapılması		X																
Saha sınırının çevresindeki hedef türün alanların belirlenmesi		X																
Tür eylem planlarının yapılması			X															
Alandaki bilimsel çalışmalara destek vermek	X																	X
Hedef türlerin yaşam alanlarının iyileştirilmesi																		X
Alanın barındırdığı biyolojik çeşitliliği tamamen ortaya koymak																		X
Sürdürülebilir doğa turizmini sağlamak							X	X		X	X							
Alan içerisinde sürdürülebilir otlatma sistemini oluşturmak								X		X								

Tablo 28'in devamı

Amaç																			
Sahada yapılan av turizmini ve yakın gelecekte yapılabilen yaban hayvanları başta olmak üzere diğer bütün doğal kaynak değerlerine yönelik ekoturizm türlerini planlamak, geliştirmek ve denetim altına almak.	X						X												X
Turizmi çeşitlendirecek, yerel ekonomiyi destekleyecek ve yerel örf ve adetleri devamlı kılacak kültürel ve doğal rekreasyon fırsatları geliştirmek			X	X		X			X			X	X						
Alandaki sosyo – ekonomik yapının araştırılarak doğa dostu turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin belirlenmesi			X											X					
Tüm turistleri ve rekreasyon amaçlı kullanıcıları bilgilendirmek çevresel ve sosyal açılarından güvenli bir ziyaret gerçekleştirerek keyif almalarını sağlamak ve bu amaca yönelik olarak ekoturizm alt planı yapmak			X	X		X			X			X	X						
Yaban Hayatı Geliştirme Sahasının turizm hedeflerine katkı sağlamak amacıyla ulusal ve uluslararası tur operatörleri ve seyahat şirketleri ile birlikte çalışarak alana yakın diğer turizm ve kültürel değerlerinin de entegre edildiği yeni tur paketleri oluşturmak ve bu paketlerin tanıtımını gerçekleştirmek						X													
İnsanların rekreasyonel ihtiyaçlarını alan dışına yönlendirmek	X																		
Alanın belli yerlerine manzara seyir terasları yapmak	X								X										
Faaliyet																			
Sahanın turizm potansiyeli ve taşıma kapasitesi belirlenerek, ekoturizm planı yapılmak			X	X		X			X				X						X
Av turizmi planı yapmak	X																		
Av turizminde klavuzluk yapacak kişi yetiştirmek	X																		
Av turizminden elde edilen gelirden yöre halkının daha fazla pay almasını sağlamak																			X
Sahadaki gözlek noktalarından da faydalanılarak, yürüyüş güzergâhları belirlenmeli, yaban hayvanları gözlem turları, fotosafari gibi doğa gözlem turları planlamak ve düzenlenmek				X		X							X						X
Bütün ziyaretçiler için, sahada uyulması gereken kurallar listesi hazırlanıp, sahaya giren her ziyaretçinin bu listelerden elde etmesi ve bu kurallara uyması sağlanacak			X	X		X			X			X	X						X
Ziyaretçilerin sayıları ve profilleri ile ilgili kayıtlar tutulacak						X													
Bekçi evi, koruma kulübesi ve özellikle av yapılabilen alanlara gözlem kuleleri yapılması							X												X
YHGS içerisinde planlanmış alanlarda ziyaretçi merkezi tasarlanacak ve inşaat edilecek				X					X				X						

Tablo 28'in devamı

Kıl keçisinin et ve süt verimi yüksek olan hayvan türleri ile (saanen keçisi, koyun, büyükbaş gibi) değişikliğini desteklemek		X				X	X											
Yörede üretilen hayvansal ve bitkisel kaynaklı ürünlerin pazarlanması amacıyla kooperatifçiliğin teşvik edilmesi						X	X											
Arıcılık, meyvecilik,bağcılık,mantarcılık gibi alternatif gelir geçim kaynaklarının geliştirilmesi						X	X											
Alternatif gelir -geçim kaynaklarını teşviki için yetersiz su kaynaklarına yönelik araştırmaların yapılmasını sağlamak						X												
Valiliklerce her yıl kiraya verilen yahut köy tüzel kişiliğince bir bedel karşılığında kiraya verilen yaylaların verilmesini önlemek				X		X												
Faaliyetden Sorumlu Birimler																		
Valilik						X												
Kaymakamlıklar			X			X	X											
DKMPGM, Bölge Müdürlükleri, Şube Müd.	X	X		X		X	X											
Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü	X	X		X		X	X											
ORKÖY		X		X		X	X											
Belediyeler	X																	
Muhtarlıklar	X																	
Program																		
Tarım alanlarının yönetimi	X												X	X				
Hedef																		
Yöre halkının sosyo-ekonomik yapısı için önemli olan tarımsal faaliyetlerin ekolojik ortam ile uyumlu bir şekilde yürütülmesini sağlamak.	X																	
Emremsultan YHGS'ında azalmaya başlamış olan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin artırılmasını sağlamak													X					
Ardahan Posof Yaban Hayatı Geliştirme Sahasındaki tarım arazilerinde yapılacak tarımsal faaliyetleri sahaya olumsuz etkileri asgari düzeyde olacak şekilde düzenlemek																	X	
Strateji																		
Tarım alanlarının alansal yönetimi	X																	
Tarımsal faaliyetlerin ekolojik Ortama Uyumlaştırılması	X																	
Organik tarımın geliştirilmesini sağlamak													X	X				
Ekonomik değeri olan türlerin kültüre edilerek üretilmesinin araştırılarak üretimini desteklemek													X					
Hayvancılığın sürdürülmesinin sağlanması													X					
Amaç																		
Mevcut tarım alanlarının olumsuz yönde gelişmelerine engel olmak	X																	
Tarım alanlarında biyolojik mücadele ve doğal gübrelemenin yapılmasını sağlayarak ekolojik ortama uyumlu hale getirmek	X																	
Organik tarım ile yüksek kaliteli ürünler elde edilmesi ve ürünleri pazarlama olanaklarının araştırılması													X	X				

Tablo 28'in devamı

Yöre halkının gelir düzeyini artırarak saha üzerindeki baskıyı azaltmak																				X						
Faaliyet																										
Alan içerisinde kadastrosu kesinleşmiş özel mülkiyetli tarım alanlarının sınırlarını alanda fiziki olarak belirlemek	X																									
Periyodik olarak tarım alanlarının sınırlarını alanda kontrol etmek	X																									
Tarımsal uygulamadaki ürün desenini tespit etmek.	X																									
Tarımsal uygulamada kullanılan ilaç ve gübre durumunu tespit etmek	X																									
Bu alanda ekolojik tarımı geliştirmek için ilgili taraflar ile Eylem Planı geliştirmek ve uygulanmasına destek vermek	X																									
Damlama sulama sisteminin yaygınlaşması																										X
Araştırma kurumları ve üniversitelerle işbirliği yapılması																										X
Alandaki tıbbi ve aromatik bitkilerin köylüler tarafından kültüre edilmesi																										X
Seracılığı geliştirerek ürün çeşitinin artırılması																										X
Yem bitkileri ekimine ağırlık verilerek ahır hayvancılığının teşvik edilmesi																										X
Organik tarım ürün çeşitliliğini artırmaya yönelik faaliyetleri desteklemek																										X
Faaliyetden Sorumlu Birimler																										
Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü	X																									X
DKMPPGM, Bölge Müdürlükleri, Şube Müd.	X																									X

Hançer Deresi YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'nda programlar başlığı altında;
Program; Usulsüz orman envali kesilmesinin, açmacılığın, işgalin ve orman yangınlarının önlenmesi

Hedef; Yaban Keçisinin barındığı, beslendiği ve ürettiği orman ekosisteminden her türlü usulsüz orman envali kesilmesini, ormandan açmacılık yapılmasını ve alanda çıkan her türlü yangını engellemek

Strateji; Saha korumasının Köy Tüzel Kişilikleri aracılığıyla yapılmasını sağlamak

Amaç; Koruma ekiplerinin sayısını artırarak ve araç yönünden desteklenerek daha aktif hale gelmelerini ve kolluk kuvvetleri ile birlikte bir koruma programı uygulanmasını sağlamak

Faaliyet; Saha korumasının ilgili Köy Tüzel Kişiliklerine yaptırılması

Faaliyetden Sorumlu Birimler; Doğa Koruma Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Kaymakamlık

Aladağlar ve Karanfil Dağı YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'nda programlar başlığı altında;

Program; Madencilik faaliyetinin yönetimi

Hedef; Ülke ekonomisine önemli katma değer sağlayan madencilik faaliyetinin Hedef türün yaşam habitatlarının tahrip edilmeden sürdürülmesini sağlamak.

Strateji; Eski Maden Alanlarının Yönetimi

Amaç; Alan içinde eskiden beri faaliyet gösteren maden işletmelerini tespit ederek madencilik faaliyetlerinin yaban keçisi yaşam alanına ve popülasyonuna olabilecek olumsuz etkilerini azaltacak tedbirler alınmasını sağlamak

Faaliyet; Alan içi ve çevresinde eskiden beri faaliyet gösteren maden işletmelerini tespit etmek

Faaliyetden Sorumlu Birimler; DKMP GM, Bölge Müdürlükleri, Şube Müd., Maden İşleri Genel Müdürlüğü, İl Özel İdaresi, Ruhsat Sahipleri, Orman Bölge Müdürlüğü, Kaymakamlıklar

Demirkazık YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'nda programlar başlığı altında;

Program; Sosyo – ekonomik gelişmeyi ve kırsal kalkınmayı desteklemek

Hedef; Ekonomik seviyenin yükselmesi neticesinde

Strateji; Alternatif geçim kaynaklarının araştırılması ve geliştirilmesi

Amaç; Yöre halkının ihtiyaçlarını karşılayarak sosyal, ekonomik ve ekolojik anlamda gelişmesine yardımcı olmak

Faaliyet; Yörede üretilen hayvansal ve bitkisel kaynaklı ürünlerin pazarlanması amacıyla kooperatifçiliğin teşvik edilmesi

Faaliyetden Sorumlu Birimler; Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü DKMP GM, Bölge Müdürlükleri, Şube Müd., Kaymakamlık

3.1.6.4. İzleme Programları

Planlama alanı için belirlenen koruma hedeflerine ulaşmak amacıyla yapılacak olan faaliyetleri ve alanla ilgili her türlü değişimi izleyebilmek, sorunlara zamanında müdahale edebilmek, uygulama planını yenileyebilmek amacıyla aşağıdaki izleme programı hazırlanmıştır. İzleme programı; İzlenecek obje, izleme yöntemi, izleme zamanı ve bu işlemleri yapacak olan kurumdan oluşmaktadır. Aşağıda ki tabloda incelenen alanların izleme programları verilmiştir (Tablo 29).

Tablo 29'un devamı

Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü		X																	
Üniversite			X		X	X			X										
Başarı Göstergesi																			
İzleme Raporları			X					X	X	X		X							
Su analiz raporu			X																
Ölçüm kayıtları ve paylaşım		X			X	X													
Her yılın sonunda değişimlerin belirlenmesi																			X
İzlenecek Objeler																			
Yönetim Planının uygulamalarını izlemek	X			X		X	X												
İzleme Zamanı																			
Her yıl iş planları yapılırken bir araya gelerek yönetim planı faaliyetlerini değerlendirmeleri	X			X		X	X												
Sorumluluk																			
DKMPGM, Bölge Müdürlükleri, Şube Müd.	X					X	X												
Tüm ilgi grupları				X		X													
Başarı Göstergesi																			
Toplantı tutanakları	X			X		X	X												
İzlenecek Objeler																			
Doğal kaynak kullanımı – İnsan ilişkilerinin incelenmesi	X																		
İzleme Zamanı																			
Her yıl iş planları yapılırken bir araya gelerek yönetim planı faaliyetlerini değerlendirmeleri																			
Sorumluluk																			
DKMPGM, Bölge Müdürlükleri, Şube Müd.	X																		
Üniversite	X																		
Başarı Göstergesi																			
Olumsuzluklara müdahale için kararlar alma	X																		

3.1.6.5. Değerlendirme ve Planın Aktüel Duruma Uyarlanması

Ülkemizde yapılan Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planının tamamının gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi ve revizesi Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Bölge Müdürlükleri tarafından yapılmaktadır. Uygulama planı her beş yılda bir yenilenmektedir. Yönetim ve Gelişim Planının acil durumlar dışında 10 yılda bir genel revizyonunun yapılması uygun görülmektedir.

3.1.7. Planlar Hazırlanırken Kullanılan Kaynaklar

Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planları hazırlanırken Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nda bugüne kadar yapılmış tüm veriler ve çalışmalar temin

edilecek, derlenecek, değerlendirilecek ve alanın geleceği tayin edilirken yorumlanacaktır. Ayrıca sahadaki hedef tür veya türler ile yırtıcılarına ilişkin biyolojik ve ekolojik veriler derlenecek, hedef türler ile ilgili yerli ve yabancı kitaplar, dergiler makaleler vb. dökümanlar incelenecek ve alanın geleceğe yönelik durumu tayin edilirken bu bilgilerden yararlanılacaktır.

Değerlendirilen Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında Kullanılan kaynaklar aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 30).

Tablo 30. YHGS Yönetim ve Gelişme Planı hazırlama sürecinde kullanılan kaynaklar

YHGS Yönetim ve Gelişme Planı Hazırlama Sürecinde Kullanılan Kaynaklar		YHGS PLANLARI																
		Aladağlar	Cehennemderesi	Çoruh V.	Demirkazık	Dim Çayı	Hançer D.	Karanfildağı	Sivridağ	Üzümdere	Köyceğiz	Verçenik	Şeytandagları	Düzlerçanı	Emremsultan	Posof	Yeşilöz	Kartdağ
Orman Amenajman planları		X	X	X	X	X		X	X	X	X		X	X				X
Kurumlardan alınan bilgiler		X	X		X	X		X	X	X	X	X	X	X	X			X
İnternet kaynaklı bilgiler		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X			X
YERLİ	Kitap		X	X				X	X		X	X	X	X	X	X	X	X
	Doktora ve Y. Lisans Tezleri				X						X						X	X
	Dergi	X	X		X				X		X			X		X	X	X
	Makale		X		X					X			X	X	X	X	X	X
	Plan		X	X	X	X		X	X	X	X			X	X			X
	Rapor		X									X	X	X	X			X
YABANCI	Kitap																X	X
	Doktora ve Y. Lisans Tezleri																	X
	Dergi	X		X	X			X							X		X	X
	Makale														X		X	X
	Plan																	X
Toplam Kaynak Adedi		7	17	5	65	12		10	14	13	7	10	18	18	45	10	33	78

3.1.8. Planda Kullanılan Ekler ve Haritalar

Değerlendirilen 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'nda verilen ekler ve haritalar aşağıdaki tablolarda verilmiştir (Tablo 31, 32)

Tablo 32'nin devamı

YHGS alt bölgeler haritası		X				X	X												
YHGS topoğrafya haritası		X																	
Hedef tür yoğunluk haritası		X																	
YHGS sınır haritası						X	X											X	X
Türkiye'nin fitocoğrafik bölgeleri			X																
YHGS içerisindeki projeler (DSİ)			X																
YHGS habitat tipleri haritası								X											
YHGS'nin grid kareleme sistemindeki yeri									X										
YHGS ve çevresi doğal ve kültürel kaynak değerleri														X					
YHGS bitki örtüsü haritası																		X	
YHGS içerisinde hedef tür yayılış haritası																		X	
YHGS idari sınırlar haritası																			X
YHGS su kaynakları haritası																			X

3.1.9. YHGS Boşluk Analizi

Ülkemiz Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Türkiye üzerindeki dağılımları bölgelere ve illere göre farklılıklar göstermektedir. YHGS alanlarının çoğu Akdeniz Bölgesinde toplanmış iken en azı ise Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde toplanmıştır. Yine bu alanların bölgelere ve illere göre toplam alanları da farklıdır. Toplam YHGS alanı en fazla olan bölge Akdeniz Bölgesi iken toplam alanı en az olan bölge Orta Karadeniz Bölgesidir (Tablo 33).

Tablo 33. Bölge ve illere göre YHGS, hedef türler ve alanlar

Bölgeler	İl	Hedef Tür	Saha Adedi	Toplam Alan (ha.)
Akdeniz	Adana	Yaban keçisi/Su kuşları	5	69.628
	Antalya	Yaban keçisi/Algeyik	8	172.396
	Burdur	Su kuşları	2	30.251
	Hatay	Sırtlan/Yaban keçisi/Karaca	2	61.888
	Mersin	Yaban keçisi	5	50.816
	Osmaniye	Karaca	1	3.869
Toplam			23	388.848
Ege	Afyon	Geyik/Su kuşları	2	16.268
	Denizli	Geyik/ Su kuşları	2	11.553
	İzmir	Geyik/Su kuşları	2	11.272
	Kütahya	Geyik/Toy	3	28.375
	Muğla	Yaban keçisi	2	32.992
Toplam			11	100.460

Tablo 33'ün devamı

Marmara	Balıkesir	Geyik	1	3.560
	Bursa	Sülün	1	28.611
	İstanbul	Geyik/Karaca	2	37.280
	Kocaeli	Karaca	1	1.019
	Sakarya	Su kuşları	1	2.752
Toplam			6	73.222
Batı Karadeniz	Bolu	Geyik/Karaca	3	63.953
	Düzce	Su kuşları	1	764
	Karabük	Geyik/ Karaca	2	27.186
	Kastamonu	Geyik	4	41.750
	Sinop	Karaca	1	1.054
	Zonguldak	Geyik/Karaca	1	9.168
Toplam			12	143.875
Orta Karadeniz	Bartın	Geyik/Karaca	1	6.374
	Çorum	Karaca	1	1.962
	Samsun	Sülün/Su kuşları	2	8.529
	Tokat	Su kuşları	1	1.216
Toplam			5	18.081
Doğu Karadeniz	Artvin	Yaban keçisi	1	23.500
	Gümüşhane	Yaban keçisi	1	5.264
	Rize	Çengel boynuzlu dağkeçisi	1	4.320
Toplam			3	33.084
İç Anadolu	Ankara	Geyik/Yaban koyunu/Su kuşları	4	33.474
	Eskişehir	Geyik/ Su kuşları	2	28.023
	Kayseri	Yaban keçisi	1	7.321
	Konya	Yaban koyunu	1	59.297
	Niğde	Yaban keçisi	1	18.674
Toplam			9	146.789
Doğu Anadolu	Ardahan	Dağ horozu	1	59.589
	Bingöl	Çengel boynuzlu dağ keçisi/Yaban keçisi	1	25.102
	Bitlis	Çengel boynuzlu dağ keçisi/Yaban keçisi	1	31.262
	Erzurum	Çengel boynuzlu dağ keçisi/Yaban keçisi	3	131.643
	Kars	Yaban keçisi/Su kuşları	2	20.524
Toplam			8	268.120
Güney Doğu Anadolu	Gaziantep	Su kuşları	1	8.049
	Şanlıurfa	Ceylan/Kelaynak	2	20.684
Toplam			3	28.733

4. İRDELEME

4.1. Planların Kapak Adları ve Onay Sayfasında Kullanılan İsimlendirme

Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları İle İlgili Yönetmeliğin “Yönetim ve Gelişme Planı” olarak başlayan 11. Maddesinde; Yaban Hayatı Geliştirme sahalarında ve gerekli görülen Yaban Hayatı Koruma Sahalarında yaşama ortamını iyileştirici çalışmaların yer aldığı “Gelişme ve Yönetim planları” Genel Müdürlükçe hazırlanır veya hazırlattırılır, Genel Müdürlükçe onaylanarak yürürlüğe konulur (Anonim, 2004) şeklindeki ibaresinde “Yönetim ve Gelişme Planı” olarak başlayan cümle, maddenin ortalarında “Gelişme ve Yönetim Planı” olarak devam etmektedir. Bu bağlamda ilgili yönetmeliğe bakıldığında da Planların “Yönetim ve Gelişme Planı” olarak mı yoksa “Gelişme ve Yönetim Planı” olarak mı yazılacağı konusunda bir karmaşa söz konusudur. Ülkemizde yapılan Yaban Hayatı Geliştirme sahası planlarında da bu isimlendirmelere ait karmaşıklık göze çarpmaktadır. Planların kapak adları, plan içerisindeki yazılışları ve onay sayfasında kullanılan “Yönetim ve Gelişme” adları incelendiğinde bir planda farklı 3 isimlendirme kullanıldığı görülmektedir. Bu isimlendirmeler “Yönetim ve Gelişme Planı”, “Gelişme ve Yönetim Planı” ve “Gelişme Planı” olarak planlarda yer almıştır.

Ülkemizdeki yaban hayatı geliştirme sahaları isimlendirilirken sadece sahanın ismi verilmektedir. Yönetim ve Gelişme Planları’nda hedef türün ismi saha isminde kullanılmamaktadır. Ayrıca ülkemizdeki yaban hayatı sahaları “Yaban Hayatı Geliştirme Sahası” olarak adlandırılmaktadır. Planlarda “Yönetim ve Gelişme Planı” ismini almaktadır.

Amerika’nın Oregon Eyaleti’nin Balıkçılık ve Yaban Hayatı Bölümü’nde yapılan yaban hayatı planları değerlendirildiğinde yaşam alanı ve hedef tür planlarının farklı yapıldığı görülmektedir. Yaban hayatı alanları planlanırken isimlendirme sahanın ismi ile yapılmaktadır. Örneğin; “The Ken Denman Wildlife Area Management Plan”ında olduğu gibi. Burada önce sahanın ismi daha sonra yönetim planı şeklinde isimlendirme yapılmaktadır ve yapılan planların tümü bu şekilde isimlendirilmektedir. Tür’e ait planlama yapıldığında ise önce tür adı daha sonra yönetim planı olarak isimlendirme yapılmaktadır. “Black Bear Management Plan”, “Canada Goose Management Plan” örneklerinde olduğu gibi (URL-2, 2012).

Finlandiya yaban hayatı yönetim planlarına bakıldığında isimlendirmelerin tür ismi ve yönetim planı şeklinde olduğu görülmektedir. Örneğin; “Management Plan for the Wolf Population in Finland” plan isminde olduğu gibi. Yapılan tüm planlarda bu şekilde isimlendirme yapılmaktadır (URL-3, 2012).

Kenya’da yapılan yaban hayatı planlarına bakıldığında “Conservation and Management Strategy for the Black Rhino” planında isimlendirme tür ismi kullanılarak koruma ve yönetim stratejisi şeklinde isimlendirmeler yapılmaktadır. Diğer planlarda bu şekilde isimlendirilmiştir (URL-4, 2012).

4.2. Planlamayı Yapan Kurum ve Kuruluşlar, Planlama Ekipleri ve Plana Katkı Sağlayan Uzmanlar

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planları, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmakta veya yaptırılmaktadır (Anonim, 2003). Planlama için öngörülen planlama ekibi sahaların ihtiyaçlarına göre Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları için hazırlanan Teknik Şartname’lerde belirtilmektedir.

Alanda faaliyet göstermeyen komitelerce veya danışmanlarca kaleme alınan planların uygulanabilme şansı daha az olmaktadır. Çekirdek planlama ekibi, sürecin çeşitli aşamalarında uzman danışmanlar ile desteklenmektedir. Katılımcı yönetim planlama süreçlerine paydaşların katılımlarını kolaylaştırmak için bir toplum katılım uzmanının planlama ekibinde yer alması özellikle önemlidir. Oluşturulacak planlama ekibinde, Korunan alan yöneticisi ve yönetim ekibinin kilit üyeleri ile yerel halktan bir temsilci de yer almalıdır. Ayrıca, akademik kuruluşlar veya Sivil Toplum Kuruluşlarından teknik uzmanlar planlama ekibinde yer alabilmektedir (Anonim, 2007).

Azdavay Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile KTÜ Orman Fakültesi Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü arasında yapılan bir protokolle ortaklaşa yapılmıştır. Ardahan Posof Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı OSB, DKMPGM ve Doğa Derneği yetkilileri tarafından yapılmıştır. Diğer incelenen YHGS Yönetim ve Gelişme Planları ise OSB, DKMPGM, Bölge Müdürlükleri tarafından yapılmıştır (Tablo 3). Ayrıca ülkemizdeki Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planları ihale yolu ile de özel şirketler tarafından da yapılabilmektedir.

Planlama ekibinin temelini oluşturan Yaban Hayatı Uzmanlarının ya da yaban hayatı yöneticilerinin görevleri çok kapsamlıdır. Bunlardan bazıları doğrudan hayvanlar üzerine, bazıları da dolaylı olarak habitatlar üzerine odaklanmaktadır, fakat bu kişilerin insanlar ile de iletişim kurabilme yeteneklerine sahip olmaları gerekmektedir. Yaban hayatı biyologları, temel biyolojik ve ekolojik prensipleri nasıl ve ne zaman uygulayacağını bilmektedirler. (Bolen ve Robinson, 2007). Bu bağlamda değerlendirilen 17 adet YHGS yönetim ve Gelişme Planları'ndan sadece Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda Yaban Hayatı Uzmanı ve Yaban Hayvanları Biyoloğu bulunmaktadır.

Değerlendirilen YHGS hızlı alan teknik şartnamesinde planlama ekiplerine bakıldığında genel olarak aşağıdaki uzmanlardan oluşmaktadır.

Ekip lideri; Aladağlar, Demirkazık, Dimçayı, Köyceğiz ve Düzlerçamı YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 4 kişiden oluşmaktadır. Cehennemderesi, Sivridağ ve Üzümdere YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 5 kişiden oluşmaktadır. Karanfıldağı YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 2 kişiden oluşmaktadır. Şeytandağları YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 3 kişiden oluşmaktadır. Yedigöller-Yeşilöz YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 7 kişiden oluşmaktadır. Çoruh vadisi YHGS; Planlama ekip lideri Su Ürünleri Mühendisi ve planlama ekibi 4 kişiden oluşmaktadır. Hançerderesi YHGS; Planlama ekip lideri Orman Mühendisi ve planlama ekibi 4 kişiden oluşmaktadır. Verçenik YHGS; Planlama ekip lideri Peyzaj Mimarı ve planlama ekibi 5 kişiden oluşmaktadır. Emremsultan YHGS; Planlama ekip lideri Biyolog ve planlama ekibi 3 kişiden oluşmaktadır. Posof YHGS; Planlama ekip lideri Biyolog ve planlama ekibi 8 kişiden oluşmaktadır. Kartdağ YHGS; Planlama ekip lideri Yaban Hayatı Uzmanı/Orman Mühendisi ve planlama ekibi 8 kişiden oluşmaktadır.

Botanik Uzmanı; Demirkazık, Üzümdere, Emremsultan ve Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planları planlama ekipleri ve katkı sağlayanlar arasında flora uzmanları bulunmaktadır. Diğer planlarda flora uzmanları bulunmamaktadır.

Zoolog veya yaban hayatı ekolojisi uzmanı; Demirkazık, Üzümdere, Emremsultan ve Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planları planlama ekipleri ve katkı sağlayanlar arasında zoolog veya yaban hayatı ekolojisi uzmanları bulunmaktadır. Diğer planlarda bulunmamaktadır.

Orman Mühendisi; İncelenen tüm planlarda yer almaktadır.

Sosyolog; Demirkazık, Üzümdere, Emremsultan ve Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planları planlama ekipleri ve katkı sağlayanlar arasında sosyolog bulunmaktadır. Diğer planlarda sosyolog bulunmamaktadır.

Diğer uzmanların ise sahaların ihtiyaçlarına göre değişecekleri belirtilmektedir.

Avusturya'da Ayı Yönetim Planı (Bears in Austria-a management plan) planlamayı yapan kurum Tarım, Ormancılık, Çevre ve Su Yönetimi Bakanlığı, Avcılık ve doğa koruma birimi, Merkez Av Kurulu ve Doğal Hayatı Koruma Derneği (WWF-Austria) yetkilileri tarafından yapılmıştır. Buradan görüldüğü üzere planlamayı devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları ortaklaşa yapmışlardır. Planlama ekipleri devlet ve sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır. Planlama ekibi ve katkı sağlayanlar; Yaban hayatı biyoloğu (3 kişi), Yaban hayatı ekolojisi ve yönetimi bölümü (Üniversite, Ayı konusunda çalışan 1 kişi), Veteriner (2 kişi), Tarım ve ormancılık bölümü (1 kişi), Doğal kaynaklar ve Fen Bilimleri Üniversitesi (Doğal kaynaklar uzmanı (4 kişi)), Ormancılık şirketi temsilcileri, Dünya doğayı koruma derneği üyeleri, Ziraat mühendisi, Eyalet avcılık derneği temsilcisi, Eyalet yöneticilerinden oluşmaktadır (Anonymous, 2005).

Amerika'da yaban hayatı yönetim planlarını yapan kurumlar Bakanlıkların yaban hayatıyla ilgili kurumları, üniversitelerin yaban hayatıyla ilgili bölümleri ve sivil toplum kuruluşları olduğu görülmektedir. Wisconsin Kurt Yönetim Planı (Wisconsin Wolf Management Plan) planlama ekibi ve katkı sağlayan uzmanlar: Memeli hayvanlar ekoloğu, Biyolog, Yaban Hayatı Sağlık Uzmanı, Yaban Hayatı Biyoloğu, Tehlike Altındaki Kaynaklar Yöneticisi, Doğa Koruma Müdürü, Doğal Kaynaklar Yöneticisi, Yaban Hayatı Zarar Uzmanı, Memeli Hayvanlar Biyoloğu, Yaban Hayatı Yönetimi Uzmanı, Orman Yöneticisi, Yaban Hayatı Yönetim Müdürü (Anonymous, 1999).

Myanmar'da yapılan Geyik popülasyonunu ve habitatını değerlendirme (Thamin (*Cervus eldi thamin*) Population and Habitat assesment) planında planlama ekibi; Yaban hayvanları popülasyon yöneticisi, Zoolog, Ekolog, Veteriner, Orman Mühendisi, Ziraat Mühendisi, Havza yöneticisi, Park yöneticileri, Arazi kullanım yöneticileri, Sosyal, Ekonomik ve Ekolojik Sürdürülebilirlik Enstitüsü uzmanları, Bilgisayar uzmanı ve fotoğrafçıdan oluşmaktadır. Planlamayı yapan ekip Devlet Kurumu görevlileri, Üniversite hocaları ve Sivil toplum kuruluşu veya Özel organizasyon da görevli kişilerden oluşmaktadır (Anonymous, 2000).

4.3. Plan İçerikleri

YHGS Yönetim ve Gelişme Planları 3 ana başlık altında hazırlanmaktadır. Bunlar; Korunan alanın tanımlanması, Değerlendirme ve Planlama'dır. Değerlendirilen tüm YHGS Yönetim ve Gelişme Planları bu 3 ana başlık altında incelenip hazırlanmıştır. Bu ana başlıklar; Korunan alanın tanımlanması, Planlama ve Değerlendirme başlıklarıdır.

Değerlendirilen 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planları incelendiğinde planların içindekiler bölümünde verilen bu 3 ana başlığa ait alt başlıkların planlarda farklı kullanıldıkları görülmektedir (Tablo 4). Ülkemizde YHGS'ları için model bir planlama olmadığı için planların içeriği Genel Müdürlüğün ve Bakanlığın uygun görüşüne göre hazırlanmaktadır. Değerlendirilen planların içeriklerine bakıldığında Yönetim ve Gelişme Planları daha çok sahanın genel durumu hakkında bilgiler vermektedir. Planlarda sahanın hedef türüne ilişkin bilgiler oldukça azdır. Amerika ve Kanada'da yapılan planlar incelendiğinde ilgili Bakanlıklar tarafından bu alanlar için model bir yönetim planı hazırlanmıştır ve tüm planlar bu model planlara göre hazırlanmaktadır. Bu alanlardaki yönetim planları genel olarak hedef türe ait bilgileri içermektedir.

Amerika'nın Oregon, Virginia ve Wisconsin Eyaletleri'nde yapılan yaban hayvanlarına ait yönetim planları incelendiğinde planlar genellikle hedef türe ait bilgiler etrafında hazırlanmaktadır. Türün ekolojisini ve biyolojisini dikkate alan planlar yapılmaktadır. Planlar genel olarak şu ana başlıklardan oluşmaktadır. Planın yönetim amaç ve hedefleri, alanın ve bu alandaki hedef türün tarihçesi, planın geliştirilme tarihi, önceki plandaki strateji ve hedeflerdeki değişiklikler hedef türün biyolojisi, habitata ilişkin bilgiler, yıllara göre hedef tür yaşam alanı haritaları ve hedef tür yönetim planı ile ilgili bilgiler, yönetim kararları, hedef türe ilişkin ekonomik yaklaşımlar, programlar, hedef, amaç, stratejiler ve sorunlar planlarda ele alınmaktadır (URL-5, 6 ve 7, 2012; Tablo 34, 36).

Kanada Yaban Koyunu Yönetim Planı değerlendirildiğinde plan 7 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tarihçe, geçmişten günümüze Kanada yaban koyunu yayılış haritası verilmiştir. İkinci bölümde yaşam alanı yönetimi bilgileri verilmiştir. Üçüncü bölümde popülasyon yönetimi bilgileri, dördüncü bölümde kanunların uygulanması bilgileri, beşinci bölümde türe ait ekonomik bilgileri, altıncı bölümde koruma eğitimleri bilgileri, yedinci bölümde planın değerlendirilmesi ile ilgili bilgiler verilmektedir (Anonymous, 2008b).

Kenya’da yapılan yaban hayatı yönetim planları incelediğinde planlar genel olarak şu başlıklar altında toplanmaktadır. Yönetim ve koruma stratejileri, türün koruma stratejileri, politikalar ve mevzuatlar, yönetim planlarının revizyonu, vizyon, amaç ve hedefler, yönetim amaçlarının izlenmesi ile ilgili bilgileri içermektedir (Anonymous, 2007).

Aşağıdaki tabloda bazı yaban hayatı yönetim planları içerikleri verilmiştir (Anonymous, 2001; 2003; 2007b, Tablo 34, 35).

Tablo 34. Alberta Amerikan Yaban Keçisi Yönetim Planı içindekiler bölümü

Alberta Amerikan Yaban Keçisi Yönetim Planı	
1. Giriş	3.Yönetim Planı
2.Geçmiş Deneyimler	3.1.İdari Durum
2.1.Amerikan Yaban Keçisi’nin Biyolojisi	Kaynak Koruma
Sistematikteki Yeri	Kaynak Tahsisi
Morfolojisi	Rekreasyonel ve Eğitimsel Yararlanma
Hayat Evreleri	Ticari Yararlanmalar
Davranışları	3.2.Yönetim Hedef ve Amaçları
Yaşam Ortamları (Sığınak, Yiyecek, su, Mineraller, Korunma)	- Amerikan Yaban Keçisi Populasyonlarını ve Yaşam Alanlarını Korumak
Haraket/Göç Alanları (Günlük, Mevsimsel)	- Amerikan Yaban Keçisi populasyonlarından İnsan Kullanımlarını Yönetmek
Üreme Başarısı ve Hayatta Kalma Oranları	3.3.Yönetim Stratejileri
Popülasyonu Etkileyen Faktörler	3.3.1. Amerikan Yaban Keçisi Populasyonlarının Yönetimi
- Parazitler ve Hastalıklar	3.3.2. Amerikan Yaban Keçisi Yaşam Alanlarının Yönetimi
-Yırtıcılar	-Habitat haritaları ve Bölgeleme
-Kazalar ve Beklenmedik Olaylar	-Yaşam Alanı Amaçlarını Oluşturmak
-Besin Azlığı, Yetersiz Beslenme, Beslenme Bozuklukları	-Yaşam Alanını Korumak
-Kötü Hava Koşulları	-Yaşam Alanı Bağlantıları
2.2. Amerikan Yaban Keçisi Alanı’nın Tarihi	-Yaşam Alanı Aktiviteleri ve Gürültü Yönetimi
Geçmişten Günümüze Amerikan Yaban Keçisi Popülasyonu	-Kerestelik Ağaç Kesimleri
Yayılış Alanları	Rekreasyonel Gelişmeler ve Aktiviteler
Nakil/ Başka Yerlere Taşıma	-Yaşam Alanını Artırmak
Avcılık	3.3.3.Tüketim Amaçlı Kullanımın Yönetimi
-1970 Öncesi Avcılık	3.3.4.Tüketim Dışı Kullanımın Yönetimi
-1970 Sonrası avcılık	-Rekreasyonel avcılık
2.3.Alberta Yönetim Alanının Bugünkü Durumu	-Ava Açık ve Kapalı Alanlar
Yaşam Alanı Durumu	-Lisanslı Avcılık
Amerikan Yaban Keçisi Popülasyon Durumu	-Avlanma Sezonları
Alan Kullanımı	-Avcı Eğitimleri
Yönetim Bilgi Teknikleri	3.3.5.Bilimsel ve Eğitimsel Kullanım
-Araştırma Teknikleri	-Bilimsel Kullanım
-Araştırma Raporları	-Eğitimsel Kullanım
Nakletme/Taşıma Bilgileri	3.3.6. Ticari Kullanımlar
2.4.ekonomik Görüş	4.Yönetim Planının Uygulanması
	- Amerikan Yaban Keçisi Yönetim Alanlarına Bakış
	-Yönetim Alanı A
	-Yönetim Alanı B

Tablo 35. Virginia Geyik Yönetim Planı içindekiler bölümü

Virginia Geyik Yönetim Planı (2006 -2015)	
1.Giriş	Geyik Yaşam Alanı Tipleri
Virginia Geyik Planı'nın Tarihçesi	Geyik Yaşam Alanı Statüleri
Plan Nezaman Geliştirildi	Geyik Popülasyonu
Plan Formatı	3.2. Talep
Plandaki Strateji ve Hedefler deki değişiklikler	Geyik Avcısı Talepleri
2.Geyik Planı'nın Tarihçesi	Geyik Avcısı Sayısı
2.1.Geyik Populasyonundaki ve Yaşam Alanındaki Tarihsel Değişimler	Geyik Avcısı Faaliyetleri
2.2.Yıllara Göre Geyik Yaşam Alanı Haritaları (1938, 1950, 1970, 1980, 1988, 2004)	Geyik Avcısı Başarıları
2.3.Geyik Yönetim Planı	Geyik Avcısı İstatikleri
Av Hayvanı Kontrol Sisitemi	Geyik Avcıları Anlaşmaları
Geyik Avlama Kuralları	3.3. Geyik Zararları
Geyik Yönetimi Yardım Planı	Geyik Zararları
Zarar Kontrol Yardım Planı	Geyik Hasat Zararları
Avcılık İzinleri	Geyik Araç Çarpışması
Geyik Popülasyonunu Artırma Programı	Geyiğin ekosisteme Etkisi
Ok İle Avlanma Dönemleri	4. Hedef, Amaç ve Stratejiler
Geyik Hastalıklarını Gözetleme	Popülasyon Hedefleri
Hayvanat Bahçelerinde, Araştırma Amaçlı, Eğitim Amaçlı ve Diğer Amaçlarla Tutulan Geyikler	Yaşama Alanı Hedefleri
Geyik Popülasyonu	Zarar Hedefleri
3. Geyik Arz ve Talep Planlaması	Rekreasyonel Hedefler
3.1. Arz	
Geyik Yaşam Alanı	

4.4. Korunan Alanın Tanımlanması

YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 3 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi Korunan Alanın Tanımlanması'dır. Bu başlık altında aşağıdaki konular değerlendirilmiştir.

4.4.1. Genel Bilgiler

Değerlendirilen YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında ki Genel bilgiler başlığı altında aşağıdaki altbaşlıklar değerlendirilmiştir.

4.4.1.1. Sahanın Tarihçesi ve Coğrafi Konumu

Sahanın tarihçesi Cehennemderesi, Sivridağ, Üzümdere, Yedigöller-Yeşilöz ve Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planlarında verilmiştir. Diğer planlarda bu başlık verilmemiştir (Tablo 4). Değerlendirilen planlarda sahalanın tarihçeleri verilirken geçmişten günümüze kadar olan sahanın koruma statüleri anlatılmaktadır.

YHGS tarihçesi verilirken YHGS alanlarının geçmişteki kullanım durumları, geçmişten günümüze doğal kaynaklardaki değişimler, hedef tür veya türlerin popülasyon artış veya azalışları, geçmişte sahada yaşayan canlıları etkileyen hastalıklar vb. durumlar hakkında bilgiler verilmesi gerekmektedir. Sahanın geçmişten günümüze koruma statüsü verilmelidir.

Amerikadaki Yaban hayatı yönetim planları değerlendirildiğinde sahanın tarihçesi başlığı altında; hedef türün geçmişten günümüze kadar olan popülasyon durumu, geçmişten günümüze kadar alanda avlanmak için avlanma fişi alanların sayısı, alandaki dişi ve erkek popülasyonlarındaki değişimler, hedef türün yayılış alanındaki değişimler, hedef türün popülasyonunun azaldığı yıllar, hedef türün popülasyonunda iyileştirilme yapılan yıllar, geçmişten günümüze alandaki avcı sayıları, alana hedef türün nakili, alan içerisinde hedef tür için önemli olan alanlar hakkında bilgiler yer almaktadır (Anonymous, 2001; 2003; 2007b; 2009a; 2011).

Değerlendirilen Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının coğrafi konumları tüm planlarda belirtilmiştir. Tüm planlarda kullanılan Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Türkiye üzerindeki konumunu gösteren haritalar farklılık göstermektedir. Aladağlar, Demirkazık, Hançer Deresi Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Türkiye üzerindeki yeri gösterilirken Google Earth görüntüsü kullanılmış ve YHGS sınırları harita üzerinde gösterilmemiştir (Anonim, 2008c; 2009b; 2009d), Çoruh Vadisi ve Cehennemderesi YHGS'nin Türkiye üzerindeki coğrafi konumu verilirken Türkiye haritası konulmuş fakat YHGS'nin yeri haritada gösterilmemiştir (Anonim, 2008b), Emremsultan YHGS'nin bölge içindeki konumunun verildiği haritaya YHGS'nin sınırları çizilmemiştir (Anonim, 2010a), Karanfıldağı YHGS'nin coğrafi konumu Google Earth görüntüsü üzerinde gösterilmiştir (Anonim, 2009c), Sivridağ, Verçenik Dağı, Dimçayı, Düzlerçamı, Köyceğiz ve Şeytandağları YHGS'nin coğrafi konumu verilirken Türkiye haritası verilmiş ve üzerine YHGS'nin sınırları çizilmiştir (Anonim, 2008d; 2011c; 2011e), Posof YHGS'nin coğrafi

konumu verilirken Türkiye haritası verilmiş ve üzerinde YHGS gösterilmiştir (Anonim, 2009e), Düzlerçamı ve Kartdağ YHGS'nin coğrafi konumu verilirken Türkiye üzerindeki yeri, YHGS'nin bulunduğu il üzerindeki konumu haritaya işlenmiştir (Anonim, 2011b; 2011d).

4.4.1.2. İdari Durum ve Yasal Yetkiler

Ülkemizdeki yaban hayatı sahalarının orman, mera, sulak alan gibi çeşitli yaşam alanlarına dağılmış olduğu ve içerisinde arkeolojik ve kültürel değerler barındırması ve bu alanlarında farklı kurumların yetki alanına girmesi dolayısıyla kurumlar arasında koordinatif ve idari problemlere yol açmaktadır. Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nın idari sorumluluğu, Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Bölge Müdürlükleri ve Şube Mühendislikleri'ne aittir. Sahanın içinde bulunan arkeolojik ve doğal sit alanlarının korunması, yenilenmesi ve her türlü bilimsel çalışmanın yapılması, 2863 sayılı kanunun değişen 5226 sayılı kanun gereği Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğundadır.

Yönetim ve Gelişme Planları olmayan YHGS'nda ki ormanlık alanlar Orman Genel Müdürlüğü'nün yönetiminde olup bu alanlarda yaban hayatını dikkate almayan, fonksiyonel planlama anlayışı ile hazırlanan Orman Amenajman Planları'na göre ormancılık faaliyeti yapılmaktadır. Örneğin Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planı yapım sürecinde sahada şuanda mutlak koruma bölgesi için ayrılan alanda ormancılık faaliyetleri yürütülmekteydi. Yönetim ve Gelişme Planı tamamlanincaya kadar fonksiyonel orman amenajman planına göre ormancılık faaliyetleri devam etmektedir. Bu durum göstermektedirki sahanın yönetimi Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nde olduğu halde sahada Orman Genel Müdürlüğü yönetim planı hazırlanincaya kadar üretim yapabilmektedir.

Yönetim ve Gelişme Planları olmayan YHGS'lerinde ormancılık, madencilik gibi faaliyetlerin hangisine ne ölçüde izin verileceğide problemdir. Yönetim ve Gelişme Planı olan Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında ise bölgelemeler yapılmakta, hangi bölgelerde hangi faaliyetlerin yapılacağı belirtilmekte, fakat örneğin ormancılık faaliyeti yapılacak olan bir bölgede ormancılık faaliyetinin nasıl yapılacağı, silvikültürel müdahalelerin hedef türün ihtiyaçları doğrultusunda yapılması, hertürlü orman işletme kullanım faaliyetlerinin yaban hayatına uygun yapılması gibi konular yönetim planlarında belirtilmemektedir.

4.4.1.3. Yönetim Kaynakları ve Altyapısı

Ülkemizde Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları için sahalara personel tahsisleri yapılmamıştır. Genellikle Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Bölge Müdürlüklerine bağlı Şube Müdürlüklerinde görevli mühendisler ve personeller ve bu şubelerde bulunan tesis ve ekipmanlar kullanılarak sahalarda yönetim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'nın yönetimi Orman Mühendisleri tarafından yürütülmektedir. Birçok Şube Müdürlüğü yaban hayatı için gerekli tesis ve ekipman yönünden yetersizdir. Sahaların yönetiminden sorumlu kişiler ise genellikle sahanın hedef türü ve YHGS'nin koruma durumları hakkında yeterince bilgiye sahip değildir.

4.4.1.4. İlgili Grupları

Yönetim Planlarında ana unsurun insan olduğu ve dolayısıyla konunun sosyal boyutunun bulunduğu için planlama ve karar sürecinde genelde toplumun tüm ilgili kesimlerinin özel olarak yöre halkının aktif olarak katılımının sağlanması ve alanın yönetimi için bu unsurlardan en iyi şekilde faydalanması gerekmektedir.

Yaban hayatı yönetim planlaması için ilgi grupları analizlerine bakıldığında, YHGS içi ve civarındaki köylerin sosyal, kültürel ve ekonomik olmak üzere tüm yönleriyle analiz edilmesi ve mevcut yapının ortaya konması suretiyle yerel halkın beklentilerinin tespitinin gerekliliği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda ilgi grupları arasında yazılı ve görsel medyanın yer almadığı ve yazılı ve görsel medya aracılığıyla alanın ve hedef türün tanıtımının ve bilgilendirilmesinin yeterince yapılamadığı görülmektedir.

Çeşitli yönetim seçenekleri göz önüne alındığında paydaşların tanımlanması insani boyutu olan bir yaklaşımdır. Yaban hayatı için paydaş grupları genel olarak; Yaban hayatı yönetim uzmanlarını, teknoloji araştırmacılarını, bazı sanayi temsilcilerini, sağlık hizmeti temsilcilerini, veterinerleri, gıda ve ilaç yöneticilerini, çevre koruma ajanslarını, federal ve eyalet arazi yönetimi birimlerini, yaban hayatı zarar ve kontrol uzmanlarını, yaban hayatı veterinerlerini, yaban hayatı biyolog ve ekologlarını, hayvan hakları savunucularını, yaban hayatıyla ilgili çalışan devletin ilgili birimlerini ve kamu görevlilerini, av derneklerini, çevrecileri, medya temsilcilerini, din ve eğitim ile ilgili kurum ve görevlileri, eyalet yöneticilerini içermektedir. Bu liste korunan alanın durumuna göre artmaktadır (Curtis vd).

Ülkemizde Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planları karar sürecine katılan paydaşlar; Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra Valilik, Orman Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Kaymakamlık, Belediye, Kolluk kuvvetleri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Halk Eğitim Müdürlüğü, Karayolları Bölge Müdürlüğü, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri, TEDAŞ ve TELOKOM, DKMP Bölge Müdürlüğü Şube Müdürlükleri ve Şube Mühendislikleri, Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Müze Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Orman Bölge Müdürlüğü ve İşletme Müdürlükleri, Köy Muhtarlıkları ve köyde yaşayan insanlar, alandaki yaylacılar, otlatma yapanlar, avcılar kulübüne üye olmayan avcılar, alandan odun dışı bitkisel ürün toplayanlar, Av turizm şirketleri, Avcılar kulübü, Ulusal ve yerel sivil toplum kuruluşları, Turizm acenteleri ve işletmecileri gibi çeşitli unsurları saymak mümkündür (Tablo 8).

Söz konusu taraflar Amerika Birleşik Devletleri'nde devletin merkezi kurumları, eyalet kurumları, arazi sahipleri, sürü sahipleri, avcı kuruluşları gibi kesimlerin temsilcileridir. Örneğin Amerika'nın Oregon eyaletinde yapılan, Geyik Yönetim Planı ve Siyah Kuyruklu Geyik yönetim planları incelendiğinde genel olarak ilgi grupları aşağıda verilmiştir (Anonymous, 2001; 2003; 2008).

Kuzey Amerika Yaban Koyunu Vakfı, Avcılar Derneği, Uluslar arası Safari Kulübü, Orman Müdürlükleri, Doğal Kaynaklar Müdürlüğü, Yaban Hayatı Dernekleri, Sivil Toplum Kuruluşları, Tarım, Ziraat Odaları, Koyun yetiştiricileri Birliği, Arazi Yönetim Büroları, Milli Parklar Müdürlüğü, Okçular Kulübü, Rehberler ve Yöneticiler Derneği, Balıkçılık ve Yaban Hayatı Müdürlüğü, Eyalet Güvenlik Birimleri, Geyik Vakfı Yöneticileri, Üniversitelerin Yaban Hayatı Bölümleri, Orman Endüstri Kuruluşlarından oluşmaktadır.

İlgi grubu analizi tabloları hazırlanırken; Çoruh, Demirkazık, Verçenik, Emremsultan ve Posof Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planlarında ilgi grupları tablolarında alandaki ilgi grupları ve faaliyet alanları verilmiştir (Anonim, 2008b; 2008d; 2009d; 2009e; 2010a). Dimçayı, Hançer Deresi, Karanfıldağı, Sivridağ, Üzümdere, Yedigöller-Yeşilöz Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planlarında ilgi grupları tablolarında alandaki ilgi grupları, faaliyet alanları, alandan etkilenme derecesi ve alanı etkileme dereceleri verilmiştir (Anonim, 2008a; 2008c; 2009a; 2009c; 2010b; 2011a).

Cehennemderesi ve Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planlarında ilgi grupları tablolarında alandaki ilgi grupları, faaliyet alanları, alandan etkilenme derecesi, alanı etkileme dereceleri ve alanı neden olumsuz etkilediği bilgiler verilmiştir (Anonim, 2010c; 2011b).

4.4.1.5. Arazi Mülkiyeti ve Kullanım Hakları

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'nın arazi mülkiyetlerinin büyük bir kısmı devlete ait olmakla birlikte saha içerisinde özel mülkiyete konu alanlarda bulunmaktadır.

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'nın arazi kullanımları genel olarak Orman ve Su İşleri Bakanlığı OGM ve DKMP Genel Müdürlüğü teşkilatları tarafından ormancılık faaliyetleri ve yaban hayatının geliştirilmesi amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır. Alandaki özel mülkiyet alanları; köy yerleşimleri, tarım alanları, yayla gibi amaçlar için kullanılmaktadır. Alan Sivridağ YHGS örneğinde olduğu gibi madencilik gibi amaçlar içinde kullanılabilir. YHGS'nde ormancılık faaliyetleri Orman İşletme Müdürlükleri tarafından, yaban hayatının korunması, geliştirilmesi ve avcılık gibi faaliyetler DKMPGM Bölge Müdürlüklerine bağlı Şube Müdürlüklerince yapılmaktadır. Bu mülkiyet problemi kurumlar arasında çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'nda yapılacak faaliyetler ve arazi kullanımları 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'nda ve Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile ilgili Yönetmelikte bahsedildiği üzere kullanım hakkına sahip kurum ve kuruluşlar ile yöre halkının faaliyetlerini kısıtlamaktadır. Zira mevzuata göre korunan alanlarda yapılacak faaliyetlerin yönetim ve gelişme planlarında belirlenen çerçevede yapılması öngörülmektedir. Oysa henüz yönetim ve gelişme planı tamamlanmamış sahalarda hiçbir faaliyete izin verilmemektedir.

Değerlendirilen Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'ndaki tüm ormancılık faaliyetleri fonksiyonel planlara göre yapılmaktadır. Fonksiyonel orman planları da yaban hayatının isteklerini dikkate almamaktadır. Mesela Kartdağ YHGS, OGM tarafından bugüne kadar odun üretimi öncelikli ormancılık uygulamaları yapılan bir alandır. Sahaya ait Orman İşletme şefliklerinden Kızılcasu hariç diğer dördünde, Orman Amenajman Planları, Ekosistem Tabanlı ve Çok Amaçlı Planlama Tekniğiyle yapılmamıştır. Yani, sahada, halen biyolojik çeşitliliğin planlara yansıtılmamış olduğu, odun üretimi öncelikli uygulamalar yapılmaktadır.

4.4.2. Fiziksel Özellikler

4.4.2.1. Toprak ve Yerçekilleri

Değerlendirilen 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'ndan 14 planda alana ait toprak tipleri verilmiştir. Verilen toprak tiplerinin yaban hayatı için özellikle hedef tür için önemi konusunda bir açıklama yapılmamıştır. Yaban hayatının toprak üzerine etkileri veya toprağın yaban hayatı üzerine etkileri ve toprak verimliliği konularında bilgiler yer almamaktadır.

Toprağın verimliliği nedeniyle besin ne kadar kaliteli ve bol olursa, üzerindeki yaban hayatı popülasyonu da o kadar yüksek olur. Bugün memleketimizde av baskısının az olduğu verimli topraklarda, hala kıymetli av hayvanlarının, her şeye rağmen nesillerini devam ettirebilmeleri bu nedene dayanmaktadır. Verimli topraklarda yaşayan yaban hayvanları, düşük verimli topraklarda yaşayan yaban hayvanlarından daha önce ve daha sağlıklı döl verirler (Tarhan, 1986). Değerlendirilen planlarda verilen toprak tipleri genellikle sahaya ait olmayan ilin genel toprak tipleri verilmiştir. Planlama aşamasında sahadan özellikle mutlak koruma bölgesinden toprak örnekleri alınıp analizlerinin yapılması gerekmektedir.

Geviş getiren memelilerden, Kızıl geyik (*Cervus elaphus*), Katır geyiği (*Odocoileus hemionus*), Kanada Yaban koyunu (*Ovis canadensis*) taşlardaki tuzları yalamaktadır. Heimer (1972)'e göre Alaska'daki Dall Yaban koyunu (*Ovis dalli*) tuz yalamak için 19 km'lik bir alanı dolaşmaktadır (Fraser vd.,1980). Bazı hayvanların dışkılarına bakıldığında , dışkılarının neredeyse tamamen tuz taşıyan kil ve diğer topraklardan oluştuğu görülmektedir (Geist vd., 1983). Değerlendirilen planlardan 16 adedine ait hedef türler geviş getiren memeli türlerdendir. Bu planlarda toprak tipleri genel olarak verilmiş olup, hiçbir planda hedef tür toprak ilişkilendirilmesi yapılmamıştır.

Topraklar donduğu zaman belirli aktiviteleri engelleyebilir veya değiştirebilir. Çulluk (*Scolopax minor*) normalde yumuşak ve nemli topraklardaki solucanları aramaktadır, fakat bu topraklar aniden donduğunda çürüyen kütük ve tomruklardaki diğer besinlere yönelmektedir (Mendall and Aldous, 1943). Özellikle hedef türü kuşlardan oluşan YHGS alanlarında bu gibi bilgilerin belirli zaman aralıklarında elde edilmesi gerekmektedir.

Toprağın yaban hayatı üzerine etkileri olduğu kadar yaban hayatında toprak üzerine

etkileri mevcuttur. Toprağı kazıyarak yuva yapan hayvanlar toprağın taşınmasını sağlamaktadırlar. Çayır köpekleri (*Cynomys sp.*), Sincap (*Sciuridae*), ve diğer kemirgenler toprağı taşımakta ve Tilki (*Vulpes vulpes*), Çakal (*Canis latrans*), Porsuk (*Taxidea taxus*) ve diğer yuva yapan türler kendilerine tüneller açarak toprağı karıştırmaktadırlar (King, 1955).

4.4.2.2. Hidroloji

Yabani hayvanlar su ihtiyacını, orman alanlarında ırmak, dere, pınar, göl, bunun dışında ise gölet, baraj gibi kaynaklardan karşılamaktadır. Su olmayan havzalarda suyun çeşitli yollarla depo edilmesine yarayacak suni yapılar inşa edilmesi, bu ihtiyacı belirli ölçüde karşılayabilir. Fakat asıl yapılması gereken şey, bir su havzasına düşen suyu havza içinde tutabilmektir. Bunun yolu ise yağış suyunu toprağı kazandırmak, yani yüzeysel akışı önlemektir (Oğurlu, 2004). Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'nda su kaynaklarının tespiti ve bu kaynakların hangi amaçlarla kullanıldığının ortaya konulması gerekmektedir. Saha içerisindeki birçok su kaynağı yerleşim alanları tarafından kullanılmaktadır. YHGS içerisindeki hedef türün kullandığı su kaynaklarının tespit edilip bu kaynaklardan köylerin yararlanması en aza indirilmelidir.

Yaban Hayatı'nın korunması ve geliştirilmesi; su kalitesinin korunması ve artırılması vb. gibi fonksiyonel amaçlar, herbiri birer orman planlama problemidir (Oğurlu, 2008). Bu sebeple, su kenarlarında yapılacak ormancılık çalışmaları; su kalitesini, su akışı ve miktarını, habitat çeşitliliğini, toprak verimliliğini, estetik değerleri, su kenarındaki toprakların stabilitesini, nadir, ender ve tehlike altındaki tür miktarını ve diğer su kenarı orman fonksiyon ve değerlerini/işlevlerini etkilemektedir. Söz konusu çalışmalar; odun üretimi, makinelerle saha hazırlığı, pestisid kullanımı, kontrollü yakma, yangın emniyet şerit temizliği, böcek ve hastalık kontrolü, yol yapım çalışmaları ve rekreasyonel faaliyetlerdir (Philips vd., 1999). Bunların alansal ve zamansal olarak planlanması gerekmektedir.(Oğurlu, 2008)

YHGS'ndeki öncelikle biyolojik çeşitliliği korumayı dikkate almayan ormancılık faaliyetleri, yaban hayatı için önemli olan orman içi su kaynaklarından plansız ve kontrolsüz bir şekilde yerleşim yerlerine içme, ev ihtiyaçları için kullanma ve sulama suyu getirilmesi ve bu şekildeki kullanımları önleyici tedbirlerin yetersizliği alanın biyolojik çeşitliliği ve hedef türün yaşam alanları üzerine olumsuz etkiler yapmaktadır.

Hassas Kullanım ve Sürdürülebilir Kullanım Bölgelerindeki su kaynaklarından içme, ev ihtiyaçları için kullanma ve sulama suyu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yararlanırken hedef tür başta olmak üzere yaban hayatının su ihtiyacı dikkate alınmalı ve suyun en az 1/3'ü doğal ortamında bırakılmalıdır. Yaban hayatı için önemli su kaynaklarının belirlenmesi, su kaynaklarının eksik veya yetersizliği durumunda alternatif su kaynaklarının araştırılması, hayvanların bu kaynaklardan yararlanmasının kolaylaştırılması Kızıl geyiğin yaşam ortamlarının korunması ve bu alanlardan sürdürülebilir yararlanma sağlanacaktır (Anonim, 2011).

4.4.2.3. İklim

İklim karakteristiklerinden sıcaklık, yağış, yağış-sıcaklık kombinasyonu, nispi nem, rüzgâr, don, güneşlilik, sayılı günler vd. özellikle sahanın rekreatif kapasitesini belirlemek ve rekreasyonu planlamak için gereklidir.

Sıcaklık direkt olarak yaban hayvanların fizyolojileri üzerine etki ederek ve dolaylı olarak alandaki kaynaklara etki ederek alandaki yaban hayvanlarının yayılışlarını etkileyebilmektedir (Stonehouse, 1967; Sinclair vd., 2006). Büyük memeli türlerin hareketleri sıcaklıktan etkilenmektedir (Sinclair vd., 2006). Örnek olarak Kartdağ YHGS'ndeki Kızıl geyik sıcak havalarda çamura, batağa yatmaktan hoşlanır. Suya girmeyi sever. Kışın kar kalınlığına bağlı olarak, yazın yaşadığı habitatları terkederek daha alçak ve daha az kar olan yerlere iner (Oğurlu, 1992; Anonim, 2011).

Ekstrem hava değişiklikleri av hayvanları popülasyonu üzerinde etkili olmaktadır. Çok şiddetli geçen bir kış, o yaşama ortamındaki bir hayvan türünün ortadan kalkmasına neden olabilmektedir. Örneğin 1910 yılındaki şiddetli kışlar Antakya çevresindeki Alageyik ve Maraş-Ceyhan ovalarındaki Ceylan neslinin yok olmasına neden olmuştur. Bunun gibi çok şiddetli kuraklıkta bazı bölgelerde, tüm bir popülasyonun yok olmasına neden olabilir (Tarhan, 1986). YHGS Yönetim ve Gelişme Planları İzleme programlarında ekstrem hava koşullarında yaban hayvanlarının izlenmesi yapılmalıdır.

4.4.3. Ekolojik Özellikler

4.4.3.1. Biyocoğrafya, Ekosistem ve Habitatlar

Değerlendirilen planlarda sahalara ilişkin biyocoğrafya, ekosistem ve habitat bilgileri verilmiştir (Tablo 12). Ancak verilen bilgiler arasında hedef tür ile biyocoğrafya, ekosistem ve habitatlar arasında bir ilişki kurulmamıştır. Hedef türün hangi habitatları kullandığı, habitatları kullanma zamanı gibi bilgiler verilmemiştir.

Örneğin Posof YHGS’nda Biyocoğrafya, Ekosistem ve Habitatlar hakkında genel bilgiler verilip, bu ekolojik özelliklerin hedef tür için önemi belirtilmemiştir. Dağ horozlarının üreme gösterileri sırasındaki, kuluçka aşamasındaki, yavru büyütme aşamasındaki, kışın ve yazın kullandıkları habitatlar farklılıklar göstermektedir (Başkaya, 2007). Planda Dağ horozu’nun saha içerisinde kullandığı farklı ekosistemlerin mevsimsel dağılımlarının verilmesi gerekmektedir.

4.4.3.2. Yabani Bitki ve Yaban Hayvanı Durumları ve Koruma Statüleri

YHGS Yönetim ve Gelişme Planları bitki ve yaban hayvanları türleri değerlendirildiğinde sahada tespit edilen bitki ve yaban hayvanları türleri ve koruma statüleri planlama ekibindeki uzmanlara ve kullanılan kaynaklara göre değiştiği görülmektedir. Planlama ekibinde veya katkı sağlayanlarda yaban hayatı uzmanı ve bitki uzmanı yer almayan planlarda sahada tespit edilen bitki ve yaban hayvanı sayısının az olduğu veya bu türlerin koruma statülerinin yanlış verildiği görülmektedir. Örneğin Posof Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planında 5 bitki türü, 10 memeli, 15 kuş, 1 amfibi ve 1 adet balık türü tespit edildiği görülmektedir. Planlama ekibine bakıldığında ise ekibin sadece Orman Mühendislerinden oluştuğu görülmektedir. Kullanılan kaynaklara bakıldığında yüksek lisans tezleri, doktora tezleri veya sahayla ilgili kaynakların taranmadığı görülmektedir. Verçenik YHGS Yönetim ve Gelişme Planında planlama ekibi Orman Mühendisi, Peyzaj Mimarı ve Orman Endüstri Mühendisi’nden oluşmaktadır. Sahada 150 bitki türü, 5 memeli ve 5 kuş türü tespit edilmiştir. Tespit edilen kuş türlerine ait verilen IUCN koruma durumları 5 tür içinde EW (Extinct in the Wild – Doğada Tükenmiş) olarak yanlış verilmiştir. Bu durum sahayı planlayan ekibin memeliler ve kuşlar yönünden yetersiz olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Kartdağ YHGS

yönetim ve Gelişme Planındaki bitki ve yabani hayvanlarına ait listelere bakılığında sahada 263 adet bitki türü tespit edilmiş olup türlere ait IUCN koruma durumları verilmiştir. Yaban hayvanları çalışmasında 66 adet memeli türü, 233 adet kuş türü, 20 adet sürüngen türü, 10 adet amfibi türü ve 25 adet balık türü ayrı ayrı tablolarda listelenmiş ve herbir tür için IUCN, BERN, OSB, MAKK, Türkiye'deki Tehlike Durumu ve CITES koruma durumları verilmiştir. Hazırlanan herbir tablonun altına koruma durumlarının açıklaması yapılmıştır. Planlama ekibi ise Yaban Hayatı Uzmanı, Orman Mühendisi, Botanik Uzmanı, Su Ürünleri Mühendisi, Entomolog gibi konunun uzmanı kişilerden oluştuğu görülmektedir. Planın kullanılan kaynaklarına baktığımızda sahayla ilgili Yüksek Lisans ve Doktora tezleri, yerli ve yabancı birçok literatürdende yararlanıldığı görülmektedir.

Değerlendirilen plandaki bitki türleri tabloları alandaki bitki türleri, endemik bitki türleri ve tıbbi amaçlı veya odunlu bitkisel kullanım amaçlı bitki türleri için hazırlanmıştır. Fakat hiçbir planda hedef tür için önemli olan bitki türleri için tablolar hazırlanmamıştır.

Mesela Yaban keçisinin beslenmesi ile ilgili Demirsoy (1992) ve Çanakçıoğlu ve Mol (1996) genel olarak bitkisel gıdalar aldıklarını, çeşitli otlar, yapraklar, sürgünler, ince dallar, yosunlar ve meyvelerin severek yediği gıdaları teşkil ettiğini, ayrıca, Meşe *Quercus spp.*, Kızılağaç *Alnus sp.*, Karaağaç *Ulmus sp.* ve Boyacı sumacı *Cotinus coggyria* gibi ağaç ve ağaççıkların sürgün ve tomurcukları ile Ardiçların *Juniperus spp.* üzümü kozalaklarını yediğini belirtmiştir. Huş (1963;1974) bunlara katılmakla beraber ek olarak taze hububat yaprakları ve Menengiç *Pistacia terebinthus* sürgün ve meyvelerini yediğinden de bahsetmektedir (Gündoğdu, 2006). Bu bilgiler ışığında sahadaki hedef türün beslendiği bitki türleri tablolarıda oluşturulmalıdır.

4.4.3.3. Hedef Türler ve Hedef Türlerle İlişkin Verilen Bilgiler

Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile ilgili Yönetmeliğin ilgili maddesinde; Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahası olarak teklif edilecek sahalardan için, İl Müdürlüğü tarafından oluşturulacak bir komisyon marifetiyle yerinde yapılan inceleme sonucunda ön etüt raporu, alan üzerinde yetki ve sorumluluğu bulunan tüm kurum ve kuruluşların uygun görüşünü alarak tanzim edilir ve alanın 1/25.000'lik haritası ile birlikte Genel Müdürlüğe gönderilir. Genel Müdürlükçe ön etüt raporları uygun görülenler; Orman rejimine giren sahalarda Bakan oluru ile, Diğer sahalarda ise ilgili

kurum ve kuruluşlardan görüş alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile Bakanlık adına tescil edilir ve ilan olunur, şeklinde açıklama getirilmiştir. Bu yönetmeliğe göre YHGS ve içerisindeki hedef tür Bakan oluru veya Bakanlar Kurulu Kararı ile Bakanlık adına tescil edilmektedir. Değerlendirilen YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarından bazılarında planda hedef türe ek olarak hedef türler yazılmıştır. Bu planlar;

Demirkazık YHGS Yönetim ve Gelişme Planında hedef türler başlığı altında Osmanlı engereği (*Montivipera xanthina*), Küçük akbaba (*Neophron percnopterus*), Altın kartal (*Aquila chrysaetos*), Urkeklik (*Tetraogallus caspius*), Puhu (*Bubo bubo*), Duvar tırmaşıkkuşu (*Tichodroma muraria*), Sarıagalı dağkargası (*Pyrrhocorax graculus*), Alamecek (*Rhodopechys sanguinea*), Balkan gri uzunkulaklı yarasası (*Plecotus kolombatovici*), Yünlü kayauyuru (*Dryomys laniger*), Vaşak (*Lynx lynx*), Saz Kedisi (*Felis chaus*), Yaban keçisi (*Capra aegagrus*) türleri de verilmiştir (Anonim, 2009d).

Emremsultan YHGS Yönetim ve Gelişme Planında hedef türler başlığı altında Yaban tavşanı (*Lepus europaeus*), Kınalı keklik (*Alectoris chukar*) türleri de verilmiştir (Anonim, 2010a).

Şeytandağları YHGS Yönetim ve Gelişme Planında hedef türler başlığı altında Ayı (*Ursus arctos*)'da hedef tür olarak verilmiştir (Anonim, 2011e).

Köyceğiz YHGS Yönetim ve Gelişme Planında hedef türler başlığı altında Ayı (*Ursus arctos*) ve Karakulak (*Caracal caracal*)'da hedef tür olarak verilmiştir (Anonim, 2011c).

Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile ilgili Yönetmeliğin Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarını Seçim Kriterleri başlığı altındaki 6. maddesinde; endemik, nesli tehlike altında olan veya benzer statüde bulunan türlerin popülasyon miktarına bakılmaksızın yaşama alanları, yaban hayatı koruma sahası olarak ilan edilir (Anonim, 2004) şeklinde açıklama getirilmiştir. Ancak bu maddeye göre hedef türü Alageyik olan Antalya Düzlerçamı YHGS, hedef türü Kelaynak olan Şanlıurfa Birecik YHGS, hedef türü Toy olan Kütahya Merkez Altıntaş YHGS, hedef türü Sırtlan olan Hatay Altınözü YHGS ve hedef türleri içerisinde nesli tehlike altında olan su kuşlarını barındıran bazı YHGS'lerinin koruma statülerinin Yaban Hayatı Koruma Sahası olması gerekmektedir. Yönetmelik ile saha statüleri arasında uyumsuzluk mevcuttur.

4.4.4. Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı

Değerlendirilen YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında'ki Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı başlığı altında aşağıdaki altbaşlıklar değerlendirilmiştir.

4.4.4.1. Nüfus, Kültürel Değerler ve Eğitim Durumları

Saha içindeki ve civarındaki köylerde geçmişte, yıl boyunca yaşayan nüfus oldukça yüksek sayılarda iken, bugünlerde bu köyler adeta boşalmış gibidir. Bununla birlikte gurbetçi olarak adlandırılan ve İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyük şehirlerde yaşayanlar ile İl merkezi ve ilçelerinde yaşayanlar, son yıllarda, özellikle okulların tatile girmesiyle birlikte yaz tatilini geçirmek üzere köyelerine daha sık gelmeye başlamışlardır. Son yıllarda köyündeki evini onaran veya yeni ev yapan bu insanların sayısında az da olsa giderek bir artış yaşanmaktadır. Sonbaharda okulların açılması ile okul çağında çocuğu olan aileler köyleri terk etmektedirler. Köylerde kalan diğer insanların çoğunluğu da kar yağışlarının başlaması ile bir daha ilkbahar veya yazın geri dönmek üzere köyleri terk etmektedirler. Bunun sonucunda özellikle kışın köyler adeta boşalmaktadır. Öğrenci yokluğundan köy okulları kapatılmış durumdadır. Değerlendirilen YHGS içerisinde veya çevresinde yaşayan halkın eğitim profili genel olarak ilköğretim mezunları ağırlıktadır.

4.4.5. Ekonomik Yapı

Değerlendirilen YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında'ki Ekonomik yapı başlığı altında aşağıdaki altbaşlıklar değerlendirilmiştir.

4.4.5.1. Geçim Kaynakları

Yaban hayatı sahalarının çoğunlukla, ormanlık alan veya ormanla irtibatlı olduğu göz önüne alındığında, konunun hem orman kaynaklarının işletilmesi, hem de orman köyelerinin kalkındırılmasına bakan yönlerinin olduğu görülmektedir. Orman köylüleri, genellikle, ekonomik olarak orman kaynaklarına bağımlı durumdadır. Birçok orman köyünde, odun üretimi köylünün asıl ve hatta tek gelir kaynağı durumundadır. Dolayısıyla, bu gelirlerde meydana gelebilecek artış ve azalışlar, köylünün orman kaynaklarına olan

bakışını da şekillendirmektedir (Oğurlu, 2008). Orman köyleri, orman kaynakları üzerinde bir baskı unsuru oldukları gibi, Doğa Koruma konusuna, kendileri için kısmî de olsa geçim kaynağı olan bir alana koruma statüsü verildiğinde, ormandan sağladıkları bu mahdut geliri de kaybedecekleri endişesi ile yaklaşmaktadır (Anonim 2005a).

Saha içinde ve civarındaki köylerde yaşayan halkın ana geçim kaynakları, ormancılık faaliyetleri, hayvancılık, küçük çaplı tarım, arıcılık, su ürünleri, odun dışı bitkisel ürünler ve madencilik gibi alanlardır (Tablo 18).

4.4.5.2. Altyapı ve Gelişim

YHGS içerisindeki ve civarında kalan köylerde arazi kadastro, yol, su, elektrik, telefon, okul gibi altyapı hizmetleri büyük ölçüde tamamlanmıştır (Tablo 19).

4.5. Değerlendirme

YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 3 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ikincisi Değerlendirme'dir. Bu başlık altında aşağıdaki konular değerlendirilmiştir.

4.5.1. Tehdit Analizleri

Bir korunan alan oluşturmanın nedenleri genellikle çok az anlaşılır ve eksik ve yetersiz bir biçimde anlatılmaktadır. Değerlendirmede alanın kilit özellikleri belirlenmelidir. Bunlar korunan alanın önemini devam ettirmesi için korunması gereken özellikler ya da değerlerdir (Anonim, 2007b). Bu bağlamda YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında koruma hedefleri belirlenirken alanın ilan edilme sebebi olan hedef türün ve yaşam alanının korunması koruma hedefi olarak verilmektedir.

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planları tehdit analizi tabloları hazırlanırken koruma hedefi, baskı, baskının kaynağı ve çözüm yolları olmak üzere 4 ana başlık üzerinde durulmaktadır. Değerlendirilen 17 plandan 16 plandada sahanın koruma hedefinin, hedef türün popülasyonlarının ve doğal yaşam alanlarının korunması olduğu görülmektedir. Yalnızca Verçenik YHGS Yönetim ve Gelişme Planında sahanın hedef türünün popülasyonlarının ve doğal yaşam alanlarının korunması koruma hedefleri arasında verilmemiştir. Sahanın ilan edilme sebebi olan hedef türün korunması

koruma hedefleri arasında verilmemesi planlamanın bir eksikliği olarak ortaya çıkmaktadır. Hedef türün korunmasına yönelik yapılan YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarının koruma hedefleri arasında doğal yaşlı karışık ormanların korunması, kurakçıl sarıçam ormanlarının korunması, alanın jeomorfolojik yapısının ve doğal peyzajının korunması, sığla ağacının korunması gibi hedeflerde koruma hedefleri arasında görülmektedir. Bu koruma hedefleri Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının esas koruma amacının dışında yer almaktadır. Yalnızca Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planında koruma hedefi Kızıl geyik popülasyonlarının ve doğal yaşam alanlarının korunması olarak tek hedef olarak verilmiştir.

YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında koruma hedefleri aşağıdaki 8 maddede toplanmıştır (Tablo 21).

1- Alandaki hedef türlerin popülasyonunun ve yaşam alanlarının korunması ve geliştirilmesi (17 adet YHGS planında da ortak koruma hedefidir).

2- Doğal yaşlı karışık ormanların korunması (Cehennemderesi YHGS, Hançerderesi YHGS, Dim Çayı YHGS, Sivridağ YHGS, Üzümdere YHGS)

- Endemik Toros Göknaarı ve doğal yaşlı karışık ormanların korunması (Üzümdere YHGS)

- Kurakçıl Sarıçam ormanlarının korunması (Çoruh Vadisi YHGS)

3- Alandaki su kaynaklarının korunması (Sivridağ YHGS, Dim Çayı YHGS, Hançerderesi YHGS, Cehennemderesi YHGS, Demirkazık YHGS, Verçenik Dağı YHGS, Karanfıldağı YHGS)

- Dere ekosisteminin ve jeolojik yapısının korunması (Üzümdere YHGS)

4- Alanın jeomorfolojik yapısının korunması (Sivridağ YHGS)

5- YHGS içerisindeki meranın ıslahı (Demirkazık YHGS)

6- YHGS içerisindeki habitatın rehabilitasyonu (Demirkazık YHGS)

7- Turizmin geliştirilmesi (Aladağlar YHGS, Emremsultan YHGS)

8- Kırmızı benekli doğal alabalığın korunması (Çoruh Vadisi YHGS, Yedigöller-Yeşilöz YHGS)

Amerikadaki Yaban Hayatı Yönetim Planlarına bakıldığında Örneğin Yukon Geyik Yönetim Planı'ndaki koruma hedefi Geyiğin popülasyon büyüklüğünün ve yayılış alanlarının kontrol altına alınması, Geyiğin tarım alanlarına verdiği zararların azaltılması, karayollarındaki geyik kazalarının önlenmesi gibi hedef türe ilişkin koruma hedeflerini

içermektedir. Alberta Amerikan Yaban Keçisi Yönetim Planı koruma hedefi türün popülasyonunun azalmalara karşı korunması şeklinde tanımlanmıştır. Virginia Geyik Yönetim Planının koruma hedefi ise azalan Geyik popülasyonunun korunması ve popülasyonun artırılması için gerekli önlemleri almak olarak belirlenmiştir.

Aşağıdaki tabloda Yaban Hayatı Yönetim Planlarındaki tehdit ve çözüm önerileri verilmiştir (Anonymous, 2000a; 2001; 2003; 2005a; 2007b; 2008b; 2009).

Tablo 36. Yaban hayatı yönetim planları tehdit analizleri

Tehdit Analizi	Yaban Hayatı Yönetim Planları						
	Yukon Geyik YP.	Alberta Dağ Keçisi YP.	Virginia Geyik YP.	Nevada Geyik YP.	Utah Geyik YP.	Kırsal YH ve YA Y.P.	Kuzey Carolina Yaban Hayatı Y.P
Tehdit							
Tarım alanlarındaki geyik zararları	X		X				
Karayolları ve artan araç trafiği	X	X	X	X	X	X	X
Yırtıcı hayvanlar	X	X			X		
Hastalıklar ve parazitler	X	X			X		
Geyik hakkında eğitimin az olması	X						
Geyik orman zararları			X				
Helikopter		X					
Kaya düşmeleri, Çığ düşmesi		X					
Yetersiz beslenme		X					
Kötü hava koşulları		X					
Yangınlar				X			
Madencilik faaliyetleri				X			
Su kaynaklarının kuruması				X			
Otlakların azalması				X			
Habitat parçalanması				X	X	X	
Yaban hayatı koridorlarının yok olması					X	X	
Hızlı kentleşme					X		
Enerji gelişmeleri					X		
İnsan faaliyetleri sonucu yaşam alanı kayıpları					X	X	
Habitat kalitesinin azalması					X	X	
Kışın yiyecek sorunu					X		
Başiboş dolaşan hayvanlar						X	
Türler arası rekabet					X		
İzinsiz kamp alanları						X	
Toprak erozyonu						X	

Tablo 36'nın devamı

İnsan nüfusunun artışı ve gelişmeler					X		X
Karasal habitatlardaki fiziksel değişiklikler							X
Sulak alan habitatındaki fiziksel değişiklikler							X
Su kalitesindeki değişiklikler							X
İstilacı türler						X	X
İnsan aktiviteleri	X	X	X	X	X	X	X
Balıkçılar ile anlaşmazlıklar							X
Tehlikeli metaryaller							X
Çöpler (Plastik, metal, cam vb. atıklar)							X
Su üzerindeki atıklar/ Su kirliliği						X	X
Kumsal erozyonu							X
Petrol ve gaz arama çalışmaları							X
Taraklı kepçelerle sahil temizliği							X
Kaçak avcılık					X		X
Gürültü							X
Çözüm Yolları							
Hastalıklar, parazitler ve bakteriler hakkında günlük bilgi toplanması	X						
Çiflik hayvanları ile geyik etkileşiminin önüne geçmek	X						
Hastalık ve parazitlerle ilgili plan geliştirmek ve bu hastalıklarla ilgili çalışmalar yapmak ve çalışmalara destek vermek	X				X		
Geyik habitatını artırmak	X						
Alandaki geyiklerin potansiyel etkilerini anlamak	X						
Özel arazi sahipleri ile geyik popülasyonunu artırma çalışmaları yapmak	X						
Yırtıcı popülasyonunun izlenmesi ve yönetim planı yapmak	X				X		
Geyik ve diğer yaban hayvanları arasındaki besin rekabetini araştırmak	X						
Avlanma planı geliştirmek	X						
Geyik gözlemi için uygun koşulları sağlamak	X						
Geyik konusunda halkı bilinçlendirmek	X						
Eğitimsel materyaller geliştirmek ve dağıtmak	X						
Yaşam alanlarındaki kara yollarına uyarıcı, yönlendirici levhalar asmak	X						
Oto yollar boyunca bitki örtüsü cazibeliğini azaltmak	X						
Geyiğin tarım alanına etkilerini konu alan çalışmaları desteklemek	X						
Popülasyonlar arası koridorları korumak		X					
Kurumlar ile işbirliği yapmak		X					
Amerikan Yaban keçisi'nden insan faydalanmasını düzenlemek		X					
Amerikan Yaban keçisi biyolojisi, korunması ve yönetimi hakkında eğitimlerin düzenlenmesi		X					
Amerikan Yaban keçisi'nden halkın yararlanmasını sağlamak		X					

Tablo 36'nın devamı

Turizm için uygun şartlar oluşturmak, gerekli malzeme, gözlem alanları ve gözlem yolları oluşturmak		X					
Geyik için yapılan araştırmalara destek sağlamak			X				
Halkın eğitilmesi, farkındalığın sağlanması			X				
Avcılığı güçlendirme programları geliştirmek			X				
Geyik yaşam alanlarının statüsü güncellenmeli			X				
Geçmişten günümüze geyik envanter bilgilerini gözden geçirerek gerekli önlemleri almak			X				
Özel arazi sahiplerinin isteklerini belirlemek			X				
Yaban hayatı yönetimi için özel arazi sahiplerine teknik yardımlar sağlamak			X				
Geyik zararı konusunda tecrübeli özel arazi sahipleri ve avcılar arasında işbirliğini teşvik etmek			X				
Tarımsal alanlarda ki geyik zararlarını azaltmak için tarımsal üreticilere eğitim düzenlemek			X				
Karayollarındaki geyik ölümlerini azaltmak için bu alanlardaki yol inşaatlarını geyik ölümlerini göz önüne alarak yapmak			X				
Etkin izleme programı oluşturmak			X				
Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Kanada Yaban koyunu'nun yaşam alanının belirlenmesi ve haritalanması				X			
Coğrafi bilgi sisteminde Kanada Yaban koyunu'nun habitatlar arası geçiş koridorları belirlenerek karayolları müdürlüklerine, taşımacılık şirketlerine ve araç kullanıcılarına bu konuda haritalar dağıtılarak eğitimler düzenlenip gerekli tedbirleri almak				X			
Yeni özel yaşam alanları oluşturmak				X			
Bazı yolların Kanada Yaban koyunu'nun yaşam alanını böldüğü için bu yolları tekrardan düzenlenmesi				X			
Alternatif su kaynakları sağlamak				X			
Otlak alanların planlarının yapılması				X			
Yangının Bighorn sheep ve yaşam alanı üzerindeki etkileri değerlendirilmeli ve bu konu da çalışmalar yapılmalı				X			
Alan için yangın planı oluşturmak				X			
Yangın söndürmek için kullanılan yolların rehabilitasyonu yapmak				X			
Madencilik kurumları ile Bighorn sheep üzerindeki etkileri azaltacak çalışmalar yapmak.				X			
Üç yıl dönüşümlü olarak helikopter ile geyik popülasyonunun izlenmesi, habitat kullanımını değerlendirmek, sürü kompozisyonunu belirlemek					X		
Kaçak avcılığı azaltmak için gerekli önlemleri almak ve halkı eğitmek					X		
Maden şirketleri ve enerji geliştirme şirketleri ile yaban hayatı alanlarının en az zarar görmesi konusunda çalışmalar yapmak					X		
Geyiklerin stresli dönemlerinde geçici yol kapanması uygulamak					X		
Geyik avı için ortalama yaş belirlemek					X		
Yaban hayatı kaynaklarını kullanma konusunda halkın eğitilmesi						X	

Tablo 36'nın devamı

Yaban Hayatı popülasyonunu artırmak ve korumak						X	
Karayollarına uyarıcı levhalar koymak						X	
Yaban hayatı eylem planı için bir Web sitesi oluşturmak ve bu sitede katılımcıların önerilerini almak							X
Üniversitelerle tür koruma, yaşam alanları ile ilgili çalışmalar yapmak							X
Suların kirlenmesini önlemek için eğitim çalışmaları yapmak							X
Kentsel alanlarda biyoçeşitliliği en üst düzeye çıkarmak için, koruma çalışmaları için halk desteği oluşturmak							X

4.6. Planlama

YHGS Yönetim ve Gelişme Planı 3 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan üçüncüsü Planlama'dır. Bu başlık altında aşağıdaki konular değerlendirilmiştir.

4.6.1. Sahaların Vizyonları

Değerlendirilen YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarının vizyonları genel olarak "Biyolojik çeşitliliğin öncelikli korunması temelinde sürdürülebilir doğal kaynak kullanımı yapılabilen, hedef tür/hedef türlerin popülasyonu yeterli sayıya ulaşmış, bilinçli av turizmi ve eko – turizm faaliyetleri yapılabilen, doğaya saygılı yerli ve yabancı turistlerce tercih edilen, turizmden elde edilen gelirler ile tüm sorunları çözülmüş köylerde; refah seviyesi yüksek, doğayı koruyan ve korunan alan yönetimine etkin destek veren mutlu, bilinçli insanların yaşadığı bir Yaban Hayatı Geliştirme Sahası oluşturmaktır" şeklinde tanımlanmıştır.

YHGS vizyonları içerisinde YHGS'nin ilan edilme amaçları içerisinde bulunmayan koruma hedefleride belirtilmektedir. YHGS vizyonları içerisinde sahanın hedef tür veya türlerine yönelik amaçların belirtilmesi gerekmektedir. Fakat Üzümderesi YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda Toros Göknarı ormanlarının geleceğe taşınması, Köyceğiz YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda Sığla ağacının korunması da plan vizyonunda verilmiştir. Bu konular yaban hayatı geliştirme sahasının vizyonunu oluşturmamaktadır.

Amerika, Kanada ve Bulgaristan'daki incelenen yaban hayatı yönetim planlarının vizyonları sahanın hedef türü ile ilgili olarak hazırlanmıştır.

Virgina Geyik (*Odocoileus virginianus*) Yönetim Planı vizyonu; Geyik popülasyonunun artırılması, geyik yaşam alanının sürdürülebilirliğinin sağlanması, geyik hastalıklarının önlenmesi ve rekreasyonel amaçların paydaşların da görüşleri doğrultusunda, Virginia'luların beklentilerini karşılayacak şekilde yönetim planı oluşturmak (Anonymous, 2007).

Alberta, Amerikan Yaban Keçisi (*Oreamnos americanus*) Yönetim Planı vizyonu; Amerikan Yaban Keçisi popülasyonunun artırılması ve yaşama alanının devamlılığının sağlanması, Dağ keçisini'nin tüm ihtiyaçlarına cevap verecek bir planlamanın yapılması, gelecekte Alberta'luların Dağ keçisi'nden yararlanmalarının düzenlenmesi ve koruma çalışmaları için planın hedef, amaç ve stratejileri doğrultusunda yönetim planı oluşturmak (Anonymous, 2003).

Nevada Kanada Yaban Koyunu (*Ovis canadensis*) Yönetim Planı vizyonu; Kanada Yaban Koyunu popülasyonunun ve yaşam alanının etkin bir şekilde korunmasının sağlanması, popülasyon büyüklüğünün optimum seviyeye çıkması, popülasyon ve yaşam alanı sağlığının kontrol edilmesi, plan hedef amaç ve stratejilerinin en iyi şekilde uygulanmasını sağlamak (Anonymous, 2001).

Yukon, Geyik (*Cervus elaphus*) Yönetim Planı vizyonu; Artan geyik popülasyonunu kontrol altına almak, geyiğin tarımsal alanlara verdiği zararın önüne geçmek, yollardaki geyik kazalarını önlemek ve geyiğin sosyo-ekonomik etkilerini ortaya çıkararak yönetim planı oluşturmaktır (Anonymous, 2008).

Bulgaristan, Ayı (*Ursus arctos*) Eylem Planı vizyonu; Ayı popülasyonunun izlenmesi üzerine kurulmuş bilimsel metodlar ile korunması, doğal popülasyonlarının geliştirilmesi ve insanlara verdiği zararın en aza indirilmesinin sağlanması (Anonymous, 2007d).

4.6.2. YHGS Bölgeleme Alanları

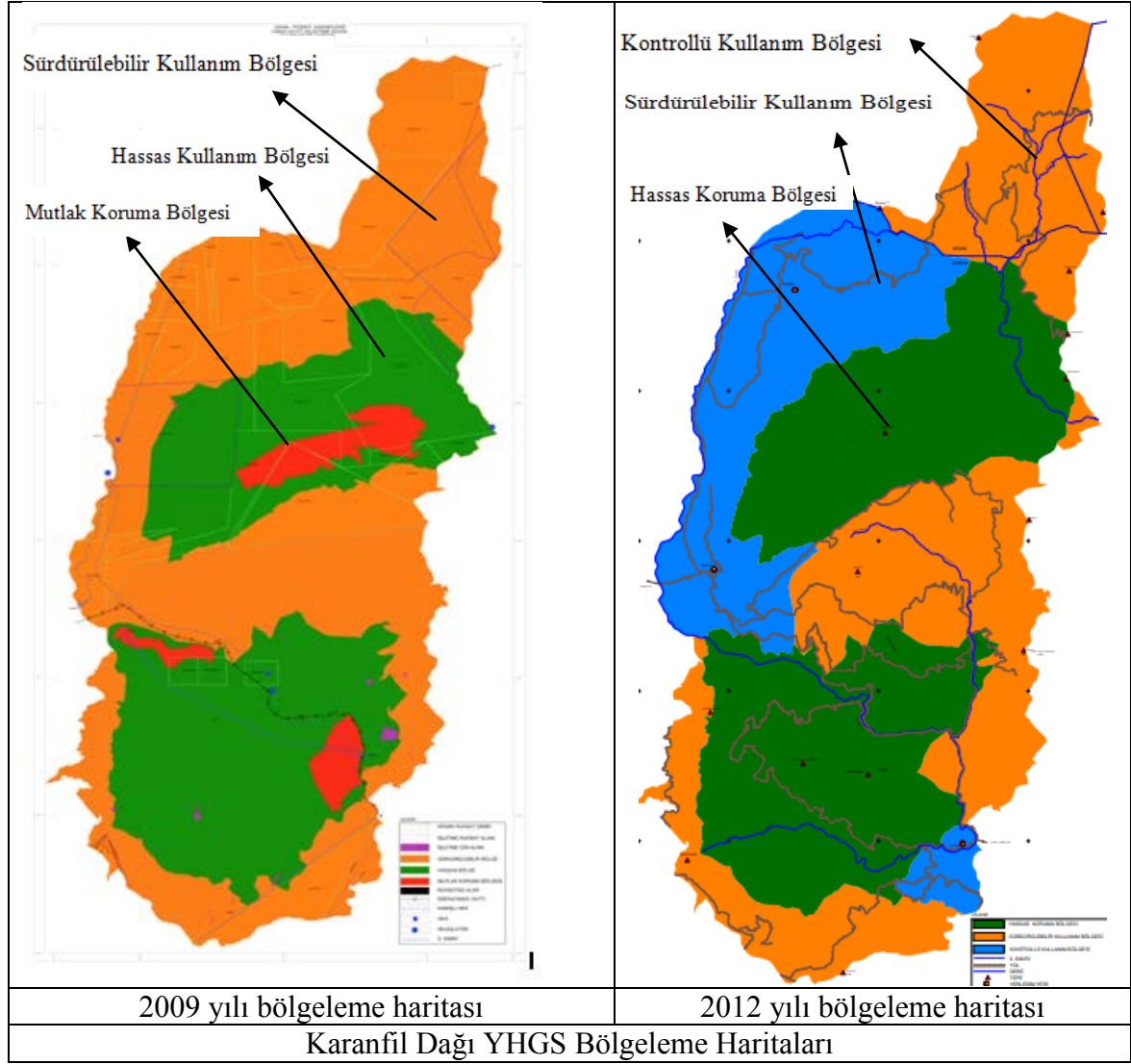
Değerlendirilen YHGS'lerinde bölgeleme yapılan alanların büyüklükleri planlarda farklılıklar göstermektedir. Alanlardaki Mutlak Koruma Bölgesi büyüklükleri en küçük alan Posof YHGS'nda sahanın % 4'ü, en büyük alanı Aladağlar YHGS'nin % 21'i oluşturmaktadır. Hassas Kullanım Bölgesi alanlarının büyüklükleri, en küçük alan Hançerderesi YHGS'nin % 2,2'si, en büyük alan Şeytandağları YHGS'nin % 82,5'idir.

Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi en küçük alan Şeytandağları YHGS'nin % 2,2'si, en büyük alan Hançerderesi YHGS'nin % 92,9'udur (Tablo 26).

YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'ndaki bölgeleme haritalarında kullanılan renkler, harita altlığı ve saha sınırlarını gösteren çizgi renkleri farklılıklar göstermektedir. Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile ilgili yönetmelikte YHGS'nin dış sınırını gösteren çizgi renginin siyah olacağı belirtilmiştir, fakat bölgeleme renkleri ile ilgili bir bilgi verilmemiştir (Anonim, 2004). Değerlendirilen 17 plandan 10'unda saha sınırları siyah çizgi ile çizilmiştir. Diğer planlarda farklı renkler kullanılmıştır. Bölgeleme haritalarında Mutlak Koruma Bölgeleri için tüm planlarda kırmızı renk kullanılmıştır. Hassas Kullanım ve Sürdürülebilir Kullanım Bölgesinde sarı, yeşil ve turuncu renkleri kullanılmıştır. Harita altlıkları olarak, 4 planda 25000'lik arazi paftası, 3 planda altlık kullanılmamış, diğer planlarda ise bölgeler üzerinde yerleşim alanları, dere, yol, tepe ve ziraat alanları gösterilmiştir (Tablo 27).

4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahası Yönetmeliklerinde koruma bölgeleri ile ilgili açıklayıcı ve düzenleyici hükümler bulunmamakta, koruma bölgelerinin belirlenmesi ile ilgili usul ve esaslar Genel Teknik Şartnamelerde belirlenmiştir. YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'nda 2008 yılından 2012 yılı Mart ayına kadar bu alanlardaki koruma bölgeleri; Mutlak Koruma Bölgesi, Hassas Kullanım Bölgesi ve Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi olarak ayrılmaktaydı. 2012 yılı Mart ayında Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce çıkarılan genelge ile bu sahaların bölgeleme isimlerinde değişikliğe gidilmiştir. Bölgeleme alanları; Mutlak Koruma Bölgesi, Hassas Koruma Bölgesi, Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi ve Kontrollü Kullanım Bölgesi olarak düzenlenmiştir. YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'ndan onaylanmış olanların, şu anda onay aşamasında olan ve planlaması yapılacak sahaların planların bölgeleme alanlarının yeni koruma bölgelerine göre tekrar revizyonu öngörülmüştür (Anonim, 2012).

Bu genelgeye göre ilk olarak Karanfil Dağı YHGS bölgeleme alanları değiştirilmiştir. Yeni bölgelemeye göre Mutlak Koruma bölgesi kaldırılmış ve ileride yapılacak detaylı bir bilimsel çalışma sonucunda belirleneceği açıklanmıştır. Karanfil Dağı YHGS'nin 2009 yılında yapılan bölgeleme alanları haritasındaki Mutlak Koruma Bölgesi 2012 yılındaki plan revizyonunda Hassas Koruma Bölgesi olarak ayrılmıştır (Anonim, 2012a; Şekil 4).

Şekil 4. Karanfil Dağı YHGS Bölgeleme Haritaları

Bölgeleme alanlarının belirlenmesindeki eksiklikler;

Hedef tür yaşam alanının tam olarak belirlenememesi, Mutlak Koruma Bölgelerinin oluşturulmasındaki yanlışlıklar;

Yaban keçilerinin 1500 m veya daha yüksek kayalık sarp yerlerde, mağaralar ve sık ağaçlıkların bulunduğu alanlarda yaşadığını, sabahları erken saatlerde ormandan çıkarak yüksek yerlerde otlamak suretiyle yayılan yaban keçilerinin, akşamüzeri tekrar orman bölgesine döndüğünü, öğle sıcaklarında bir süre otlamaya ara vererek gölgeli bir yerde istirahate çekildiklerini, öğleden sonra tekrar otlamaya çıkan keçilerin karanlık oluncaya kadar yayıldıklarını, ay ışığı olan gecelerde otlamanın sabaha kadar devam ettiğini ve günde bir defa su içmeye indiklerini kaydedilmiştir. Yaban keçilerinin deniz seviyesinden

dağların 3000 m yüksekliklerine kadar sarp kayalıklar, ağaç ve ağaççıklarla, bodur çalılar ve otlarla kaplı kayalık dağlarda yaşadığından bahsedilmektedir. Buna göre, yaban keçileri, küçük tepeleri; %5.3, platoları; %7.2, otları kaplı yamaçları; %15.3, kayalık yamaçları; %42.1 ve kaya çıkıntı ve oyuklarını ise %30.1 oranında kullanmaktadırlar (Gündoğdu, 2006).

Çengel boynuzlu dağ keçisi çıplak, kayalık ve orman sınırının üstündeki dağlık alanları tercih eder, çok sarp arazilerde rahatça dolaşabilir (Çanakçıoğlu ve Mol, 1996).

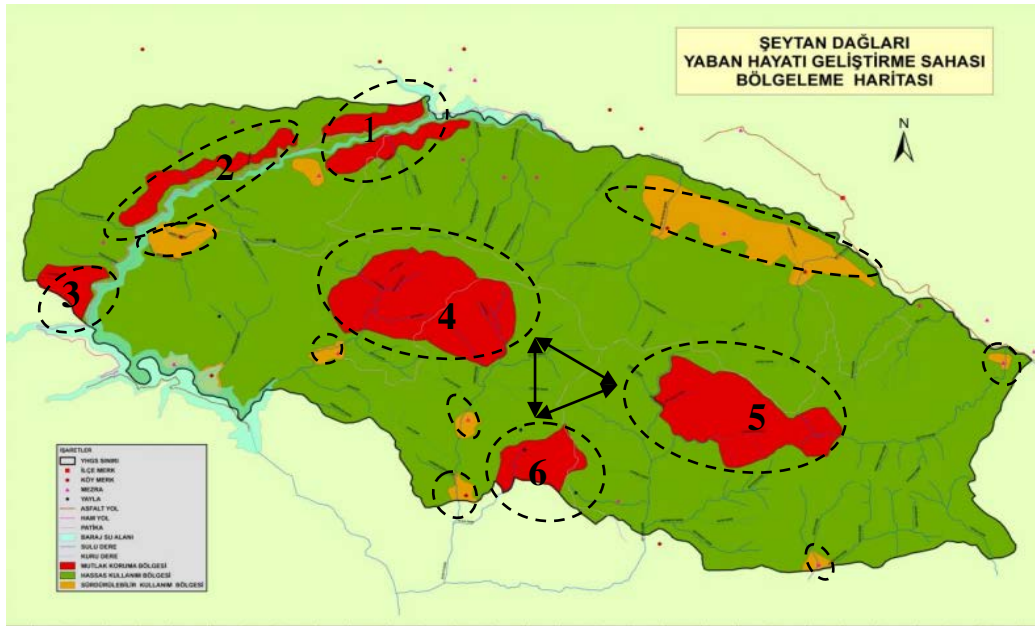
Verilen bu bilgiler kapsamında hedef türün Yaban keçisi veya Çengel boynuzlu dağ keçisi olduğu sahalardaki bölgelemeler Yaban keçisinin veya Çengel boynuzlu dağ keçisinin yaşam alanlarını tam olarak içermemektedir. Örneğin Şeytan Dağları, Üzümdere ve Dimçayı YHGS'nda Mutlak Koruma Bölgeleri hedef türün yaşam alanını dikkate almamıştır. Daha çok su kaynakları MKB içerisine alınmıştır. MKB içerisine alınan bu su kaynaklarını hedef türler kullanmamaktadır (Şekil 5, 6).

Şeytandoğları YHGS Yönetim ve Gelişme Planında hedef türler olarak Çengel boynuzlu dağ keçisi, Yaban keçisi ve Ayı verilmiştir. Fakat Bakanlar Kurulu'nca onaylanmış sahanın hedef türleri arasında Ayı yer almamaktadır. Şekil 6'daki bölgeleme haritasına bakıldığında Mutlak Koruma Bölgesi olarak ayrılan alanların hangi hayvan türleri için ayrıldığı belirtilmemiştir. Alanda 1, 2 ve 3 nolu Mutlak Koruma Bölgeleri oluşturulurken Yaban keçisinin veya Çengel boynuzlu dağ keçisinin yaşam alanları dikkate alınmamış, sadece su kaynağının korunması amaçlı bölgeleme yapılmıştır. Bu alanlar Yaban Hayatı Geliştirme Sahasının hedef türlerinin üreme ve yuvalama alanlarını kapsayan habitatlar içermemektedir. Aynı zamanda derenin hemen üzerinden yol geçmekte ve insan müdahalesine maruz kalmaktadır. Bu bölgeleme YHGS'nin temel vizyonu ile uyumsuzdur. Saha içerisinde 4, 5 ve 6 ile gösterilen Mutlak Koruma Bölgeleri arasında herhangi bir yerleşim alanı bulunmamakta veya alan herhangi bir amaç için kullanılmamaktadır. Bu durumda bu alanlarda habitat parçalanmasını önlemek için alanlar koridorlar ile birbirine bağlanmalıdır. Alandaki köy ve yaylacılık amaçlı kullanılan alanlar için çok az bir alan Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi olarak ayrılmış, bu durum ise alan kullanıcıların alandaki yapacağı birçok faaliyeti kısıtlamaktadır (Şekil 5).

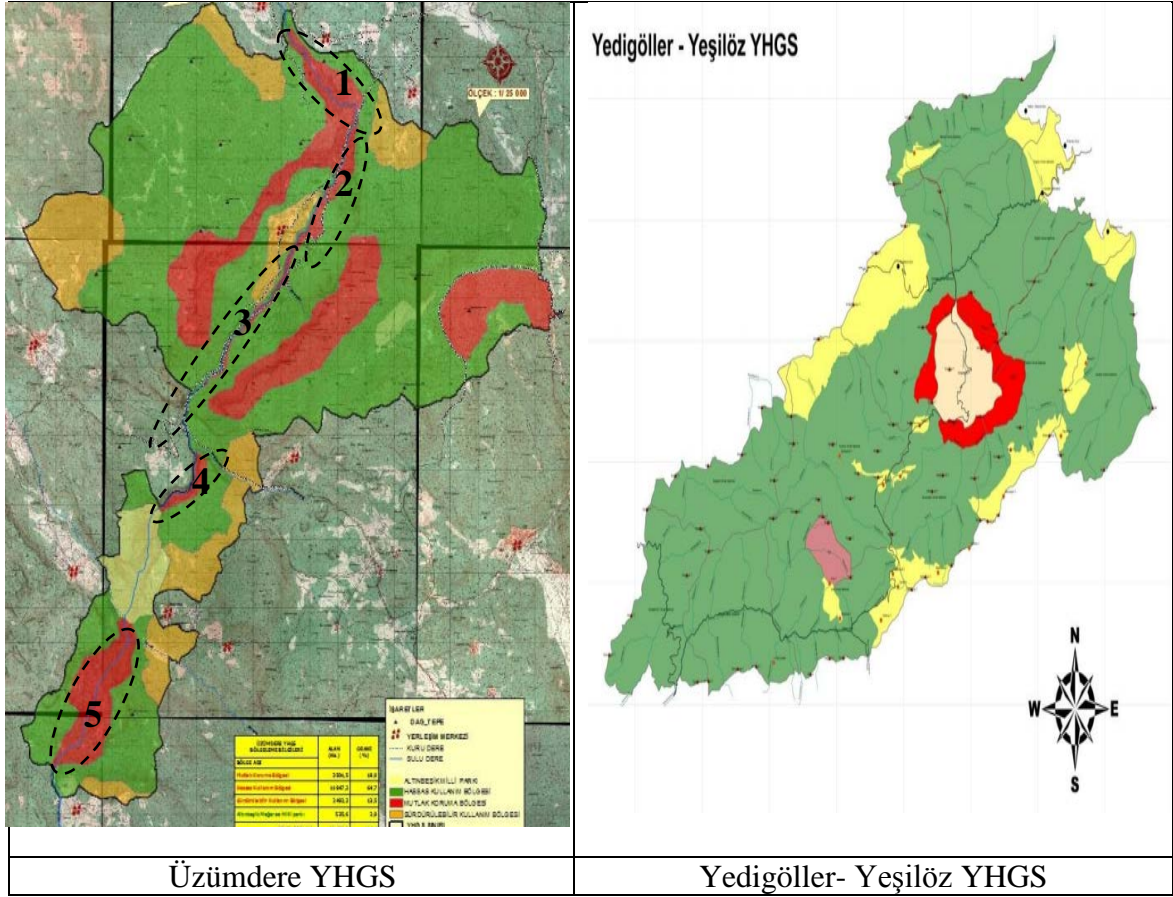
Üzümdere YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda Mutlak Koruma Bölgesi olarak ayrılan alanların (1, 2, 3, 4, 5 nolu alanlar) sahanın hedef türü olan Yaban keçisi'ni koruma amacı ile değil de alandaki su kaynaklarını korumak amacı ile ayrıldığı görülmektedir. Özellikle 2 ve 3 nolu alanlar tamamen su kaynağının etrafını çevirmektedir. Derelerin

Kırmızı benekli alabalığın (*Salmo trutta macrostigma*) üreme ve yaşam alanı olan Manavgat çayı ve havzasındaki jeolojik oluşumlardan (kanyonlar, dolinler, tabakalar) dolayı Mutlak Koruma Bölgesi içerisine dahil edildiği Yönetim ve Gelişme Planı'nda belirtilmiştir. Planda Kırmızı benekli alabalığın Manavgat Çayı'nın sadece belli bir bölgesinde yayılış gösterdiği yazılmıştır, ancak alan içerisindeki tüm dereler mutlak koruma bölgesine dahil edilmiştir. Fakat Yönetmelikte Mutlak Koruma Bölgeleri için özellikle YHGS Yaban Hayatı Geliştirme Sahasının hedef türlerinin üreme ve yuvalama alanlarını kapsayan habitatlar, insan müdahalesi görmeden mutlak korunması gereken alanlardır şeklinde açıklama getirilmiştir (Anonim, 2004). Bu durum Şekil 6'de Üzümdere YHGS'ndeki 1, 2, 3, 4 ve 5 nolu alanların, sahanın hedef türü olmayan Kırmızı benekli alabalık için Mutlak Koruma Bölgesi içerisinde kaldığını göstermektedir.

Yedigöller-Yeşilöz YHGS'nda bölgeleme çalışmasında MKB Milli Parkın etrafını çevirmektedir. MKB Milli Parkı koruma amaçlı ayrılmış gibi gözükmemektedir (Şekil 6).

Şekil 5. Şeytandağları YHGS bölgeleme haritası

Şekil 6. Üzümdere ve Yedigöller-Yeşilöz YHGS bölgeleme haritaları

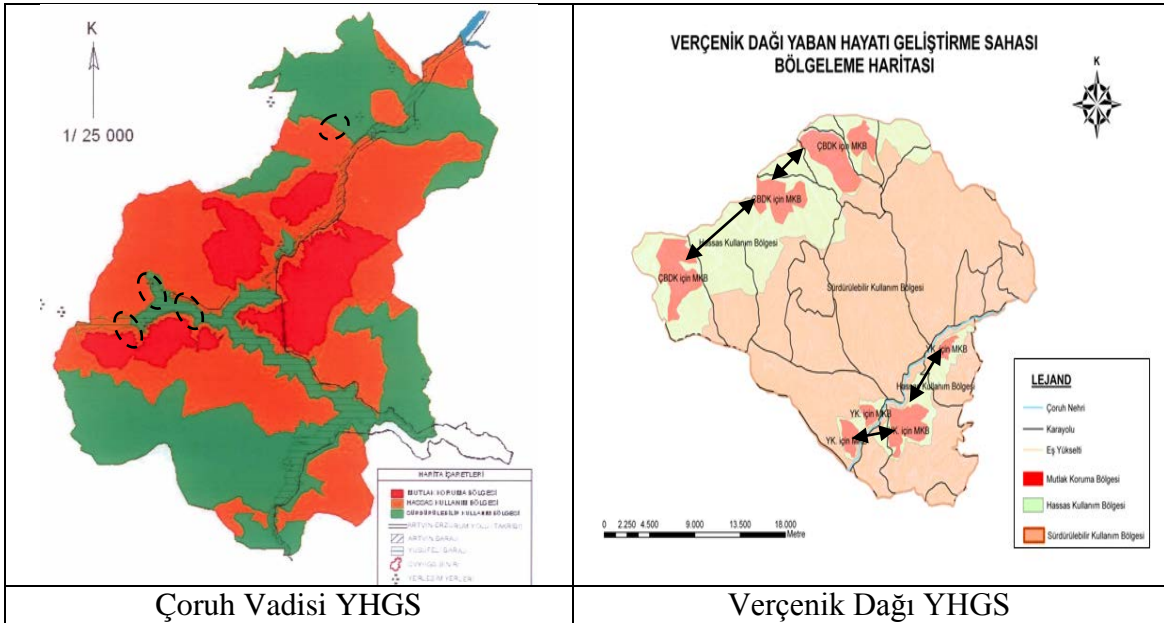
Alan içerisindeki köylerin Hassas Kullanım Bölgesinde bırakılması veya köyler için Sürdürülebilir Kullanım Bölgesinin yetersizliği;

YHGS içerisinde yer alan köylülerin ihtiyaçlarının dikkate alınması Yönetim ve Gelişme Planlarının uygulanabilirliği açısından son derece önemlidir. Yılın çoğu zamanı köylüler bu alanları kullanmakta ve geçimlerini bu alanlardan sağlamaktadırlar. İlgi grupları toplantısında veya alandaki köylerde bu alanın bölgeleme alanları anlatılmalı ve köylülerin istekleri bölgelemelerde dikkate alınmalıdır. İlgi gruplarının isteklerinin dikkate alınmadığı planların uygulanabilirliği azalmaktadır. Köyceğiz ve Çoruh Vadisi YHGS'leri içerisinde yer alan köylerden bazıları Hassas Kullanım Bölgesi içerisinde yer almaktadır. Şeytandağları, Köyceğiz ve Sivridağ YHGS içerisinde yer alan köyler içinde ayrılan Sürdürülebilir Kullanım Bölgelerinin az bir alan olması köylülerin yapacağı faaliyetleri kısıtlamaktadır (Şekil 5, 6, 7, 8, 9).

Bölgeler arası koridorların bulunmaması:

Değerlendirilen 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'ndan 15 adedinde Mutlak Koruma Bölgeleri arasında koridorlar bulunmamaktadır. Örneğin Şeytandağları, Üzümdere, Köyceğiz, Verçenik Dağı, Çoruh Vadisi, Aladağlar, Sivridağ ve Dimçayı YHGS'leri MKB alan içerisinde ayrı ayrı oluşturulmuştur. Bu bölgeler arasında herhangi bir yerleşim alanı veya arazi kullanımı mevcut değildir. Bu bölgelerin koridorlar ile birbirine bağlanması gerekmektedir (Şekil 5, 6, 7, 8, 9).

Çoruh Vadisi ve Verçenik Dağı YHGS'lerindeki Mutlak Koruma Bölgelerinin birbirinden bağımsız olduğu görülmektedir. Bu alanların koridorlar ile birbirine bağlanması gerekmektedir. Alanın yerleşim yerleri haritası ve topoğrafik haritası incelendiğinde Mutlak Koruma Bölgeleri arasında koridor oluşturmayı engelleyecek herhangi bir yerleşim alanı veya arazi kullanımı bulunmamaktadır. Çoruh Vadisi YHGS içerisinde yer alan yerleşim birimlerinden bazılarının (1, 2, 3, 4 nolu alanlar) bir kısmı hassas kullanım bölgesi içerisinde bırakılmıştır. Hassas Kullanım Bölgeleri düşük yoğunluklu insani kullanımlara (rekreasyon, turizm vb.) izin verilen alanlardır (Anonim, 2004). İlgili gruplarının katılımıyla gerçekleştirilen YHGS Yönetim ve Gelişme Planları saha içerisindeki köylülerin alanı kullanımlarını dikkate alarak bölgeleme yapmaları gerekmektedir (Şekil 7).

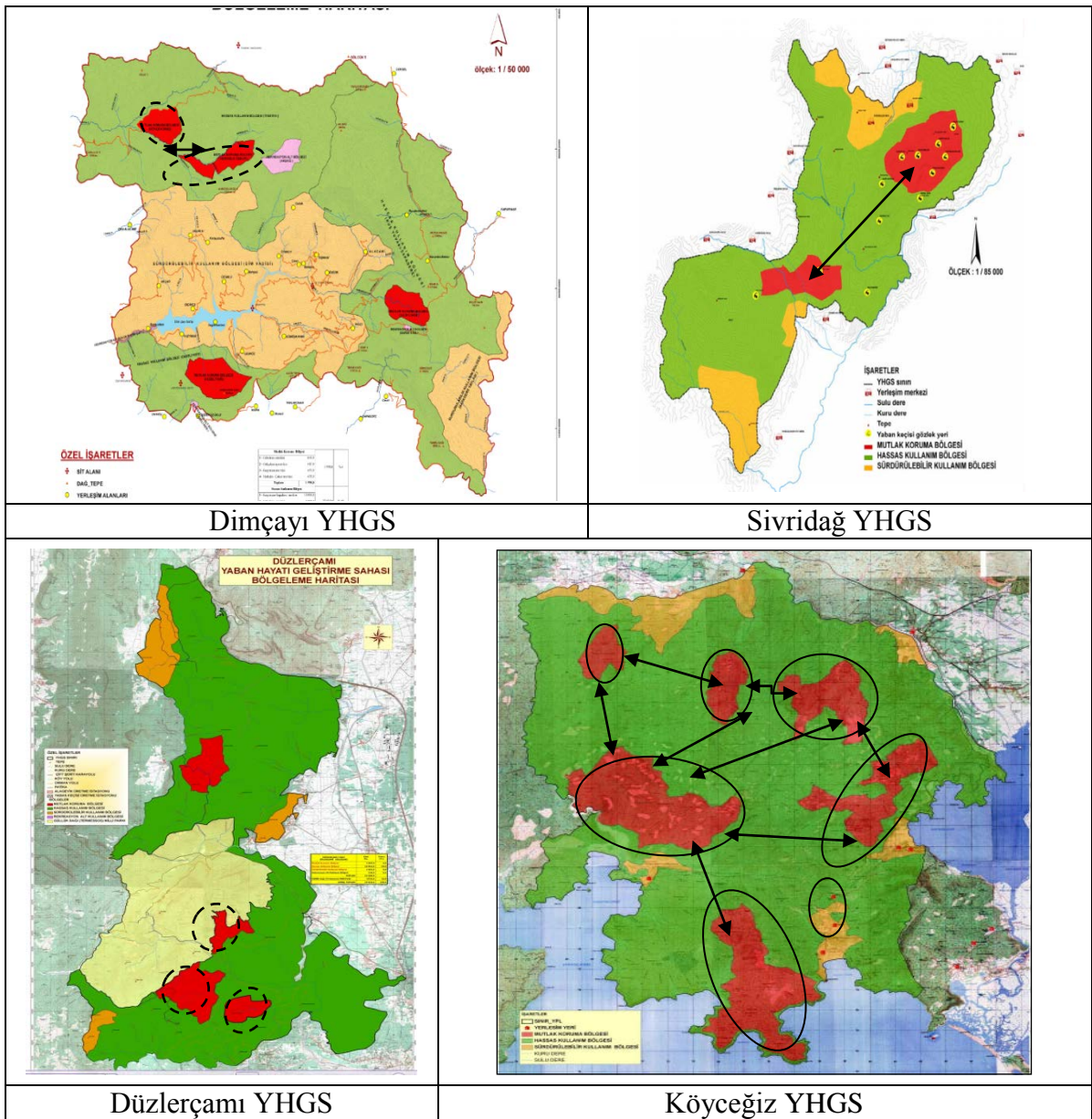

Şekil 7. Çoruh Vadisi ve Verçenik Dağı YHGS bölgeleme haritaları

Aladağlar YHGS'nda 2 adet Mutlak Koruma Bölgesi oluşturulmuştur. Alanın Mutlak Koruma Bölgeleri arasında bir geçiş koridoru oluşturulmamıştır. Sahanın arazi kullanım durumuna bakıldığında alanda sadece 6,1 ha'lık bir tarım alanı mevcuttur ve sahada köy yerleşimi bulunmamaktadır. Yalnızca yazın yayla amaçlı kullanımlar mevcuttur. Mutlak Koruma Bölgelerinin bir koridoru oluşturularak birbirine bağlanması gerekmektedir (Şekil 9).

Üzümdere YHGS ve Köyceğiz YHGS'ndeki Mutlak Koruma Bölgelerinin koridorları ile birbirine bağlanmadığı görülmektedir (Şekil 6, 8).

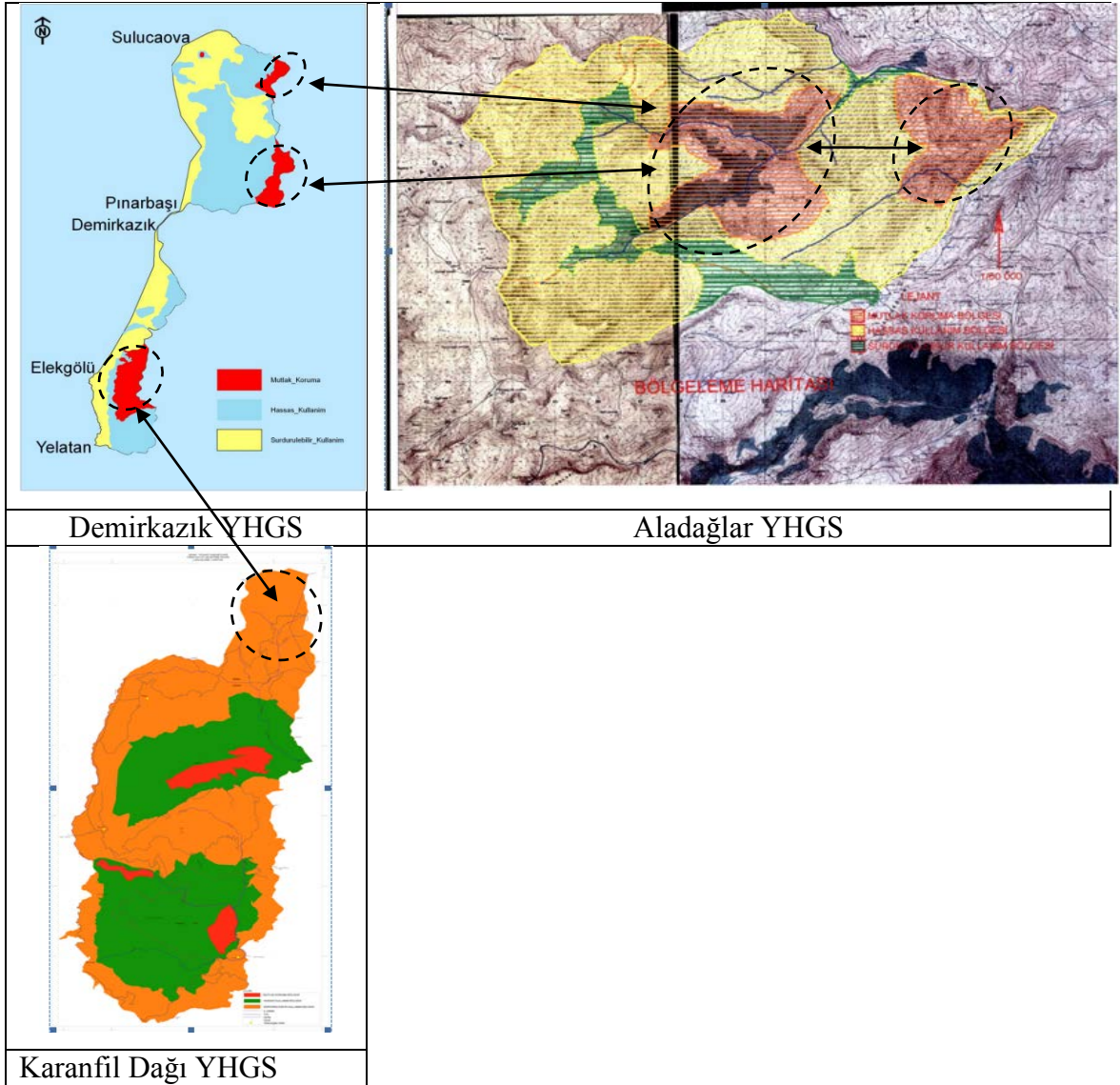

Şekil 8. Dimçayı, Sivridağ, Düzlerçamı ve Köyceğiz YHGS bölgeleme haritaları

Dimçayı ve Sivridağ YHGS Düzlerçamı YHGS'larındaki Mutlak Koruma Bölgeleri birbirinden bağımsızdır. Aralarında koridor bulunmamaktadır. Sivridağ YHGS'nda bölgeleme yapılırken yine su kaynaklarına yakın yerler MKB içerisine dahil edilmiştir (Şekil 8).

YHGS Yönetim ve Gelişme Planları arasında koordinasyon eksikliği;

Aladağlar, Demirkazık ve Karanfil Dağı YHGS'ları birbirine bitişiktir. Fakat bu alanlar planlanırken planlar arası koordinasyon sağlanmamıştır. Demirkazık YHGS Aladağlar YHGS'nın batı kısmına bitişiktir. Karanfil Dağı YHGS Demirkazık YHGS'nin güney kısmından sahaya bitişiktir. Demirkazık YHGS'nda 1 ve 2 nolu Mutlak Koruma Bölgelerinin birbirine bağlanması gerekmektedir. Demirkazık YHGS'nin Karanfil Dağı YHGS'ye bitişik olduğu yer Mutlak Koruma Bölgesi olarak ayrılmıştır. Karanfil Dağı YHGS'da ise bitişik olan alan Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi olarak ayrılmıştır. Bu durum Demirkazık YHGS'ndeki MKB'nin korunabilirliğini tehlike altına sokmaktadır. Bu alan Hassas Kullanım Bölgesi olarak ayrılması gerekmektedir. Hassas kullanım bölgesinin ana amacı; MKB olarak belirlenen alanın sıkı korunmasına katkı sağlamak, bölgeler arası habitat ve ekosistem bağlantısını devam ettirmektir. Üç plan birbirinden bağımsız olarak düşünülüp planlanmıştır. Bu planların hepsi birlikte düşünülüp planlanmalıdır (Şekil 9).

Şekil 9. Demirkazık, Aladağlar, Karanfil Dağı ve Posof YHGS bölgeleme haritaları

4.6.3. Programlar, Hedefler ve Stratejik Eylem Planları

Yapılan değerlendirme ve vizyon cümlesinden hareketle bu bölümde her biri önemli bir konuyu ele alan ve vizyona ulaşılması için gerçekleştirilmesi gereken bir amacı olan bir yönetim programları kümesi tanımlanmaktadır. YHGS planlarındaki programlar arasında yaban hayatı geliştirme sahalarının vizyonları ile uyuşmayan programlar yazılmıştır. Örneğin Aladağlar, Emremsultan ve Posof YHGS'lerinde tarım alanların yönetimi, Emremsultan YHGS'nde denetleme ekibinin oluşturulması, Demirkazık YHGS'nde sosyo-ekonomik gelişmeyi ve kırsal kalkınmayı desteklemek, Cehennemderesi YHGS'nde doğal

yaşlı karışık ormanların korunması programa alınmış ve bu programlara ait hedefler ve stratejiler geliştirilmiştir. Köyceğiz YHGS içerisinde ülkemiz endemiği olan sığla meşcerelerinin ve diğer endemik bitkileri içinde barındıran önemli bir korunan alan olduğu belirtilmiş ve programa alınmıştır. Şeytandağları ve Düzlerçamı YHGS programlara alanın jeomorfolojik yapısının ve doğal peyzajının korunması ve su kaynaklarının korunması alınmıştır.

YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'nda Programlar;

1- Koruma (Kartdağ, Cehennemderesi, Çoruh Vadisi, Hançer Deresi, Karanfıldağı, Sivridağ, Üzümdere, Dimçayı, Verçenik Dağı, Posof ve Emremsultan, Şeytandağları Düzlerçamı, Köyceğiz YHGS Planları)

2- Turizm ve rekreasyon (Aladağlar, Demirkazık, Dimçayı, Karanfıldağ, Sivridağ, Verçenik, Emremsultan, Posof ve Kartdağ YHGS Planları)

3- Eğitim ve bilinçlendirme (Çoruh Vadisi YHGS hariç tüm planlar)

4- İzleme (Tüm YHGS Planı)

5- Yönetim (Çoruh Vadisi, Yedigöller- Yeşilöz YHGS Planları)

6- Otlak alanların yönetimi ve otlatma (Aladağlar, Demirkazık, Karanfıldağı, Cehennemderesi ve Hançerderesi YHGS Planları)

7- Usulsüz orman envali kesiminin, açmacılığın, işgalin ve orman yangınlarının önlenmesi (Hançerderesi YHGS)

8- Madencilik faaliyetinin yönetimi (Aladağlar, Karanfıldağı YHGS)

9- Tarım alanlarının yönetimi, tarım ve hayvancılık (Aladağlar, Emremsultan, Posof YHGs Planları)

10- Sosyo-Ekonomik gelişmeyi ve kırsal kalkınmayı desteklemek (Demirkazık YHGS)

11- Alanın Jeomorfolojik ve doğal peyzajının korunması (Şeytandağları, Düzlerçamı YHGS)

12- Alandaki su kaynaklarının korunması (Şeytandağları, Düzlerçamı YHGS)

13-Doğal kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını sağlamak (Şeytandağları, Düzlerçamı YHGS)

14- Sığla (*Liquidamber orientalis*) ağacının korunması (Köyceğiz YHGS)

15- *Thlaspi cariense* yöresel endemiği habitatının korunması (Köyceğiz YHGS)

14- Denetim, denetleme ekibinin oluşturulması (Emremsultan YHGS)

Amerika ve Kanadada yapılan yaban hayatı yönetim planlarındaki hedefler sahanın hedef türüne yönelik olarak hazırlanmıştır.

Alberta, Amerikan Yaban Keçisi (*Oreamnos americanus*) Yönetim Planı Hedefleri (Anonymous, 2003); Amerikan Yaban keçisi popülasyonunun ve yaşam ortamının yönetimi, Amerikan Yaban keçisi'nden insanların ticari veya ticari olmayan amaçlı kullanımının yönetilmesi olarak belirlenmiştir.

Yukon, Geyik (*Cervus elaphus*) Yönetim Planı Hedefleri (Anonymous, 2008); Kızıl Geyik popülasyonunu ve sağlığını garanti etmek, Geyik yaşam alanlarının ve otlaklarının yönetimi, Alandaki geyiğin potansiyel etkilerini anlamak, Geyiğin değerlendirilmesi ve insanların kullanımına olanak sağlanması, Geyiğin sosyo-ekonomik açıdan insanlar üzerine etkisini araştırmak olarak belirlenmiştir.

Virginia Geyik (*Odocoileus virginianus*) Yönetim Planı, Hedef, Amaç, Strateji ve Faaliyetler (Anonymous, 2007) ; Populasyon: Bölgesel geyik popülasyonlarını yönetmek, Geyik popülasyonunun yönetim amaçlarının 5 yıl içerisinde yerine getirilmesi, Bölgesel geyik yönetim alanları için yönetim programlarının devam ettirmek ya da geliştirmek, Habitat; Geyik yaşam alanlarının yasal statüsünü güncellemek, Özel yada kamu alanındaki insanlar ve yerli yaban hayatı türlerinin ihtiyaçları ile geyik habitat yönetiminin uyumluluğunu artırmak, Kentsel alanlardaki geyikler için yönetim programını devam ettirmek, Araç-Geyik çarpışması etkilerinin sonucunu yönetmek için bir program uygulamak, , insanlar ve evcil hayvanlarda etkili hastalıkları en aza indirmek, Ekosistem biyoçeşitliliğinin fonksiyonunun izinleri sınırlandıran geyik ekosistemini yönetmek, Rekreasyon; Geyik gözlemciliğinin bu günkü durumunu artırmak için geyik rekreasyon ilişkisini yönetmek, Geyik avlanma kaza oranını %25'e kadar azaltmak, Geyik avlanma metodlarını tanımlamak olarak belirlenmiştir.

Nevada Kanada Yaban Koyunu (*Ovis canadensis*) Yönetim Planı, Programlar ve Hedefler (Anonymous, 2001); Yaşam alanının Yönetimi: Yaşam alanını etkileyen etmenleri belirlemek, Yeni yaşam alanı oluşturma, Kanada Yaban koyunu hareket koridorlarını korumak, Su kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi, Otlatma faaliyetlerinin düzenlenmesi, Yangının etkilerini belirlemek, Yolların kullanımını ve Off-road faaliyetini düzenlemek, Madencilik faaliyetlerinin düzenlenmesi, Populasyon Yönetimi: Kanada Yaban koyunu yakalamak ve farklı yerlere nakliyatının sağlanması, Populasyonun izlenmesi, Alttür tespiti, Hastalıklar ile mücadele, Yırtıcı yönetimi, Av Yönetimi: Yıllık Av kotası belirlemek, Avlanma sezonu yapısını oluşturmak Koruma

eğitimi; Nevada'nın gençlerinin eğitilmesi, Genel halkın eğitilmesi, Avcıların eğitilmesi olarak belirlenmiştir.

Alberta, Amerikan Yaban Keçisi (*Oreamnos americanus*) Yönetim Planı Hedef, Amaç, Faaliyet ve Stratejileri (Anonymous, 2003);

Hedef 1: Amerikan Yaban keçisi popülasyonunun ve yaşam ortamının yönetimi

Amaç: Sürdürülebilirliği sağlamak için Alberta'da Amerikan Yaban keçisi alanlarının her tarafında popülasyonlar arası bağlantıyı ve verimliliği sağlamak

Faaliyet:

- 2010 yılına kadar Alberta'da Amerikan Yaban keçisi'nin eskiden yaşadığı boş alanlara hedeflere göre Amerikan Yaban keçisi popülasyonunun yeniden kurulması.

- Her bir Amerikan Yaban keçisi yönetim alanındaki Amerikan Yaban Keçisi'nin popülasyonlarının miktar, yaş, cinsiyet ve yayılış alanlarının izlenmesi ve kayıt tutulması

- Kurumlar ile Amerikan Yaban Keçisi popülasyonu yönetim stratejileri geliştirmek

Amaç: Sürdürülebilirliği sağlamak için Alberta'da Amerikan Yaban keçisi alanlarının her tarafında yaşam alanları arasındaki bağlantıyı ve verimliliği sağlamak

Faaliyet:

- Amerikan Yaban Keçisi yaşam alanlarını belirlemek ve haritalamak, yaşam alanları arasındaki bağlantıyı sağlamak

- Amerikan Yaban Keçisi için kritik yaşam alanlarını, kaçış alanı, kışlama alanı, barınma alanı gibi alanları belirlemek

- Her bir Amerikan Yaban keçisi popülasyon alanları için yaşam alanı hedefleri oluşturmak

- Yaşam alanı yönetim stratejilerini geliştirmek, her bir Amerikan Yaban keçisi popülasyon alanları için Amerikan Yaban keçisi'nin kış ve yaz popülasyonları için yeterli miktarda yaşam alanlarını korumak

- Kurumlar ile popülasyon yönetimi konusunda işbirliği geliştirmek

Hedef 2: Amerikan Yaban keçisi'nden insanların ticari veya ticari olmayan amaçlı kullanımının yönetilmesi

Amaç: Amerikan Yaban keçisi'nden non-consumptive ve consumptive şeklinde yararlanılması Albertalılar için farklı bir fırsat oluşturulması.

Faaliyet:

- Gözlemcilik ve fotoğrafçılık gibi Non-consumptive kullanımı için uygun yerler belirlemek

- Amerikan Yaban keçisi yönetim alanlarında sınırlı avcılık için uygun alanlar sağlamak

Amaç: Alberta'da Yaban hayvanı türlerinin yönetimi ve korumayı artırmak için Amerikan Yaban keçisi ile ilgili çalışmalara destek vermek

Faaliyet:

- Amerikan Yaban keçisi yönetim alanlarının her birinde insanların endişelerine cevap verilmesi, yaşam alanı kullanımı ve Amerikan Yaban keçisi'nin popülasyon dinamiklerinin araştırılması ile ilgili bilimsel çalışmaların desteklenmesi

- Amerikan Yaban keçisi araştırma projeleri için lojistik ve profesyonel destek sağlamak ve Yaban keçisi için master araştırmaya için enstitiler ile işbirliği yapmak.

Amaç: Amerikan Yaban keçisi'nin biyolojisi, korunması ve yönetimi hakkında Albertalılarının bilgilendirilmesinin sağlanması

Faaliyet:

- Amerikan Yaban keçisi'nin tanımlanması, yönetimi, korunması ve biyolojisiyle ilgili bilgiler sağlamak

- Eğitim kurumlarının koruma programlarına Amerikan Yaban keçisi'nin korunması programını dahil etmesi için destek sağlamak

Amaç: Albertalılarının Amerikan Yaban keçisi'nden ekonomik bir şekilde yararlanması için destek sağlanması

Faaliyet: Amerikan Yaban keçisi'nin izlenmesi için turizme temel araç gereç sağlanması ve non-consumptive kullanımı izinleri için kurallar koyulmalı.

Yönetim Stratejileri

1. Amerikan Yaban keçisi popülasyonlarının yönetimi

- Amerikan Yaban keçisi'nin başkaca yerlere taşınması
- Popülasyonların izlenmesi
- Mevsimsel yayılım alanlarını belirlemek

2. Amerikan Yaban keçisi'nin yaşam alanlarının yönetimi

- Yaşam alanı haritalarının yapılması ve bölgeleme
- Yaşam alanı amaçlarını saptamak
- Yaşam alanını korumak
- Çekirdek zonun, sığınak alanının ve kışlama alanının korunması

- Yaşam alanları arasındaki bağlantıların korunması
- Özellikle helikopterle saha üzerinde uçuş gibi aktiviteleri ve gürültüyü önleyici tedbirler almak

- Amerikan Yaban keçisi alanlarındaki yolların kazaları en aza indirecek şekilde tasarlanması ve bu alanlardaki yolların dikkatli kullanılması

- Kerestelik odunların alpinden veya kayalık alanlardan kesilmemesi

- Rekreatyoneel gelişmeler ve aktiviteler Amerikan Yaban keçisi'ne zarar verilmeyecek şekilde yapılmalı

- Amerikan Yaban keçisi popülasyonunun az olduğu yerlerde popülasyonun artırılması

3. Ticari Amaç Dışı kullanımının yönetilmesi

- Bu planda popülasyon ve yaşam alanları ana hatlarıyla oluşturulmalı

- Amerikan Yaban keçisi'nin gözlenebilmesi için uygun yerlere gözlem kulübeleri yapılmalı ve site-management plan geliştirilmeli

- Amerikan Yaban keçisi'nin yönetimi, ihtiyaçları, davranışları ve hayat evreleri hakkında eğitici materyaller hazırlanmalı

- Özellikle okullarda anlatılmak için Amerikan Yaban keçisi hakkında yazılı materyaller, video, film ve internet sitesi hazırlanmalı

- Halkın eğitilmesi ve eğlenmesi için hayvanat bahçelerinde Amerikan Yaban keçisi'nin tutulmasına izin vermek

4. Ticari kullanımının yönetimi

- Rekreatyoneel avcılık

- Ava açık ve kapalı dönemler belirlenmeli ve bu dönemlerde popülasyonlar gözden geçirilmeli

- Avlanma oranının ortaya konulması

- Avcıların avcılık belgesi alması

- Avlanma sezonunun belirlenmesi

- Erkek Dağ keçilerinin seçimi ve avcı eğitimi

5. Bilimsel ve Eğitimsel Kullanımın Yönetimi

- Bilimsel: Amerikan Yaban keçilerinin insanlara etkisi, yaşam ortamı kullanımı, popülasyon dinamikleri gibi konularda araştırmalar yapılması

- Eğitimsel: İnternet, videolar, kitapçıklar ve broşürler gibi yazılı ve görsel medya yoluyla Amerikan Yaban keçisi ile ilgili eğitici bilgiler verilmeli

Yukon, Geyik (*Cervus elaphus*) Yönetim Planı, Hedef, Amaç, Strateji ve Faaliyetler (Anonymous, 2008);

Hedef 1: Kızıl Geyik popülasyonunu ve sağlığını garanti etmek

Amaç 1: Yukon'un merkezindeki, güneyindeki ve güneybatısındaki geyik popülasyonunun mevcut durumunu devam ettirmek.

Strateji 1: Geyik popülasyonunun miktarının, karışımının ve hayatta kalma durumunu izlemek

Faaliyet 1: Takhını Valley ve Braeburn'daki geyik popülasyonlarının karışımlarının ve miktarlarının sayısı için bir sınır oluşturulması için çalışma planı yapmak

Strateji 2: Alanın geyik taşıma kapasitesini hesaplamak

Faaliyet 2: Geyik sahasındaki otlatmanın etkilerini izlemek için düşük bütçeli çalışmalar yapılmalı.

Strateji 3: Farklı yönetim seçeneklerinde ve değişen çevresel koşullarda tahmini popülasyon miktarının modellenmesi

Faaliyet 3: Populasyondaki azalma eğilimi, hava koşulları, peyzajda ki doğal değişiklikler ve Dağ keçisi avlatmanın risk seviyesini hesaplamak

Amaç 2: Geyiklerin sağlık durumunu, hastalık durumunu ve parazit durumunu kontrol etmek.

Strateji 1: Geyik hastalıkları ve parazitleri hakkında günlük bilgi sağlanması

Faaliyet 1: Geyik hastalıkları ve parazitleri durumunda önlem almak

Strateji 2: Hastalıklı ve parazitli geyikleri gözetim altında izlemek

Faaliyet 2: Geyik hastalıkları ve parazitleri gözlem programı geliştirmek

Strateji 3: Çiftlik hayvanları ile geyiklerin etkileşimlerinin önüne geçmek

Faaliyet 3: Geyik tarım alanları çalışma grubuna geyik çiftlik hayvanlarının hastalık ve parazit riski hakkında bilgi sağlanması

Strateji 4: Hastalık ve parazitler ile ilgili bir durum ortaya çıkar çıkmaz plan geliştirmek

Amaç 3: Geyiklerin genetik yapısının devam ettirilmesinin sağlanması

Strateji 1: Geyiklerin genetik çeşitliliğini belirlemek

Faaliyet 1: Genetik çeşitliliğin değerlendirilmesine olanak sağlamak için DNA örnekleri toplamak

Strateji 2: Gerekirse Yukon Geyiğinin genetik çeşitliliğini artırmak

Faaliyet 2: Yönetim seçeneklerinin tartışılması, genetik çeşitliliğin çıkarılması

Hedef 2: Geyik yaşam alanlarının ve otlaklarının yönetimi

Amaç 1: Geyik popülasyonu için anahtar yaşam alanını ve çekirdek sahayı belirlemek

Strateji 1: Geyiğin mevsimsel yer değiştirmesinin ve alan kullanımının izlenmesi ve haritalanması

Faaliyet 1: Geyiğin alan kullanımının ve mevsimsel yer değiştirmesinin izlenmesi ve haritalanması

Strateji 2: Geyik tarafından kullanılan anahtar yaşam alanının haritalanması ve tanımlanması

Faaliyet 2: Geyik tarafından kullanılan anahtar yaşam alanının haritalanması ve tanımlanması

Faaliyet 3: Yaban hayatı anahtar yaşam alanının güncellenmesi

Faaliyet 4: Anahtar yaşam alanını gözden geçirmek

Amaç 2: Çekirdek geyik otlak alanlarını ve anahtar yaşam alanını dikkatlice yönetmek

Strateji -1: Alan kullanım planlarında anahtar yaşam alanlarını göstermek

Faaliyet 1: Alan kullanım planlarının kullanılması için anahtar yaşam alanları haritası yapılmalı ve güncellenmeli

Strateji 2: Diğer alanlardan önce geyik önemli yaşam alanları yönetilebilmelidir.

Faaliyet 1: Anahtar yaşam alanının korunmasını artırmak

Amaç 3: Gerekirse geyik yaşam alanlarının artırılmasının sağlanması

Strateji 1: Yaşam alanının artırılması için alana ihtiyaç olursa, yeni yaşam alanları belirlemek

Faaliyet 1: Eğer geyik için yaşam alanı artırılması mümkün ise yaşam alanı belirlemek

Strateji 2: Özel arazi sahipleri ve kurumlar ile geyik yaşam alanı artırma projesi geliştirmek

Faaliyet 2: Hangi alanlarda yaşam alanlarının artırılması gerekiyorsa, yaşam alanını artırmak

Hedef 3: Alandaki geyiğin potansiyel etkilerini anlamak

Amaç 1: Geyiğin huzuru diğer yaban hayatı türleri ve ekosistemler tarafından zarar görmemelidir.

Strateji 1: Geyik sahasının etrafındaki ve içindeki büyük yırtıcı ve toynaklıların popülasyonundaki değişiklikleri izlemek

Faaliyet 1: Konu ile ilgili literatür ve bölgesel bilgi dökümanlarını ve diğer alanlardan örneklerin gözden geçirilerek geyik sahasının etrafında ve içerisindeki büyük yırtıcı ve toynaklıların popülasyonundaki değişiklikler gözden geçirilmeli.

Strateji 2: Geyik sahasındaki geyik ve diğer toynaklılar ve yiyecek rekabeti araştırılmalıdır

Faaliyet 2: Geyik ve diğer toynaklılar arasındaki toplumsal ve kaynaklı rekabet araştırılmalıdır.

Amaç 2: Yanmış ve yanmamış ormanlarda geyik otlatmanın etkileri izlenmeli

Faaliyet 1: Yanmış ve yanmamış ormanlarda geyik otlatmanın etkileri izlenmeli

Strateji 1: Güney yamaçlardaki bitki topluluklarında geyik otlatmanın etkileri araştırılmalı.

Faaliyet 1: Güney yamaçlardaki geyik otlatmasının etkileri izlenmelidir.

Hedef 4: Geyiğin değerlendirilmesi ve insanların kullanımına olanak sağlanması

Amaç 1: Yukon halkı için geyiğin sınırlı avlanmasına fırsat sağlamak

Strateji 1: Belirlenmiş bir zonda geyik için sınırlı bir avlanmaya olanak sağlamak

Faaliyet 1: Geyik avlanmasına olanak sağlamak için Yaban Hayatı Kanununun altında değişik kurallar önermek

Strateji 2: Avlanma planı geliştirmek

Faaliyet 2: Avlanma planı geliştirmek

Strateji 3: Avcılık kanunu geliştirmek, düzenlemek

Faaliyet 3: Avcılık kanunu geliştirmek, düzenlemek

Amaç 2: Geyik gözlemi için uygun koşullar sağlamak

Strateji 1: Yol kenarındaki geyik sayısını artırmak ve devamlılığını sağlamak

Faaliyet 1: Sahaya ikaz levhaları koymak

Strateji 2: Turizm için geyik gözlem yerleri oluşturmak

Faaliyet 2: Geyik gözlem turları için tur operatörlerine teknik destek ve bilgi sağlamak

Amaç 3: Geyik hakkında eğitimler düzenlemek ve halkın bilgisini artırmak

Strateji 1: Geyik ile ilgili eğitimsel materyalleri oluşturmak

Faaliyet 1: Eğitimsel materyalleri geliştirmek

Faaliyet 2: Geyik hakkında eğitimsel programlar yapmak

Hedef 5: Geyiğin sosyo-ekonomik açıdan insanlar üzerine etkisini araştırmak.

Amaç 1: Geyik ve araç çarpışma riskini azaltmak

Strateji 1: Geyik alanındaki otobanlara uyarıcı yönlendirme levhaları asmak.

Faaliyet 1: Otoban kenarlarına uyarıcı işaret levhaları asılmak.

Strateji 2: Otoyollardaki geyik çarpmalarını azlatmak için iletişim planı geliştirilmek.

Faaliyet 2: Geyik çarpmalarını azlatmak için iletişim planı geliştirmek.

Strateji 3: Otoyollar boyunca bitki örtüsü cazibeliğini azaltmak için uygulamalar geliştirilmek

Faaliyet 3: Otoyollar boyunca yaban hayatı için cazibesi az olan bitkiler kullanmak

Virgina Geyik (*Odocoileus virginianus*) Yönetim Planı, Hedef, Amaç, Strateji ve Faaliyetler (Anonymous, 2007) ;

Hedef 1: Populasyon

Amaç 1: Bölgesel geyik popülasyonlarını yönetmek

Faaliyet 1: Geyik popülasyonu yönetim amaçlarının güncellenmesi

Strateji:

- Alternatif prosedürlerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve uygulanması
- Ekosistemdeki geyik etkisini veya biyoçeşitliliği izlemek
- Mevcut en iyi bilgileri kullanarak gelecekteki ekosistem eğilimlerini tahmin etmek

Amaç 2: Geyik popülasyonunun yönetim amaçlarının 5 yıl içerisinde yerine getirilmesi

Strateji:

- Geyik Populasyon yönetimi için method geliştirmek ve geyik populasyon yönetimi için ihtiyaç duyulanlar hakkında halkın eğitmek
- Araştırılma ve diğer metotlarda kullanılan çeşitli geyik yönetim seçeneklerinin sosyal kabul edilebilirliğini belirlemek.
- Bir yönetim aracı olarak geyik avcılığı için geleceği garanti etmek
- Halkın eğitilmesi ve halkın farkındalığın sağlanması
- Avcılığı güçlendirme programı geliştirmek
- Kurallar ve yönetmeliklerle avcılığın sınırlanmaması sağlanmalı
- Avcılığın geliştirilmesi sağlamak
- Avcılar ve arazi sahipleri arasındaki işbirliğini teşvik etmek

- Avcılık için kullanılmayacak veya uygun olmayan yerlerin nereler olduğunu belirlemek

- Kural değişikliklerin etkilerini izlemek

- Popülasyon durumu senelik avlanma bilgisi, avcı genel bakışları ve diğer metodlar izlemek

Amaç 3: Bölgesel geyik yönetim alanları için yönetim programlarının devam ettirmek ya da geliştirmek

Strateji:

- Bölgeye uygun özel geyik yönetim programları oluşturmak

- Geyik yönetim programının uygulanmasında özel arazi sahiplerine ve topluluklara teknik destek sağlanması

- Geleneksel geyik avcılığının yada harvest bilgisinin acentalarının Olmadığı ve mevcut olmayan yerlerde geyik popülasyonlarını izlemek için prosedür geliştirmek.

Hedef 2: Habitat

Amaç 1: Geyik yaşam alanlarının statüsünü güncellemek

Strateji:

- Son yıllardaki geyik habitat envanter bilgilerini elde etmek ve birleştirmek

- Yönetimin temel birimlerlerinde ki habitat statüsündeki değişiklikleri izlemek

Amaç 2: Özel ya da kamu alanındaki insanlar ve yerli yaban hayatı türlerinin ihtiyaçları ile geyik habitat yönetiminin uyumluluğunu artırmak

Strateji:

- Yaban hayatı yönetimi için arazi sahiplerine teknik yardımlar sağlamak.

- Geyik zararını azaltma programı ve teknikleri ile ilgili tarımsal üreticilere eğitimsel materyaller geliştirmek

Amaç 3: Kentsel alanlardaki geyikler için yönetim programını devam ettirmek

Strateji

- Özel alanlardaki geyikler için yönetim planı oluşturmak

- Geyik zararı konusunda tecrübeli özel arazi sahipleri ve avcılar arasında iş birliğini teşvik etmek

- Geyik yönetim programının uygulanması için arazi sahipleri ve kurumlara teknik destek sağlamak.

- Geyik zararından korunma ve zararı azaltma teknikleri ile ilgili kamu için eğitici materyaller geliştirmek

Amaç 4: Araç-Geyik çarpışması etkilerinin sonucunu yönetmek için bir program uygulamak

Strateji:

- Araçların karayollarında geyiklere çarpışmasının tam olarak takip edilmesi Taşımacılık bölümü ile kurumlar arasında işbirliği programı geliştirmek

- Geyik-Araç çarpışması azaltma teknikleri konusunda özellikle sürücülerini, kurum liderlerini ve halkı eğitmek

- Yol inşaat projelerini geyik-araç çarpışması göz önüne alarak yapılmasını

- Geyik-araç çarpışmalarının engellenmesi için yapılan araştırmaları desteklemek

Amaç 5: Geyik, insanlar ve evcil hayvanlarda etkili hastalıkları en aza indirmek

Strateji:

- Sağlık bölümleri ve diğer ilgili kurumlar ile iletişime geçerek geyik, insan ve hayvan sağlığı ilişkisi hakkında kamuyu eğitmek

- Hastalıkların gözetimini güncelleme ve gözetleme

Amaç 6: Ekosistem biyoçeşitliliğinin fonksiyonunun izinleri sınırlandıran geyik ekosistemini yönetmek

Strateji:

- Peyzaj çeşitliliği ve ekosistem yapısına geyiğin etkilerini araştırmak

- Ekosistem fonksiyonları ve çeşitliliğinde geyiğin etki ve ilişkisinin seviyesini belirlemek

- Geyiğin ekosistem etkisi hakkında avcılar ve yerel halk eğitilmeli

Hedef 3: Rekreasyon

Amaç 1: Geyik gözlemciliğinin bu günkü durumunu artırmak için geyik rekreasyon ilişkisini yönetmek

Strateji

- Araştırma ve diğer metotları kullanarak geyik avlattırılmayan yerlerde rekreasyon ilişkisini tanılamak

- Av dışı geyik kullanımı- rekreasyon ilişkisi için amaç geliştirmek

- Uygulanabilir ve kabul edilebilir olduğunda en yüksek rekreasyonelliğe ulaşmak

- Av dışı geyik- rekreasyon ilişkisi hakkında halkın eğitilmesi

Amaç 2: Geyik avlanma kaza oranını %25'e kadar azaltmak

Strateji:

- Her geyik avcısı için zorunlu Avcı Güvenlik Sertifikası uygulamak

- Bugünkü avcı eğitim programlarını değerlendirmek

Amaç 3: Geyik avlanma metotlarını garantiye almak

Strateji:

- Geyik avlanma metotlarını araştırmak ve diğer metotlara dayandırarak tanımlamak

- Etik avlanmayı teşvik etmek için tanıtma programları, rehberler, kurallar , eğitim programları geliştirilmeli ve uygulanmalı

- Geyik avlamak için tuzağa düşürme yöntemini yasaklamak

- Geyik avcılığının etiği hakkında halkı ve avcılarını eğitmek

Nevada Kanada Yaban Koyunu (*Ovis canadensis*) Yönetim Planı, Program, Hedef, Amaç ve Stratejileri (Anonymous, 2001)

Program 1: Yaşam alanının Yönetimi

Hedef 1: Yaşam alanını etkileyen etmenleri belirlemek

Amaç 1: Habitattaki tüm kısıtlayıcı etmenleri tespit etmek.

Starteji 1: Biyologlar kendi sorumluluk alanlarındaki yaşam alanını kısıtlayıcı tüm faktörleri belirleyecek.

Strateji 2: Kanada Yaban koyunu için en uygun yaşam alanını belirlemek için yaşam alanını kullanım sınıflarına ayırmak, bölgeleme yapmak

Strateji 3: Yaşam alanını sınırlayıcı tüm faktörler Coğrafi Bilgi Sistemine işlemek

Strateji 4: Yaşam alanlarının korunması ve geliştirilmesi için Arazi Yönetim Kuruluşları ile işbirliği yapılarak arazi kullanımının planlanması

Hedef 2: Yeni yaşam alanı oluşturma

Amaç 1: Alandaki su kaynaklarının, otlakların kullanım hakkının veya mülkiyetinin alınması

Starteji 1: Kanada Yaban koyunu için özel arazilerin, otlak alanlarının satın alınması

Starteji 2: Potansiyel yaşam alanlarını değerlendirmek için bir rehber hazırlamak

Hedef 3: Kanada Yaban koyunu hareket koridorlarını korumak

Amaç 1: Kanada Yaban koyunu hareket koridorlarını korumak

Starteji 1: Coğrafi Bilgi Sistemi ve Küresel Konum Belirleme ile hareket koridorlarını belirlemek ve harita üzerine işlemek

Strateji 2: Oluşturulan haritaları nakliye şirketlerine ve ilgili kurumlarla paylaşmak

Strateji: Yaşam alanının parçalanmasını neden olan yol, çit, kanal gibi yapıları en aza indirmek veya yeniden düzenlemek

Starateji 3: Karayollarında yaşam alanları bağlantısı için koridorlar oluşturmak

Hedef 4: Su kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi

Amaç 1: Kanada Yaban koyunu yılın her mevsiminde aktif olarak su sağlamak

Strateji 1: Doğal su kaynaklarının öncelikli olarak korunması ve geliştirilmesi

Strateji 2: Kanada Yaban koyunu tarafından kullanılan suyun başkaca kullanımını önlemek

Strateji 3: Mevcut suların bakımının yapılması

Strateji 4: Koruma kurumları ve özel arazi sahipleri ile görüşerek alanın çevresindeki suların alınmasını sağlamak

Hedef 5: Otlatma faaliyetlerinin düzenlenmesi

Amaç 1: Özel ve kamu alanlarındaki otlaklarda iyi bir ekolojik koşul elde etmek için kaynak yönetim tekniklerini ve arazi yönetim kararlarını desteklemek ve teşvik etmek

Strateji 1: Yaban hayvanlarının ihtiyaçları ile uyumlu olarak arazi kullanım amaç ve hedeflerini belirlemek ve çiftlik hayvancılığını teşvik etmek ve desteklemek

Strateji 2: Yabani atların ve yaşam alanlarının yönetimini Yaban hayvanlarının ihtiyaçları ile uyumlu olarak arazi kullanım amaç ve hedeflerini belirlemek

Strateji 3: Alanın hayvan sınıfları tarafından kullanım miktarını değerlendirmek ve otlakların izlenmesini desteklemek

Hedef 6: Yangının etkilerini belirlemek

Amaç 1: Kanada Yaban koyunu yaşam alanlarındaki yangının etkilerinin değerlendirilmesi. Yangının zararlı olduğu alanlarda yangın sıklığı ve şiddetini azaltmak için arazi yönetim kuruluşları ile çalışmak.

Strateji 1: Biyologlar tarafından kendi sorumluluk alanlarındaki yangının etkilerini belirleyerek Coğrafi Bilgi Sistemine işlenmesi

Strateji 2: Yangın açısından kiritik alanlar üzerinde araştırmalar yapmak.

Strateji 3: Yangın planları geliştirmek.

Hedef 7: Yolların kullanımını ve Off-road faaliyetini düzenlemek

Amaç: Yollardaki araç trafiğinin ve off-road faaliyetinin Kanada Yaban koyunu üzerindeki ciddi zararlarını azaltmak

Starateji 1: Kanada Yaban koyunu yaşam alanı haritaları, yaşam alanları arasındaki bağlantı noktaları, arazi kullanım haritası Coğrafi Bilgi Sisteminde oluşturularak Arazi Yönetim Kurumlarına, nakliye şirketlerine ve araç kullanıcılarına dağıtılması ve bu konu da eğitimlerin düzenlenmesi

Hedef 8: Madencilik faaliyetlerinin düzenlenmesi

Amaç 1: Yaban hayatı ve yaşam alanları sorunları ile ilgili Madencilik Sektörü ile işbirliği yapmak ve madencilik faaliyetinin yaban hayatı ve yaşam alanlarına zararlarının en aza indirilmesinin sağlanması.

Strateji: Kanada Yaban koyunu üzerindeki madencilik faaliyeti etkilerini azaltmak için işbirliği yapmak.

Program 2: Populasyon Yönetimi

Hedef 1: Kanada Yaban koyunu yakalamak ve nakliyat

Amaç 1: Kanada Yaban koyunu populasyonu için yeni uygun alanlar oluşturmak

Strateji 1: Biyologlar tarafından Kanada Yaban koyunlarının yeni yaşam alanlarına yerleştirilmesi

Strateji 2: Kanada Yaban koyununun taşınması ve yeni yaşam alanındaki riskleri değerlendirmek

Strateji 3: Biyologlar ile Yırtıcı hayvan uzmanları Kanada Yaban koyunu yeni yaşam alanlarındaki yırtıcı türlerin etkilerini değerlendirmesi ve yırtıcı yönetim planı oluşturulması.

Strateji 4: Yeni yaşam alanlarına yerleştirme aşamasında Arazi Yönetim Kurumu ve ilgili kurumlar ile koordinasyonlu çalışmak.

Amaç 2: Optimum seviyenin altınada olan alanlarda populasyonu artırmak ve bazı genetik çeşitlilik çalışmalarını artırmak .

Strateji 1: Koyum artış alanlarını belirlemek

Strateji 2: Avlanma Planlarına artış alanlarının dahil edilmesi

Strateji 3: Biyologlar ile Yırtıcı hayvan uzmanları Kanada Yaban koyunuların yeni yaşam alanlarındaki yırtıcı türlerin etkilerini değerlendirmesi ve yırtıcı yönetim planı oluşturulması.

Strateji 3: Arazi Yönetim Kurumlarına ve diğer ilgil kurumlara bu çalışmaların bildirilmesi

Hedef 2: Populasyonun izlenmesi

Amaç 1: Populasyondaki nüfus değişimlerinin, hareket alanlarının izlenmesi

Strateji 1: Küresel Konum Belirleme ve Coğrafi Bilgi Sistemi teknikleri kullanarak görüntü ve verilerin elde edilmesi ve analiz edilmesi.

Strateji 2: İzlemenin uydu, radyo telemetri, Küresel Konum Belirleme gibi tekniklerin kullanılarak yapılması.

Strateji 3: Kanada Yaban koyunu yayılış alanlarının izlenmesi için Kanada Yaban koyunu izleme alanları kurmak.

Hedef 3: Alttür tespiti

Amaç 1: Alttürlerin tespit edilmesi ve yayılış haritalarının oluşturulması

Strateji 1: Alttür yönetim alanları oluşturmak

Hedef 4: Hastalıklar ile mücadele

Amaç 1: Hastalıkları araştırmak ve zamanında müdahale etmek

Strateji 1: Hastalıklı hayvanlardan örnek alınması ve test edilmesi

Strateji 2: Kanada Yaban koyunu ölümlerinin başka bir yere nakli sırasında alışılmadık bir oranda artması durumunda nakil işlemini durdurmak

Strateji 3: Belirli sayıdaki Kanada Yaban koyunu için hastalık önleme ve sağlık geliştirme programı oluşturmak.

Hedef 5: Yırtıcı yönetimi

Amaç 1: Kanada Yaban koyunlarının hayatını devam ettirebilmeleri için yırtıcı yönetim planı geliştirmek.

Strateji 1: Yırtıcı yönetim planı geliştirmek

Program 3: Av Yönetimi

Hedef 1: Av Kotası Belirlemek

Amaç 1: Yıllık kota belirlemek

Strateji 1: Kota toplam koç sayısının % 8 'i kadar olmalıdır.

Strateji 2: Avcıların kurallara uymasının sağlanması.

Strateji 3: Avlanan koçların yaş ve boynuz büyüklüklerini hesaplamak ve kaydını yaptırmak

Hedef 2: Avlanma sezonu yapısını oluşturmak

Amaç 1: Kaliteli avcılığa izin vermek ve hayvanların biyolojik ihtiyaçlarına göre avlanma sezonunu esnek tutmak.

Strateji 1: Avlanma sezonunu hayvanların kızışma döneminde vermemek.

Strateji 2: Avlanma sezonunu avcılarının avlanma başarılarını azaltacak dönemde vermemek.

Strateji 3: Sezon uzunluğu 21 günden kısa olmamalıdır.

Program 4: Koruma eğitimleri

Hedef 1: Nevada'nın gençlerinin eğitilmesi

Amaç 1: Kanada Yaban koyunu ve yaşam alanını anlatan öğretici meteryaller ile okullarda eğitimlerin düzenlenmesi.

Strateji 1: Kanada Yaban koyunu ve yaşam alanını tanıtıcı CD oluşturulup okullarda izlettirmek

Hedef 2: Genel halkın eğitilmesi

Amaç 1: Kanada Yaban koyunu ve yaşam alanı hakkında bilinç düzeyini artırarak etkin koruma sağlamak.

Strateji 1: Halkın katılımının sağlandığı toplantılar düzenlemek

Hedef 3: Avcıların eğitilmesi

Amaç 1: Kanada Yaban koyunula ilgili kaynak kullanımı ve sürdürülebilirliği hakkında avcılarının eğitilmesi.

Strateji 1: Kanada Yaban koyunu ve yaşam alanı hakkında tanıtıcı videolar izletmek.

4.6.4. İzleme Programları

Ülkemizde yaban hayvanların izlenmesi için şu ana kadar bir bilgi sistemi, rapor kayıt sistemi oluşturulmamıştır. Değerlendirilen tüm planlarda hedef türün popülasyonlarının izlenmesi izleme programına alınmıştır. Fakat bazı planlarda Örneğin Dimçayı, Sivridağ ve Üzümdere YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında izleme programına karışık doğal yaşlı ormanların izlenmesi, Cehennemderesi, Demirkazık, Sivridağ, Üzümdere YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında su kaynaklarının izlenmesi de izleme programına alınmıştır. Bu izleme programları YHGS'nin temel amacı olan hedef türün izlenmesi amacının dışında yer almaktadır. Karışık doğal yaşlı ormanların izlenmesi, su kaynaklarının nitelik ve nicelik olarak durum tespiti gibi amaçlar orman planlama problemleridir.

Almanya'da yaban hayatının izlenmesi amacıyla Almanya Yaban Hayatı Bilgi Sistemi kurulmuştur. Bu sistem Almanya'nın ilk Yaban Hayatı İzleme Programı olup av hayvanların popülasyon büyüklüklerinin kayıt altına alınması amacıyla 2001 yılında kurulmuştur. Proje, av hayvanlarının popülasyonlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı için strateji geliştirme amacı ile çevresel değerlendirmenin bir parçası olarak Alman Avcılık Derneği adına başlatılan bir projedir (Keuling vd. 2010).

Tazmanya'da yaban hayatı izleme programı geliştirilmiş olup izleme öncelikleri belirtilmiştir. Tehlike altındaki türler, potansiyel tehdiye tabi olan türler, av hayvanı türleri,

hayvan türlerinin tanımlanması olarak sırasıyla izleme öncelikleri belirtilmiştir. Tanzanya Kaynak Yönetimi ve Koruma Bölümü tarafından şuanda 40 tür izlenmektedir. Yaban hayatı türleri uygun bilimsel yöntemler kullanılarak izlenmekte, elde edilen bilgiler depolanmakta ve bu bilgiler eşliğinde türler yönetilmektedir (Driessen and Hocking, 2008).

Kanada'nın Ontario Eyaleti'nde Yaban Hayatı İzleme Planları 1993 yılında yapılmıştır. Bu izleme programı; türlerin popülasyonlarının zaman içerisinde dağılımı ve popülasyon büyüklüğü, nicel bilgilerin tutarlı yöntemlerle toplanması amacını taşımaktadır. Yaban hayatı popülasyon düzeyleri ve eğilimleri izleme programı için çok önemlidir. Yaban hayatı popülasyonlarının izlenmesi yaban hayatı sorunlarının çözülmesine ve diğer araştırma projelerine bilgi sağlamaktadır (Konze and McLaren 1997).

Aşağıda Dünyadaki yapılan Yaban Hayatı Yönetim Planlarına ait izleme programlarındaki izlenen objeler verilmiştir.

Nevada, Kanada Yaban Koyunu (*Ovis canadensis*) Yönetim Planı İzlenecek Objeler (Anonymous, 2001) :

- Kanada Yaban koyunu popülasyonunun izlenmesi
- Kanada Yaban koyunu yaşam alanının izlenmesi
- Yırtıcıların izlenmesi
- Alandaki Off-road yarışlarının Kanada Yaban koyunu üzerine etkilerinin izlenmesi

Alberta, Amerikan Yaban Keçisi (*Oreamnos americanus*) Yönetim Planı İzlenecek Objeler (Anonymous, 2003) :

- Amerikan Yaban Keçisi popülasyonunun izlenmesi
- Amerikan Yaban Keçisi yaşam alanının izlenmesi
- Amerikan Yaban Keçisi'nin habitatları arasındaki yollardan Amerikan Yaban Keçisi geçişlerinin izlenmesi
- Rekreatif aktivite izlenmesi
- Avlanmanın Amerikan Yaban Keçisi üzerine etkilerinin izlenmesi
- Helikayak, doğa yürüyüşü ve kaya tırmanışı gibi aktivitelerin izlenmesi

Virgina Geyik (*Odocoileus virginianus*) Yönetim Planı İzlenecek Objeler (Anonymous, 2007) :

- Geyik popülasyonunun izlenmesi

- Yaşam alanının izlenmesi
- Geyik hastalıklarının izlenmesi
- Geyiğin ekosistem ve biyoçeşitlilik üzerindeki etkilerinin izlenmesi
- Geyiğin ziraat alanlarına verdiği zararın izlenmesi
- Karayollarındaki geyik ölümlerinin izlenmesi
- Kanun, Yönetmelik vb. gibi yönetsel değişikliklerin etkilerinin izlenmesi
- Avcılık sisteminin izlenmesi
- Avcıların geyik üzerine etkilerinin izlenmesi
- Silahlı avcı sayısının izlenmesi

Finlandiya'daki Vaşak Populasyonları İçin Yönetim Planı, İzleme Programı (Anonymous, 2007c);

- Vaşak populasyonlarının radyo sinyalleri ile veya GPS tasmalar ile izlenmesi
- İzleme rapor sisteminin oluşturulması
- İzleme programı uluslararası işbirliği ile sürdürülecektir. Sahanın batı komşu bölgesi olan Rusya ile işbirliği sağlanacaktır.

- İnsan aktivitelerinden ve çevresel faktörlerinden Vaşağın etkilenmesinin izlenmesi

- Alandaki vaşak için av hayvanlarının populasyonlarının izlenmesi

Bulgaristan, Ayı (*Ursus arctos*) Eylem Planı İzlenecek obje (Anonymous, 2007d);

- Ayı populasyonunun incelenmesi, populasyon dağılımı, cinsiyet, yaş yapısı vb. öğelerin izlenmesi

- Ayı'nın kullanmaya başladığı yeni yaşam alanlarının izlenmesi
- Üreme alanlarının ve habitat kullanımının izlenmesi
- Çevresel faktörlerin etkisinin izlenmesi

- Beslenme durumunun izlenmesi, gıda kaynaklarının yoğunluğuna göre populasyon yoğunluğunun izlenmesi

- Türün üreme biyolojisinin izlenmesi, yavru sayısı birinci ve ikinci yıl yavru hayatta kalma oranı ve ölüm oranının izlenmesi ve kayıt altına alınması

- Bireysel özel yaşam alanlarının büyüklüğünün ve habitat kullanımının izlenmesi

- İnsan kaynaklı faktörlerin etkisinin izlenmesi; Trafik kazası nedeniyle kayıtlı ölüm vakaları, kaçak avcılık, yasal avcılık, Ölü bulunmuş veya vurulmuş hayvan örnekleri, ayı zararlarının izlenmesi

Yukon, Geyik (*Cervus elaphus*) Yönetim Planı İzlenecek Obje (Anonymous, 2008) :

- Geyik popülasyonunun izlenmesi
- Geyik yaşam alanının izlenmesi
- Geyiğin yırtıcılarının izlenmesi
- Geyiğin otlak alanlarına zararlarının izlenmesi
- Popülasyon sağlığının ve hastalıkların izlenmesi

Utah, Geyik (*Cervus elaphus*) Yönetim Planı İzlenecek Objeler (Anonymous, 2009)

- Geyik popülasyonunun izlenmesi
- Geyik yaşam alanının izlenmesi
- Meraların izlenmesi

Kenya'da Filler için Koruma ve Yönetim Stratejileri, İzlenecek Objeler (Litoroh vd., 2012) :

- Orman ve mera alanlarındaki fil popülasyonunun her dört yılda bir etkili ve sürdürülebilir yöntemler ile izlenmesi
  - Filler için öncelikli alanlar belirlenip bu alanlardaki popülasyonların izciler veya korucular tarafından izlenmesi ve bilgilerin CITES ve fil yönetimi için bilgi sağlanması
  - Fil için tanımlanmış önemli koridorlarda insan baskısının izlenmesi
  - Radyo sinyalleri ile izleme teknolojisi kullanılarak önemli alanlarda fil hareketlerinin sınırlarının belirlenmesi
  - Özellikle kuraklık gibi stres koşullarında fil hastalığı sıklığı ve etkisi üzerine izleme faaliyetlerinin geliştirilmesi
  - İklim değişikliğinin fil yaşam alanı ve popülasyonu üzerindeki etkilerinin izlenmesi
  - İzleme faaliyetleri ile Fil Ticareti Bilgi Sistemine bilgi sağlamak
  - Yasadışı fil avcılığının izlenmesi, izleme ve raporlama sisteminin kurulması
  - İnsan- Fil çatışmasının etkilerinin sistematik olarak izlenmesi
  - Fil yaşam alanlarındaki parçalanmaların ve değişimlerin izlenmesi

4.6.5. Değerlendirme ve Planın Aktüel Duruma Uyarlanması

Yönetim ve Gelişme Planının tamamının gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi ve revizesi DKMPGM'ne bağlı Bölge Müdürlükleri tarafından yapılacaktır. Uygulama planı her beş yılda bir yenilenecektir. Yönetim ve Gelişim Planının acil durumlar dışında 10 yılda bir genel revizyonunun yapılması uygundur.

Bulgaristan, Ayı (*Ursus arctos*) Eylem Planı her iki yılda bir revizyonu yapılacaktır. Ulusal yaban hayatı komisyonu bu planın revizyonundan sorumludur. Çevre ve Su İşleri Bakanlığı planı onayladıktan sonra plan ile ilgili uygulamaları yerine getirecektir (Anonymous, 2007d).

Avusturya Ayı Yönetim Planı revizyonu her 6 yılda bir yapılması uygun görülmüştür.

Kenya, Beyaz ve Siyah Gergedan Koruma ve Yönetim Planı revizyonu her 5 yılda bir Kenya Yaban Hayatı Servisi Tarafından yapılmaktadır.

4.7. Planlar Hazırlanırken Kullanılan Kaynaklar

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planları hazırlanırken planlarda kullanılan bilgilerin planın kaynak kısmında belirtilmediği görülmektedir. Özellikle sahanın hedef türüne ilişkin verilen bilgilerin hangi kaynaktan alındığı belirtilmemiştir. Yararlanılan tüm yerli ve yabancı kitap, rapor, belge ve tezlerin kaynak bölümünde verilmesi gerekmektedir. İncelenen plan kaynaklarına bakıldığında planlama aşamasında literatür taramasının çok fazla yapılmadığı sahayla ilgili makale, yüksek lisans ve doktora tezlerinin araştırılmadığı görülmektedir.

4.8. Planda Kullanılan Ekler ve Haritalar

YHGS Yönetim ve Gelişme Planları için geliştirilmiş model bir yönetim planı olmadığı için planların içerisinde kullanılan haritalar ve plan sonlarında verilen eklerde farklılık göstermektedir.

4.9. YHGS Boşluk Analizi

Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının 23 adedi Akdeniz, 12 adedi Batı Karadeniz, 11 adedi Ege, 9 adedi İç Anadolu, 8 adedi Doğu Anadolu, 6 adedi Marmara, 5 adedi Orta Karadeniz, 3 adedi Doğu Karadeniz ve 3 adedi de Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Toplamda 41 ile yayılmış bulunan YHGS'ler en fazla Antalya ilinde 8 adet, Adana ve Mersin illerinde 5'er adet, Kastamonu ve Ankara illerinde 4'er adet diğer

illerde ise 1,2 ve 3'er adet bulunmaktadır. Toplam YHGS alanı en fazla olan bölge Akdeniz Bölgesi iken toplam alanı en az olan bölge Orta Karadeniz Bölgesidir.

Hedef türü Yaban keçisi olan 7 adet YHGS Antalya ilinde, 5 adet YHGS Mersin ilinde ilan edilmiştir. Bu sahaların hepsini aynı illerde toplamaktansa farklı illerde yayılması gerekmektedir. Örneğin YHGS bulunmayan illerden Yaban keçisi yönünden zengin olan Erzincan, Isparta, Tunceli, Şırnak, Trabzon, Giresun, Tokat ve Sivas gibi illere bu sahalar yayılabilir. Antalya veya Mersin'deki Yaban keçileri YHGS statüsüyle korunurken bu illerdeki Yaban keçileri nasıl korunmaktadır.

Kayseri Aladağlar, Niğde Demirkazık ve Adana Pozantı Karanfıldağı Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları birbirine bitişik ve 3 sahanın da hedef türleri Yaban keçisidir. Yine bu sahaları birbiri ardına ilan etmektense farklı alanlarda ilan etmek gerekir.

5. SONUÇLAR

5.1. Planların Kapak ve Onay Sayfası Adları

Değerlendirilen 17 adet YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarının kapak ve onay sayfasında kullanılan “Yönetim ve Gelişme Planı” adları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Planların kapakta kullanılan isimleri “Yönetim ve Gelişme Planı” veya “Gelişme ve Yönetim Planı” olarak verilmiş ve plan içerisinde ve onay sayfasında “Yönetim ve Gelişme Planı”, “Gelişme ve Yönetim Planı”, ve “Gelişme Planı” olarak kullanılmıştır.

5.2. Planlamayı Yapan Kurum ve Kuruluşlar, Planlama Ekibi ve Plana Katkı Sağlayan Uzmanlar

YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarından 15 adedi Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından, 1 adedi OSB –Üniversite ortaklığı ve 1 plan OSB – Sivil Toplum Kuruluşları işbirliği ile yapılmıştır. Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planı OSB ve KTÜ Orman Fakültesi Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü tarafından yapılmıştır.

Değerlendirilen planların planlama ekiplerinde yaban hayatı konusunda uzman kişilerin yer almadığı görülmektedir. Sadece Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planı’nda Yaban Hayatı ve Yaban Hayvanları Uzmanları yer almaktadır. Tüm planların planlama ekiplerinde Orman Mühendisleri ve planlardan 4 adedinde bitki uzmanı yer almaktadır.

Kartdağ YHGS Yönetim ve Gelişme Planında hedef tür konusunda uzman kişilerden destek alınmıştır, diğer planlarda hedef tür uzmanı yer almamaktadır. Planlama ekiplerinin Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının planlanması konusunda bilgileri yetersizdir. Planlama ekipleri arasında sahanın hedef türü hakkında bilgi sahibi olan yaban hayatı uzmanları bulunmamaktadır. Planlama ekip liderleri genellikle orman mühendislerinden seçilmiş olup, planladıkları sahadaki hedef tür ile ilgili herhangi bir uzmanlıkları bulunmadığı tespit edilmiştir.

5.3. Yönetim Kaynakları ve Altyapısı

Ülkemizde Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları için sahalara personel tahsisleri yapılmamıştır. Genellikle Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüklerinde görevli mühendisler ve personeller ile bu şubelerde bulunan alet ve ekipmanlar kullanılarak sahalanın yönetim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Alanların yönetimi Orman Mühendisleri tarafından yürütülmektedir. Birçok Şube Müdürlüğü yaban hayatı için gerekli tesis ve ekipman yönünden yetersizdir.

5.4. Arazi Mülkiyeti ve Kullanım Hakları

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'nın arazi mülkiyetlerinin büyük bir kısmı devlete ait olmakla birlikte saha içerisinde özel mülkiyete konu alanlarda bulunmaktadır.

Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları'nın arazi kullanımları genel olarak Orman ve Su İşleri Bakanlığı OGM ve DKMP Genel Müdürlüğü teşkilatları tarafından ormancılık faaliyetleri ve yaban hayatının geliştirilmesi amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır. Alandaki özel mülkiyet alanları köy yerleşimleri, tarım alanları, yayla gibi amaçlar için kullanılmaktadır.

Yönetim ve Gelişme Planları yapılmamış olan sahalarda yönetmelik gereği hiçbir faaliyet yapılamaması öngörülmektedir. Ancak sahalarda ormancılık ve diğer faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir.

5.3. Plan İçerikleri

Ülkemizdeki YHGS Yönetim ve Gelişme Planları 3 ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; Korunan alanın tanıtımı, Değerlendirme ve Planlamadır. Fakat bu başlıkların alt başlıkları planlarda farklılıklar oluşturmaktadır. YHGS Yönetim ve Gelişme Planları hazırlanırken bir model yönetim planı oluşturulmadığı için planlama öncesi hazırlanan teknik şartnamelere göre planlama yapılmaktadır. Hazırlanan planlarda hedef tür ile ilgili yeterli bilgiye yer verilmemiştir.

5.4. İlgili Grupları (Paydaş Analizi)

Değerlendirilen YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarındaki ilgili grupları daha çok kamu kurum ve kuruluşundaki kişilerden oluşmakta ve bu kurumların ihtiyaçları dikkate alınmaktadır. Sahada yer alan köylüler ve alanda bulunan avcılarının isteklerinin dikkate alınmadığı yapılan YHGS bölgeleme haritalarından açıkça görülmektedir.

5.5. YHGS Bitki ve Yaban Hayvanları Durumları ve Koruma Statüleri

Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Planlarındaki yapılan yaban hayvanları çalışmaları ve yaban hayvanları koruma durumları için hazırlanan tablolardaki eksiklikler;

Sahalardaki memeli, kuş, sürüngen, ikiyaşamlı, balık ve böcek türleri konusunda yeterince literatür taraması yapılmamış, arazi çalışmaları sırasında türler tespit edilememiştir.

Yaban hayvanları çalışmalarında Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Planlarında memeli, kuş, sürüngen, ikiyaşamlı, balık ve böceklerden her bir sınıf için ayrı tablolar hazırlanmamış veya bu sınıflardan sadece birkaçı verilmiştir.

YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında yaban hayvanları ve bitkiler için hazırlanan tablolardaki koruma statüleri planlarda farklılıklar göstermektedir. Planlarda yaban hayvanları tablolarında 17 planda memelilerin IUCN koruma durumu, 8 planda kuşların IUCN koruma durumu, 6 planda sürüngenlere ait IUCN koruma durumu, 6 planda İkiyaşamlılara ait IUCN koruma durumu, 4 planda balıklara ait IUCN koruma durumu, 2 planda Memelilere ait BERN koruma durumu, 3 planda Kuşlara ait BERN koruma durumu, 2 planda sürüngenler, ikiyaşamlılar ve balıklara ait BERN koruma durumu, 2 planda kuşalara ait Tehlike durumu ve 1 planda memeliler, kuşalar, sürüngenler, ikiyaşamlılar ve balıklara ait CITES, OSB koruma durumları verilmiştir.

Koruma durumları verilen 8 planda (Kartdağ YHGS Planı hariç) TD, IUCN, ve BERN koruma durumlarının bir çoğu yanlış verilmiştir. Hazırlanan tablolarda IUCN, BERN ve TD tehlike kategorileri sembolleri veya kısaltmalar tablo altında açıklanmamıştır.

Değerlendirilen YHGS Planlarının bazılarında türlerin bilimsel adları yanlış verilmiştir. Bazı türlerin ise türkçe isimleri yanlış kullanılmıştır.

Memeli ve kuş türlerine ait yaban hayvanları tablolarında birçok türün IUCN koruma durumları belirtilmemiştir. IUCN Tehlike Kategorileri tam olarak bilinmemektedir.

5.6. Hedef Türler ve Hedef Türlerle İlişkin Verilen Bilgiler

Demirkazık, Emremsultan, Şeytandağları ve Köyceğiz YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'nda hedef türler başlığı altında Bakanlar Kurulu Kararınca onaylanmış hedef türler haricinde farklı türlerde hedef tür olarak verilmiştir.

Hedef türlere ilişkin verilen bilgilere değerlendirilen tüm planlarda farklılıklar göstermektedir ve hedef türle ilişkin yeterince bilgi verilmemektedir.

5.7. Tehdit Analizleri

YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında YHGS yönetiminin problemi olmayan hedef türün korunması amacı taşımayan daha çok orman koruma sorunu olan koruma hedeflerinde verilmiştir. Bu koruma hedefleri;

1- Doğal yaşlı karışık ormanların korunması (Cehennemderesi YHGS, Hançerderesi YHGS, Dim Çayı YHGS, Sivridağ YHGS, Üzümdere YHGS)

- Endemik Toros Göknaarı ve doğal yaşlı karışık ormanların korunması (Üzümdere YHGS)

- Kurakçıl Sarıçam ormanlarının korunması (Çoruh Vadisi YHGS)

2- Alandaki su kaynaklarının korunması (Sivridağ YHGS, Dim Çayı YHGS, Hançerderesi YHGS, Cehennemderesi YHGS, Demirkazık YHGS, Verçenik Dağı YHGS, Karanfıldağı YHGS)

- Dere ekosisteminin ve jeolojik yapısının korunması (Üzümderesi YHGS)

4- Alanın jeomorfolojik yapısının korunması (Sivridağ YHGS)

5- YHGS içerisindeki meranın ıslahı (Demirkazık YHGS)

7- Turizmin geliştirilmesi (Aladağlar YHGS, Emremsultan YHGS)

8- Kırmızı benekli doğal alabalığın korunması (Çoruh Vadisi YHGS, Yedigöller-Yeşilöz YHGS)

5.8. Programlar, Hedefler ve Stratejik Eylem Planları

YHGS planlarındaki programlar arasında Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının vizyonları ile uyuşmayan programlar yazılmıştır. Bu programlar;

- 1- Otlak alanların yönetimi ve otlatma (Aladağlar, Demirkazık, Karanfıldağı, Cehennemderesi ve Hançerderesi YHGS Planları)
- 2- Usulsüz orman envali kesiminin, açmacılığın, işgalin ve orman yangınlarının önlenmesi (Hançerderesi YHGS)
- 3- Madencilik faaliyetinin yönetimi (Aladağlar, Karanfıldağı YHGS)
- 4- Tarım alanlarının yönetimi, tarım ve hayvancılık (Aladağlar, Emremsultan, Posof YHGs Planları)
- 5- Sosyo – Ekonomik gelişmeyi ve kırsal kalkınmayı desteklemek (Demirkazık YHGS)
- 6- Denetim, denetleme ekibinin oluşturulması (Emremsultan YHGS)

5.9. İzleme Programları

Ülkemiz için yaban hayatı izleme programı ve izleme rapor sistemi oluşturulmamıştır.

Değerlendirilen YHGS Yönetim ve Gelişme Planları'ndaki izleme programlarına bakıldığında 17 adet YHGS 'nda da hedef türün popülasyonlarının ve yaşam alanlarının izlenmesi programa alınmıştır. 3 adet planda "Karışık doğal yaşlı ormanların izlenmesi, baraj savağının dere ekosisteminin ve bırakılan su miktarının izlenmesi, su kaynaklarının nitelik ve nicelik olarak durum tespiti gibi sahadaki hedef türü ilgilendirmeyen amaçlar izleme programına alınmıştır.

5.10. Sahaların Vizyonları

YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarının vizyonları genel olarak "Doğal kaynakların, öncelikle biyolojik çeşitliliği koruyarak sürdürülebilir kullanımının yapılabildiği, hedef tür popülasyonlarının olması gereken seviyelere ulaşmış olduğu, av turizmi, yaban hayatı gözlemciliği, yaban hayatı ve doğa fotoğrafçılığı, botanik gezileri gibi bilinçli ekoturizm faaliyetleri yapılan, doğaya saygılı yerli ve yabancı turistlerce tercih edilen, turizm ve

ormancılıktan elde edilen gelirler ile tüm sorunları çözülmüş, mutlu, refah seviyesi yüksek, doğayı koruyan ve korunan alan yönetimine etkin destek veren, bilinçli insanların yaşadığı bir Yaban Hayatı Geliştirme Sahası oluşturmaktır” şeklindedir. Fakat yaban hayatı geliştirme sahalarının asıl vizyonunu oluşturmayan, alandaki hedef tür ile ilgili olmayan doğal yaşlı karışık ormanların korunması, endemik toros göknarı ormanlarının geleceğe taşınması veya alandaki hedef türün kullanmadığı su kaynaklarının korunması gibi amaçlar vizyon olarak yazılmıştır.

5.11. Bölgeleme

Değerlendirilen planlardaki bölgeleme haritaları planlanırken hedef türün yaşam alanlarını dikkate almayan bölgelemeler yapılmıştır. Bölgeleme haritalarında kullanılan renklendirmeler ve harita altlıkları farklılıklar göstermektedir. YHGS Mutlak Koruma Bölgeleri hedef türün yaşam alanlarını dikkate almamaktadır.

Hedef tür yaşam alanının tam olarak belirlenememesi, Mutlak Koruma Bölgelerinin oluşturulmasındaki yanlışlıklar görülmektedir.

Alan içerisindeki köylerin Hassas Kullanım Bölgesinde bırakılması veya köyler için Sürdürülebilir Kullanım Bölgesinin yetersizliği, köy yerleşim alanlarını veya köylülerin kullandığı mera, yayla gibi alanlar bazı planlarda hassas kullanım bölgesine alınmıştır.

Saha sınırları oluşturulurken doğal hatlar dikkate alınmamıştır.

Bölgeler arasında koridorlar bulunmamaktadır.

YHGS Yönetim ve Gelişme Planları arasında koordinasyon eksikliği göze çarpmaktadır.

5.12. Planlar Hazırlanırken Kullanılan Kaynaklar

Yararlanılan kaynaklara bakıldığında en fazla kullanılan kaynaklar Orman Amenajman Planları, kurumlardan alınan bilgiler ve internet kaynaklı bilgiler olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra çeşitli dergiler, kitaplar, YHGS Yönetim ve Gelişme Planları da kullanılan kaynaklar arasındadır. Planlarda yerli ve yabancı kaynaklı literatürün çok az incelendiği bazı planlarda hiç incelenmediği görülmektedir. Hatta sahayla ilgili yapılmış olan tezlerinde incelenmediği görülmektedir.

5.13. Planda Kullanılan Ekler ve Haritalar

YHGS Yönetim ve Gelişme Planı'nda da kullanılan ekler ve haritalar tüm planlarda farklı kullanılmıştır.

5.14. YHGS Boşluk Analizi

Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının 23 adedi Akdeniz, 12 adedi Batı Karadeniz, 11 adedi Ege, 9 adedi İç Anadolu, 8 adedi Doğu Anadolu, 6 adedi Marmara, 5 adedi Orta Karadeniz, 3 adedi Doğu Karadeniz ve 3 adedi de Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Toplamda 41 ile yayılmış bulunan YHGS'ler en fazla Antalya ilinde 8 adet, Adana ve Mersin illerinde 5'er adet, Kastamonu ve Ankara illerinde 4'er adet diğer illerde ise 1,2 ve 3'er adet bulunmaktadır. Toplam YHGS alanı en fazla olan bölge Akdeniz Bölgesi iken toplam alanı en az olan bölge Orta Karadeniz Bölgesidir.

6. ÖNERİLER

1- Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları için bilimsel, rasyonel ve uygulanabilir bir yönetim plan modeli ortaya koymak gereklidir. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim ve Gelişme Planı için DKMP Genel Müdürlüğü'nün ilgili birimleri, Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümleri ile sivil toplum kuruluşları arasında ortak bir çalışma ile bir Yönetim Modeli oluşturulmalıdır.

2- YHGS Yönetim ve Gelişme Planları gerek OSB, Sivil Toplum Kuruluşları veya özel şirketler tarafından planlanırken planlama ekibi içerisinde mutlaka konu ile ilgili yaban hayatı uzman/lar/ı yer almalıdır. Bütün YHGS'lerin planlama ekip liderleri doktora tezi yapmış ve konu ile ilgili çalışmaları bulunan yaban hayatı uzmanlarından olmalıdır. Doğa Koruma Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Bölge Müdürlükleri ve bunlara bağlı Şube Müdürlüklerinin YHGS'lerden sorumlu birimlerine yaban hayatı konusunda uzman kişiler getirilmelidir. Ayrıca, YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarının plan deneticileri yaban hayatı konusunda uzman kişilerce yapılmalıdır.

3- YHGS içerisinde diğer kamu kurumlarının yapacağı tüm faaliyetler DKMP Genel Müdürlüğü ile eşgüdüm içerisinde yapılmalıdır.

4- YHGS alanlarının eksik durumdaki bekçi, araç ve gereçleri sağlanmalıdır. Özellikle alanlarda kullanılacak teleskop, dürbün, çadır, uyku tulumu, video kamera, fotoğraf makinası, GPS, telsiz telefon, bilgisayar, uyuşturucu tüfek, arazi aracı gibi araç ve gereçler ilgili birimler için temin edilmelidir. Alan içerisine bekçi kulübeleri yapılmalıdır.

5- Planlar hazırlanmadan önce ilgi grupları toplantısı düzenlenmeli, tüm köyler gezilip köy muhtarları ve halkla konuşulmalı özellikle sahanın koruma statüsü ve bölgeleme anlatılmalı bu konuda görüş ve öneriler sahanın bölgeleme aşamalarında dikkate alınmalıdır.

6- Bitki ve yaban hayvanları tabloları konunun uzmanlarınca hazırlanmalıdır. YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında yaban hayvanları çalışmalarında memeliler, kuşlar, sürüngenler, çiftyaşarlar, balıklar ve böceklerden her bir sınıf için ayrı tablolar hazırlanmalı ve tüm türlerin koruma durumları belirtilmelidir. Memeli türler için OSB, MAKK, IUCN, BERN, CITES koruma durumları, kuşlar için OSB, MAKK, TD, IUCN, BERN, CITES koruma durumları, Sürüngenler için OSB, IUCN, BERN, CITES koruma durumları, İkiyaşamlılar için OSB, IUCN, BERN, CITES koruma durumları, Balıklar ve Böcekler için IUCN koruma durumları tablolar halinde verilmelidir.

Listeler hazırlanırken listede hayvanın Türkçe ismi, Latince ismi, IUCN (Küresel, Ulusal veya Bölgesel), BERN, CITES, OSB, MAKK ve Tehlike Durumu (RDB, Kuşlar için) yazılmalıdır. Tablo altlıklarında koruma durumlarının kısaltmaları veya sembollerinin açıklaması yapılmalıdır.

Sahadaki bitki türlerinden sahanın hedef türü için önemli olanlar açıkça belirtilmeli ve hedef türün beslendiği bitkiler için ayrı bir tablo oluşturulmalıdır.

Hazırlanan bitki, memeli, kuş, sürüngen, çiftyaşarlar, balık ve böceklerle ilgili tablolarda verilen türler sistematik bir düzene göre yazılmalıdır.

7- YHGS içerisindeki halkın geçim kaynakları tespit edilip bu alanlarda planlama ve bölgeleme aşamalarında daha esnek davranılmalı, yöre halkının alandaki geleneksel kullanımı yokedilmemelidir.

8- YHGS tehdit analizleri, programlar, hedefler, stratejiler ve YHGS vizyonu belirlenirken YHGS'nin ilan edilme amacı olan hedef türe ilişkin konular belirlenip bunlara ilişkin çözüm önerileri getirilmelidir. Alan içerisindeki endemik bitkilerin korunması, alanın jeomorfolojik yapısının korunması, alan içerisinde hedef türü ile ilgisi olmayan su kaynaklarının korunması veya alanın peyzaj yapısının korunması gibi YHGS koruma hedeflerini oluşturmayan konular koruma hedefi olarak gösterilmemeli ve bu hedefler programa alınmamalıdır.

9- Bölgeleme haritalarına ilişkin bilgiler;

- Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile ilgili yönetmelikte YHGS'nin dış sınırını gösteren çizgi renginin siyah olacağı belirtilmiştir. Yönetmeliğe göre tüm planlardaki haritalarda YHGS dış sınırlarının siyah olması gerekmektedir. İlgili yönetmelikte bölgeleme alanları renklerine ve harita altlıklarında kullanılacak sembollere ilişkin bilgi verilmemiştir. Yönetmelikte YHGS bölgeleme alanlarının renkleri ve harita altlıklarında kullanılacak sembollere ilişkin açıklama yapılması ve bir standart oluşturulması gerekmektedir.

- Hedef türün yaşam alanının tam olarak belirlenmesi ve Mutlak Koruma Bölgelerinin hedef türün yaşam alanlarına göre ilgili yönetmelikte belirtilen esaslar göz önünde bulundurularak en sıkı korunması gereken alanlardan seçilmesi gerekmektedir.

- Alan içerisindeki yerleşim alanları, tarım alanları veya köylülerce kullanılan başkaca alanların olabildiğince Hassas Koruma Bölgesinde bırakılmaması gerekmektedir.

- Özellikle alan içerisinde birden fazla Mutlak Koruma Bölgesi ayrılmış ise bu alanlar arasında, yaşam alanlarının bölünmesini önlemek ve sürdürülebilirliği sağlamak için koridorlar oluşturulmalıdır.

- YHGS'nin bir başka YHGS veya başka herhangi bir korunan alan ile komşu olması halinde, Yönetim ve Gelişme Planları hazırlanırken planlar arasında eşgüdüm olması ve bu alanların birlikte planlanması gerekmektedir. Bir plandaki Mutlak Koruma Bölgesi diğer planın Sürdürülebilir Kullanım Bölgesine sınır olacak şekilde planlanmaması gerekmektedir.

- Saha içerisinde iki tane veya daha fazla hedef türü olan alanlar için yapılan Mutlak Koruma Bölgelerinin niçin ve hangi tür/ler için Mutlak Koruma bölgesi olarak ayrıldığı açıkça planlarda belirtilmelidir.

10- Ülkemizde yaban hayvanların izlenmesi için şu ana kadar bir bilgi sistemi oluşturulmamıştır. Tüm YHGS alanlarındaki hedef türler ve yaşam alanları için izleme programı oluşturulmalı ve elde edilen bilgiler kayıt altına alınmalıdır. Bu program yaban hayvanlarının popülasyonlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımını, yaban hayvanlarının sağlıklı popülasyonlarının durumunu, alandaki avcı sayısı ve alandaki yırtıcı popülasyonunun takibini de içermelidir.

11- Yaban Hayatı Geliştirme Sahası tahsis ederken tür ve bölgeler daha çok dikkat edilmelidir. Örneğin sadece Yaban keçisi için Akdeniz Bölgesinde birçok saha tahsis etmek yerine türün diğer yayılış bölgelerini de dikkate almak gerekir.

12- Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları isimlendirirken tür adına da yer verilmelidir. Örnek olarak "Azdavay Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası" yerine "Azdavay Kartdağ Geyik Yaban Hayatı Geliştirme Sahası" denilmelidir.

7. KAYNAKLAR

- Akten, S., Gül, A. ve Akten, M., 2012. Korunan Doğal Alanlarda Kullanılabilecek Ziyaretçi Yönetim Modelleri ve Karşılaştırılması. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. 13, 1, 57-65, Isparta.
- Anonim, 1993. Milli Parklar ve Yaban Hayatı. T.C. Orman Bakanlığı, Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, Seri No:1, Yayın No:1, Ankara.
- Anonim, 2005. Türkiye’de Av ve Yaban Hayatı. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 56, Ankara.
- Anonim, 2007. Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı, T.C Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma Dairesi Başkanlığı, Ankara, 176 s.
- Anonim, 2007b. Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi, Biyoçeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi Deneyimi, T.C Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi, Eylül, Ankara.
- Anonim, 2008a. Dim Çayı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Gelişme ve Yönetim Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Antalya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Antalya, 65 s.
- Anonim, 2008b. Çoruh Vadisi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Gelişme ve Yönetim Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Artvin, 52 s.
- Anonim, 2008c. Adana-Kahramanmaraş Hançer Deresi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Gelişme ve Yönetim Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 51 s.
- Anonim, 2008d. İspir Verçenik Dağı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Gelişme ve Yönetim Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Erzurum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Erzurum, 59 s.
- Anonim, 2009a. Sivridağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Antalya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Antalya, 69 s.
- Anonim, 2009b. Kayseri Aladağlar Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Kayseri İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Kayseri, 42 s.
- Anonim, 2009c. Pozantı-Karanfil Dağı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Adana İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Adana, 81 s.

- Anonim, 2009d. Niğde Demirkazık Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Niğde İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Niğde, 113 s.
- Anonim, 2009e. Posof Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Gelişme ve Yönetim Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ardahan İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Ardahan, 50 s.
- Anonim, 2010a. Emremsultan Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Ankara, 75 s.
- Anonim, 2010b. Yedigöller-Yeşilöz Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Bolu-Zonguldak İl Çevre ve Orman Müdürlükleri, Bolu-Zonguldak, 104
- Anonim, 2010c. Çamlıyayla-Cehennemderesi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Mersin, 102 s.
- Anonim, 2011a. Üzümdere Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Antalya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Antalya, 91 s.
- Anonim, 2011b. Azdavay Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Kastamonu İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Kastamonu, 119 s.
- Anonim, 2011c. Köyceğiz Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Muğla İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Muğla, 107 s.
- Anonim, 2011d. Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Antalya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Antalya, 123 s.
- Anonim, 2011e. Kiğı Şeytan Dağları Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Bingöl İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Bingöl, 99 s.
- Anonim, 2012. Korunan Alanlarda Koruma Bölgelerinin Belirlenmesi, T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. B.23.0.11.03.000.DMP.-400-201 sayılı genel kurul kararı, Ankara.
- Anonim, 2012a. Pozantı-Karanfil Dağı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı 2. Revizyonu, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Adana İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Adana.
- Anonymous, 1999. Wisconsin Wolf Management Plan. Wisconsin Department of Natural Resources, Division of Land of the Wisconsin Department of Natural Resources, October, Madison.

- Anonymous, 2000. Thamin (*Cervus eldi thamin*) Population & Habitat Viability Assessment. Final Report. January, Yangon, Myanmar.
- Anonymous, 2000a. Urban Wildlife and Habitat Management Plan, Seattle Department of Parks and Recreation, Seattle, 147 p
- Anonymous, 2001. Nevada Division Of Wildlife's Bighorn Sheep Management Plan. State of Nevada, Nevada Department of Conservation and Natural Resources, Division of Wildlife Game Bureau, Reno, Nevada 89512.
- Anonymous, 2003. Management Plan for Mountain Goats in Alberta. Wildlife Management Planning, Alberta Sustainable Resource Development Fish and Wildlife Division. Series Number 7, July. Edmonton, Alberta, 125 p.
- Anonymous, 2003b. Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals, 1979, Bonn.
- Anonymous, 2005. Bears in Austria, A Management Plan. Reviewed Version, WWF Österreich, Wien.
- Anonymous, 2005a. North Carolina Wildlife Action Plan, North Carolina Wildlife Resources Commission, Raleigh, NC, 577 p.
- Anonymous, 2007. Conservation and Management Strategy for The Black Rhino (*Diceros bicornis michaeli*) and Management Guidelines for The White Rhino (*Ceratotherium simum simum*) in Kenya. Formulated at the Rhino Stakeholders' Workshop, Third Edition, 29th January - 2nd February, Naivasha, Kenya.
- Anonymous, 2007b. Virginia Deer Management Plan (2006 - 2015). Wildlife Division Virginia Department of Game and Inland Fisheries, Wildlife Information Publication No. 07-1, June. Richmond, Virginia 23230.
- Anonymous, 2007c. Management Plan for The Lynx Population in Finland. Ministry of Agriculture and Forestry, ISBN 978-952-453-340-9, ISSN 1238-2531, Finland.
- Anonymous, 2007d. Action Plan for The Brown Bear in Bulgaria, Ministry of Environment and Waters, August, Sofia.
- Anonymous, 2008. Oregon Black-Tailed Deer Management Plan. Oregon Department of Fish and Wildlife. 3406 Cherry Ave. NE Salem, November, Oregon 97303.
- Anonymous, 2008b. Utah division of Wildlife Resources Statewide Management Plan for Bighorn Sheep, Utah Division of Wildlife Resources Department of Natural Resources, Utah.
- Anonymous, 2008b. Yukon Elk (*Cervus elaphus*) Management Plan, Yukon Department of the Environment, Yukon Environment Fish and Wildlife Branch, Whitehorse, Yukon, 46 p.
- Anonymous, 2009. Utah Elk Statewide Management Plan, Utah Division of Wildlife Resources Department of Natural Resources, Utah, 24 p.

- Anonymous, 2011. Management Plan for White-tailed Deer in New York State (2012-2016). Department of Environmental Conservation. Division of Fish, Wildlife and Marine Resources, Bureau of Wildlife. October, New York.
- Başkaya, E., 2007. Dağ Horozu (*Tetrao mlokosiewiczii*)'nun Posof Yöresindeki Üreme Biyolojisi ve Yaşam Alanı Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Başkaya, Ş., Bilgili, E., Uçarlı, Y. ve Başkaya, E., 2005. Ormanların Ekosistem Tabanlı ve Çok Amaçlı Planlanmasında Yaban Hayvanlarının Rolü ve Önemi, Türk Ormancılığında Uluslararası Süreçte Acil Eyleme Dönüştürülmesi Gereken Konular, Mevzuat ve Yapılanmaya Yansımaları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Antalya.
- Bolen, E. G., ve Robinson, W. L., 1995. Wildlife Ecology and Management, Fourth Edition, Prentice Hall, New Jersey.
- Belanger, D. O., 1988. Managing American Wildlife: A History of The International Association of Fish and Wildlife Agencies. University of Massachusetts Press, Amherst, Massachusetts, USA.
- Beşkardeş, V., 2009. Bolu- Yedigöller Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahasında Yaban Hayatı Yönetimi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 162 s.
- Can, H. ve Güney, S., 2007. Genel İşletme, Arıkan Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul.
- Çanakçıoğlu, H. ve Mol, T., 1996. Yaban Hayvanları Bilgisi, İ.Ü. Yayınları, Yayın No: 3948, I. Baskı, İstanbul.
- Çıkar, K., Aslantepe, Y. ve Kaya, M., 2004. Çağdaş Bir Yönetim Enstrümanı Olarak Stratejik Yönetim ve Emniyet Genel Müdürlüğü, Polis Dergisi, 41.
- Davey, A. G., 1998. National System Planning for Protected Areas. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. 71pp.
- Driessen, M. M., and Hocking, G. J., 2008. Review of Wildlife Monitoring Priorities. Nature Conservation Report 08/02. Department of Primary Industries and Water, Tasmania
- Dudley, N., (Editor) 2008. Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Gland, Switzerland: IUCN. 86pp.
- Dudley, N. and Stolton, S., (eds) 2008. Defining protected areas: an international conference in Almeria, Spain. Gland, Switzerland: IUCN. 220 pp.
- Dursun, E., 1986. Ormancılığımız ve Ormancılığımızda Milli Park Benzeri Çalışmaların Yeri, Milli Parklar ve Yaban Hayatı Semineri, Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, Milli Parklar Dairesi Başkanlığı, Nisan-Mayıs.

- Ergün, T. ve Polat, A., 1978, Kamu Yönetimine Giriş, TODAİE Yayınları, No: 177, Doğan Basımevi, Ankara, 202 s.
- Ergun, T., 2004. Kamu Yönetimi Kuram/Siyasa/Uygulama, TODAİE Yayını, Ankara.
- Erkan, F., 1987. Türkiye’de Nesli Tükenmekte Olan Av ve Yaban Hayvanlarının Korunmasında Milli Parkların Rolü ve Önemi, Türkiye ve Balkan Ülkelerinde Yaban Hayatı, Uluslararası Sempozyum, Eylül, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 141-152.
- Eurosite, 1999. Toolkit: Management Planning, Eurosite, Lille, France.
- Favre, D. S., 1983. Wildlife: cases, laws and policy. Associated Faculty Press, Tarrytown, New York. USA.
- Geray, U., 1999. Av ve Yaban Hayatı Yönetiminde Yeni Yaklaşımla İlgili Eğitim Workshop’u Raporu, Orman Mühendisliği Dergisi, 36, 6, İzmir.
- Gündoğdu, E., 2006. Yaban keçisi *Capra aegagrus erksleben* 1777’nin popülasyon ekolojisi, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Güneş, F., 1993. Yaban Hayatının Korunması. Orman Bakanlığı, Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Semineri, Gümüşdüz, İzmir.
- Gürdal, M. N., 2008. Türkiye’nin Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Üzerine Araştırmalar, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta, 102 s.
- Hepcan, Ş. ve Güney, A., 1996. Korunan Alanlarda Yeni Yönetim Kategorileri ve Önemi, Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Temmuz-Ağustos-Eylül, İzmir.
- Hockings, M., Stolton, S., Leverington, F., Dudley, N. and Courrau, J. (2006). Evaluating Effectiveness: A framework for assessing management effectiveness of protected areas. 2nd edition. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. xiv + 105 pp.
- Huş, S., 1974. Av Hayvanları ve Avcılık, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No:1971, İstanbul, 406 s.
- Keuling O., Greiser G., Grauer A., Strauß E., Steinbach B. M., Klein R., Wenzelides L. and Winter A., 2010. The German wildlife information system (WILD): population densities and den use of red foxes (*Vulpes vulpes*) and badgers (*Meles meles*) during 2003–2007 in Germany. Eur J Wildl Res (2011) 57:95–105, Springer-Verlag.
- Koçel, T., 1998. İşletme Yöneticiliği, Altıncı Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., No:405, İstanbul.

- Konukcu, M., 2001. Ormanlar ve Ormancılığımız, “Faydaları, İstatistiki Gerçekler, Anayasa, Kalkınma Planları, Hükümet Programları ve Yıllık Programlarda Ormancılık” T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No. DPT: 2630, Eylül.
- Konze, K., and McLaren, M., 1997. Wildlife Monitoring Programs and Inventory Techniques for Ontario. Ontario Ministry of Natural Resources. Northeast Science and Technology. Technical Manual TM-009. 139 pp.
- Krausman, R. P., 1946. Introduction to Wildlife Management: the basic, The University of Arizona Includes bibliographical references, 423.
- Küçük, Y., 1970. Planlama, Kalkınma ve Türkiye, Bilim Yayınları.
- Leopold, A., 1933. Game Management, The Board of Regents of the University of Wisconsin System, 0-299-10774-4(PBK), 481, 306 s.
- Litorch, M., Omondi, P., Kock, R. and Amin R., 2012. Conservation and Management Strategy for the Elephants in Kenya (2012-2021), Kenya Wildlife Services. Kenya.
- Matthiessen, P., 1959. Wildlife in America. Penguin Books, Viking Press, New York, USA.
- Mol, T., 2006. Yaban Hayatı, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, No: 489, İstanbul, 425 s.
- Morgera, E. and Wingard, J., 2008. Principles for Developing Sustainable Wildlife Management Laws, FAO Legal Papers Online, 52 p.
- Oğurlu, İ., 1992. Çatacık koruma-üretim sahasında geyik (*Cervus elaphus L.*) populasyon ekolojisi üzerine araştırmalar, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 252 s.
- Oğurlu, İ., 2008. Yaban Hayatı Kaynaklarımızın Yönetimi Üzerine, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, 2, 35-88 s. Isparta.
- Öymen, T. R., 2010. Yaban Hayatı Bilgisi, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, No: 494 İstanbul, 391 s.
- Palaşoğlu, E., 1986. Milli Parklar Dairesi Başkanlığı Çalışmalarının Önemi, Gelişimi ve Kanuni Mevzuat, Milli Parklar ve Yaban Hayatı Semineri, Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, Milli Parklar Dairesi Başkanlığı, Nisan-Mayıs.
- Phillips, Adrian, 2002. Management Guidelines for IUCN Category V Protected Areas: Protected Landscapes/Seascapes. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. xv + 122pp.
- Resmi Gazete, 1971. Su Ürünleri Kanunu, Resmi Gazete, Başbakanlık Basımevi, 1380, Ankara.

- Resmi Gazete, 1983. Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 2863, Ankara.
- Resmi Gazete, 1983a. Milli Parklar Kanunu, Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 2873, Ankara.
- Resmi Gazete, 1983b. Çevre Kanunu, Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 2872, Ankara.
- Resmi Gazete, 1984. Bern Sözleşmesi (Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi), Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 18318, Ankara.
- Resmi Gazete, 1994. Özellikle Su kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öne Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme (Ramsar), Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 3958, Ankara.
- Resmi Gazete, 1996. Kuşların Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (Paris Sözleşmesi), Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 797, Ankara.
- Resmi Gazete, 1996a. Nesli Tehlike Altında Olan Yabancı Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmesi (CITES Sözleşmesi), Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 22672, Ankara.
- Resmi Gazete, 1996b. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 4177, Ankara.
- Resmi Gazete, 2002. Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona), Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 4545, Ankara.
- Resmi Gazete, 2003. Kara Avcılığı Kanunu, Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 4915, Ankara.
- Resmi Gazete, 2004. Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmelik, 25637.
- Resmi Gazete, 2005a. Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 25818.
- Resmi Gazete, 2005b. Yerli ve Yabancı Avcıların Av Turizmi Kapsamında Avlanmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 25694, Ankara.
- Resmi Gazete, 2005c. Av ve Yaban Hayvanlarının ve Yaşam Alanlarının Korunması, Zararlılarıyla Mücadele Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Başkanlık Basımevi, 25976, Ankara.
- Sezen, S., 1999. Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye'de Planlama, TODAİE Yayın No: 293, Ankara.

- Sinclair R. E. A., Fryxell, M. J. ve Caughley G., 2006. Wildlife Ecology Conservation and Management, Second Edition, Blackwell Publishing Ltd., 350 Main Street, Malden, MA 02148-5020, USA, ISBN – 13: 978-1-4051-0737-2, 469 s.
- Stonehouse, B., 1967. The General biology and Thermal Balances of Penguins. In Cragg, J. B., ed. Advances in Ecological Research, Vol. 4, pp. 131-196. Academic Press, London.
- Tarhan, S., 1987. Av Hayvanlarının Korunması, Üretimi ve Avcılığın Düzenlenmesi Çalışmaları, Türkiye ve Balkan Ülkelerinde Yaban Hayatı, Uluslararası Sempozyum, Eylül, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 105-130.
- Thomas, L., Middleton J. ve Phillips, A., 2003. Guidelines for Management Planning of Protected Areas, World Commission on Protected Areas, IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. İx + 79 pp
- Thomas, L., 2006. Türkiye Korunan Alan Yönetiminde IUCN Kategori Sistemi, Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Biyolojik Çeşitlilik ve Dğal Kaynak Yönetimi Projesi Koordinatörlüğü. <http://www.gef-2.org>
- Trefethen, J. B., 1975. The Wild sheep of modern North America. The Boone and Crockett Club and Winchester Press, New York, USA.
- Turan, N., 1987. Türkiye'nin Büyük Av Hayvanları ve Sorunları, Türkiye ve Balkan Ülkelerinde Yaban Hayatı, Uluslararası Sempozyum, Eylül, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 61-77.
- URL-1, <http://www.milliparklar.gov.tr/DKMP/> 26 Haziran 2012.
- URL-2, http://www.dfw.state.or.us/wildlife/management_plans/ 10 Ocak 2012.
- URL-3, http://wwwb.mmm.fi/julkaisut/julkaisusarja/2005/MMMjulkaisu2005_11b.pdf. 26 Mart 2012.
- URL-4, <http://www.kws.org/misc/system/search/search.html>. 15 Mart 2012
- URL-5, <http://dnr.wi.gov/fish/management/> 20 Mart 2012.
- URL-6, http://www.dfw.state.or.us/wildlife/management_plans/ 15 Mart 2012.
- URL-7, <http://www.dgif.virginia.gov/wildlife/> 20 Mart 2012
- Yücel, M. ve Babuş, D., 2005. Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler, Doğu Akdeniz Orm. Araş. Müdürlüğü (DOA) Dergisi (Journal of DOA) 151 – 175.
- Yüksel, Ö., 2003. "Yönetim ve Fonksiyonları", Girişimciler İçin İşletme Yönetimi, Gazi Kitabevi, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet ARPACIK, 1986 tarihinde Giresun'da doğdu. Direkbükü İlköğretim Okulunda başladığı ilköğrenimini, Atatürk İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Ortaöğrenimini ise Espiye 75. Yıl Çok Programlı Lisesi'nde 2004 yılında tamamladı ve aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümünü kazandı. 2004-2005 Eğitim-Öğretim Yılında KTÜ Milli Piyango Yabancı Diller Bölümü'nde İngilizce hazırlık okudu. Ardından Orman Mühendisliği Bölümünde Lisans eğitimine başladı. 2009 yılında, Orman Mühendisliği Bölümündeki dört yıllık eğitim-öğretimini başarıyla tamamlayarak Orman Mühendisi unvanını aldı. 2009 yılında, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Orman Entomolojisi ve Koruma Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı.

2009-2010 Eğitim-Öğretim Yılında yüksek lisans derslerini aldıktan sonra yüksek lisans tez çalışmasına başladı. 2010 yılında Kastamonu Azdavay Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişme Planı planlama ekibinde orman mühendisi olarak görev almıştır. 2011 – 2012 yılları arasında Gümüşhane Şiran Yukarı Kulaca YHGS, Erzurum Çat YHGS ve Kars Kağızman-Sarıkamış YHGS Yönetim ve Gelişme Planlarında arazi çalışmalarına katılarak Yönetim ve Gelişme Planı hazırlama sürecinin tüm aşamalarında yer almıştır.

2011-2012 eğitim öğretim yılında kültürel değişim programı kapsamında ERASMUS bursu ile 4 ay Almanya'nın Freiburg Üniversitesi Orman ve Çevre Bilimleri Fakültesi, Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü'ne (Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Fakultät für Forst- und Umweltwissenschaften Arbeitsbereich Wildtierökologie und Wildtiermanagement) burslu öğrenci olarak bulunan Ahmet ARPACIK İngilizce bilmektedir.